

ÇANAKKALE

ARIBURUN

KAHRAMANLARI

Hazırlayanlar:

NEBAHAT EFE YILDIZ

CEMALETTİN YILDIZ

2006

Nebahat (Efe) Yıldız 1956 Çanakkale, Ezİne, Akköy doğumludur. 1974 yılında Manisa Demirci  ğretmen Lisesini, 1988 de A. .F Eğitim  n Lisans programını tamamladı. 27 yıllık öğretmenlik hayatından sonra emekli oldu.

Çanakkale savaşlarına olan ilgisi, Çanakkale'de şehit olan dedesi  rkez Hüseyin'in kahramanlık öykülerini dinleyerek büyümesidir. Eşi Cemalettin Yıldız'la birlikte araştırmalarına devam etmektedir. Alan kılavuzluğu görevini sürdürmektedir

Cemalettin Yıldız 1954 yılında Çanakkale, Ezine-Akköy'de doğdu. 1974 yılında Çanakkale Erkek İlköğretmen Okulu'ndan mezun oldu. İlk görev yeri Adıyaman, G lbaşi-Karabaşılı'dır. 27 yıllık çalışmadan sonra 2001 yılında emekli oldu. Çanakkale Savaşlarına ilgisi, büyüklerinden Çanakkale'de şehit olan dedesinin anılarını dinleyerek başladı. 1997 yılında tanıştığı Ekrem Boz ve şahin Aldoğan bu ilgiyi daha da arttırdı.

İlk araştırması “Çanakkale Seddülbahir Kahramanları”nı 2003'te yayınladı. Çanakkale Savaşlarıyla ilgili araştırmalarına ve Savaş Alanları Alan Kılavuzluğuna devam etmektedir.

ISBN 975- 98391-2-1

Hazırlayanlar :Nebahat (Efe) Yıldız

Cemalettin Yıldız

Sayfa Düzeni:Mevl t Savrul (Favori Reklam)

Kapak Resmi:Vahit Navrozov

Kapak Tasarım:Orhan Altuğ

Baskı:Emre Basımevi - İzmir (0.232.484 64 71)

Birinci Basım- Ocak 2006

İsteme Adresi:cemo17100@hotmail.com

Tel:0286.212 24 17 - 0533.317 47 60

Çanakkale Savaş Alanları Alpereni Sayın şahin Aldoğan'a yardım ve katkılarından dolayı sonsuz teşekkür ve saygılarımızı sunarız.

İÇİNDEKİLER

1-Önsöz	1
2-Ahmet Mucip Kemalyeri'nin Çanakkale Cephesi Hatıraları	2 - 30
3-27.Alay Kumandanı Yarbay Şefik Bey'in(Aker) 25-26 Nisan 1915 Arıburun Savaşları Hatıraları	31 - 148
4-Emin Çöl'ün Gelibolu Kanlısirt Hatıraları	149 - 205
5-Fahrettin Altay'ın Çanakkale Cephesi Hatıraları	206 - 260
6-Kaynakça	261

ÖNSÖZ

Çanakkale 1915 ne sözle, ne de yazıyla anlatılmaz bir destan. Bu destan üç cephede yaşanır.25 Nisan 1915 çıkarmasıyla Seddülbahir ve Arıburun cepheleri açılır. Yaklaşık üç buçuk aylık saldırılarıyla başarılı olamayan İngiliz, Fransız, Anzak koalisyonu, 6 Ağustos 1915'te üçüncü olarak Anafartalar cephesini açarlar.Çanakkale Kara Savaşları'nı Seddülbahir, Arıburun ve Anafartalar cephe savaşları olarak üç başlıkta araştırılınca, daha iyi anlaşılacağı kanaatine vardım. Bu cephelerde yapılan çarpışmaların en şiddetli ve göğüs göğüse olanları, ilk günlerde siperler oluşturulmadan süngü süngüye yapılanlardır.

Gençlerimizin bu destanı daha kolay anlamaları için, ilk çalışmamı “Çanakkale Seddülbahir Kahramanları” adıyla kitaplaştırdım. Bu araştırmamda bölgeyi ilk iki gün savunan 26.Alay, 3.Tabur Kumandanı Binbaşı Mahmut Sabri Bey'in 25-26 Nisan Savaş Raporunu günümüz Türkçe'sine sadeleştirerek başladım.

İkinci çalışmamı 25 Nisan 1915 sabahı Kemalyeri'nde Anzak birliklerini ilk karşılayan, ardından 19.Tümen Kumandanı Yarbay Mustafa Kemal'in emrine giren, 27.Alay Kumandanı Yarbay Şefik Bey'in 25-26 Nisan hatıralarını sizlere sunmak istedik Beraberinde Şefik Bey'in genç subaylarından Yarsubay Mucip Efendi'nin savaşın ilk günü raporunu ve 19.Tümen Kumandanı Mustafa Kemal'le karşılaşmalarını, 48.Alay, 2.Tabur, 2.Bölük Astsubaylarından Emin Çöl'ün Kanlısırt hatıraları ve cephe tasvirlerini, en sonunda 3.Kolordu Kurmay Başkanı Fahrettin Altay'ın Çanakkale hatıralarıyla sizleri buluşturuyoruz.Yıllardır beraberce yaptığımız bu çalışmalarda harcadığı emeklerinden dolayı eşim Nebahat (Efe) Yıldız'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Üçüncü çalışmamız“Çanakkale Anafartalar Kahramanları'nda” buluşmak dileğiyle tüm okurlarımıza saygılar sunuyoruz.

ÇANAKKALE 29.11.2005
Nebahat (EFE)YILDIZ - Cemalettin YILDIZ

Ahmet Mucip Kemalyeri

AHMET MUCİP KEMALYERİ

1914 yılında harp okulu öğrenimine devam ederken, 3 Ağustos 1914'te seferberlik ilan edilince, asteğmen rütbesiyle Gelibolu'da bulunan 9. Tümen, 27. Alay, 12. Bölük takım subaylığına tayin olur.

Çanakkale Cephesi'nde savaşın sona erdiği 9 Ocak 1916'da 9. Tümen Kafkas Cephesi adı altında Bayburt Bölgesi'ne gönderilir. 10. ve 13. tümenlerle 5. Kolorduyu oluştururlar. 1917 yılında 9. Tümen 9. Kafkas Alayı adını alarak, 5. Kafkas Tümeninin alaylarından birini teşkil eder. .

Üsteğmen Ahmet Mucip, Ruslar Doğu Anadolu'dan çekilince, mayıs 1918 sonlarında 9. Kafkas Alayı'yla, 25. Tabur, 1. Bölük kumandanı olarak Azerbaycan'a gider.

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateş-Kes Antlaşması'ndan sonra Kasım 1918'de yurda döner. İstiklal Savaşı döneminde Üsküdar İtfaiye Taburu'nda görev yapar.

Cumhuriyetin ilanından sonra, Çanakkale ve Atatürk'e saygısından, Mustafa Kemal'in Çanakkale'de savaşı idare ettiği karargahının mevkisinin adını soyadı olarak almıştır. (Kemalyeri)1934 ve 1950 yıllarında Rize Belediye Başkanlığı yapmıştır. 1965 yılında anılarını “Çanakkale Ruhu Nasıl Doğdu ve Azerbaycan Savaşı” adı altında kitaplaştırdı.

Bu derlemede Çanakkale Cephesi hatıralarına yer verilmiştir.

Bu ülke için kanlarını ve terlerini akıtanlara saygılarımızı sunuyoruz.

Bu günkü ve gelecek nesillere yararlı olabilirim ne mutlu bana.

Mart 2004 Çanakkale
Cemalettin YILDIZ

27.ALAY, 12. BÖLÜĞÜN 25 NİSAN 1915 ARIBURUN MÜDAFAASI

(27. Alay, 12. Bölüğün K.V. Ahmet Mucip Efendi'nin 25 Nisan Muharebe Raporu Atatürk hayatta iken Haziran 1934'te, 89 sayılı Askeri Piyade mecmuasında yayınlanmıştır. Aşağıdaki rapor bu kaynaktan alınmıştır.)

25 Nisan 1915. Saat:05.45 Top zeytinlik /Eceabat

Gün ağarırken “Maydos” zeytinliklerinde iki taburumuz silah başı yaptı. Ve “Kabatepe” istikametine hareket edildi. Saat 8.00'e yaklaşmış idi ki, “Topçular Sırtı” üzerinde yayıldık. Taburun ve alayın en sağ cenah bölümü idik. Bizden daha sağda başka kıt'a yok. Birinci takımımıza yüzbaşı ayrı bir vazife vermiş, bunları sağ gerimiz istikametine giderlerken gördük. Yüzbaşım “Topçular Sırtı” üzerinde iki yerinden yara aldı. Ayrılırken bölümün emir ve kumandasını bana bıraktı.

(27.Alay 12.Bölük Kumandanı Yüzbaşı Çengel Köylü Galip Efendi.) Bu dakikadan itibaren 27.Alay 12.Bölük kumandanıyım. Düşmanın üzerine ilk ateşi “1200” nişangah ile açmıştık. Bulduğumuz arazi çok sık çalı ve yüksek fundalıklarla örtülü olduğundan iyi gizleniyoruz. Bu sebeple düşman ateşi avcı hattımız üzerinde esaslı bir tesir yapamıyor, bizim ateşlerimizin de onlar için böyle olması muhtemel. Çok vakit geçirmeden taarruza başladık. Karşımızdaki düşman “Kanlı Sırt” istikametine doğru çekiliyor, biz de peşine düştük. Bu suretle iki sırt daha ilerlemiştik.

*Tabur kumandanımız avcı hattımızın arasında göründü ve bana “gittikçe sola doğru kayıyorsunuz, cepheniz istikametine değil, şu yüksek sırtın biraz daha şimaline (kuzey) doğru ilerleyiniz” dedi. (Bu sırta sonradan Edirne Sırtı ismi verilmiştir.)

*27.Alay 3.Tabur Kumandanı Uşaklı Yüzbaşı Halis (Ataksor)

Tabur kumandanı bu emri verdikten sonra şimdiye kadar bizimle irtibatı bulunan sol cenahımızdaki* 11.Bölük istikametine doğru gitti. Tabur Kumandanının gösterdiği sırta doğru ilerliyoruz...

Bu istikametten hiç ateşe uğramadık. Yeni hedefimize de büyük bir şevk ve gayretle tırmanmağa başladık. Kıdemli küçük zabıt Üsküdarlı İhsan Efendi, Borucu Keçeli Köylü Hüseyin Onbaşı vazifeleri icabı yanımdan hiç ayrılmıyorlardı. Bu iki arkadaş ile Edirne Sırtı'nın en yüksek noktasına pek yakın geldiğimiz zaman, avcı hattımızdan 40-50 metre kadar ilerde bulunuyorduk. Yüksek fundalıklar bizi ve avcı hattımızı gözden çok iyi saklıyordu. Bize doğru pek az gürültülerle avcı nizamında ilerlemekte bulunan sarışın insanları yakından gördük. Bunlar çok kalabalık idiler. Gözlerim büyümeğe başladı. Cenahlarını aramağa başladım. Göremiyorum. Çünkü, nihayetsiz idiler. Dikkatimizi arttırdık. İngiliz avcılarının biraz gerisinde ayrı bir hattın daha ilerlediğini hep birlikte görüyorduk. Görebildiklerimizden bize en yakın olanları iki bölük kadar idi. Heyecanım fazlalaştı, göğsüm çatlayacak gibi oluyordu. Bu esnada sınırlarına hakim olamayan borazanım birden bire tüfengini bunların üzerine doğrultvermesin mi! Namlusundan yapıştım ve ateş etmesine mani oldum. Bu hareketimle pek kolay öldürebileceği bir insanı kurtarmış oldum. Halbuki benim maksadım bunlara daha merhametsiz bir sürpriz hazırlamak idi. Yavaş sesle küçük zabıt İhsan Efendiye şu emri verdim: “Askeri, çabuk ve gürültüsüz benim bulunduğum hizaya kadar ilerlet” itiraf etmek lazımdır ki heyecan ve helecenımı çok güç muhafaza edebiliyordum. İngilizler, sık çalı ve fundalıklar arasında, bunlara alışmamış acemilikle yürüyorlar fakat emniyetle ilerliyorlardı. Acaba, bu emniyet kendilerine nereden geliyordu! Şimdi pek yakın olarak karşımızda

*Cenah : Yan-Taraf

27.Alay 3.Tabur Komutanı Yüzbaşı Halis(Ataksor)

bulunan İngilizler kendilerinden evvel “Kocaçimen” istikametine ilerlemekte bulunan gruplarına mı güveniyorlardı. Yoksa bizim burada bulunuşumuz onlar için hiç ümit edilmeyen bir zamanda mı vaki olmuştu?..

Artık ölmek öldürmek el ile tutulacak kadar bize yakınlaşmıştı. İşin mahiyet ve ehemmiyetini yakinen gören kıymetli küçük zabıt vazifesini kusursuz yapmıştı. Efradımız pervasız ve çabuk adımlarla sırtın bizim için en müsait kısmına hemen yerleşiverdiler. Bu işler pek çabuk bitti. Ve 160 silahla bize yakın bulunanlara ani ve cehennemî ateş açtık. Mukabele etmeğe imkan bulamaksızın yere yuvarlananların adedi pek çoktu. Kaçmak isteyenler de yüzükoyun ve belki de cansız olarak yere yuvarlanmaktan başka bir şey kazanmıyorlardı. Mevzi alabilenlerin şaşkın ateşleri maneviyatımızı takviyeye yarıyordu. İyi talim terbiyenin mev'ut olan mükafatını topluyorduk. Bununla beraber “Arıburnu” muharebeleri için ordumuz lehine olmak üzere bu küçük muvaffakiyeti kaydetmiş bulunuyorduk...

Düşman hatlarında bozgunluk zamanlarına mahsus kahramanlar belirmeğe başladı. Birkaç zabıt ve nefer ölüme hiç ehemmiyet vermeden vaziyetlerini düzeltmeğe uğraşıyorlardı. Az zaman sonra birbirini müteakip meydana çıkan yeni kıt'alarla kırık, bozuk hatlarını kuvvetlendirmeğe ve çeki düzen vermeğe başladılar. Fakat sükunetle yapılan şiddetli ateşlerimiz, arzularını yapmağa engel oluyordu. Nihayet, kırık hatlar grup grup yerleştiler ve adetlerinin çokluğundan, avcı hattımız üzerinde tesir yapmağa başladılar. Sağımdan solumdan yükselen inilti, tüfek sesleri arasında boğuluyor, şehit olanların metanet ve ibadetle hayattan ayrılışları muhitlerine hürmet ve intikam telkin ediyordu. Cephanelerini arkadaşlarına teslim eden yaralılar, geriye doğru akıp gidiyordu.

27..Alay 3. tabur 12. bölük borozancısı er Keçeli Köylü Hüseyin Onbaşı

Muharebenin tesiri artık bizim taraf için de kendisini göstermeğe başladı. Dakikalar ilerledikçe mücadele bütün manasıyla dehşet ve ehemmiyet peyda ediyordu. Bu esnada tabur kumandanı Uşaklı Halis Bey geliverdi. Saatlerden beri tahammül edilmeyecek ağır olan yükümün birdenbire üzerimden kalktığını hissediyordum. Derin derin nefes aldım. Henüz 20 yaşında bulunan genç bir zabıt vekili için bundan daha büyük bir imdat kuvveti olamazdı. Tabur kumandanı bana iltifatlarda bulundu ve düşmanın vaziyetini tetkike başladı. Vaziyetin lehimize olduğuna dair bir kanaati olmadığını yüzünden okumak mümkündü. Bana şu haberi verdi:

Diğer üç bölüğümüz bizden 400 metre kadar sol cenahımızda düşmanla şiddetli muharebeye tutuşmuşlar. Askerlerimizin hiç bir kayda tabi olmaksızın yaptıkları hücumlardan şikayetçi ve bunu müteakip ilave etti. “Düşman her halde denize dökülecektir.”

Gittikçe sararan yüzünden ve bakışlarındaki kuvveti kaybolan gözlerinden bir mana çıkarmak istiyorum. Fakat bunun için çok düşünmeğe ve sebep aramağa lüzum kalmadı. Sol kolunun haki kumaşı yavaş yavaş kızarıyor ve parmaklarının ucuna kan damlaları birikiyordu.

Çanakkale Arıburun'da Anzak birliklerinin saldırısı

-Yaralanmışsınız, dedim.

-Şimdi değil... Sizin bölüğe gelirken yolda oldu, cevabını verdi.

-Sihhiye çavuşu diye bir defa seslenebildim. Beni susturdu ve hemen ilave etti:

-Asker, yaralandığımı duymasın.

Avcı hattında bulunduğumuz yerden beraberce bir müddet düşman vaziyetini tetkik ettik. Bu tetkikin ne kadar devam ettiğini kestiremiyorum. Fakat, kumandanımın her geçen dakika içinde yattığı yerde bile takatsizliğinin artmakta olduğunu hissettiyordum. Bize karşı çok manalı ve müphem bakışları vardı. Anlıyordum ki yalnız bırakmak istemiyordu. Acaba vazifemizi başaramayacağımızdan mı şüpheleniyordu?...Belki bunda kendi hesabına haklı olabilirdi. Zira, bu sabaha kadar bizi çok genç ve tecrübesiz görüyorlardı. Evet biz tecrübesizdik, ama bunların hepsinin üstünde cesaret ve şeref kaynağı olan gençliğimiz vardı. Yenilik ve tecrübesizliğimiz tehlikeli anlarda vazifelerimizi başarmağa mani değildi. Biz nefsimize itimat ediyorduk ve bu itimat ile vazifelerimizi yapmağa muktedir olduğumuzu ispat edecektik. Tabur kumandanımızı haddinden fazla tatmin ve temin etmeğe uğraştım. Fedakar kumandanım yavaş yavaş müsterih olmağa ve bize emniyet etmeğe başladığını hissediyordum. Biraz sonra sesi toklaştı ve şu emri verdi:

-Bulduğunuz yerden katiyetle geri çekilmeyiniz. Ancak, geriye bu mevkiye hepimizin öldüğünü bildirecek bir haberci gönderebilirsiniz. Size mümkün olduğu kadar çabuk takviye göndereceğim.

Bu emri müteakip bir neferin yardımıyla yavaş yavaş geriye doğru inmeğe başladı. Tabur kumandanı gözden kaybolurken yüreğimin kanadığını duyuyordum. Çünkü, bütün manasıyla yalnız kalmış gibi oluverdim. Fakat öyle mi ya... Hayır... Muhafazası bana bırakılmış

bir vatan parçası ve bunun üzerinde kalplerini, ruhlarını, tekmil mevcudiyetlerini bana bağlamış pervasız cenkleşen Mehmetçiklerim var!

Uniformamı taşıyan omuzlarıma ağır vazifeyi tekrar yükleniyorum. Zabitlik duygu ve gururumu ve hassaten vatan sevgisini bir kere daha kuvvetle idrak ediyordum. Bunların verdiği kuvvet ve itimadı nefisle kumandayı tekrar üzerime alıyorum. Bu defa daha alışkanlıkla ve daha etraflı düşünüyorum. Evvela sol cenahımızda olan biten işleri anlamak istedim. Bunun için küçük Zabit İhsan Efendi kumandasında bir keşif kolu göndermeğe karar vererek kendisine şu talimatı verdim:

-11.Bölük 400 metre kadar sol açığımızdadır. Onlarla göz irtibatı yapıncaya kadar açılacaksınız. Bölüğümüzün bu cenahtan emniyetini de temin et. Gördüklerini ve yapmak istediklerini bana yazı ile bildir...

İhsan Efendi çok dikkatli, değerli bir askerdi. Hemen harekete geçti.

Çanakkale Arıburun'da düşmanı gözleyen Türk yiğitleri

Üzerinde bulunduğumuz arazi yarım ay şeklini andırıyordu. Avcılarımız bunun üzerine aynı şekilde yerleşmişlerdi. Avcı hattının içindeki yerimden avcılarımızın büyük bir kısmını görüyordum. İtidal ve sükunetle ateş ediyorlardı. İngiliz avcıları başlarını kaldırıp ateş edemediklerinden, bütün hareketlerini kolaylıkla görmek mümkün oluyordu. Bu arada İngilizler mütemadiyen takviye aldıklarından artık bizim için taarruz etmek imkanı kalmadı. Galiba sıra onlara gelmek üzere... Cephemizden ilerlemeğe cesaret edemeyen bu üstün kuvvet bizi yandan vurmak için nihayetsiz boş olan sağ yanımızdan kolayca sarkmağa başladılar. Bir müddet sonra ağızdan ağza sinirleri gevşeten bir haber:

-Düşman sağımızı çeviriyor...

Bu haberi takiben ikinci takım kumandanı zabıt namzedi “Medeni”nin sesini duydum, şiddetli ateş... Tüfek sesleri birbirine karıştı, gayrı ihtiyari yerimden fırladım “Medeni'nin yanına koştum. Borazanım çağırmadan arkama takılmış.

Burada tek mil kudret ve kabiliyetimi sarf etmek lüzum ve mecburiyeti içinde idim. Benim hal ve hareketlerimi gören askerlerin gözleri parladı. Anlıyordum ki, biraz evvel benim, tabur kumandanımı gördüğüm zamanki duygularımı yaşıyorlardı. Bu manzara çok içli ve gurur verici idi.

Buradaki yeni vaziyete göre bir müdafaa koluğu yaptık. Avcı hattımızın bu cenahı geriye doğru olmak üzere hilalin bir ucunu teşkil ediyordu. İkinci takım kumandanının canlı ve cüretli hareketleri askerler üzerinde çok iyi tesir yapıyordu. İlerlemek isteyenleri yüreğimizin peklığı ve ondan aldığımız kuvvetle yaptığımız isabetli ateşlerle karşılıyorduk. Fakat bu cenahtan gelen ateş çok kesif idi. Hattımızda pek fazla kendini hissettiriyordu. Yavaş yavaş erimeye başladık. Bundan evvelki saatlerde dehşetli zannettiğimiz muharebemiz meğer ne kadar ehemmiyetsiz bir müsademedir ibaretmiş.

Soldaki takımda birdenbire ateşini şiddetlendirdi. Sebebini anlamak için borazanı 3. Takıma gönderdim. Az zaman sonra haber getirdi. “Düşman kıpırdaşıyormuş” İyi bir haber değildi bu. Demek ki hücum etmek istiyorlardı. “Medeni”ye tabur kumandanının emirlerini aynen tekrar ettim. Sükunet ve metanetle dinledi.

Şimdi soldaki takım arasındaki yerime koşuyorum. Eski yerimi buldum ve gözetlemeğe başladım. Mütemadiyen takviye alıyorlardı. Yanımdaki neferlere “İhsan Efendi'den haber var mı?” diye sordum. “Hayır efendim” cevabını verdiler.

İhsan Efendi'yi bulmak üzere aynı vazife ile üç kişilik keşif kolunu o istikamete gönderdim. Bunlar az zaman sonra geldiler ve şu haberi getirdiler:

-200 metre kadar sol cenahımızda İhsan Çavuş ile arkadaşları şehit olarak yatıyorlar, yanlarında iki, biraz daha ilerde birkaç İngiliz cesedi gördük. Düşman orayı ateş altında bulunduruyor.

Bunun üzerine aynı keşif kolunu 100metre kadar sol cenahımıza emniyet postası olarak sürdüm. Bunlarla göz irtibatımız var. Demek ki az çok emniyette olduğunu sandığımız sol yanımızda tehlikeli imiş. Bu hale göre vaziyetimiz şöyle özetlenebilir:

a)Nispet kabul etmeyecek derecede bizden fazla olan düşmanla burun buruna muharebeye girmişiz.

b)Cenahlarımız tamamıyla açık...

c)Cephanemiz azalmakta ve zayıyatımız çoğalmakta...

Burada lehimize kaydolunacak ehemmiyetli bir nokta vardır ki, o da:Gayet sık ve yüksek olan fundalıklar, ayrıca bizim için çok müsait olan, bulunduğumuz arazinin yarım ay şeklindeki hususiyetine sığınmağımız... İşte bu sayededir ki düşman kuvvetimizin hakiki miktarını anlayamadı ve bunların neticesi olarak saatler geçtiği halde bize hücum edemedi. Lehimize ait hususları tamamlamak için ilk defa açtığımız ani ve şiddetli ateşi de kaydetmek icap eder...

25 NİSAN 1915 ARIBURNU EDİRNE SIRTI (Saat: 14.00)

Öğleden sonra saat 2'ye yaklaşıyor. Tabur kumandanının emirlerini icraya gayret ediyoruz. Avcı hattımız seyrekleşmeye başladı. İşleyen 40-50 tüfek kaldı. Artık, bizim burada ölmek üzere olduğumuzu bildirecek habercinin gönderilmesi zamanı geldi. Fakat, kimi göndermeli?.. Burada bir neferin bir manga kadar kıymeti var. Bu işi yürümeye muktedir yaralılara tevdi ettim. Bu sırada geriye gidebilecek yaralı bir askere alay kumandanını muhakkak bulmasını, vaziyetimizi anlatmasını söyledim. Artık manzara ıstırap verici bir hal almıştı. Birden borazanım arkamızdaki dereден ilerleyen bir askeri gösterdi. Efradın çoğu bunu tanıdılar. Alay kumandanının emir neferi idi. Yürekler nefesle doluyor gibiydi. Emir neferi biraz uzaktan yere yatarak sürünmeğe başladı, en nihayet yanımıza geldi ve şu emri bildirdi:

-Alay kumandanı, bulunduğunuz yeri müdafaa etmenizi ve bir neferin dahi geri çekilmemesini emretti; 57. Alay'dan bir tabur arkanızdaki dereye gelmiştir. Sizi takviye edecek.

Emir neferi ayrılırken, “cephane istiyoruz” dedim. Aldığım emir ve haberi hemen avcı hattımıza tebşir ettim. Yavaş yavaş kaybetmek üzere olduğumuz şevkimizi ve cesaretimizi tekrar kazandık. Bize neşe ve kuvvet veren çok muhterem alay kumandanımıza tam bir itimat ile bağlı idik. Muktedir bir asker olan tabur kumandanımız bize alay kumandanından daima hürmetle bahseder ve “kumandanımızın mağlumet ve idaresi çok yüksektir çocuklar.” derdi.

Bize ümit veren güzel haberden sonra bir saat dolmak üzere. Ne takviye geldi, ne de 57. Alay görünüyordu. Düşman ise yeniden kıpırdaşıyor. Bazen ümit, bazen de ümitsizlik veren zayıf avcı hattımızın tüfek sesleri artık kulaklarımı doldurmuyor. Bir an geldi ki, bu sebatın felaketten başka bir netice vermeyeceği manasına delalet

eden bakışlara tesadüf etmeğe başladım. Fakat ne yapabiliirdim ki?... Zira, bizim arzu ve kararlarımızın artık hiçbir kıymet ve ehemmiyeti yoktu. Bulduğumuz yeri müdafaa etmek üzere emir almıştık. Bu emri alay kumandanı yeniden bir daha bildirmişti. Sebat edecek ve nihayete kadar direnecektik. İşte böyle geçirmekte olduğumuz anlarda sağ gerimizden gözlerimizi yaşartan kıpırdaşmalar görülmeğe başladı. Eğer bu devirde mu-cizeye inanmak lazım gelse, bu en büyük olurdu. Artık kabus veren manzara süngülerimizle yırtılıyordu. Bu ilerleyenleri ve onların başındaki şahsın muazzez hüviyetini belki bütün dünya pek geç olarak öğrenecek ve tanıyacak...

Deha ve cesaretin ortaya çıkardığı bu zafer müjdecileri durmadan ilerliyor ve ilerliyorlardı. Biz bunları iştiyakla görüyor, yeniden hayata kavuşuyorduk. Tekrar tekrar bunlara bakıyorduk...

İhtiyar tarihin ölmez sayfalarına Türk zaferini kanlarıyla yaza yaza ilerleyenler, tehalükle beklediğimiz 57. Alay ve bu mucizeyi yaratan da 19. Fırka'nın kahraman kumandanı "Yarbay Mustafa Kemal Bey" idi.

Artık ıstırap ve felaket saatleri düşmanlarımız hesabına işlemeğe başladı. İngiliz hatlarında baştan nihayete kadar korku kıpırdanışları görülüyordu. Sağımıza hiçbir tesir görmediklerinden kolayca sarkmış olan İngilizlerden canlarını kurtarabilenler bir daha arkalarına bakmadan iki büklüm uzaklaşıyorlardı...

57. Alay'ın sol cenah bölümü aramıza karıştı. Zayıf avcı hattımız dehşetli bir kuvvet oldu. Cephemizdeki düşman ehemmiyetli bir tazyik görmeden çözüldü. Sık fundalıklar bu defa onlara yardım ediyordu. Düşman gözden kaybolurken ölüm yağdıran mekanizmalarımızın şakırtıları durdu. Avcı hattımız yerinden fırladı, kaçanların peşine takıldı.

Üzerinde saatlerce boğuştuğumuz geniş sırtı aşarken, bu çetin boğuşmanın kanlı bilançosu düşman hesabına cidden

pek feci surette cereyan etmiş olduğunu gösteriyordu. *Yüzlerce İngiliz çocuğu topraklarımız üzerinde bir daha gözlerini açmamak üzere yatıyordu... Kanlı elbiseler içinde kıvrılmış, tıraşlı ve ilk bakışta sevimli görünen bu yüzler bize hem intikam ve hem de merhamet hisleri veriyordu.*

Daha sık çalılarla örtülü bulunan “Korku Dere”sinin başına geldiğimiz zaman sağ ilerimizdeki sırtlardan çok şiddetli piyade ve makineli tüfek ateşleriyle karşılandık. Mevzi aldık, bizde mukabeleye başladık. Amma ne çare ki ileriye gidemiyorduk. Kıyıda hiç eksik olmayan motor ve salapuryalara da ara sıra ateş etmeyi de ihmal etmiyorduk.

Bu gün, güneş batıya ne zaman geçmişti, bunu hiç bilmiyorum. Her taraf ve sular karardı. Gece karanlığı tamamen çökmeden sağ kalanlarımız bisküvi, et konservesi ve reçellerle midelerini teskine uğraşıyorlar, İngilizlerin bıraktıkları bu gıdaları hesapsız, gramsız istihlak ediyorlardı...

Gece yarısından evvel alayımıza iltihak etmek üzere geri çekildik. Zabit namzedi Medeni, bölüğü “Kesikdere”nin yatağında topladı. Ben, borazan ile biraz açıkta duru-yorum. Evvela bir emir: “Eş tut”, yorgun bir kumanda, “sağdan say”... Zayıf sesler... Bir... İki... Üç... Ve nihayet on sekiz tek... Bundan sonra derin bir sessizlik...

Çanakkale Zaferini Kazanan Türk Süngüleri

25 NİSAN 1915

(27.Alay, 12.Bölük Muharebe Raporu)

Tabura, bölük kumandanı sıfatıyla vereceğim ilk yazının muharebe raporu olması mukadder imiş. Bunun zayıata ait kısmını yazmadan geçemeyeceğim.

Madde:4-Bölükten dünkü muharebeye iştirak eden 164 neferden bu gün mevcut olanlar 35'tir. Şehit ve yaralıların miktarını ayırt etmek mümkün olmadığı arz olunur efendim.

27.Alay, 12.Bölük Kumandan Vekili
Ahmet Mucip

27 NİSAN 1915 BOMBASIRTI

26 Nisan günü 27. Alay Edirne Sırtı gerisinde toplanmış, kendisine çekidüzen vermiştir.

27 Nisan günü sabaha karşı "Arıburnu Cephesi"nin sağ kanadındaki "Bomba Sırtı" üzerinde, 57. Alay'ın sağında diz siperi haline konulmuş mevziye girmiş. İngilizlerin Gelibolu Yarımadası'nı boşalttıkları tarihe kadar yine 19.Tümen emrinde amansız cidale katılmış bulunuyordu. Bu öyle bir savaştı ki, 8-10metre mesafe içinde cereyan ediyor, zaman zaman en sert hücumlar karşısında dahi taraflar bir adım geri çekilmiyorlardı. İlk günlerde yemyeşil otlarla ve fundalıklarla örtülü topraklar, karşılıklı taarruzlar sonunda Türk ve Avustralyalı delikanlıların cesetleriyle doluvermişti.

Yine birkaç hafta içinde fena kokular neşreden cesetler üzerinde biriken yüz binlerce karasinek, az zamanda şaşılacak kadar irileşmişler, siperlerimize yayılmağa başlamışlardı. ***Bulaşıcı bir hastalığa meydan vermemek için olacak, karşı taraftakiler tutuşturulmuş paçavraları cesetlerin üzerine atarak yaktılar.*** Bu ameliyenin ve ayrıca bomba makineli tüfek ateşlerinin yakıcı tesiri ile mor çiçekli otlar, yeşil fundalıklarla örtülü topraklarımız daha çok kül yığınları haline girdiler. Diğer taraftan büyük kayıplar vererek meydana getirdiğimiz ve ancak geceleri

derinleştirmeye çalıştığımız siperlerimize ve irtibat yollarımıza durmadan el bombası yağdırıyorlardı. Attıkları bombalar üzerimize gelirken görülürdü. Bizler de bombanın geliş istikametine göre sağ veya soldaki en yakın ara siperlerinin ardına usta cambazlar gibi geçiverirdik. Bu arada soğukkanlı erlerin siperimiz içine düşen bombayı hemen alıp düşman siperine iade ettikleri görülmüş vak'alardandır. Bu derece korkunç cesareti gösterenler harp madalyası ile taltif edilirdi. Fakat bazen de saniyelik anı kaçırınların avucunda patlar, ölüm derecesinde yaralanırlar veyahut şehit düşerlerdi. Yakın siperlere mahsus bu kanlı oyun karanlık basıncaya kadar devam ederdi.

Bizim tarafa gelince:Böülklere bombalar sayılarak verilirdi. Taarruz emareleri hissedildiği an kullanılacaktı. Emir böyle idi. İşte bu derece çapraşık ve ağır şartlar içinde üzerinde savaştığımız sırta “Bomba Sırtı” adı verilmiştir. Burada geçen olaylar 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal'in hafızasından hiç silinmemiştir. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Gazeteci Ruşen Eşref'le yaptığı mülakatta şöyle anlatmıştır:

“-Biz kişilerin ferdi kahramanlık sahneleriyle meşgul olmuyoruz. Yalnız size “Bomba Sırtı” vak'asını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesafe 8metre,yani ölüm muhakkak, muhakkak... Birinci siperdekiler hiç biri kurtulmamacasına, hepsi düşüyor; ikincidekiler onların yerine giriyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğukkanlılık ve tevekkülle biliyor musunuz! Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, en ufak bir duraksama bile göstermiyor; sarsılmak yok! Okumak bilenler ellerinde Kur'anı Kerim, cennete girmeğe hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şahadet getirerek yürüyorlar. Bu, Türk askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren, hayrete ve tebrike değer bir örnektir. Emin olmalısınız ki Çanakkale Muha-rebesi'ni kazandıran, bu yüksek ruhtur.” Demiştir.

BOMBA SIRTINDA MUSTAFA KEMAL'LE İLK KARŞILAŞMA

Birincisi, “Bomba Sırtı”ndayız. Mayıs ayının ortalarına doğru hafif sisli bir hava etrafımızı çevirmiş; bölüğümüzle, on birinci bölüğe ihtiyata çekilmek sırası gelmişti. Ateş hattının en çok 70-80metre gerisindeki yamaçta, avuç içi denilecek kadar küçük bir yerde 24saat istirahat edecek, bol bol uyuyacaktık. “Eğer kısmet olursa” vakit öğleye doğru yemek zamanı yaklaşıyor. Subaylar, erler bir kısmı topraklar üzerinde uzanmış, bir kısmı ayakta yarenlik ediyorlardı. Bu sırada bulunduğumuz yamacın eteğinden 40-50 metre uzağımızdan iki kumandanın “Kemal Yeri” istikametine doğru geçtiğini görenler, kimi Tümen Kumandanı, kimi de Alay Kumandanı geçiyor, diyerek birbirlerine seslendikleri zaman bütün başlar onlara doğru çevrildi. Fakat aniden yine herkes konuşmalarına ve kendi düşüncelerine dalmıştı. Ben hemen ayağa kalkarak onu biraz profilden, sonra arkalarından alay kumandanımızla bir şeyler konuşarak yürüdüklerini görmüş ve gözden kayboluncaya kadar takip etmişim. Çıkarmanın birinci günü alayımızın sağ kanadında müstakil olarak giriştiğimiz ve ağır mes'uliyetini taşıdığımızı sonraları mana ve ehemmiyetini daha iyi anladığım o savaşın içinden bölüğümüzü nasıl kurtarmıştı! Diye bir daha düşündüm. Şimdi yine tümen komutanımız olduğu için hususi bir ferahlık duyuyordum. Ama bir taraftan da hiç kimsenin onunla alakalanmadığını açıkça görüyordum. Yine içimden benim durumumda kalmamışlardı ki, diyordum. Birdenbire ben de her şeyi unutupmuşum.Yarın kimin sağ kalacağı belli değildi.

İşte MUSTAFA KEMAL Bey'i birinci görüşüm bu duygularla ve böyle bir sahne içinde olmuştu...

Mustafa Kemal Arıburun'da Esat Paşa ile 19.Tümen Karargahında

Mustafa Kemal Arıburun'da

MUSTAFA KEMAL'LE İKİNCİ KARŞILAŞMA (Haziran 1915 Düztepe 19. Tümen Karargahı)

İkinci görüşüm ve ondan önceki günler:

Sıcakların bastırıldığı Haziran'ın son haftasına eriştik. Türlü ağır silahların ölüm yağdırdığı bu günlerde çarpışmalar tahammülü zor şartlar içinde cereyan etmeğe başlamıştı . İngilizlerin karaya çıkardıkları dik mahrekli ağır topçu bataryaları korunduğumuzu sandığımız yerleri ateş altına alıyor, hiç beklenilmedik bir zamanda can kaybı oluyordu. Yine yakın siper muharebelerine mahsus, büyük bomba atan aletlerle yegane nefes alabildiğimiz ihtiyat mahallini, apteshane çukurlarına kadar tahrip ediyorlar ve telefata verdiriyorlardı. Biz bu nevi bombalara kara kedi diyorduk, düştüğü yerde canlı mahluk kalmazdı. Bir taraftan da eskisi gibi keskin infilaklı, saplı sapsız, türlü el bombaları ve dinamit kalıplarını da siperlerimize savurup duruyorlardı. Bir gece evvel siperlerimizin önüne koyduğumuz yeni kum torbalarını sabah olunca parça parça edip dağıtıyorlardı. Velhasıl gözlerimizin önünde 8-10 metre mesafe içinde, o bomba sırtında cehennemi bir hava estiren gündüzleri cepheye hakim oluyorlardı. Geceleri de işler yalnız süngüye dayandığından bizim taraf hakim oluyordu. Biz bu suretle hakim oluyorduk. Amma güneş doğmaya başladığı zaman mukabele edecek bu nevi silahlarımız olmadı-ğından, üzüntülerimiz artıyor, sınırlarımız bozuluyordu...

Bu arada aklımızdan hiç geçmeyen ve beklenilmeyen bir zamanda terfi ve taltif listeleri de taburlara bildirildi. 12.Bölük Komutanı Ahmet Mucip muharebeye zabıt vekili rütbesiyle katılmış, kanuni müddetini doldurduğundan 1 Mayıs 1915'te teğmen, mahal ve tarihi bildirilen savaşlardaki hizmetlerinden Türk, Alman Harp Madalyası ile taltif edilmiş ve Haziran 1915'te bir derece terfi ettirilerek üsteğmen olmuştu. Böyle bir derece terfi etmek şansı yalnız ona nasip olmuştu. Hemen ilave edelim, alay subaylarının

انافارتالر غروپى قوماندانى ميرالاي مصطفى كمال بك

Anafartalar Grubu kumandanı Miralay Mustafa Kemal bey.

Arıburun Bombasirt'ında 27.Alay Siperi

Arıburun Kırmızı Sirt'ta 125.Alay Siperi

hepsi kendilerine düşen muharebe görevini eksiksiz yapmışlar, kıdem zamları ve yahut harp madalyaları almak suretiyle taltif edilmişlerdir. Bu itibarla “Ahmet Mucip” in terfi işlemine kaderin bir cilvesi demek daha doğru olur...

Yukarda belirttiğimiz gibi Haziran'ın son günlerindeyiz. İşte yine nöbet sırası gelmiş bölüğümüze, 24 ve 25 numaralı siperlere giriyoruz. Değiştirdiğimiz 9. Bölüğün Komutanı Yüzbaşı Mustafa bana:

-“Düşman cephesinde değişiklik yoktur. Bu sefer yaralı vermeden çıkıyoruz. Allah sizleri de korusun.”diyerek gözlerinden uyku akıyor gibi yorgun adımlarla geriye ihtiyat mahalline gidiyor.

Artık siperleri alışkanlıkla teslim almışsızdır. Erler, süngüleri takılmış mavzer tüfekleriyle ateş etmeğe hazır. Takım subayları Mehmetçiklerin arasında yerlerini almışlardır. Baskınlar sırasında İngilizlerden alınan çelikten yapılmış tarassut aynalarının, taburumuz tüfekçi ustası tarafından benzeri, fakat tahtadan yapılarak bölüklere dağıtılmıştı. İlk defa gördüğümüz bu aynalarla ve gayet çevik kullanmak şartıyla karşı tarafı, beynimize kurşun girmeden hemen göz altına alıyoruz. Böylece siper muharebelerinin icaplarına uyularak yaşantımıza devam ederken, Tabur Kumandanı iki satırlık bir yazı ile Alay Kumandanı'nın, beni çağırdığını bildiriyordu. Saat 14.00 sularında idi. Bölüğü birinci takım subayı üsteğmen “Mehmet Ağa”ya bırakarak siperlerden ayrıldım. Beş dakika sonra karşıyındayım. Merak ve heyecanımı belli etmemeğe gayret sarf ediyorum. Şefik Bey zeminliğinin önünde ayakta duruyor. Yaveri 1322 mezunlarından üsteğmen Yanyalı Cevdet Efendi ile beraber. Kumandan dakika geçirmeden, “Oğlum Mucip Efendi” dedi: Harbiye Nezareti (Milli Savunma Bakanlığı) Harp Tarihi Encümeni'nden bir heyet, Tümen Karargahına gelmiş. Çıkarmanın birinci günü İngilizlerin nerelere kadar ilerlediklerini harita üzerinde tespit edeceklermiş. Benden o

günkü muharebeye iştirak etmiş subaylardan iki kişi istediler. Yaverimi ve sizi alıp Tümen Karargahı'na gideceğiz. Şimdi size ayrıca söyleyeceğim var:

-Sizde küçük bir İngiliz tabancası varmış! Yanınızda mı?

-Evet efendim, yanımda.

-Göreyim!

Tabancayı arka cebimden çıkarırken, “mermilerini boşaltınız” dediler. Yana dönerek boşalttım, kendilerine verdim. Evirip çevirip baktılar.

-“Bu kadar küçük, süslü tabanca hiç görmemişim”. Sözleri hoşuma gitti. Yine bana hitaben, tatlı bir tebessümle:

-“Önümüze beklenilmeyen bir ziyaret fırsatı çıkmıştır. Bu imkandan istifade ederek tabancayı Fırka Kumandanı Bey'e hediye etmenizi isterim. Beğenecek ve memnun olacaklardır, sanırım.” Dedikten sonra sebebini şöyle açıkladı:

Sizin üsteğmenliğe terfi için yapılan teklif varakası, Harbiye Nezareti'nce “Henüz bir ay evvel teğmen olmuş, bu efendinin kıdem zammı suretiyle taltif edilmesi muvafık olur.” Kaydıyla iade edilmiştir. Mustafa Kemal Bey inhayı* aynen tekrarlayarak, çıkarmanın birinci günü bölüğümüzün muharebesini etrafiyla açıklamış, terfinizin tahakkuk ettirilmesinde şahsen amil olmuştur. Tam sırası gelmişken böyle nadide bir tabancayı hediye ederseniz, aynı zamanda teşekkür makamına geçecektir. Arzularına içten gelen tarifsiz heyecanla “baş üstüne efendim” dedim ve hemen tümen karargahına doğru yola çıkıldı. Konuşmalar kendiliğinden bitti. Fakat ben, haberim olmadan geçmiş inha işlemini tekrar 24 numaralı sipere dönünceye kadar zaman zaman, tatlı tatlı içimden konuşuyor ve bununla da yetinmeyerek o saate kadar hiç ehemmiyet vermediğim bu küçük silahın hikayesi de gözlerimin önünde aynen canlanıyordu...Bu tabancayı “Bomba Sırtı'ndaki” mevzilere yerleştikten belki bir hafta sonra, ihtiyata çekildiğimiz günlerin birinde, Borazan Keçeli Köylü Hüseyin Onbaşı vermişti. Ayrıca 4 İngiliz lirasını da oturduğum

*İnha: Terfi yazısı.

beylik kilimin üstüne koymuştu. Bunlarda “Başçavuşun hediyesi” demişti. Tabancayı memnuniyetle aldım, fakat 4 altını ise hiç düşünmeden Başçavuş'u çağırarak elimle ve teşekkürlerimle geri verdim. Başefendi:

-“İki aydan beri maaşlarımızı almıyoruz, tabur sandığında duruyor. Bu liraları sen sakla. İnşallah ilerde sarfedersin.” Demiştım. Zihnimin böylesine meşgul olduğu bir sırada Tümen Karargahı'na varmıştık. Geldiğimizi haber verdiler. Bekletilmeden kumandanın zeminliğine girdik. Mustafa Kemal Bey, Milli Savunma Bakanlığı'ndan gelen yüksek rütbeli üç kurmay subay bizi ayakta karşıladılar. Şefik Bey, yaveri ve ben tam manasıyla hazır ol vaziyetindeyiz. Bu durumda Alay Kumandanı isimlerimizi söyleyerek bizi onlara tanıttı. Askerce ve saygılı bakışlarını, garip duygularla mukabele ediyoruz. Küçük merasim sonunda bize işaret edilen, dikine konulmuş cephane sandıkları üzerine otururken, onlar da aynı durumdaki sandıklar üzerine oturdular. Tertemiz üniformalı ve tıraşlı kişilerin arasında, sadece ben saç sakala karışmış, kirli bir kıyafetteyim...

Hemen sorgular başlıyor. Portatif küçük bir masanın üzerinde açılmış haritanın şurasına burasına kırmızı boyalı kalemle işaretler yapılıyor. Şefik Bey, yaveri ve Ahmet Mucip muharebe başlamadan evvel türlü manevraların yapılması münasebetiyle karış karış denilecek kadar bildikleri “Arıburnu” havalisindeki sırtlar, tepeler ve dereler hakkında çabuk bilgiler veriyorlar. İngilizlerin ilerleyebildikleri sahalara, geri çekilme hareketlerini ve nihayet bu günkü durumları büyükler tarafından gözden geçiriliyor. Fikir ve mütalaa beyan edildiği sırada, bir hizmet eri tahtadan yapılmış tepsi üzerinde 4 bardak limonata ile içeri girdi. Mustafa Kemal Bey, hemen kapıya doğru yürüdü; sıkılgan emir erinin iki eliyle dikkatli dikkatli tuttuğu tahta tepsi üzerinden limonata bardaklarını alarak evvela bizlere, sonra misafir kurmaylardan birine verdi.

Askere:

-“Çocuğum üç tane daha getir” dedi, yerine oturdu...

Arıburnu Grubu'nda adı yavaş yavaş yayılmaya başlayan Mustafa Kemal Bey'i, işte bu güzel vesileyle yakından gördüm. Bünyece zayıf bir insandı. Elmacık kemikleri gözüküyordu. Manalı mavi gözleri zaman zaman ateş saçıyor gibi idi. Bu toplantıda en çok o konuştu. Tatlı Rumeli şivesiyle konuşuyor, fikirleri zihin yormadan anlaşılıyordu. Muharebenin verdiği sonsuz samimiyet havası içinde davranışlarındaki hususiyet ve ciddiyet sempati ile dikkat çekiyor, muhataplarına gönülden emniyet ve itaat telkin ediyordu...

Bana gelince; savaşın tam içinde bulunduğum günlerin birinde, böyle bir olay vesilesiyle veyahut Şefik Bey'in dediği gibi, beklenilmeyen bir fırsatın çıkması münasebetiyle, Tümen Karargahı'nda büyük rütbeli kurmayların aralarında bulunmak ve karşılarında oturmanın heyecanı içindeyim.

Bilhassa Tümen Komutanı'mızın elinden limonata bardağını üsteğmen üniformasıyla alırken, elimde olmayarak yepyeni duyulara kapılmış üstün bir subay ve hatta üstün bir insan gibi oluvermiştim. İşte ben bu ruh haleti içinde iken sorular bitti, ziyaret de sona erdiğinden hep beraber ayağa kalkıldı. Tam bu sırada Şefik Bey Mustafa Kemal Bey'e hitaben:

-“Mucip Efendi oğlunuz size muharebe hediyesi takdim etmek istiyor, kabulünü rica ederiz efendim” dediler.

Ben de hazır bulunduğumdan, bir elimde tabanca, öteki avucumda fişekleri olduğu halde kendilerine yaklaştım ve masasının üzerine bıraktım. Tümen Komutanı (19. Tümen Komutanı Kurmay Albay Mustafa Kemal Bey) ve misafir kurmaylar görülür merak ve zevk içinde gözden geçirdiler. Biz de kapıdan çıkmak üzere iken onun sesini bir daha işittim, fakat hayatım boyunca son olarak işitecektim.

Yüzüme takdirle bakarak:

-“Çocuğum, bu tabancayı aldım, kabul ettim, teşekkür ederim. Fakat siz gençsiniz, bu silah size daha çok yakışacaktır. Kıymetli hatırayı sizde kalmak üzere iade ediyorum” dediler.

Ben ince duygulu sözleri kemal'i itaatle dinlerken, ünlü Alay Kumandanı Şefik Bey'in ve misafir kurmayların yüzlerinde beliren başka türlü tebessümler, bu tabloya görülmeye değer renkler, güzellikler katıyordu.

Onu ikinci görüşüm işte böyle loş bir dekor, fakat benim için unutulmaz bir alem içinde olmuştu. Aynı zamanda kısa da olsa, muharebelerin akışı hakkında ilk defa dinlediğim yüksek seviyede konuşmaların, fikirlerin teati “verişme” edildiği bir günde idi.

*27. Alay Kumandanı Yarbay Şefik Bey
Bomba Sirtında*

Bir saat süren ziyaretimizden dönüşte, usulen Tabur Komutanı'mıza bilgi verdim. Biraz sonra ihtiyattaki iki bölüğün subayları etrafımı çevirerek “niçin çağrıldığımızı” merakla sordular. Onlara sebeplerini, duyularımı, ziyaret havasının tazeliği içinde eksiksiz anlattım...

Siperlere girdiğimde üsteğmen Mehmet Ağa, birkaç hafta evveline kadar taburumuz ağırlık komutanı alaylı subay Mehmet Ağa, bölüğü maddi manevi mes'uliyetleriyle birlikte bana teslim ederken ziyadesiyle memnundu. O anda cepheye alışılmamış bir sessizlik, bir ölü sükuneti vardı...

Akşama yakın adet olduğu veçhile mi diyeyim, taarruz edilecek ihtimali mi diyeyim, fakat sonraları “Ateş Baskını” adı verilen müthiş ateş teatisine başlanıldı...

“Arıburnu” açıklarını devamlı bekleyen zırhlı ve direnotlardaki dev topların kızgın uğultuları, türlü büyüklükteki kara toplarının, makineli tüfek ve bombaların, velhasıl tarafların elinde bulunan türlü silahların canlara azap veren gürültüleri, Gelibolu Yarımadası'nı sanki sarsıyor ve inletiyordu. Savunmasına katıldığımız bu mahşeri alem içinde artık her şey, ama her şey unutulmuş, can cana, baş başa kalınmıştı... Haziran 1934- 89 Sayılı Askeri Piyade mecmuası

*Bu yazı Mucip Kemalyeri'nin “Çanakkale Ruhu Nasıl Doğdu ve Azerbaycan Savaşı (1917-1918) kitabının 38-63. sayfalarından alınmıştır.

Şubat 2005
Cemalettin Yıldız

Albay Şefik Aker

ALBAY MEHMET ŞEFİK AKER (1877-1964)

1877 yılında Manastır(Makedonya), Kesriye'de doğdu. Selim Bey'in oğludur. 6 Şubat 1964'te İstanbul'da öldü. Mezarı İstanbul Feriköy mezarlığındadır.

28 Mayıs 1894'te Harp Okulu'na girip, 17 Ağustos 1896'da teğmen rütbesiyle mezun olmuştur.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan

1912-1913 Balkan

1914-1918 Birinci Dünya

1919-1922 İstiklal Harplerine katılmıştır. Osmanlı, Alman ve Avusturya-Macaristan Devletlerince çeşitli nişan ve madalyalarla; TBMM tarafından “İstiklal Madalyası'yla” ödüllendirilmiştir.

8 Mart 1900'de Tümen Kurmay Başkan Vekili göreviyle gönüllü olarak Yemen'deki çatışmalara katılmıştır.

Şubat 1914'te 9.Tümen, 25.Alay, 3.Tabur Komutanlığına getirilmiş, Ekim 1914'te Gelibolu Yarımadası'nı savunmakla görevli 9.Tümen 27. Alay komutanlığına atanmıştır.

Çanakkale Cephesi kara muharebelerinin başladığı 25 Nisan 1915 günü Eceabat'taki 27.Alay'ıyla Arıburun'a çıkarma yapan Anzaklara sabah 08.30'da ilk müdahale eden komutandır. Ardından Alay'ı Mustafa Kemal'in 19.Tümen'i emrine verilmiştir. 8Ağustos 1915'e kadar Mustafa Kemal'in emrinde Arıburun savunmasına katılmıştır. 8Ağustos 1915'te Mustafa Kemal'in “Anafartalar Grup Komutanlığı'na” atanmasıyla, 19.Tümen Komutanlığına 27.Alay Komutanı Yarbay Mehmet Şefik getirilmiştir. 9 Ocak 1916'da müttefikler Çanakkale cephesini boşaltınca, Yarbay Mehmet Şefik 15.Kolordu emrinde 19.Tümen'iyle 23 Temmuz 1916'da Galiçya cephesine gitmiş, 15 Temmuz 1917'de 15.Kolordu'nun yarısı şehit verilerek İstanbul'a dönmüştür. 24 Temmuz 1917'de 57.Tümen ve İzmir güney

cephesi komutanlığına getirilmiştir. 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgal ettiğinde Aydın'daki 57.Tümen Komutanlığı'nda bulunuyordu. İzmir'in işgalinden bir hafta sonra 23 Mayıs 1919'da Albay Mehmet Şefik Harbiye Nezareti'ne (Milli Savunma Bakanlığı) yaptığı teklifle KUVAYI MİLLİYE (Milli Kuvvetler) fikrini ilk defa ortaya atan komutandır.

17 Temmuz 1920'de Demirci Mehmet Efe'nin Denizli'de (Albay Mehmet Şefik'in görev bölgesi) 39 kişiyi öldürtmesiyle Albay Mehmet Şefik'in 57.Tümen Komutanlığına son verilmiştir. İstiklal Harbinin daha sonraki evrelerinde 6.ve 7.Tümen Komutanlıklarında bulunmuş, TBMM tarafından İstiklal Madalyası'yla ödüllendirilmiştir. 25 Şubat 1931'de emekliye ayrılmıştır.

Askerlik hayatının unutamadığı en önemli sınavını verdiği Çanakkale'yi hiç unutmamış, sık sık ziyaret etmiş fakat onu oralarda bıraktığı şehitlerden başka tanıyan olmamıştır. Bu kahramana ve silah arkadaşlarına şükranlarımı sunuyorum.

Bu derlemede 1935 yılında Askeri Mecmuanın 40.sayısında yayınlanan (Emekli Albay Şefik Aker Çanakkale-Arı burnu Savaşları ve 27.Alay) adlı hatıralarının 25-26 Nisan 1915 tarihli ve en önemli bölümü şimdiki genç nesillere anlayabilecekleri dilde aktarılmaktadır.

Bu gün Çanakale Savaş Alanları'nı ziyaret edenler, ne Albay Mehmet Şefik'ten, ne de 27.Alay'dan bir iz bulamazlar. Bu hatıratı okuyanlar, o kahramanları da kalplerine kazıyacaklar ve şükranla anacaklardır.

Cemalettin Yıldız
Çanakale-2005

*Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri (2.baskı)1989 T.C Genel Kurmay Başkanlığı Ankara
*On Yıllık Harbin Kadrosu İsmet Görgülü 1993 -Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları 16.Dizi, sayı 69a

Albay Şefik Aker

İstanbul Feriköy Aile Mezarlığında

27. ALAY KIMANDANI YARBAY ŞEFİK BEYİN 25-26 NİSAN 1915 ARIBURUN SAVAŞ HATIRALARI

Başlantı

Konuya girmeden önce 25-Nisan-915 yani rumi 12-Nisan-331 günü Arıburnu mıntıkasında cereyan eden, karaya çıkış ve muharebe safhalarını genel bir bakışla kısaca anlata yım, açıklamasına da sonra başlayayım.

a) İngiltere'nin, Avustralya ve Newzeland kuvvetleri sabaha yakın karanlıkta saat 04. 30'dan itibaren yaklaşık 1600 metre genişlikte Arıburnu sahillerine çıkmaya başladı. Pek küçük Türk emniyet müfrezelerini attı ve kendilerini karşılayacak orada başka bir kuvvet bulunmadığından dört saat içinde serbest serbest doğuya doğru; Boğaz'ın sularına nazır ve bütün o sahaya hakim olan Conkbayırı-Kabatepe arasındaki sırta doğru ilerlemeye başladı ve bu arada sabit bir mevzide duran cebel bataryasının üç topunu da zaptetti.

b) 9. Tümen'in ihtiyatı olan Maydos'taki (Eceabat) 27. Alay'ın iki piyade taburuyla bir makineli tüfek bölüğü saat 05.45'te aldığı emir ile yürüyüşe geçti. Mezkur hakim sırta yaklaşmış olan düşmanla saat 07.55'te karşılaştı ve geniş bir cephe ile taarruza geçti.

c) Düşmanın çıkarması ve saldırısı ciddi idi. Bunun yalnız 27. Alay'ın iki taburuyla def'ine imkan yok idi. Vaktin gecikmesi de tehlikeli idi. Çünkü Topçular Sırtı ile bu uzun sırtın Kocaçimen Dağı ile birleştiği kısmı teşkil eden Conkbayırı düşman kuvvetlerinin eline geçmesi halinde Çanakkale Boğazı sularının en mühim kısmına ve bu sulara kadar olan arazi parçasına düşmanı hakim kılabilir idi.

Durumun bu nezaketini Bigalı'da kolordu ihtiyatını teşkil eden 19. Tümen Komutanı; aldığı malumat ile takdir etti ve zaman kaybetmemek için Gelibolu'da bulunan Kolordu Komutan'ından emir beklemeksizin kendi kararıyla, başta kendisi olduğu halde 57. Alay'ı [3 piyade taburu 1 Mt. bölüğü, 1 seri cebel bataryası] Kocaçimen Dağı yönünde

saat 08.00 sıralarında yürüyüşe geçirdi ve Conkbayırı'na yaklaşan düşmanın sol yanına saat 11.00 sıralarında taarruz ettirdi.

İşte Çanakkale Savaşları'nın en önemli safhalarından biri olan 25-Nisan-915 [12- Nisan-331 rumi] muharebesi önce 27.Alay'ın ve takriben 3 saat sonra da 57.Alay'ın ki toplam 5 Türk taburunun seri ve devamlı hücumlarıyla akşam karanlıklarından sonraya kadar-19.Tümen Komutanı Mustafa Kemal Bey'in komutası altında devam etti ve neticede o günü akşama kadar karaya çıkan Avustralyalı ve Newzelandlı gibi hakikaten değerli, cesur 15.000 insan kuvvetini, donanmalarının en etkili koruması altındaki deniz kenarına pek yakın ve o kenarlara bakan hatta kadar geriye attı ve sekiz ay süren muharebelerin sonuna kadar onları kıpırdanamayacak kadar dar ve sıkıntılı bir vaziyete; daha o gün soktu. Düşmanın zaptettiği, yukarıda anılan 3 Türk topu da aynı günde; tam ve sağlam olarak 27.Alay'ın saldırılarıyla kurtarıldı.

5.Ordu'nun 25 Nisan 1915(12 Nisan 1331 sabahı vaziyeti)

Askeri Mecma-sayı:99 Tarih Kısmı
Yazan:Emekli Albay Şefik Aker.

ÇIKARMA HAREKETİ ZAMANINDA ARIBURNU'NDAKİ TÜRKLERİN KUVVETİ VE SAHİL MÜDAFAA TERTİBATI

Türklerin bu çıkarmaya karşı ne yaptıklarını ve kuvvetlerinin neden ibaret olduğunu, çıkarmayı neden men edemediklerini, belgelerden inceleyelim. Bu kadar zorlu bir düşmana yalnız başına karşı koymak talihini taşımış olan buradaki küçük Türk kıt'asının şeref ve hukukunu müdafaa için de bu tarihi hadiseyi aydınlatmak vazifedir.

Bunun için; Çanakkale Boğazı'nın savunmasını üzerine alan 5.Türk Ordusu'nun 25-Nisan 915 teki genel konuşunu ve bunun yalnız Arıburnu çıkarması ile alakadar olan küçük konuşlarını baştan aşağıya doğru gözden ve mütalaadan geçirmek lazımdır. Bu konuş [kroki-1] de gösterilmiştir. Buna nazaran:

5.Tümen;Yarımada'nın Trakya ile birleştiği Saros Körfezi'nin son kenarlarında;

7.Tümen; Bolayır mıntıkasında [yani dış denizin Boğaz sularına en yakın olduğu dar mıntıkada]. (Bu sahillere Saros-Bolayır mıntıkası diyebiliriz)

3.Tümen;Kumkale mıntıkasında[yani Boğaz methalinin(girişinin) güney yakasında];

11.Tümen;3.Tümen'in güneyinde ve yanında yani Kumkale mıntıkasının Beşike sahilinde; (Kumkale-Beşikeler mıntıkası diyebiliriz)

9.Tümen; Anafartalar ovasının ortalarındaki Azmak dereden itibaren Seddülbahir'e kadar;

19.Tümen; 9.Tümen'in kuzey yanında, karargahı Bigalı'da. (Eceabat mıntıkası) diyebiliriz

Bunlardan başka bir müstakil süvari tugayı Saros Körfezi'nin kuzey sahilinde, Gelibolu Jandarma Taburu; Gelibolu mevkinin arızalı dağlık olan batı sahilinde, Çanakkale Jandarma Taburu; Bozcaada'nın karşısına düşen Anadolu sahilinde bulunuyorlar.

Tümenlerin bu konusuna bakılınca en kuvvetli tutulan mıntıka Kumkale-Beşikeler mıntıkası yani Boğaz girişinin güneyi, Anadolu yakası olduğu anlaşılır.

Bu mes'elede; denizden gelecek taarruz kuvvetlerinin hedef kabul edebileceği nokta; ancak Boğaz'ın en dar ve düşman donanmasına Boğazı kapatmış olan Kilitbahir ve Çanakkale mevkilerinin bulunduğu müstahkem mıntıkadır.

Boğazın iki tarafındaki karanın coğrafi vaziyetine göre karadan yüklenecek düşmanın bu hedefe en kısa yerden varabilmesi için hangi uygun sahile kuvvetlerini çıkarması la zım geleceği araştırılırsa birinci derecede; hedefe en yakın ve ihraca en uygun olan Kabatepe'nin bulunduğu sahil olduğu açıkça görülür.

Hedefe ikinci derecede yakın olan Seddülbahir ve Anafartalar da uygun olan sahillere gelince: Bunların; Kabatepe mıntıkasının uzantısı birer çıkarma ve manevra mıntıkası olmak vaziyeti coğrafisinde buldukları kabul edilebilir.

Saros-Bolayır, Kumkale-Beşike mıntıklarına gelince:

Hedefe nispeten uzak olan bu mıntıklar; ya Kabatepe ve uzantısı Anafarta ve Seddülbahir mıntıklarının, yani Maydos mıntıkasının kuvvetli tutulduğu ve bu sebepten asıl çıkarmanın buralarda başarılı olamayacağı kanaati hasıl olduğu takdirde; düşman için bu mıntıklar bir çıkarma mıntıkası teşkil edebilir veyahut Kabatepe ve uzantısı mıntıklara yapılan asıl çıkarma kuvvetlerine yardımcı ve savunucuların gerilerle ulaşımını kesici tesirler yapmak için ikinci derecede mühim ve tamamlayıcı birer çıkarma mıntıkası olabilirler.

Şu düşünceye göre, hedefe en yakın sahilleri ihtiva eden Kabatepe ve iki tarafındaki Anafartalar ve Seddülbahir mıntıklarının daha kuvvetli tutulması icap edeceği kabul olunabilir.

Bu Eceabat mıntikasını gene şunun için kuvvetli tutmak icap eder ki: Hedefe yakın olan bu sahiller ve bilhassa

Kabatepe mıntıkası sahili en önemli tabiye noktalarına o kadar ya kindir ki, kuvvetli bir çıkarma ve seri bir hareket yapan bir düşman; bu noktaları hata ve gaflet işleyen savunuculardan, daha çıkarma anında zaptedebilir. Artık verilecek muharebelerde bu noktaları elinde tutabilen taraf, başarısından emin olabilir. Bu mühim noktalar hem Boğazın sularına hem de o sulara kadar olan kara sahasına hakimdirler. Baskın şeklinde seri bir çıkarma ile düşmanın eline geçecek kadar sahile yakın olan bu mühim tabiye noktalarını muhafaza edebilmek için Saros, Bolayır ve Kumkale mıntıkalarından takviye kuvvetlerinin yetişmesine; zaman sebebiyle tahammülü olmayabilir.

Ve gene bu sebepledir ki, hedefe yakın olan bu çıkarma mıntıklarında savunmayı deniz kenarında kabul etmek icap eder.

Deniz kenarı; hele geri ile ulaşımını güvenli yollarla da sağlanırsa; en kuvvetli bir savunma hattıdır. Buna; donanma ateşinin tesiri, korkulduğu kadar etkili olamaz. Sıradan hendekleri, çukurları tutan metin yürekli savunucuları susturabilmek için; donanmanın taşıyabileceği mermiler yeterli gelemmez.

Deniz kenarında savunmayı kabul etmek demek; bütün bu mıntıkanın sahillerini aralıksız tutmak demek olamayacağını, bunun ancak çıkarmayı en fazla cezbedecek mühim ve hakim tabiye noktalarının savunması demek olacağını söylemeye gerek görmem.

Şimdi Arıburnu'na gelelim:

Çanakkale muharebeleri konularında Arıburnu denildiği zaman haritada görülen denize doğru çıkmış (Kuzey Arıburnu) ve (Güney Arıburnu) ismindeki yalnız iki hafif burun anlaşılmalıdır.

Arıburnu; o hafif burunlarla beraber bu burunları oluşturan ve Kabatepe'ye doğru sahile paralel sırtlar yani kollar salan Kocaçimen dağının parçalarını kapsayan bir isimdir. İngiliz çıkarma ordusu bu kapsamlı (Arıburnu)

ismine karşılık (Anzak) ismini vermiştir. Anzak kelimesi, aynı zamanda iki çıkıntı burunun arasındaki hafif koya da mahsus bir isimdir.

İşte bu Arıburnu; Kabatepe çıkarma mıntikasından sayılmış mühim bir kısımdır. Kabatepe burnunun bulunduğu sahil; en ağır muharebe vasıtalarının karaya çıkmasına uygun ve hedefe en yakın çukur, engelsiz bir çıkarma kapısı ve yoludur. Fakat bu kapının doğal muhafızı ve hakimi Arıburnu'dur. Her ne kadar Arıburnu sahili ağır muharebe vasıtalarının çıkmasına, yürümesine uygun olmayan sarp, arızalı bir sahil ise de Kabatepe sahiline ve ovasına hakim ve etkili sırtları, tepeleri kapsayan bir mıntıkadır. Arıburnu mıntikasını savunanlardan ele geçirmeden ve emniyet altına almadan çıkarma kuvvetlerinin Kabatepe sahillerinden karaya çıkması ve hedefe yürümesi hemen olanaksız denilebilecek kadar tehlikelidir.

Gene bu Arıburnu mıntikasından sayılmış öyle mühim tabiye noktaları vardır ki, Boğaz'ın sularına kadar olan kara sahasına ve o sulara hakim ve etkilidir. Yalnız bu kadar değil; hatta düşmanın hedef saydığı boğazın dar ve müstahkem mıntikasının önemli savunma unsurlarından olan Anadolu sahilindeki Nara Burnu, Mecidiye ve Hamidiye istihkamlarını o tabiye noktalarından, uzun menzilli toplarla 9000 ila 13000 metre nişangahlarla yandan ve hatta arkadan ateş altına almak mümkündür.

Bu tabiye noktaları da şunlardır: Kocaçimen dağının Conkbayırı tepesile bu tepeden itibaren Kabatepeye doğru uzanarak inen ve üzerinde Suyatağı, Kemalyeri, Göktepe, Kavaktepe noktalarını taşıyan sırttır. Arıburnu harp sahasında Türk topçuları, bu sırt üzerinde mevzi aldıkları için bütün bu sırta "Topçular Sırtı" ismi verilmiştir.

İngiliz çıkarma kuvvetleri komutanlığı da Conkbayırı tepesiyle buradan ayrılan Topçular sırtının önemini takdir etmiş ve çok doğru olarak; çıkan kuvvetlere, hemen bu tepe ve sırtın tutulması görevini vermiştir. Bunu yukarıda

satırlarını özetleyerek yazdığım İngilizlerin yazılarından anladığımız gibi ilk 25-Nisan-915 çıkarma muharebesinde telef olan İngiliz subaylarından birisinin üzerinden çıkan haritada kurşun kalemle çizilmiş bir işaret görmüştüm ki bu işaret; sahilde yaklaşık Balıkçı Damları noktasından yine yaklaşık Conkbayırı tepesine kadar ve bu tepeden itibaren Topçular sırtı üzerinden Kabatepeye doğru çizilmiş bir kurşun kalem çizgisi idi. Bu subay ilk çarpışmalarda Topçular sırtının batı eteklerinde telef olmuş idi. Bu işaretle daha o günü İngiliz kuvvetlerinin bu hattı tutmak istedikleri kanaati hasıl olmuş idi.

Arıburnu sırtları yalnız Kabatepe mıntıkası için değil; aynı derecede Anafartalar çıkarma mıntıkası için de önemlidir. Özellikle Conkbayırı ve Çimentepeler, Anafartalardan çıkacak saldırı kuvvetleri için, ilk elde etmek zorunda kalacakları birer önemli tabiye noktalarıdır. Nasıl ki İngilizler; 6 Ağustos 915' te Anafartalar çıkarmasını daha yapmaya başlarken 6-7 gecesı baskın hareketiyle Conkbayırı'nı ele geçirebilmek için büyük zahmetler ve fedakarlıklar ihtiyar etmişlerdi.*

Özet olarak denilebilir ki: Gerek Kabatepe'ye gerek Anafartalara çıkarma yapacak saldırı kuvvetleri; bu hareketlerini temin edebilmek için öncelikle; her iki mıntıkaya hakim olan Arıburnu sırtlarını ve tepelerini ele geçirmek zorundadırlar.

*O zaman Anafartalar Komutanı bulunan ehyevm(günümüzün) Sayın Cumhuriyet Başkanı KEMAL ATATÜRK'ün bizzat başında buldukları azimkar bir Türk hücum ile İngiliz kuvvetleri bu bayırdan aşağılara atılmışlardır

Anlatmaya çalıştığım bu önemli ve nezaketi sebebiyledir ki ister Kabatepe'den ister Anafartalardan çıkarma yapmak isteyecek düşmanı sahilden karşılamak göreviyle Arıburnu nun kuvvetli bulundurulması gerekir ve 1 Nisan 915 tarihine kadar yani 5.Ordu Komutanlığı fiilen Boğaz'ın savunmasını üzerine aldığı tarihlere kadar Arıburnu'na önem verilmişti. Anılan tarihe kadar Boğaz'ın muhafazası gerek müstahkem mevki komutanlığı gerek III. Kolordu Komutanlığı emrinde iken 27.Alay bu Arıburnu mevziinde çok çalışmış, tahkimat yapmış, yollar açmış hatta Arıburnu sahiline çıkacak düşmanı yan ateşine almak için Kabatepe burnunun donanma ateşine kapalı bulunan tarafına hemen deniz kenarına bir de mantelli topu yerleştirilmiş idi.*

Fakat 1 Nisan 915 tarihinden itibaren 27.Alay'dan bir tabur 9.Tümen Komutanlığı' nın doğrudan doğruya emrine alındı. [Kroki-2]de gösterildiği üzere bu tabura; kuzeyden Anafartalar mıntıkasındaki Azmakdere ağzından başlayarak ve Arıburnu, Kabatepe'den geçerek güneyden Çamtepe'ye kadar uzanan deniz kenarını temin etmek ve gözetlemek vazifesi verildi. 27. Alay'ın kalan iki taburu ile makineli tüfek bölüğü de anılan tümenin ihtiyatı olmak üzere geriye, Eceabat beldesinin batısındaki zeytinliğe (Top zeytinlik) alındı. Bu tarihten itibaren bu deniz kenarının muhafazasına memur edilen taburu üzerinde; alay komutanının o vazife itibarili bağlantısı kalmamış, tabur doğrudan doğruya anılan tümen komutanının emrinde kalmıştı.

Şimdi taburun üzerine verilen muhafaza görevini inceleyelim:

a)Azmak derenin ağzından Çamtepe'ye kadar uzanan bu deniz kıyısı 12 kilometre u zunluğundadır;

b)Bu taburu, düşman çıkarmasında kuvvetlendirecek en

*Mantelli topu; dakikada azami üç, nihayet dört mermi atan kullanılması külfetli, ağır ateşli kamalı toplardandır. İngilizlerin çıkarma esnasında uğradıkları Kabatepe ateşi bu topun ateşidir. Daha güneyde Palamutlu sırtın gerisindeki ağır ateşli, aynı vechile kıymetsiz, obüs toplarının da tesiri olmuştur

yakın ihtiyat kuvveti Eceabat'taki tümen emrinde bulunmakta olan 27. Alay'ın iki taburudur. Bu iki taburun; o deniz kıyısının kendisine en yakın noktasını teşkil eden Kabatepe'ye uzaklığı yedi sekiz kilometredir. Arıburnu'na ve diğer noktalarına daha uzak düşer;

c) Bu sahil; düşmanın hedef kabul edeceği Boğaz'ın dar ve müstahkem olan mıntikasına en yakın bir sahil olduğu gibi, yukarıda isimleri anılan en önemli tabiye noktalarına da pek yakındır. O kadar yakındır ki, bu noktaları süratle tutabilecek düşmanı donanma ateşi de himaye edebilir. Şu üç mühim sebepten dolayı taburun görevi çok ağır ve nazikti.

Taburun müşkül bir vaziyette bulunduğunu ve düşmanın mesela geceleyin ani bir çıkarma karşısında sıkıştığı bir zamanda imdadına yetişmenin imkanı olamayacağını düşünerek alayımın geriye kalan kuvvetinin Eceabat'a alınmasının hikmetini anlamak ve imkan varsa alayı, anılan tabura yakın bulundurmaya maksadıyla Tümen Komutanlık nezdinde şifahi görüşler ve temennilerde bulundum. Cereyan eden konuşma neticesinde bu tarzdaki savunma tertibatının; Ordu Komutanının, mıntıkayı teftişten sonra yapmasını emir ve talep ettiği kararının icabı olduğunu anlamıştım.

Ordu Komutan müteveffa Liman Von Sanders Paşa'nın bu işteki kanaat ve kararını "Türkiye'de Beş Sene" namı altında yazdığı eserinden okuyalım [Eserin tercümesi sahife 57 son satırından itibaren]: "26-Mart tarihine kadar mevcut olan beş tümenin tertibatını tamamen değiştirmek gerekti. Çünkü o zamana kadar bunlar başka bir esasa uyarak tertip edilmiş idi. Adeta eski devirlerdeki sınır muhafız kıtaları gibi bütün kıyılara bölünmüştü. Sahile çıkacak düşman gerçi bu tertibatla her yerde biraz mukavemete tesadüf edecek idiyse de geride ihtiyat olarak hiçbir kıt'a alıkonmuş olmadığından şiddetli ve tesirli karşı taarruzlar icrasıyla düşmanın durdurulması mümkün olmayacaktı. Ben her tümenin kuvvetlerinin toplu tutmasını ve her tümenin kendi

mıntıkasında sahilde ancak en kaçınılmaz emniyet tertibatını bulundurmasını emrettim. Olaylar ne surette ortaya çıkarsa çıksın; kuvvetimiz az olduğundan kesin başarı için tek çare inatçı bir sebat değil, her üç muharebe grubunun hareketli bulunmasından ibaretti. Sahil gözetleme görevi güdüsüyle tamamen uyuşmuş kalmış olan Türk kıtalarını duruma göre hareketli bir hale getirmek için yürüyüşler ve tatbikat yaptırmak da en gerekli tedbirlerdendi.

Ordu Komutanlığı'nın yüksek işlerini ilgilendiren karar ve kanaatlerinin leh veya aleyhinde düşünce yürütmek kalemimizin haddi ve konumuzun da sınırı dışarıdadır. Konumuz; bir alayın bir günlük muharebe macerasıdır. Bundan dolayı komutanının yalnız bu macera üzerinde tesiri görülen kararından ve neticelerinden bahsetmek zorunluluğu vardır ve bu meyanda alaydan büyük, ordudan küçük komuta sahiplerini müteessir ettiğine ihtimal verdiğim, adı geçenin bazı görüşlerine karşı da bu eserimiz tarih huzurunda bir şahit mevkiinde bulunduğu için, bu görüşlerine karşı da gördüğünü, bildiğini söylemek mevkiindedir.

Fakat her şeyden önce; komutası altında bulunan bizleri; daha çok canlandırmak, vazifeye, intizama daha kuvvetli yürütmek, taarruzi eğilimlerimizi ve kabiliyetimizi daha fazla arttırmak hususunda milli onurumuza dokunmaksızın- adı geçen merhumun sert ve muhteşem askeri şahsiyetlerinden büyük bir samimiyet ve asabiyetle harcanmış olan himmet ve şiddeti bu vesile ile de takdir ve teşekkür ile yad etmek borcumuzdur.

Kaldı ki, kendilerinden evvel Boğaz'ın karadan savunma mes'uliyeti gerek müstahkem mevki komutanlığı gerek III. Kolordu Komutanlığı üstünde iken Eceabat mıntıkasında sahil boyunca alınmış olan tertibat; adı geçenin müdahalesinden sonra alınan kaçınılmaz zayıf tertibatın aynı idi.

Şu farkla ki: Bazı tümen ihtiyatları, tümen komutanının yanibaşında bulunsun diye çok geri uzaklarda değil; ancak çıkarmanın vukuu en ziyade muhtemel olan noktaların yakın ve vasatı gerilerinde bulunduruluyor idi. Mesela bir zamanlar 27.Alay'ın büyük kısmı Arıburnu'nun hemen gerisinde bulunduruluyordu ve burada bulundurulan bu büyük kısmı aynı zamanda Anafartalar ve Kabatepe çukur sahalarına vuku bulacak çıkarmaya; hemen müdahale içindi ve bu tarzdaki tertibat; kıtaatin hareketli bulundurulmasına ve yetiştirilmesine mani değildi. Bu ihtiyatlar; herhangi bir zamanda istenilen noktaya, buldukları yerlerden yine tahrik edilebilirlerdi. Bu ihtiyatlar; ihracın en ziyade muhtemel bulunduğu noktalara yakın bulunuyor diye tümenlerin elinden çıkmış, dağılmış bir kuvvet addedilemezdi ve yürüyüşler ile tatbikat için de bir mani teşkil etmiyor idi ve bunlarda da yine çalışılıyor idi.

Bu iki nevi müdafaa tertibatı şu yolla tefsir olunabilir:

Birisi: Karaya kısmen olsun ayağını attıktan sonra gerilerden yürütülecek kuvvetlerle düşman üzerine atılmak; diğeri, düşmanı deniz kenarında karşılayarak karaya ayak bastırmamak. Maddeten düşünülecek olursa taayyün edeceği gibi; karaya çıkmış ve oldukça yerleşmeye vakit kazanmış ve donanmasının yardım ve korunmasına dayanmış bir düşman kuvvetini denize atmak veya esir etmek; ancak üstün değil fakat hakim ve etkin bir ateş kuvvetiyle mümkün olabileceği tecrübelerle de anlaşıldı.

Bizim o zaman topçu kuvvetimiz sahra ve cebel topraklarına dayanıyordu. Bu toprakların ateşi; diz siperlerine girmiş bir hedef üzerinde bile tesir yapamayacağı malum idi. Hele arazinin sahillerde az çok arızalı ve ölü zaviyeli olması; düşmanın ihtiyatlarını mükemmelen setir ve muhafaza edebilirdi. Şu halde karaya çıkan bir düşman kuvveti alelacele bir mevzi işgal ve portatif kazma kürekler ile de tahkim edebileceğine ve bizdeki toprakların da dik mahrekli olmadıklarına göre donanmasına dayanan bir düşmana,

karaya çıkmağa müsaade etmenin ne netice verebileceğini kestirmek güç değildi. Her maksadın istihsali için mutlaka süngü kuvveti ne ve askerinin hücum kabiliyetine güvenmek ve planları bu kanaate bina ettirmek te asrın müthiş silahlarının tesirini inkar etmek olurdu.

Esasen adı geçenin intizam ettiği müdafaa tarzının gerekçesini açıklayan; yukarıdaki satırlarda suretini yazdığımız sözlerin de kendileri; geriden yürütülecek toplu kuvvetlerimizle düşmanı atmak demeyip “düşmanı durdurmak” tabirini kullanmaktadırlar. Bu kelime; üzerinde durulacak bir kelimedir. Acaba çıkarma başlamazdan evvel yani bu müdafaa tarzını tatbik emrini verdikleri zaman dahi düşmanı karaya çıktıktan sonra durdurmak gayesi mi hedeflenmiştir?

Düşmanı durdurmak demek; karaya çıktıktan sonra orada bağlamak gibi bir mana dahi ifade edebilir ki; esasen Çanakkale muharebelerinin cereyanı sırasında ağızdan ağıza dola şan dedikoduları doğuran da bu tarzı müdafaa ve sonuçları olmuştu.

Karaya ayak bastırmamak için düşmanı deniz kenarından karşılamak mes'elesine gelince; denizin müdafiler lehine yaratacağı ve temin edeceği vaziyetten dolayı çok az bir kuvvetle başarı sağlanabileceği kanaati kuvvetli idi.

Bununla birlikte bu iki müdafaa usulünün yerine göre fayda ve mahzurları yok değildir. Boğazın karadan müdafaası noktai nazarından bu iki müdafaa usulünden hangi mıntıkada hangisinin faydalı, hangisinin mahzurlu olacağını tetkik etmek mevzumuz haricindedir.

Ancak Eceabat mıntikasında, yukarıda izah edilen şartlar sebebiyle düşmanı deniz kenarında karşılayarak karaya ayak bastırmamak tarzındaki savunmanın kabulünde zorunluluk vardır. Çünkü, düşmanın varmak isteyeceği hedef bu mıntikanın çıkarma sahiline yakındı ve bu hedefe varmak için elde edilmesi, düşman için mutlak gerekli olan mühim ta biye noktaları da çıkarma kuvvetlerinin bir hamlede

zaptedebileceği ve bunun için donanmasının da yardım edebileceği kadar sahile yakındı. Bu sebepten dolayı idi ki 5.Ordu'nun teşekkülünden evvel Boğaz'ın karadan müdafaası mesuliyetini üzerinde taşıyan Türk komutanları bilhassa Eceabat mıntıkasının Arıburnu ve dengi çıkarma sahalarına hakim olan noktaları kuvvetli bulundurmak ve buralarda düşmanı deniz kenarında karşılamak tarzındaki müdafaayı kabul etmişlerdi.

Şunu da söylemek lazımdır ki, o zamanlar, İngiliz donanmasının zengin ve yüksek infilaklı ateşi karşısında müdafilerin ne dereceye kadar mukavemet edebileceği ve bu müdafilerin çıkarma teşebbüsünü men'e muvaffak olup olamayacakları etrafında iki fikir çarpışıyordu. Müdafa tarzlarının değişmesine; bu yoldaki kanaatlerin de etken olduğu kabul olunabilir.

Hangi tarafın haklı olduğunu olaylar göstermiştir. 25-Nisan-915 çıkarma muharebeleri Türklerin lehine kazanılmış başarılar kaydetmesine rağmen Ordu Komutanlığının bu mıntıkada tatbik ettirdiği müdafa tarzını çürütmüş ve belki başka cephelerde dökülecek olan iki taraf kanının sekiz ayda Gelibolu yarımadasının topraklarında akması sonucunu vermiştir. Belki bu sonucun verdiği tesirlere dayanarak, tatbik ettirdiği sahil tertibatını genel görüşümüzde haklı göstermek için; yukarıda sureti yazılan sebeplerden; içinde bulunduğumuz mıntıkaya göre düşünülemez, bazı şiddetli yorumlarla takviye etmek istemiş olmalıdırlar.

Esasen; hedefe yakın olan Kabatepe'nin kuzey ve güney sahillerine düşmana ayak attırmamak için, değil böyle sefer vaktinde; hatta barış zamanında bile müdafa tesisatında bulunmak ve bunu müstahkem mevki komutanlığına ilhak etmek icap edeceği mütalea olunabilir.

Bu sahilde bir veya iki noktanın tahkimi başka bir sebeple de lazım gelebileceği bir örnek ile izah edilebilir. Şöyle ki:

18-Mart-1915 Muharebesi'nde İngiliz ve Fransız

donanmaları; istihkamata, Boğazdan yaptıkları taarruzla düşürememişlerdi [Kara muharebeleri daha başlamazdan bir ay kadar önceydi.] Arkadan yapacağı ateşle Kilitbahir istihkamlarını köreltmek için İngilizler Queen Elizabeth drednodunu Kabatepe burnunun güneybatı açıklarına getirdiler. En büyük toplarıyla itinalı ve hesaplı atışa başladılar. Orta boydaki adamlara yakın bir uzunluktaki koca mermiler; Kilitbahir'in batısında denizden 200 metre yükseklikteki yaylayı ve Kayaltepe'yi dik bir kavis ile aşarak istihkamata yanbaşına dik bir açı ile düşmeye başlamıştı. Mermilerin düştüğü ve patladığı yerler;Boğazın iç tarafında bulunmakta olan İngiliz nöbetçi harp gemilerinin birisinden gözleniyor ve telsiz ile Queen Elizabeth'e bildiriliyor ve ona göre nişangah tanzim ediliyordu. İstihkamın birisi; arkadan gelen bu koca mermiler altında tehlikede idi. Queen Elizabeth'i güya susturmak için Kabatepe burnunun takriben bir kilometre güneyinde muvakkaten bulunmakta olan 9.Sahra Alayı'nın I.Taburu'nun bir bataryası Queen Elizabeth'in güverte toplarını hedef ittihaz ederek 7,5 luk toplarıyla ateş açtı. Hatırımda kaldığına göre 40 küsur dane attı ve isabetler oldu. Fakat Queen Elizabeth hiç istifini bozmadan Kilitbahir ateşine devam ediyordu.Yalnız 18'lik topları; bataryamıza derhal grup ateşleriyle cevap verdi.Bataryamız ile Queen Elizabeth arasında, önümüzde bir düello cereyan etti. Koca zırhlıya bir tesir yapamayacağını anlayan bataryamız boş yere mermi sarfetmemek için ateşini kesti. Bizden çok fazla mermi atan zırhlının ateşi de bataryamızın yalnız cephanesinden birinin tekerleğini önemsiz zedelemiş oldu. İki taraf da sustu. Fakat Queen Elizabeth bilinen gayet ağır ve hesaplı ateşine devam ediyordu. Queen Elizabeth'i oradan uzaklaştıracak, o sahilde büyük çaplı toplara ihtiyaç olduğu o sırada hissedilmiş oldu. Bununla birlikte Queen Elizabeth'i susturmak için Barbaros zırhlımız Eceabat'ın kuzeyindeki Kilye koyuna yanaştı ve oradan yaptığı gözlemlenmiş atış ile

mermilerini Queen Elizabeth'in pek yakınlarına ve hatta birisini geminin su kesimine düşürmesi üzerine Queen Elizabeth Kilitbahir'e yaptığı ateşi kesti ve uzaklaştı.

Evvvelki izahat ve şu misal ile; Boğaz tahkimatının; yalnız Boğaz'dan girecek donanmaya karşı değil, aynı zamanda arkadan tehdit edecek deniz ve kara kuvvetlerine karşı ve barış zamanında tesisi lazım geleceği hatıra gelir.

İNGİLİZ ÇIKARMA KUVVETLERİNİ KARŞILAYAN TÜRK KUVVETİ

Asıl konumuza geçelim:

Adı geçen taburun, bu uzun sahili gözlemek ve muhafaza etmek için aldığı tertibat [Kroki-2]de gösterilmiştir. Bu tertibata göre kuzeyden Azmakdere ağzından Kanlısırt'ın batısındaki Çakaldere'ye kadar 4 kilometre uzunlukta olan Arıburnu ve bir kısım Anafartalar sahili 4.Bölüğe (27.Alay'ın 8.Bölüğü) verilmiştir. Çakaldere'den Kabatepe burnunun hemen güneyindeki Azmak derenin ağzına kadar olan sahil 3.Bölüğe verilmiştir. Bu bölükten bir takım; Kanlısırt'ın güneybatısında Keltepe'ye konulmuştur. Güneyden Çamtepe'ye kadar olan Palamutlusırt sahili de 2.Bölüğe verilmiştir. 1.Bölük ihtiyat olmak üzere Kabatepe burnunun doğusundaki sırtlar gerisine konulmuştu. Bu ihtiyat bölüğünden yarımşar takımlık [ikişer manga] kuvvet Kabatepe'nin kuzeyindeki tepeye ve güneyindeki Azmakdere'ye sürülmüştü. Tabur Komutanı Binbaşı İsmet Bey ihtiyat bölüğünün bulunduğu yerde idi. Bu nokta telefonla Eceabat'ta tümen komutanlığı karargahındaki santrale bağlıydı. Arıburnu mıntikasını muhafaza etmek talihini taşıyan 4.bölüğe gelelim:

Bu bölüğün 1.Takım'ı; Yedek Asteğmen İbradılı İbrahim Hayrettin Efendi komutasında balıkçı damları civarındaki siperlere konulmuştur. Bu takım kuzeyden Azmakdere ağzından kuzey Arıburnu'na kadar olan sahilin muhafazasını temin edeceğinden birerden iki gözcü mangasını kuzeye ve

güneye sürmüştür. Bu sahile Ağıldere mıntıkası ismi verilmişti.

II.Takım; Asteğmen Muharrem Efendi komutasında kuzey Arıburnu'na bitişik olan Haintepe'deki siperlerdedir. Bu takım kuzey ve güney Arıburunları arasındaki ve İngilizlerin Anzak ismini verdikleri sahil ile bu burunların iki tarafını ve güneyden Çakaldere'ye kadar olan kısmı muhafazaya memur idi. Bu takımdan birer mangalık gözcü kuvvet kuzey Arıburnu'na ve güney Arıburnu'na, kenardaki tepeliklere sürülmüştü.

III.Takım; Gelibolulu Başçavuş Süleyman Efendi komutasında; bölüğün ihtiyatı olmak üzere boyun noktasında idi. Bu takımdan bir mangalık kuvvet Çakaldere'ye sürülmüştü.

Bölük Komutanı Yüzbaşı Faik Efendi boyun noktasında ihtiyat takımının yanında idi. Bu nokta telefonla Kabatepe'deki tabur komutanlığına bağlıydı.

Bölükler üç takımdan teşekkül ediyordu.Takımlar dokuzar mangadan mürekkepti. Mangalar da dokuzar tüfekli idi. Bu suretle bölükler 250 mevcudunda bulunuyordu. O zamanlarda yalnız alaylarda, dört tüfekten oluşan birer makineli tüfek bölüğü vardı. Bu sebepten taburlarda ne hafif ve ne ağır hiçbir makineli tüfek yoktu.

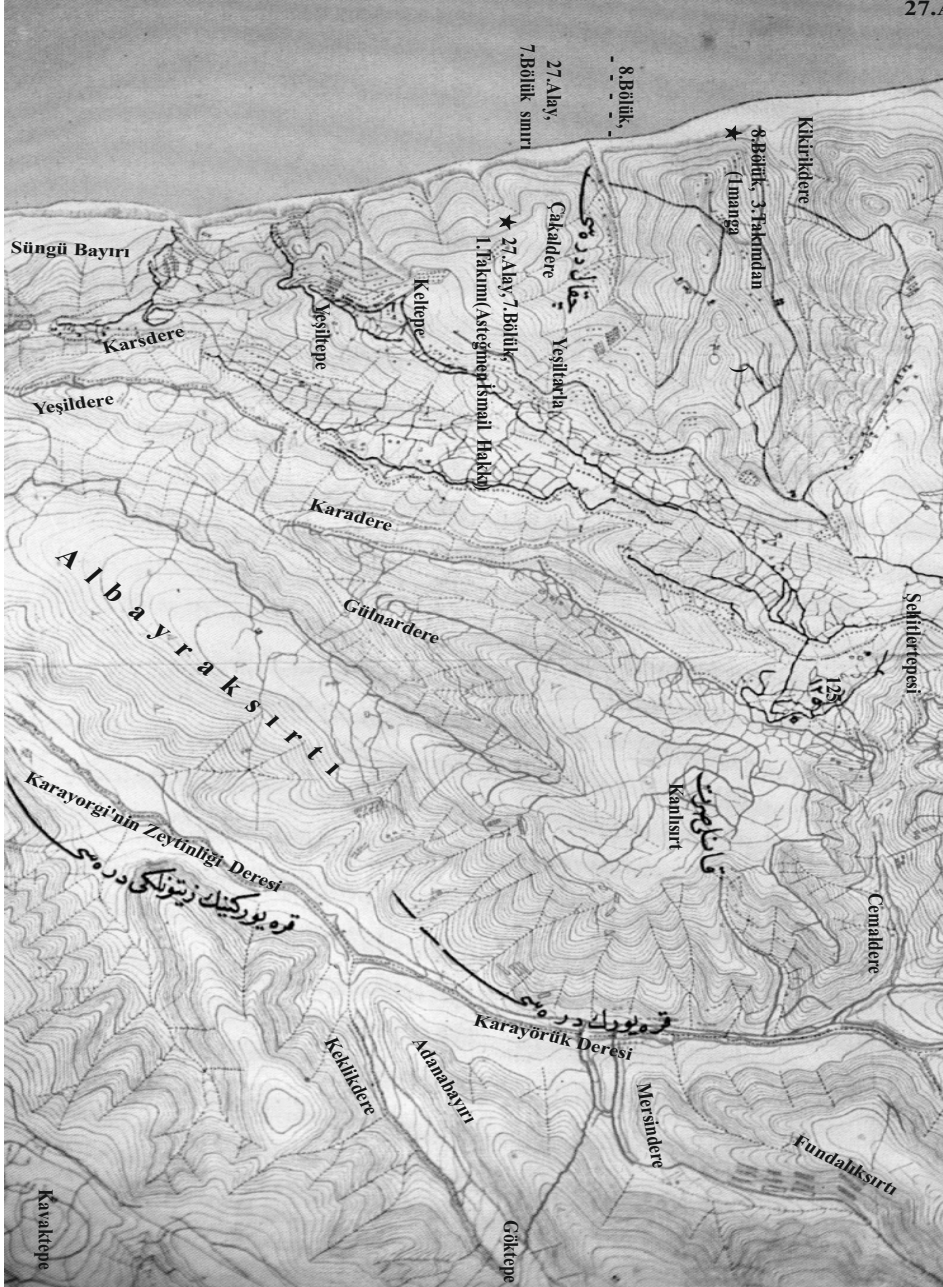
TÜRK MÜFREZELERİ; DÜŞMANIN ÇIKARMA KUVVETLERİNİ NASIL KARŞILADILAR ?

Bölük komutanı ile yanında ihtiyatta bulunan üçüncü takımın hareketi ve Yüzbaşı Faik Efendi'nin ifadesi:

İngiliz kuvvetlerinin nasıl karaya çıktıklarını kendi ağızlarından dinledik. Şimdi Türk müfrezelerinin bunları nasıl karşıladıklarını; çıkarma mıntikasını işgal eden Dördüncü Bölük Yüzbaşısı Faik Efendi'nin ağzından dinleyelim:

“O gece saat iki sıralarında ayışığı henüz

25 NİSAN 1915 SABAHİ ANZAK ÇIKARMASI

vardı.Yanımdaki ihtiyat takımından çıkarılmakta olan gözcüler (Bigalı İdris ve Gelibolulu Cemil) idi. İleri açığımızda birçok düşman gemilerinin görünmekte olduğunu haber verdiler. Kalktım, dürbünle baktım.Tam karşımızda fakat epeyce uzaklarımızda büyüklüğü küçüklüğü farkedilmeyen birçok gemilerin vücudunu gördüm. Harekette olup olmadıkları anlaşılamıyordu.

Derhal tabur komutanı İsmet Bey'e önce telefonla sözlü; sonra raporla bilgi verdim. Bana sözlü olarak “telaşa gerek olmadığını, çıkarmanın olsa olsa Kabatepe'ye olacağını” bildirerek bu gemileri gözlemeye devam etmeliğimi söyledi. Ben yine gözlem yerine gittim baktım; bu defa bunları daha kalabalık gördüm ve bize doğru hareket eder gibi olduklarına hükmettim. Usulen tümen komutanlığına bilgi vermek üzere telefon başına gittim.Tahminen saat iki buçuktu.

Tümen karargahından karşıma emir subay yardımcısı Asteğmen Nuri Efendi çıktı; söyledim.

Cevaben bana; ”telefon başından ayrılma; Kurmay Başkanı'na söyleyeyim” dedi. Biraz sonra geldi:”Bu gemilerin kaç nakliye kaç harp gemisidir?” diye sordu. Ben cevaben; ”karanlıkta bunun seçilmesine imkan olmadığını, yalnız gemilerin sayısının çok olduğunu” söyledim. Haberleşmemiz bundan ibaret kaldı. Bir müddet sonra ay battı.Gemiler karanlıkta görünmez oldu. İhtiyat takımına silah başı yaptırıldı; emre hazır idi. Neticeye bekliyordum ve ileriye gözlüyordum. Bir zaman sonra bir silah cayırtısı koptu.Kuzey Arıburnu ilersinden torpido olmalarına ihtimal verdiğim küçük gemilerden makineli tüfek ateşi yapıldığını gördüm, mermilerin bir kısmı üstümüzden aşıyordu. Derhal takımı, kuzey Arıburnu'na hakim olan yüksek sırttaki siperleri tutmak için hareket ettirdim. Yalnız iki mangasını Ahmet Çavuş komutasında Merkeztepe'nin deniz kenarına hakim siperlerine gönderdim. Aynı zamanda tabur komutanına hitaben düşmanın Arıburnu'na çıkarmaya

Arıburnu Anzak çıkarması

Anzakları Durduran Türk Yiğitleri

başlamak üzere olduğunu ve yedekteki takımla o taraftaki mevziye gideceğimi raporla yazdım ve telefonla çekilmesini emrettim ve hemen takımla beraber hareket ettim. Yolda giderken gemilerden gelen ateşin altında idik. Yükseksirt'a geldik. Arıburnu'nun kuzey sahiline karşı mevcut olan siperleri tuttuk. 1300 metreden ateş açtırdım. Biraz ilerimizdeki Haintepe siperlerinde bulunan 2. Takım başlangıçtan beri muharebeye tutuşmuştu. Düşmanın askerini taşıyan teknelerini torpidolar çekiyordu ve sahile yaklaşınca ipleri bırakarak tekneleri aldıkları süratle terk ediyordu ve torpidolar ateşlerine devam ederek geri çekiliyordu. Bizim ateş ettiğimiz tekneler sahil sığ olduğundan açıkta kaldı. Düşman askerinin bir kısmı vuruldu, teknelerde kaldı; vurulmayanlar denize atladı, ancak beş on eri kurtulup ölü zaviyemize girdi. Bir müddet sonra arkamızdaki Korkudere'den düşmanın arkamızı çevirmekte olduğu haberini aldım. Lapsekili Muharrem Çavuş emrinde iki bombacı er gönderdim. O dereye hakim siperlerin birisinden bombalar atıldılar. Bu sırada 100 metre solumuzdaki dikliklerden bulunduğumuz sırtta çıkan düşmanın ateşine tutulduk. Bu tarafa doğru karşılık vermeye başladık. Bu mücadelede takımın komutanı [Gelibolulu Süleyman Çavuş] yaralandı. Eratımız da vuruluyordu. Ben de kasığımdan ağır bir yara aldım ve takıma komuta edemeyecek bir halde kaldım. Takımın komutasını Lapsekili Muharrem Çavuş'a bıraktım ve geri çekildim, gün henüz ağarıyordu. Takım daha bir müddet muharebe etmiş ve Muharrem Çavuş da vurulduktan sonra birkaç kişi kalan erat; arkalarının kesildiğini anlayarak sarp yamaçlar arasından balıkçı damlarındaki 1. Takım'a katılmışlar. Ben Kocadere köyüne giderken Kanlısirt'tan bize karşı "Mehmet dur!" gibi sesler işittik. Bunların İngiliz olduklarını ve Kanlısirt'ı işgal etmiş olduklarını anladık".

Haintepedeki 2. Takım'ın hareketi:

Yüzbaşı Faik Efendi; Biga hastanesinde tedavi edilirken

aynı hastanede tedavide bulunan bu bölüğün Arıburnu'nun hemen gerisindeki Haintepe siperlerini işgal eden 2. Takım'ın komutanı Asteğmen Muharrem Efendi'den şöyle dinlemiş olduğunu söylemektedir:

“Düşman gemilerini evvela uzaklardan gördüklerini ve siperleri tuttuklarını ve düşmanı beklediklerini, kendilerine yaklaşan tekneleri gördüklerinde ateş açtıklarını ve düşmanın evvela denizden gelen ateşleriyle karşılık gördüklerini ve bu muharebede denizden gelen mermilerle takım komutanı Muharrem Efendi'nin iki omuzundan yaralandığını ve yaralı olması nedeniyle geriye çekilirken bir de kolundan yani üç yerinden yaralandığını beyan etmiştir. Bu takımın; denizden, karadan gelen ateşlere karşılık verdiğini ve efradından ancak üç dört kişinin kurtulabildiği Bölük Komutanı Faik Efendi tedaviden sonra bölüğe katıldığında yaptığı incelemeler ile anladığını söylemiştir”.

Asteğmen Muharrem Efendi'nin, Yüzbaşı Faik Efendi'ye söylediği yukarıdaki ifadesine karşı Kabatepe noktasında bulunmuş olan 3.Bölük Komutanı Teğmen Asım Efendi de gördüklerini şöyle söylüyor:

“Düşman gemilerini ve bazı fenerlerini uzaklarda gördük ve bunları gözle takip ettik ve hazırlandık. Bu tekneler Arıburnu'na ancak çok yaklaştığı zaman oradaki askerlerimiz tarafından üzerlerine ateş açıldı, teknelerden de makineli tüfeklerle karşılık verildi ve biz de mantelli topla ateşe başladık.

Bu ifadelere göre:

a)Arıburnu noktasındaki takımın baskına uğramadığı muhakkak olmakla beraber teknelerin karaya asker çıkaracakları zamana kadar takımın ateş açmadığı, ancak teknelerin yanaşacağı zamanda ateş açtıkları anlaşılıyor. Bu bir hata idi. Arıburnu'ndaki bu takım eğer bu tekneleri birkaç yüz metre mesafeden ateşle karşılaşmış olsaydı hiç şüphesizdir ki, Avustralyalıların karaya çıkışı kendilerine

pahalya mal olabilirdi. Fakat ilk yanaşan on iki tekneye uzaktan açılacak bu ateşin Haintepe'deki [Arıburnu'ndaki] azami 60 tüfeğin ateşi olup bunun da karanlıklarda on iki tekneye dağılması bütün bu kayıkları karaya yanaşmaktan men edecek tesiri yapacağı ihtimalini zayıf düşürür. Ancak teknelerin karaya yanaşacağı sıraya kadar ateşe geç tutulmaları ve bu tekneleri çeken motorların makineli tüfekleriyle karşılık görmeleri ve ateşin zayıf olarak on iki tekneye dağılması ilk Avustralyalı kuvvetlerin çok az bir kayıp karşılığında karaya çıkmış olmalarına sebep olduğu anlaşılıyor;

b)Asker bindirilen teknelerin boşaldıktan sonra gerisi geriye götürülmeyip aldıkları süratle kendi başlarına terkedildikleri anlaşılıyor. Belki Arıburnu kuzeyine yanaşmak isteyen tekneler gerek balıkçı damlarından gerek Yükseksirt'taki üçüncü ihtiyat takımından ateşe tutuldukları için kendi başlarına terk edilmiş olabilirler;

c)Arıburnu kuzeyine yanaşmak isteyen teknelerdeki eratin çok kayıp verdikleri ve o taraftan İngilizlerin çıkarma yapmaktan vazgeçtikleri böylece anlaşılıyor;

d) İngilizlerin;”soldan karaya çıkan on birinci ve on ikinci bölüğün dik yamaçları çıkarken bir Türk mevziinin kendilerini karşıladığı ve kayıp verdirdiği ... ilah.”suretinde izah ettikleri hadisenin, Yüzbaşı Faik Efendi'nin yaralandığı hadise olduğu anlaşılmaktadır.

e)Çıkarma ve müdafaa kuvvetlerinin yüzyüze cereyan eden mücadelesine evvela Haintepe'deki ikinci takım ve ardından ihtiyattaki üçüncü takım girmiş bulunuyor. Her iki takımın kaybı; yok olma neticesine varan bir fedakarlık timsali olmuştur.

Balıkçı damlarındaki birinci takım:

Bu takımın 60-70 kişilik kuvveti vardı. Bunlar düşmanı ay ışığında iken yaklaşır gibi görmüşler ve siperleri tutarak neticeyi beklemişler. Ay battıktan sonra ilk çıkarma kuvvetlerini taşıyan teknelerin kendilerine doğru gelmekte

olduklarını görmüşler ve ateş açmak için yaklaşımlarını beklemişler, fakat bu tekneler burunlarını Arıburnu istikametine çevirmişler ve oraya yaklaştıklarında, karanlık içinde iki tarafın ateşe başladıklarını görmüşler ve kendileri de karanlık olmasına rağmen ateşe başlamışlar. Hava ağarmağa başladığı zaman İngiliz eserinden aynen alınan satırlarda da beyan edildiği üzere Arıburnu kuzeyine doğru ve daha sonra kendilerine doğru yanaşmak isteyen çıkarma kuvvetlerini iyi isabetlerle ateşe tutmuşlar ve kendi yakınlarında karaya can atan bir miktar düşman eratını ateşe takip etmişler ve bunları Arıburnu istikametine saklana saklana kaçırmaya mecbur etmişler* ve bu sırada dahi onlara kayıp verdirmişlerdir.** Artık düşmanın kendi tesirleri dahiline kuvvet çıkarmadığını görmüşler ve fakat cephaneleri de tüketmişlerdi. Düşmanın Yükseksırt'ı işgal ettiğini ve Kocaçimen'e doğru ilerlemek istediklerini anlamışlar, bunun üzerine Azmakdere ağzı istikametindeki postalarına, mıntıklarının gözetleme ve emniyet vazifesini bırakarak Sazlıdere izini takiben Düztepe*** civarına çıkmışlardır.

*İngiliz kaynaklarında İngilizler bu karaya çıkabilen eratın Türk siperlerini kolaylıkla işgal ettiklerini yazmışlar ise de böyle bir hadise vuku bulmamıştır. Belki oralarda evvelce yapılmış olan birçok siperlerden birisi ne İngiliz eratının ateşten korunmak maksadıyla girmiş olmaları ve bu ifadelerinin buna dayalı bulunduğu muhtemeldir

** İngiliz kitabında bu takımın karşısına çıkmak isteyen altı sandalda 140 kişiden ancak 18 kişinin kurtulabildiği yazılıdır. (Büyük Harbin Tarihi, Gelibolu Askeri Harekatı. General C. F. Aspinall-Oglander)

***Mustafa Kemal'in 25 Nisan 1915 sabahı 57. Alay'ıyla Conkbayırı'na gelip , 261 rakımlı tepe güneyinde karşılaştığı Türk askerleridir. Mustafa Kemal'in geri çekilenlere; -Asker düşmandan kaçılmaz, sözüne karşı:- Cephemiz bitti. Karşılığını alır. Süngü tak, yere yat! Emri verir. Sipere yatan askerlerimizi gören Anzaklar da siper alırlar. Atatürk "Kazandığımız an bu andır." Der.(Ruşen Eşref Ünaydın'la mülakat.)

Takım komutanı; düşmanın burada önünü kesmek çarelerine başvurmuş ve elde kalan tek tük fişeklerle düşmana mevcudiyetini hissettirmiş ve teması muhafaza etmiştir.

Aynı zamanda güneyde bir muharebenin cereyan ettiğini görmüş [27.Alay'ın taarruzu] ve cepane istemek için ve vaziyeti anlatmak için iki posta göndermiş, bir müddet sonra cepanesizlikten geri geri çekilirken 19.Tümen komutanı [SAYIN ATATÜRK] ve maiyeti, arkasından 57.Alay'ın öncüsü gelmişler ve o alaya iltihak etmişlerdir.

Bu takım; vazifesini başarıyla yapmıştır. Düşmanı kendi ateş mıntikasına yanaşmaktan menetmiştir.Yanaşmak isteyenleri ağır kayıba uğrattığı İngiliz belgelerinde vardır.

Bu takım; vücudü kalmayan bölüğün şerefini ve mevcudiyetini 25-Nisan-915 muharebesinde de 57.Alay emrinde olarak temsil etti ve bu muharebede de takım vazifesini yapmış, kayıp vermiş ve İbrahim Hayreddin Efendi de bu sırada yaralanarak tedavi için hastaneye gönderilmiştir.

Bu sebepten Arıburnu'nda düşmana karşı vatanın kapıcılığını yapmış olan 27.Alay'ın II.Tabur'unun 4.Bölüğü; vazifesi uğrunda kendisini tamamen feda etmiş oldu. Bununla birlikte bu fedakar bölüğün komutanıyla bütün takım komutanları, aldıkları ağır yaralarını tedavi ettirdikten sonra yine alaylarına katılmışlar, yeniden kurulan şerefli bölüklerinin komuta vazifesini üzerlerine almışlar ve daha sonra muharebelere de iştirak etmişlerdir.

Yukarıda anılanların dördü de halen hayattadırlar. (1935)

Kanlısırt'ın güneybatısındaki Keltepe'ye konulan 3.Bölüğün; Asteğmen İsmail Hakkı Efendi komutasındaki takımının hareketi:

Bu takım; teknelerin yaklaştığını görür görmez deniz kenarına hakim siperlerini tutar. Güney (Arıburnu) istikametindeki düşmana yan ateşi açar. Kendilerine doğru ilerlemek isteyen düşman eratını ateşiyle menederek onları

Büyükdere'ye [Korkuderesi] sokar. Arıburnu'ndaki bölükten bilgi almağa çalışır. Düşmanın ilerlemekte olduğunu anlar. Bu sıralarda sağ ve gerilerinden ateşe tutulur. Bir şehit, iki yaralı verir ve karşılık vermekle beraber arkasını kesilmekten kurtarmak için daha hakim olan gerideki sırtı tutar ve oradan düşmanı ilerlemekten meneder. 27. Alay taarruza başladıktan sonra bu takım, alayla bağlantı kurar ve Kanlısirt güneyinden alayın sol yanını temin eder.

“Kanlısirt’ı işgal eden Avustralyalılardan iki bölük ayrılarak Kabatepe’yi temizlemek için bu tarafa gönderildiği ve bu iki bölüğün bir Türk müfrezesinin ateşiyle karşılandığı ve her iki bölüğün komutanıyla birkaç subayının yaralandığı ve bölükler çok dağılmış olduklarından Kabatepe’ye gidemedikleri” suretindeki İngiliz belgelerine dayanan yazılar; takımın bu hadisesini doğrulamış bulunuyor.

Kanlısirt üzerinde, Kabatepe’ye karşı mevzide duran ve krokilerde mevzii gösterilen seri cebel bataryasının hareketine ve akıbetine gelem:

Bu bataryanın Kocaçimen tarafına giderek düşman çıkarmasına ateş açması için 4. Bölük Komutanı tarafından bataryanın Komutanı Yüzbaşı Sadık Efendi’ye haber gönderildiği; Faik Efendi’nin muharebe takririnde zikrediliyor. Batarya komutanının bu teklifi kabul etmemesi; belki asli vazifesi olan Kabatepe sahillerinde beklenen bir çıkarmayı beklemek arzusundan ileri gelmiş olabilir. Bu batarya; tabur komutanlığının emrinde idi. Tabur komutanı; yalnız Yüzbaşı Faik Efendi’ye telefonla verdiği karşı emrinde icap ederse bataryanın da ateş açması bildirilmiştir. Belgeler bunu gösteriyor. Fakat batarya komutanı doğrudan doğruya tabur komutanından emir almadığından olacak ki tereddütlü bir vaziyette Kabatepe istikametine yönelik vazifesine bağlanmış ve kendiliğinden vaziyete uygun bir harekete geçmemiştir. Nihayet düşmanın yaklaştığını anlamış ve topları kaçırmaya çalışmış ise de uğradığı baskın neticesinde hayvanları vurulan üç top

namlusu düşmanın eline geçmiş ve diğer bir top ile bataryanın diğer kısımları kurtarılabilmıştır. Bu tek top; sahneye yetişen 27.Alay'a katılmıştır. Bu üç topu nasıl zaptettiklerine dair olan İngilizlerin ifadesi İngiliz belgelerinde yazılıdır. Fakat bu topların aynı günde 27.Alay'ın hamleleriyle nasıl kurtarıldığı İngilizce eserde yazılmamıştır. Bunu ileride beyan edeceğiz.

Kabatepe'de tabur komutanının hareketi ve mantelli tek topu ile bir nordanfildin ateşleri:

Tabur komutanı Binbaşı İsmet Bey; ilk çıkarma haberini Arıburnu'ndaki 4.Bölük Komutanı'ndan telefonla şu manada aldığını anlatıyor: "Düşman Arıburnu'na bir miktar asker çıkardı". Adı geçen kimseye cevaben [Faik Efendiye] düşmanın hemen taarruzla atılması ve icap ederse seri cebel bataryasının da kullanılmasını emretmiştir. [Faik Efendi'nin ifadesi; yukarıda anlatıldığı üzere başka türlüdür]. Tabur komutanı; aldığı bu bilgiyi aynı manada Eceabat'ta 9.Tümen Komutanlığı'na hemen bildirdi ve Kabatepe burnundaki mantelli tek topuna da ateş açtırdı.

Çıkarmanın ciddi olduğunu; tabur komutanı saat beşi geçtikten sonra anlamış ve tümen komutanlığına saat 5, dakika 20' de şu manada bir raporla bildirmiştir: ***"Düşmanın bir miktar asker çıkardığı Faik Efendi'den bildirilmiş ise de düşmanın hareketi ciddi olduğu anlaşılıyor. Desteğe kesin ihtiyaç vardır"***.

Tabur komutanı; Arıburnu'ndaki 4.Bölüğün akıbetinden bir haber alamadığından ihtiyattaki 1.Bölük'ten bir takımı, Asteğmen Mustafa Efendi komutasında saat 6 sıralarında Arıburnu gerilerine gönderdi. Bu takım;Kocadere köyünün batısındaki sırtlara gitmiş, yaralı olarak tesadüf ettiği Yüzbaşı Faik Efendi'den durumu öğrenmiş; o zaman daha ilerideki Topçular sırtına geçmiş, Kemalyeri noktası kuzeyinde düşmanın ilerlemesine karşı tedbir almış ve bir müddet sonra oraya gelen 27.Alay'ın III.Tabur'u emrine girerek karşı taarruza iştirak etmiştir.

Kabatepe'deki mantelli topu; ağır ateşli olmasına rağmen düşman çıkarmasına bir hayli kayıp verdirerek işgal etti. Palamutlusırt arkasındaki yine ağır ateşli obüsler de ateşleriyle tesir ederek nakliye gemilerinin sahilden uzaklaşmalarına ve bu suretle çıkarmanın geç yapılmasına sebep oldu. Yalnız mantelli topu 114 şarapnel ve 37 dane atmıştır. Bu topun ateşini Arıburnu ile Kabatepe burnu arasına sokulan bir gemi susturabilmiştir. İngiliz yazılarında bu mantelli topçu ateşinin tesirinin önemle anıldığı görülüyor.

Mütalea (üzerinde düşünme):

Arıburnu çıkarma muharebesinin birinci safhası bitti. İki tarafın belgeleri bu safhanın böyle cereyan ettiğini gösteriyor. Görülüyor ki, ilk 4000 kişilik çıkarmayı durdurmak yükü 4.Bölüğün yalnız II.ve III.takımlarını teşkil eden azami 160 kişinin üzerine yüklenmiştir. Her nekadar bu bölüğün I.Takımı Balıkçı Damları'ndan ve 3.Bölüğün bir takımı da Kanlısırt'ın güneybatısı yamaçlarından bu mücadeleye katılmak suretiyle hizmetleri geçmiş ise de bunların mevzileri, saldırının asıl cereyan ettiği noktadan, nispeten uzakça idi. Fakat II.ve III.Takımlar; denizden, karadan yedikleri ateş altında saldıranlarla, mahvoluncaya kadar burun buruna çarpışmışlardır. Bunların en fazla saygıya layık olan hareketleri; yakınlarda kendilerine yardım için gelecek bir ihtiyat kuvvetinin yokluğunu bilerek mahvolasıya kadar çarpışmış ve bu yönüyle vazifelerini yapmaya çalışmış olmalarıdır. Şu takdirde; düşmanın Arıburnu'nda karaya çıkabilmede başarılı olmasındaki sebepleri, oradaki bir avuç savunucumuzun etrafında aramak büyük bir günahkarlık olur. Bilakis; İngilterede; Anzak çıkarmasının bir başarı kabul edildiğini ve bunun; her devri seneyisinde merasimle anıldığını gazetelerde okumuştuk ki bu hareket de o bölüğümüzün savunmasına; hücum edenlerin bile yüksek bir kıymet ve şeref vermesi demek değil midir? O halde bölüğümüzün şehit, yaralı bütün

heyeti umumiyesi önünde hürmetle eğilmek vazifesi de bize düşer. Bölüğün bu fedakarane savunması büyük olasılıkla saldırganları şaşırtmış olmalıdır ki; Conkbayırı ile buradan Kabatepe'ye inen Topçularsırtı yüksek hattını güneş doğmazdan evvel tutmaktan ibaret olan başlıca vazifelerini yapmak için süratle ilerlemekten çekinmişlerdir ve bunun neticesidir ki, çok geriden gelen ihtiyat kuvvetlerimiz bu önemli ve hakim hattı; saldırganlardan önce tutmuşlardır.

27.ALAYIN 1. VE 3.TABURLARININ MUHAREBE SAHNESİNE HAREKETİ

İngiliz belgeleri; saat 6'da çıkarma sahilini tamamen savunulardan temizlediklerini söylüyor.Yani bundan Yüksesirt, Boyun noktası,Merkeztepe, Kırmızısirt, Kanlısirt hattını tutmuş oldukları anlaşılıyor. Bu;Türk ve belgelerine de uygundur. Şu halde İngiliz kuvvetlerinin esas görevleri olan (Conkbayırı-Kabatepe) hakim hattını tutmak için artık karşılarında hiçbir engel kalmamıştı. Bu hat; kendi sağ yanlarına pergel ölçüsüyle 1 kilometre ve sol yanlarına 2,5 kilometre uzaklıktaydı. İngiliz kuvvetlerinin; bu uzaklıktaki hakim hatta ilerlemelerini ve devamlı karaya kuvvet çıkarmalarını biz serbest bırakalım da bunları saat sekiz sıralarında ilk karşılayan ve 7:8 kilometre bu hakim hatta uzak bulunan 27.Alay'ın diğer taburlarına geçelim: Daha önce izah edildiği üzere bu alayın 2. taburu Arıburnu Kabatepe sahillerini muhafaza eden ve bir bölüğü ile Arıburnu savunmasını yapan ve doğrudan doğruya tümen komutanlığına bağlı bulunan taburdur. Diğer 1.ve 3.taburları Eceabat beldesinin batı dışarısındaki zeytinlik içindeki (Top zeytinlik) çadırılı ordugahta yedektedir.

Evvela bu 27.Alay'ın subaylarıyla eratının kimler olduğunu öğrenelim:

Subayları: Alay'ın komutanı Yarbay Mehmet Şefik Aker,1.Tabur Komutanı Binbaşı Malatyalı İbrahim, 3.Tabur Komutanı Yüzbaşı Halis, makineli tüfek Önyüzbaşı Hamdi,

1. Alayın harp başlangıcındaki Kumandanı Yarbay Şefik Bey (oturanlardan ortadaki)
  2. Yarbay Şefik Bey'in halefi Binbaşı Halis Bey (3. Tabur Kumandanı, oturanlardan soldaki)
  3. 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Cemil Bey (oturanlardan sağdaki)
  4. 2. Tabur Kumandanı Yüzbaşı Mustafa Efendi (ayaktakilerden soldan birinci)
  5. 3. Tabur Kumandanı Faik Efendi (ayaktakilerden soldan üçüncü)
  6. Makinalı Tüfek Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı Hamdi Efendi (ayaktakilerden soldan dördüncü)
  7. Alay Yaveri Cevdet Efendi (ayaktakilerden soldan ikinci)
- Not: Harbin başlangıcında 2. Tabur Komutanı Binbaşı İsmet Bey'dir. Yüzbaşı Faik Efendi ise 2. Tabur 4. Bölük Kumandanı'dır.
8. Ağustos 1915 Mustafa Kemal Anafartalar Grup Komutanlığına atanınca, yerine 19. Tümen Komutanlığına Yarbay Şefik Bey getirilmiştir. Şefik Bey'in yerine 27. Alay Komutanlığına ise 3. Tabur Komutanı Binbaşı Halis Bey (Ataksor) atanmıştır.

Alay yaveri Asteğmen Cevdet, Alay Başhekimi B.Rakım Bey ve Efendiler 1.ve 2.Tabur'un bölük komutanları sırasıyle:

1.Taburun Bölük Komutanları:Yüzbaşı İsmail Hakkı,Teğmen İzzet,Yüzbaşı Cemil, Yüzbaşı Sadık Efendiler.

Takım Subayları:Asteğmen Talat,Yarsubay Hayreddin,Asteğmen Ata Mazlum, Asteğmen Emin,Asteğmen Mehdi, Yarsubay Salahaddin, Asteğmen Süleyman, Asteğmen Suphi, Yarsubay İbrahim Ratıb, Hafız İsmail Hakkı Efendiler.

İkinci Tabur'un Bölük Komutanları:Teğmen Mahmud, Yüzbaşı Refik, Yüzbaşı Asım, Yüzbaşı Faik Efendiler.

Takım Komutanları: Asteğmen Mustafa, Yarsubay Mithad, Asteğmen İsmail Hakkı, Asteğmen İbrahim Hayreddin, Asteğmen Muharrem, Başçavuş Süleyman Efendiler.

3.Taburun Bölük Komutanları:Teğmen İdris ve Mustafa ve Yüzbaşı Ziya ve Galib Efendiler.

Takım Komutanları:Asteğmen Lütfi, Asteğmen Mithad, Asteğmen Cemal, Takımbaşı Hasan,Yarsubay Ziya,Teğmen Celal, Yarsubay Mucib, Yarsubay Halil ve Zabıt namzedi Medeni ve Abdurrahman Efendiler.

Makineli tüfek bölüğü subayları Teğmen Halil , Yarsubay Saadet Efendiler. Bu subayların bir kısmı şehit ve bir kısmı mühimmi yaralı düşmüştür. Daha diğer birkaç subayın isimleri maalesef hatırlanamamıştır.

Bu subayların büyük bir kısmı maiyetine karşı hakimiyetini, samimiyetini duygulan dırmış, vazifeye bağlı, fedakar, atılgan gençlerdi. Hele içlerinde öyle kıymetlileri vardı ki, her yönüyle itimada layık idi. Aralarında ancak bir ikisinin yürekleri ve iradeleri hilkaten zayıf çıkmıştı. Fakat bunlar da ekseriyetin hareketine katılmışlardır.

Erata gelince:

Alayımızın her üç taburunun ve makinalı bölüğünün

silahları; birbirlerine karıştırılmış yüzde elli nisbetinde Biga kazasının; yüzde on beş nispetinde Gelibolu Yarımadası'nın, yüzde on beş nisbetinde Lapseki kazasının; yüzde yirmisi Orta Anadolu ile Çanakkale'ye yakın diğer muhtelif kazaların köylü ve kasabalı ahalisindendi. Bunların yüzde doksan dokuzu çiftçi idi ve yine bunların tahminen dörtte üçü evli, çoluk çocuk sahibi ve dörtte biri bekardı. Yaşları yirmi bir ile otuz beş aralarında idi. Kendilerinin genel görünüşüne şöyle bir bakıldığı zaman; metin çehreler, gürbüz vücutlar görünür ve cengaver ırkımızın müstesna vasıfları; vakur bakışlı gözlerinden okunurdu. Bu vasıfları okuyabilenlerin üzerinde bunlar; düşmanlarına karşı yenilmeye tahammül etmez, muharebenin şiddetinden ve cefasından yılmaz, milli benliği ve aziz vatani uğrunda fedakar, cesur, gayretli ve vazifeye candan bağlı adamlar olduğu tesirini bırakırdı. Bunlar; muharebe için oldukça iyi yetiştirilmiş ve atıcılıkları da ileri götürülmüştü.

Alay'ın genelinde itaat ve muhabbet kokulu bir kaynaşma vardı ve yine bu Alay'ın genelinde “düşmana karşı neden yenilirmişim; mutlaka yenerim!” manasını ifade eden bir benlik ruhu vardı. Erat; mavzer tüfeği ile silahlı idi. Taburlarda makineli tüfek teşkilatı olmadığı gibi hafif makineli tüfek de yoktu. Her manganın birer eri; ikişer bomba ile donatılmıştı. Diğer eratin üzerinde portatif kazma kürek vardı. Muharebe ağırlığında ayrıca büyük kazma kürek vardı. Alay Komutanlığı'na bağlı makineli bölüğün tüfekleri Maksim nev'indendi [dört tüfek]. Bu tüfeklerin geri çevirme yayı ve dengi bazı yedek parçaları, lüzumu kadar yoktu. Bu noksanlığın mahzurunun şükürler olsunki, ilk 25-Nisan-915 muharebesinde görmedik. Fakat devam eden muharebelerin bazı mühim anlarında, dört tüfeğimizin de bu yüzden işe yaramamasının mahzurlarını gördük.

Eratın giyim itibarıyla vaziyeti pek fena değildi. Fakat iyi giyinmiş denilemezdi. Yüzde bir nisbetinde; kendi sivil şahsi elbiselerini üzerinde taşıyan sadık ruhlu eramız da vardı.

Bu gibi noksanları tamamlamak, alayın kudreti haricinde kaldı. Bu noksanların sebebini; o zaman da devletin fakrında aramak lazımdı.

İşte maddi, manevi iç yüzünü gösterebildiğim bu kıymetli Alay'a güvenilebilirdi. Yeter ki, bu kahramanlar topluluğunun nefesine karşı güvenini arttırmak gerekliydi. Harp san'atının inceliklerine uymayan kullanmalarla, yerinde olmayan kırdırmalarla onlara, semeresiz kayıp verdirmemek gerekti. İşte bunun içindir ki, Çanakkale muharebelerinde bu alaya komuta ettiğim müddetçe; onların yüksek maneviyatını kırdırmamak, alaylarının manevi şahsiyetine güvenlerini kuvvetlendirmek ve bir muharebeyi kazanmak için onların kıymetli vücutlarının en az kayba uğraması yollarını, tedbirlerini araştırmak; sağlıklarını, gıdalarını istirahatlerini kollamak uğrunda elden geldiği kadar emek sarfedilmişti. Şunu söylemek isterim ki, bu alayda öyle bir karşılıklı güven, öyle bir ruh ve iman birliği yaşamış ve kökleşmiş idi ki; “Alay için gerektiğinde bire kadar kırılmak var, fakat yüzgeri dönmek yok” azim ve imanı; en baştan en son erine kadar bütün alayın kafalarında yer etmişti. Bu sözleri yazmaktan maksat; ancak kıt'a komutanlarının bu önemli noktalara nazarı dikkatlerini çekmektir. Bu kurallara uyanlar; muharebelerde başarılarından emin olabilirler.

Düşman Üzerine Hareket

Alay'ın Eceabat'taki I.ve III.Taburu ve makineli tüfek bölüğü ile 24,25-Nisan-915 gecesi Kabatepe'ye giderek bir gece tatbikatı yapmıştık. Gece yarısından sonra saat ikide çadırlara dönmüş ve yorgun argın uykuya dalmıştık. Çok bir zaman geçmeden top sesleri uykumuzu sarstı. Biz; her gece Boğaz'dan gelen top seslerine alışmıştık. Fakat bu seslerin yönü Kabatepe tarafındandı. Derhal telefon başına fırladım. Tümen karargahındaki santral vasıtasıyla Kabatepe telefon merkezini buldum. Karşıma kimin çıktığını hatırlıyamıyorum. Ona sordum: “Bu top sesleri oradan mı

geliyor? Oralarda ne oluyor, bir şeyler mi var?” Cevap” düşman Arıburnu'na asker çıkarıyor”; ben yine sordum: “Kabatepe'ye karşı bir şey var mı?” Cevap: “Hayır, şimdilik bir şey yok”. Telefonu kapattım. Hemen taburlar ve makineli bölük komutanlarına: “İçtima yerlerinde askeri silah başı yaptırınlar, yalnız muharebe ağırlıklarını yükletsinler ve hemen bir taraftan askerin ekmeklerini dağıtsınlar, hayvanlara da yem astırsınlar, tam haberini kendileri bana getirsinler” emrini yaver ve emir çavuşlarımla sözlü olarak gönderdim ve ben de hazırlanmağa başladım. Beş,on dakika kadar, zannederim geçti. Tabur komutanlarıyla, bölük komutanı geldiler; “taburlar ve bölük sükunetle toplanma yerinden harekete hazır, ekmekleri dağılmaktadır” dediler. Ben bir taraftan telefonla tümen komutanlığından emir bekliyordum. Gelmemişti. Alay harekete hazırlanınca telefon başına geçtim. Tümen karargahından karşıma Tümen Kurmay Başkanı Hulusi Bey çıktı. “Düşman Arıburnu'na asker çıkarıyormuş, Alay harekete hazırdır” dedim. Aynen şu cevabı aldım: “Verilecek emre göre hareket edersiniz, bunu bekleyiniz.” dedi. Madem ki daha hareket emri yok “askerin acele çorbasını, oldukları yerde içirsinler”emrini verdim. Bu da oldu halen emir yok. Top sesleri seyrek şekilde devam ediyordu. Fakat bu seslerin arasında derinden derine karanlıklardan gelen bir uğultu vardı ki, bu hazin ve gizemli ses; üzerimde çok derin bir tesir yaptı. Bu uğultu çok şiddetli bir piyade ve makineli tüfek kalabalığının patlamalarının bize aksedebilen uğultusu idi ve bu uğultu Arıburnu'nda bir avuçtan ibaret olan; yardımdan uzak, alay arkadaşlarımızın, kimbilir ne kadar çok üstün bir düşman karşısında, yine kimbilir nasıl bir sıkıntı içinde vazifelerini yapmağa çalıştıkları izlenimi verdi. Onlara çabuk yetişmek için içimi yakan bir kuvvet sinirli sinirli beni telefon başı etti. Karşıma yine Hulusi Bey çıktı. Ben: “Hulusi Bey! Arkadaşlarımız orada ateş içinde yanıyor, biz daha bekliyecek miyiz? Hareket için emir

27. Alay Arı Burnuna Yürüyor.

Düşmanı Bekleyen Türk Askerleri

bekliyoruz” dedim.

Hulusi Bey: “Şefik Bey! Bu çıkarmanın bir aldatma olmadığı ne malum, gerçek çıkarmanın nereden yapılacağı anlaşılmadıkça size hareket emrini nasıl verelim?” anlamında cevap verdi. Buna “Aman rica ederim çabuk anlayınız” dedim. Bazan dakikalar; seneler gibi üzüntülü geçiyor. Hava oldukça açıldı. Nerede ise güneş doğacak, belki de doğmuş idi ki, yine seyrek seyrek atılan top sesleri geliyor; fakat aralarındaki hazin uğultular işitilmez olmuştu.

Nihayet saat 5, dakika 45' te telefonla tümen komutanlığından hareket emrini aldım. Bunda: “Çamburnu'nda bulunan cebel bataryasını da alarak; Arıburnu ile Kabatepe arasına çıkmak girişiminde bulunan düşmanın çıkarmasını engellemek, çıkabilecek kuvvetini denize atmaklığım için Kabatepe mıntikasına hareketim” emrolunuyordu.

Cebel bataryası ile aramızdaki uzaklık yarım saatten aşağı değildi. Bu batarya (Eceabat-Kilitbahir yolu üzerinde bulunuyordu. Bataryayı bekleyemedik. Fakat batarya; alayın nereye gideceğini ve hele Arıburnu doğusundaki arızalı yolları ve araziye layıkıyla tanıyamıyacağı yönü, beni bu nokta düşündürdüğü gibi, düşmanın vaziyeti de belirsizdi ve nerelerde karşılaşacağımız belli değildi. Yürüyeceğimiz tarafı yarı yolda belki değiştirecek bir durum karşısında kalabilirdik. Bataryayı da her olasılığa karşı korumak düşüncesi vardı. Şu kararı ve emri verdim: “3.Tabur'dan bir bölük burada yolun üzerinde kalacak, cebel bataryasını bekleyecek. Alay'ın nereye gideceğini bilmek ve görmek için Kabatepe yolu üzerindeki boyun noktasına yolları ve araziye tanır iki gözcü koyacak ve batarya gelir gelmez hiç vakit geçirmeden zorlu bir yürüyüşle Alay'ın gittiği yolu takiben alaya kavuşacak ve her ihtimale karşı bataryayı koruyacak”. Şunu da ilave edeyim ki bataryanın bize katılması için tümenden kendilerine emir verildiğini telefonla öğrenmişim.

Bu emri vermekle beraber taburlara şu yönlü bir yürüyüş emri verdim: “Tabur Kabatepe'ye giden büyük cadde üzerinden yürümeyip bu caddenin sağ açığından yeni açılan dar yol üzerinden, 3.Tabur ile arkasından gelecek makineli tüfek bölüğü de adı geçen tabur ordugahından kuzeye ayrılan yol üzerinden ve her ikisi birden boyun noktalarına çabuk bir yürüyüşle aşacaklar, kuzeybatı istikametinde ovayı geçecekler. Ben 1.Tabur'un öncüsüyle gideceğim. 3.Tabur ona göre 1.Tabur'dan göz irtibatı alsın ve ovayı aşar aşmaz 1.Tabur'un yürüyeceği yola gelsin. Ovada iken düşmanın donanma ateşi tesirli olursa bölükler ve icap ederse takımlar münasip aralıklarla ve sıçramalarla ateş sahasını geçecek, öncüler birer kademeli olsun, bunlar da ilerisine yalnız birer uç çıkarsın. Büyük ağırlık; olduğu gibi şimdilik yerinde kalacak”.

Emri alan taburlar hemen hareket ettiler. Her iki taburun takip ettiği istikamet [Kroki-2] de gösterilmiştir. Alay'ı nereye götüreceğime gelince:Arıburnu ve gerilerini çok iyi tanıyordum. Arıburnu sırtlarına ve her tarafa hakim olan Topçular sırtını düşmandan evvel tutmak; yürüyüş hedefimdi.Yürüyüş vaziyetimiz nazik ve tehlikeli idi. Çünkü güneş doğmuş, yükselmeğe başlamıştı. Boyun noktasından itibaren bütün ova üzerinde düşman donanmasının ateşine; uçakların bomba taarruzlarına maruz kalabilirdik. Alay'ın; güneş doğmazdan evvel bu yolu emniyetle yürümesi kabildi. Ne çare ki hareket emrini yukarıda izah ettiğim sebepten dolayı çok geç aldık. Taburları ayrı ayrı yollardan yürüyüşe geçirilişimin bir sebebi; bu tehlikeli mıntıkayı çabuk aşmak içindi. Diğer bir sebep de; düşman uzakta olmadığından yürüyüş derinliğini kısaltmak ve muharabe için gerekirse çabuk açılmak içindi.

Taburlar yola çıkmazdan evvel alay emrinde bulunan 17 atlıdan keşif kolu olarak; üçünü Kurucadere köyünün batı tarafındaki sırtlar üzerinden Arıburnu yönüne, üçünü Kabatepe'nin sağ gerisindeki sırtlar üzerinden yine Arıburnu

yönüne, diğer üçünü de Kabatepe'deki tabur komutanıyla bağlantı kurmak ve Palamutlu sırtlardan bilgi almak üzere Kabatepe yönüne gönderdim.

Yürüyüşe devam ediyoruz. Boyun noktalarını aşyoruz. Kabatepe, Arıburnu açıklarında zırhlı vesair irili ufaklı gemilerin kalabalığı görünüyor. Kabatepe açıklarındaki zırhlıların birisinden bir de gözcü balonu yükseltmişlerdi. Nerede ise bizi görecekler. Çünkü kuvvetli dürbünlerinin objektifi içine girmiş bulunuyorduk. Taburların kol nihayetine kadar bu tehlikeli mıntıkeyi aşabilmesi hemen hemen bir saat zamana bağlı gibiydi. Donanmanın yalayıcı ateşine açık ve uygun bulunan bu araziye geçerken alayımın maruz kalacağı tehlike ve zorlukları düşünüyor ve az çok bir endişe geçiriyordum. Tam bu zamanda düşman uçakları harekete geçti, bunlar da başımıza az çok bela olabilirlerdi. Fakat bir şey yapmadan geçtiler. Uçaklar üstümüze gelmezden önce yolun dışarısındaki dere hendeğine yürüyüş kolunu yatırmıştım. Belki bu sebepten göremediler. Ovaya indikten sonra donanmayı göremiyorduk. Sahil boyunca arazi yüksek olduğundan bizi donanmaya göstermiyor. Fakat balon tepemizden bakıyordu. Sahil boyundaki yüksek arazi [Palamutlusırt] hernekadar donanmanın görüşünden yürüyüş kollarımızı gizliyor idiyse de balondan yapılacak gözlemler ateşten bizi koruyamazdı. Çünkü o yüksekçe arazinin üzerinden açacak mermiler bütün ovayı ve şu takdirde yürüyüş kollarımızı etkileyebilirdi. Beklediğimiz ateş gelmedi.

Kolbaşılar ovanın kuzeyindeki sırtlara yanaştılar. I.Tabur'u Kavaktepe yönünde yürütüyordum. III.Tabur kolbaşısını sola kırarak ovanın kuzey kenarından aldığı emirle I.Tabur'a yaklaşmaya başladı. Artık donanma tehlikesini atlatmaya başlamıştık. Hem donanmanın, hem balonun, hem uçakların gözleri önünde bu ovayı tahminen bir saate yakın uzun bir zaman içinde geçtiğimiz halde bizi ateş altına almadıklarını bir iyi talih ve Allah'ın lütfu kabul ettim.

Gariptir ki, o kadar uzun olan yürüyüş kollarımız ancak Kavakdere'sine girerken gerilerimize donanmanın ateşi başladı. Geçtiğimiz ovayı yaladı, taradı. Fakat hangi hedefe attığını biz anlayamadığımız gibi, muhakkak donanmanın kendisi de bilmiyordu. Çünkü ovada gerimizde bir hedef görünmüyordu.

Bugün düşman; kayda değer bir fırsat kaçırmıştı. Yürüyüş kollarımızı ateşle yakalamış olsaydılar; bizi epeyce hırpalar ve gayet muntazam cereyen eden yürüyüşümüzü karıştırırlardı. Hele o uçakların bizi göremediklerine ve ilişmediklerine şaşıyoruz. Halbuki bu uçaklar her gün sabah ve öğleden sonra ordugahımızı bombalarıyla ziyaret etmeden geçemezlerdi. Ordugahın kenarı boyunca yaptırtığım hendeğin yardımıyla hiçbir neferimize zarar getirememişlerdi. Birkaç gün evvel bu uçaklar yakışmaz bir facia yapmışlardı. Eceabat kasabasının mahallelerini bombalamışlardı. Papazlara varıncaya kadar masum halkın erkekleri, kadınları, çocukları telefata uğramıştı. Halbuki sıhhiye kıtaat ve teşkilatından başka Eceabat'ta askeri kıt'a yok gibiydi.

Kaçırdıkları bu fırsattan dolayı karadaki İngiliz meslektaşlarımız uçaklarından ve donanmalarından şikayetçi olmakta haklıdırlar. Ancak: O günü bize zarar veremediklerinden dolayı kendilerine karşı memnun kaldığımız donanmayı korumak için şunu da söyleyeyim ki, donanma, hiç şüphesiz bizi görmeye çalıştı, fakat göremedi.

Çünkü:

a)Yürüyüş kollarımız; donanmaya nazaran güneş istikametindeydi. Güneş henüz çok yükselmemişti. Tecrübe ile de sabittir ki, güneş doğduktan sonra ve batacağına yakın güneş istikametindeki cisimlere bakanlar o cisimleri bulanık görürler, sabah güneşinin bizi bu yönüyle korumuş olduğunu tahmin etmek doğrudur;

b)Mevsim ilkbahardır. Üç tarafımız denizle kuşanmıştır. Güzel bir havada denizden ve topraklardan yayılan buharlar

sabahleyin havayı puslu yapmıştı. Bu pusluluk bizi az çok gizlemeye yardım etmiş olabilir;

c)Askerimizin elbiseleri haki renkte idi. Bu renk; uzaktan arazinin bilhassa gölgeli parçalarına uygun düşebilirdi. Bunun da bizi gizlemekte yardımcı olmuştur;

d)Yukarıdaki satırlarımdan Birinci Tabur'u Kabatepe'ye giden başlıca geniş yoldan yürütmeyip bu yolun iki, üç yüz metre kuzeyindeki yeni yapılmış dar bir yoldan yürüttüğümü söylemiştim. Bunun sebebi şudur: Bu umumi Kabatepe yolu birkaç aydan beri sahra topraklarının geçmesine elverişli bir hale getirilmiş, yani genişletirilmiş ve üzerinden yaya, atlı, arabalı kıt'alarımız geççe geççe o kadar uzaklardan göze çarpacak açık renkte geniş bir şerit halini almıştı ki, bu yolun bilhassa boyun noktasından ovaya doğru ön kısmında yürüyecek olan tek bir adam bile donanmanın nazarından kaçamazdı. İşte bunu düşünmüştüm ve böyle bir düşman çıkarmasında alayımın gündüz vakti Kabatepe istikametinde yürüyüşe bu yoldan geçerek donanmanın gözüne çarpar ve ateşi üzerimize davet ederiz düşüncesinde bulundum ve gariptir ki, I.Taburu yürüttüğüm o belirsiz, oldukça gizli yolu iki gün öncesi bu sebepten dolayı yine o tabura açtırmıştım. Bundan dolayı: Öyle zannederim ki gerek donanmadan gerek balondan Eceabat istikametine yönelen gözler sadece bu geniş yolu ve hele boyun noktasından ovaya inen kısmını gözlemiş ve bunda aldanmış olsalar gerektir. III.Taburu yürüttüğüm yol da işlek bir yol olmadığından ve istikameti de aykırı görüldüğünden bu da düşmanın nazarı dikkatini çekmemiş olsa gerektir.

Biz yine yürüyüşümüze devam edelim:

Her iki taburun yürüyüş kolunun Kavakdere'nin batısındaki sırtı düşman gözünden saklayarak ve o sırtı elde tutarak kuzeye doğru yürütmek kararını vermiştim. I.Tabur'un öncüsünün ucu Kavakdere'nin geniş ağzına gelmiş idi ki, durduğunu gördüm. Ben öncü birliğinin ilerisinde gidiyordum. Hayvanı dört nala sürerek ucun

yanına gittim. “Neden durdunuz?” dedim. Cevaben subay: ”Şu yaralı er; düşmanın yakınlarda olduğunu söyledi de onu haber vermek için durduk” dedi. Yaralının ifadesine inanmak lazım gelirse düşman Kavaktepe'nin hemen ilerisindeydi.

Ben cevaben: “Daha iyi ya! Biz de düşmana bir an evvel kavuşmak istiyoruz. Aralık larınızı açınız. Gözünüzü de her tarafa karşı dört açınız. Şu sırtlar üzerinden düşmana görünmeyecek, fakat siz onları görebilecek şekilde şu tepeye doğru yürüyünüz [Kavaktepe'ye]” dedim. Uç; derenin batısındaki sırta doğru yürüdü. Yaralı nefer 4.Bölük'tenmiş. Bölüğün akıbeti ve düşmanın vaziyeti hakkında bildiği malumatı aldıktan sonra her iki taburu Kavaktepe'ye doğru yürüttüm. Soldaki sırtlar üzerinden yeterli aralıklarla yancı vazifesini görmek için üçer kişilik gözcüler yani emniyet postaları yürüttüm. Bu gözcü postalar; yürüyüş koluna paralel olarak düşmana kendilerini göstermeyecek şekilde sırtın yüksek hattını takiben yürüyorlar ve yürüyüş kolunu tamamen düşman tarafına karşı emniyet altına alıyorlardı.

Ben de tabur komutanlarını yanıma alarak Kavaktepe'ye vardık. Dürbünlerle etrafa baktık. Tek tük silah sesleri işitiyorduk. Yaralı neferin dediği gibi Kavaktepe'ye yakın yerler de düşmandan eser görmedik. Yalnız Karayürük deresi ve kuzeye doğru uzantısında düşman belirtileri vardı. Kanlı ve Kırmızı sırtlarda ve doğu eteklerinde bazı insan hareketleri farkediliyordu. Arazi arızalı ve fundalık olduğundan düşmanın nerelere kadar ilerledikleri ve sol yanının nerelerde bulunduğu, buralardan anlaşılamıyordu. Düşmanın birçok, çeşit çeşit gemileri Arıburnu açıklarında görünüyordu. Yalnız yirmi altı tane büyük nakliye gemisi vardı. İrili ufaklı yüze yakın tekne vardı. Yirmi altı nakliye gemisi bize; düşmanın kuvveti hakkında bir fikir vermişti. Biner kişiden yirmi altı bin kişi; basit ve yuvarlak bir hesap bu fikri veriyordu. Düşmanın bize yakın olan sağ yanının Kanlısırt'ın güney kenarına dayandığı kanaatini edindim.

III.FASIL **MUHAREBENİN BİRİNCİ SAFHASI**

Kavaktepe'den Kanlısirt üzerine taarruz etmek; düşmana daha önce çatmak itibarı ile en kısa bir yol olduğu gibi düşmanı yandan vurmak gibi teorik kurallara uygun bir vaziyet de gösteriyordu. Fakat burada göze çarpan ve beni düşündüren başka engeller vardı.

Bunlar da şunlardı:

a)Düşmanın elinde bulunan Kanlısirt; Kavaktepe'ye ve civarına hakimdir. Biz umumen mahkum bir vaziyette kalacağız. Topçu ve makineli tüfeklerimiz düşman mevzilerine hakim bir noktaya yerleştirilmelidir ki, bizden pek çok kuvvetli olduğuna kanaat gelen düşmana karşı bir iş görebilelim;

b)Kavaktepe'den Kanlısirt'a taarruz edecek kuvvetimiz sol yanından donanma ateşine de maruz kalır. İşte bu iki şart karşısında düşmana nazaran çok küçük olan kuvvetimizle Kavaktepe'den taarruza kalkmak; Alay'ımın vücudunu, şerefini; karşılıksız olarak yok etmek olurdu.

c)Üçüncü bir sebep daha vardır ki, bu da önemlidir. Kavaktepe'den Kanlısirt'a taarruza geçtiğimizi farzedelim. Buna karşı düşman Kanlısirt'ın bizi karşılayacak olan hakim cephesinden yeterli bir kuvvetle savunmayı kabul ederek büyük kısmını (Göktepe-Kemalyeri-Conkbayı'rı) noktalarını taşıyan Topçular sırtına kolaylıkla sürer [ve esasen sürmekte olduğuna da belirtiler görülüyor] ve bu hattı tuttuktan sonra da (Kavaktepe-Karayürek deresi) istikametinde yanımıza ve arkamıza yapacağı bir taarruzla da bizi berbat edebilir.

İşte bu üç görüşüm; buradan taarruz fikrini benden sildi. Taburları aynı sırtı takiben ve yukarıda izah ettiğim tertipte daha kuzeye yürüttüm. Göktepe'yi de beğenmedim geçtim. Kemalyeri noktasının güney bitişiğindeki 165 rakımlı tepeye geldiğim zaman; taarruz için aradığım uygun noktayı bulduğuma inandım ve taburların kolbaşlarını burada

durdurdum. Üçüncü tabur sağda, 165 rakımlı tepenin hemen arka üzerinde, birinci tabur solda, oradaki boyun noktasının hemen güneyini teşkil eden noktada, geniş kol nizamında toplanmalarını emrettim. Düşmana görünmeyerek taburlar toplanmakta olsun; ben yapacağım taarruzun şeklini düşündüm ve bunun için elimde dürbün karşımdaki sahayı tetkik ediyor ve tek tük işittiğim silah seslerinin nerelerden geldiğini araştırıyordum. Bütün o arızalı saha yüksek fundalıklarla örtülüydü. İnsan hareketleri açık bir şekilde görünmüyor; fakat fundalıkların aralıklarından bazı gelip gitme hareketleri göze ilişiyordu. Bu sıralarda düşman tarafından silah sesleri öncesine nazaran sıklaşır gibi oldu ve makineli tüfek sesleri de seyrek seyrek işitmeye başladı. Bazı mermilerin üstümüzden geçtiği de fısıltılarından anlaşılıyordu. Bizim emniyet postalarından da seyrek ateş sesi geliyordu.

Yürüyüş kolumuzun emniyet ucu ve biz Eceabat'taki ordugahımızdan bu noktaya [165 rakımlı tepe] iki saatten biraz evvel yani saat 7, dakika 40' ta gelmiştik. Uçakların üstümüzde dolaşırken alayı yere yatırarak durduruşumuz ve Kavakdere'sinin ağzından itibaren yolun yokluğu, yürüyüşümüzün hızı üzerinde tesir etmiş ve biraz daha önce gelmemize mani olmuştu. İngiliz eserinde; Türk kaynaklarından alınan haberlere dayanarak: “Avustralya kıtalarının karaya çıktığı haberini Eceabat'ta Sami Bey [9.Tümen Komutanı] tarafından; çıkarmadan bir saat sonra yani saat 5, dakika 30'da alınmıştır. Sami Bey; asıl çıkarma mıntikasının Bolayır olduğuna inandığı için Arıburnu'na yapılan çıkarma girişiminin önemsiz bir hareketten ibaret bulunduğunu sanıyordu. Bununla beraber çıkarma kıtalarını denize dökmek üzere 27.Alay'ın iki taburunu derhal Kabatepe'ye sevk etti. Bu erat hareket edinceye kadar saat 7, dakika 30'u bulmuştu. Avustralya kıtaları bu Türk eratıyla ancak 9'da karşılaştı” deniliyor ki burada alayın hareket saati yanlış yazılmıştır.

9.Tümen Komutanı çıkarma hareketini; Kabatepe'deki TaburKomutanı'ndan; TümenKomutanlığına saat 4, dakika 45'te verilen “Arıburnu'na düşmanın bir miktar asker çıkardığı .....” suretindeki rapordan haber almıştır ve “bu saatte alay harekete hazırdır. Emirbekliyorum” suretinde telefonla Tümen Kurmay Başkanı'na vukubulan müracaatım de yine bu esnalardadır.Fakat Tabur Komutanıçıkarmanın ciddi olduğunu ancak saat 5, dakika 20'de verdiği .....Düşmanın hareketi ciddi olduğu ve takviyeye kesin lüzum görüldüğü suretindeki raporu ile bildirmiştir.Bu raporlar telefonla verilmişti.9.Tümen Komutanı; taburun bu son raporu üzerinedir ki, 27.Alay'a hareket emrini telefonla saat 5, dakika 45'te bildirmiştir.

Alay İngiliz eserinde yazıldığı gibi- saat 7, dakika 30'da değil; esasen içtima ye rinde emre ve harekete hazır bulunduğu için,bu emir üzerine hemen,beş dakika zarfında yürüyüşe geçmiş ve saat 7, dakika 40'da emniyet ucu ile bilahare Kemalyeri ismi verilen sırtın üzerine varmış ve Alay Komutanı,taarruz kararını saat 7, dakika 55'te rapor halinde yazarak tümen komutanlığına göndermiştir [Bu raporun sureti aşağıda yazılıdır]. Yolların bazı kısımlarında eratin teker, ikişer yürümek mecburiyetinde kalması sebebiyle yürüyüş kolu epeyce derinleşmişti. Bundan dolayı emniyet kademeli olan yürüyüş kolunun nihayeti ancak sekizi geçerek gelebilmişti.Askerin yorgunluğunu gidermek için 15 dakika kadar istirahat verilmişti. Muharebe için açılma ve yayılma zamanları da hesaba katılırsa alayın muharebe avcıları;düşmanın ileri kademeleriyle saat 8, dakika 30 ile 9 arasında ilk selam ateşlerini teati etmişlerdir ki,İngilizlerin yazısına uyar.

9.Tümen Komutanı'nın Arıburnu'na yapılan çıkarmanın ciddi olmadığı merkezindeki kanaatine gelince:İleride yazılacak bazı delillerle de bu kanaat ortaya çıkıyor. Bunu da insaflica kaydetmek lazımdır ki, Kabatepe'de bulunan tabur komutanının ilk raporu, tümen komutanlığı makamında

yaşayan bu kanaatin vücudunu başlangıçtan beri takviye etmiş gibidir. Esasenbu kanaat daha evvel ordu komutanlığının telkinlerinden ileri gelmiş olduğunu kabul etmek de uygundur. Bu noktaya ileride de değineceğiz.

Bulduğumuz sırttan yaptığımız gözlem ve inceleme ve keşif kollarından alınan bilgi neticesinde: Düşmanın sol yanı Kılıçbayırı'na,sağ yanı Kanlısırt'a dayanmıştır.

En ileri hattı: (Kılıçdere'si-Çataldere'si-Karayürek deresi) hattının doğusunda yani bu dereler hattı ile bizim tuttuğumuz Topçular sırtının doruk çizgisi arasında ve bu sırtın kollarından ve eteklerinden oluşan ve bize göre mahkum sırtlardadır ve öyle tahmin ettik ki,düşman;bizim bulduğumuz sırtı yani (Conkbayırı-Kabatepe) arasında her tarafa hakim sırtı tutmak için tereddüd ve dikkatle ilerliyordu.İngiliz belgeleri de düşmanın ileri kademelerinin bu dediğimiz vaziyette olduğunu gösteriyor ve İngiliz eserinde şöyle yazılıyor:

“Artık sabah saat yediyi bulmuştu.Güneş yükselmişti.Mükemmel bir bahar günü başlamıştı.Şurada,burada ufak tefek silah sesinden başka ikinci silsiledeki direniş tamamen durmuştu.Avustralya kıtaları ilk tepeleri işgal etmiş bulunuyordu.Birkaç küçük müfreze de doğu sıra tepelerinin batı kısmına kadar varmıştı.Bilhassa Teğmen Lutit; Boğaz'ın sakin suları nı görecek kadar ileri gitmişti”.Bu satırlar arasında “doğu sıra tepeleri” deniliyor.Bu tepelerin bizim bulduğumuz Topçular sırtı üzerindeki tepeler olması lazım geleceği tabiidir.Çünkü bu tepelerden başka yerden Boğaz'ın sakin denizi görülemez ve esasen başka sıra tepeler de o sahada yoktur.

Şu vaziyet karşısında düşündüklerim ve kararım şöyle idi:

Biz düşmanı denize atmak vazifesiyle gelmiştik ve bu vazifeyi yapmak için kendimiz de manevi bir kuvvet görüyorduk. Fakat karşımızda tahminen 2000 metrelik bir cepheyi işgal ve 26 nakliye gemisinin çıkardığı ve halen

çıkarmakta olduğu bir kuvvet var. Acaba bu kuvvet nekadar olabilir? Şu belirtilere göre, bizim 2000 silahımıza karşılık yalnız karada en az dört beş misli ve hatta daha ziyade bir kuvvet karşısında bulunduğumuzun tahmin edilmesi lazım gelir. Çünkü büyük nakliye gemilerinin biner kişilik silahlı askeri olsa 26000 kişi etmesi lazım gelir. Dört saatten beri bunun yarısının karaya çıktığını varsaysak; dediğim tahmini buluruz. 9.Tümen Komutanlığı elbet Kabatepe telefonu vasıtasıyla ve işbu nakliye gemilerinin adedi sebebiyle bu çıkarma kuvvetinin Şu stn derecesini ve bunları denize atmak için bizim iki taburun yeterli gelemeyeceğini anlamış ve mesela kolordu emrinde bulunan 19.Tümen'in de hemen Arıburnu yönünde hareketini temin etmiş olmalıdır dedim. Çünkü askeri bir düşünce ve muhakeme, insana bu hükmü verdirebilir. Şu hükme göre 19.Tümen gelinceye kadar biz düşmanın (Conkbayırı-Kabatepe) hakim hattına çıkmasını ve tutmasını engellemeliyiz ve 19.Tümen'imizin gelmesine zaman kazandırmalıyız ve bunun için de geniş bir cephe ile taarruza geçmeliyiz. Düşmanı mümkün olduğu bir genişlikte kucaklamalıyız ve bu iki taburumla bütün düşman cephesini kucaklamaklığımız olanaksız olduğundan ve özellikle bulunduğumuz 165 rakımlı tepeden (Kemalyeri) muharebe açılmasını yapacağımıza göre düşmanın ancak sağ yanı ile orta kısımlarını kucaklayabileceğimizden; 19.Tümen'in düşmanın serbest kalacak olan sol yanının bulunduğu Kocaçimen dağı istikametinde hızla yetiŐmesini 9.Tümen Komutanlığına arz etmekliğimin gerekli olduğuna karar verdim. Burada Kocaçimen dağı dediğim dağ; kuzey Arıburnu'ndan itibaren (Yükseksirt, Kılıçbayırı, Düztepe, Conkbayırı, Çimentepe'si) noktalarını üzerinde taşıyan tek parça zemin kabartısına o zaman bizim ve köylü ahalinin verdiği isimdir.

İŞte yürüyüş kolu toplanmakta iken ben bu kararı vermiş ve 9.Tümen Komutanlığı' na aynen Şu raporumu saat 7, dakika 55' te yazmıştım:

Kabatepe Telefonu Vasıtasıyla Maydos'ta 9.Tümen Komutanlığına

Saat 7 dakika 55

1-Düşman Arıburnu sırtlarını işgal etmiştir.

2-Arıburnu sırtlarıyla Kocadere arasındaki sırtlardan İnayeti Hakka istinaden (Allah'ın yardımıyla) taarruza başlıyorum.

3-Kocaçimeni serian 19.tümeneye tutturmanız müsterhamdır.(Rica ederim.)

Alay 27 Komutanı
Mehmet Şefik

Bu raporda yazılan Kocadere ismi; haritalarda Kurucadere diye yazılı köyün ismidir. O zamanlar Arıburnu muharebelerine sahne olan arazinin belli başlı tepelerine,derelerine, sırtlarına tamamen verilmiş isimler yoktu.Yukardanberi bahsedilen tepe, dere, sırt isimlerinin ekserisi muharebe dolayısıyla verilmiş isimlerdir. Bundan dolayı; Arıburnu sırtları denilince o vakitler isimsiz olan bütün o sırtları kapsayan bir isim anlaşılmalıdır. Kocaçimen ismi de yukarıda anıldığı üzere bütün o dağı kapsayan bir isimdir.

Bu raporu dörtnal yürüyüşü ile Kabatepe telefon merkezine emniyetle gönderdikten sonra tabur komutanlarına sözle taarruz emrini vermeğe başladım.

Bu emrimde : Evvela düşmanın sağ ve sol yanlarının sonlarını ve bize yaklaşmış olan en ileri hattını gösterdikten sonra: şimdiki vazifemizin geriden kuvvetlerimiz gelinceye kadar geniş bir cephe ile düşmana şiddetle atılarak onları şaşkırtmak ve gerilere atmak olduğunu , bulunduğumuz bu hakim sırttan topçu ve makineli tüfeklerimizle taarruzumuzu çok güzel koruyabilecek vaziyette olduğumuzdan; başarıdan emin olmalarını ve fakat dikkatsiz ve emniyetsiz, bağlantısız hareketlerle kesinlikle ağır kayba

19. Tümen Komutanı Kur. Albay M. Kemal

*9. Tümen Komutanı
Albay Halil Sami Bey*

*27. Alay Komutanı
Yarbay Şefik Bey*

meydan vermemelerine nazarı dikkatlerini çektikten ve geriden kuvvetlerimiz geldikten sonra da düşmanı denize atmak için yapacağımız vazifeyi ayrıca bildireceğimi beyan vesair vasayayı söyledikten sonra:

I.Tabur; düşmanın sağ yan sonlarından itibaren [Kanlı ve Kırmızı sırtları göstererek] bu sırtlara doğru düşmanın sağ yanına taarruz edeceğini ve bir bölümünü benim emrimde yedekte bırakmasını; III.Tabur; I.Tabur'dan irtibatı alarak adı geçen sırtlar hariç- düşmanın sol yanı üzerine taarruz edeceğini.

Makineli tüfek bölüğü; bulunduğumuz yerinel ile işaret ettiğim- şuralarında mevzi alarak benim emrim ve nezaretim altında taarruzu himaye edeceğini.

Topçu bataryası; [henüz gelmemiştii] geldiğinde o da el ile göstererek- şuralarda yi ne emrim altında taarruzu himaye edeceğini; Sargı mahalli; her iki tabur için şu bulunduğumuz yerin arkası uygun olup Kocadere'ye giden yol üzerinde bulunduğunu ve Tabur doktorlarının yaralıların sargılarını burada bir arada sarmalarını ve hemen sıhhiye bölümünden bir müfrezeyi istemelerini;

Cephane ikmali; taburlar şimdilik muharebe ağırlıklarından bir kısmını; bulunduğumuz yerin gerisine yıkmalarını ve hayvanları ile Bigalı cephaneliğinden cephaneye getirmelerini diğer yüklü hayvanları taburların kendi emirlerinde kullanmalarını ve cephaneyi buradan ikmal etmelerini;

Ben [Alay Komutanı];burada makineli tüfeklerle topçunun başında bulunacağımı, taarruzu bunlarla himaye edeceğimi sözlü olarak söyledim ve tabur ve makineli tüfek komutanlarını vazifeleri başına gönderdim.

Asker yere oturmuş yorgunluk alıyordu.Yakınımda, orada sırtın hemen gerisinde geniş kol nizamında dinlenmekte olan III.Tabur'un cephesine çıktım. Askere kısa bir nutuk verdim. Onlara muharebeyi kazanacağımız imanını telkin edici ve askerimizin asabını tahrik edici sözler

söyledim. I.Tabur'a, daha yolda iken lüzumu kadar söylenmiş idi. Tabur komutanları da icabı kadar taburlarına yiğitlik telkin eden sözleri söylediler.

Bu sırada; düşmana daha canlı ve çevik saldırabilmek için eratın çantalarının şuracıkta bırakılmasını temenni eden bir teklif karşısında kaldım. Bu temenni; diyebilirim ki, bütün askerin lisanı haline bir tercümandı. Cephanelerin tamamı, kazma, kürek, matara, ekmek torbaları beraberlerinde bulunmak şartıyla çantalarının, olduğu yerde [geniş kol nizamında buldukları yerde] alıkonulmasına emir verdim. Bu emir; belirli sahaya inhisar edecek olan buradaki muharebeye göre o kadar geçersiz bir emir değildi. Faydası zararından büyük oldu. Askeri memnun etti ve daha gayretlendirdi.

Şimdi taburlar taarruza başlayacak, fakat heran Çamburnu'ndan gelecek cebel topçu bölüğü görünmüyordu. Fakat tam asker çantalarını çıkarırken Kocadere köyü yönünden bir cebel topçu kafilesi geldi. Fakat bu kafilede ateş açabilecek yalnız bir top vardı. Cephaneleri çokça idi. Bu kafiye Çamburnu'ndan beklediğimiz kafiye değildi. Bu kafiye Kanlısırt'ta sabit mevzide duran Yüzbaşı Sadık Efendi komutasındaki cebel bölüğüne mensuptu. Öteki topların ne olduğunu sordum. Düşmanın baskınına uğradıklarından 3 topun Kanlısırt'ta mevzi yerinde kaldığı cevabını aldım. Dürbünle kalan topları gördük. Yakınlarında da düşman askerlerinin vücudu görünüyordu.

Hemen bulunduğumuz yerde gizli mevzi alması ve önce kaptırdığı topların etrafında görünen düşman askeri üzerine şarapnel atması; o toplara adam yaklaştırmaması emrini verdim.

Taburlar muharebe için açılmağa ve yayılmağa başladılar. Tabur Komutanları ikişer bölüğünü ve bölükler de ikişer takımını geniş aralıklarla yaydılar ve diğer kısımlarını yedeklerine aldılar. Makineli tüfekler iki takım halinde mevzi aldılar ve mevzilerini tahkime başladılar. Tek top da

mevzisini aldı. Piyade avcılarımızdan; gayet seyrek karşı sırtlarda görebildikleri hedeflere ateşe başladı. Düşman tarafından da ateş gelmeğe başladı. Subayların yüksek ve keskin sesli emirleri çıkıyordu. Bu meyanda III. Tabur'un 4. Bölük Komutanı (12. Bölük) Yüzbaşı Galip Efendi'nin de on adım kadar ötemizde ayakta sesi yükselmekte olduğu bir sırada kolunun fena bir yerinden vuruldu. Daha başlangıçta bir komuta uzvunu kaybetmekten doğan bir öfkeyle ayakta dolaşan bazı subaylar ve çavuşlara ve hatta kendimize gizlenme ihtarlarını savurduk.

Tam bu sırada tek topumuz 1500 metre nişangahile ilk şarapnelini savurdu. 2. ve ya 3. mermide esir topların yakınındaki düşman askerlerini sağa sola kaçırttı. Fundalıklar arasında kayboldular. Topumuzun ateşiyle beraber avcılarımız kademelerle yüksek fundalıklar arasından ilerlemeğe başladı. Düşmanın ve bizim tüfek ve makineli tüfekleri dikkatli dikkatli, aralıklarla işlemeğe başladı. Verdiğim cephelere karşı alayımızın bu iki taburunun taarruzu böylece başladı. Makineli tüfek subaylarımızın, topçunun ve benim ve yaverimin dürbünleri elimizden düşmüyor, bütün cepheye bu dürbünleri ve gözleri taksim ettik. Düşmanın önemli hareketlerini ve yoğunluklarını arıyoruz.

Topçu ve makineli tüfek mevziimiz bilhassa düşmanın sol yanı ile merkezine hakimdi [bulduğumuz mevki 165 metre denizden yüksekti. Düşmanın sağ yanının dayandığı Kanlısirt ise 125 metre yüksekti]. Bulduğumuz Topçular sırtının batı eteklerinde görülen düşmanın ileri kademelerini takviyeye gelmek isteyecek bir düşman kuvvetini tesirli makineli tüfek ateşlerimizle çok hakimane karşılayacak bir durumdaydık. Taarruza Kavaktepe'den başlamayıp bu noktaya geldiğimize çok memnun kalmıştım. Mevziimiz savunmadan çok taarruza elverişliydi.

Taarruz için açılma ve yayılmalarımız saat sekizi bitem ne kadar geçerek başlamıştı. Saha yüksek, kısa fundalıklarla

örtülü olduğundan düşmanın ileri kademeleriyle birbirini görerek vukubulan yakın teması; epeyce ilerledikten sonra olmuştu. Bu yakın temas saat 9'u geçtikten sonra vukubulduğunu zan ve tahmin ediyorum.

Taburların açılma sıralarında idi ki; III.Tabur Komutanı yanıma gelerek: Çamburnu'ndan gelecek topçu bölüğünü getirmeğe memur edilen bölüğün tabura katıldığını ve bunun da sebebi bu bölük topçuyu beklerken tümen komutanı (9.Tümen Komutanı Albay Halil Sami Bey) yanlarına gelmiş “topçu yolu bilir, onlar kendileri gider, siz beklemeyiniz” demiş ve onun üzerine bölüğün gelmiş olduğunu söyledi.

Fakat muharebe gelişmeye başlamış ve tek topa düşen vazife pek mühim olmuştur. Ancak bunun tesiri hemen hiçten ibaret kalmıştı. Elimde bulunan atlılardan, topçu bölüğünü gözlemek ve yol göstermek için geldiğimiz yol tarafında uygun noktalara gönderdim.O günü bu topçu bölüğünün biz muharebeye başladıktan yazı ile tam üç saat sonra bize katılımının üzerimde bıraktığı asabiyetin şu satırları yazarken dahi tekrarlandığını hissediyorum. Düşmanın pek çok üstün kuvvetlerine karşı taarruza kalkan iki taburumuzun öğleye yakın bir zamana kadar topçu yardımından mahrum kalması; en büyük sıkıntılarımızdan birisi olmuştur.

Taburların taarruza kalktıkları sırada oralarda bulunacağını tahmin ettiğim 4.Bölük kalanlarına verilmek üzere üç mekkarelik (üç at yükü cephaneyi kuzeye gönderdim. II.Tabur Komutanlığı'nın yardım için sevk ettiği Asteğmen Mustafa Efendi komutasındaki takım daha kuzeyimizde varmış, bu takım da III.Tabur'un emrine girerek taarruza sağ yanımızdan katılmıştır.

Zannederim saat dokuz ile dokuzbuçuk aralarında; iki tarafın muharebeye tutuştuğumuz bir zamanda idi ki, 9.Tümen'imiz Komutanlığı'nın “zorunlu ihtiyaç olmadan kuvvetlerimizi elden çıkarmamaklığımı ve gerekince

Kumtepe mıntıkasının da savunması alayımıza ait bulunduğundan mutlaka o taraf için yedekte bir tabur bulundurmaklığımı ve düşmanın karaya çıkan kuvvetinin miktarını ve cinsini hızla bildirmekliğimi ve düşmanı hızla mutlaka uzaklaştırmamı” talep eden bir yazılı emirlerini aldım.

Bu emirname; tümen komutanlık makamını; Arıburnu çıkarmasının ciddi bir hareket olmadığına inanmış gibi gösteriyordu.

Sırası geldiği için çıkarmadan önce Arıburnu hakkında Alman bakış açısını gösteren bir geçmişi anlatalım: Boğaz'ın donanma muharebeleri henüz başlamamıştı. Bir gün Çanakkale ve İstanbul Boğazları Savunması Genel Komutanı Alman Von Usedom Paşa ve maiyeti Alman Erkanıharbiyesi ve Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı ve tümenimiz komutanı ve maiyetleri Kabatepe noktasına gelmişlerdi. Alay'ımız bu sahillerin muhafazasına ve tahkimine memurdu. Bu heyet Kabatepe'nin en çıkıntılı noktasında bulunan sığ sahillere bomba attırdılar. Tesirlerini incelediler. Bu arada cereyan eden konuşmadan çıkarmanın Kabatepe burnunun iki tarafından icra edileceği kanaatinin Almanlarda hakim olduğunu ve Arıburnu sahillerine önem verilmediğini hissettim. Bir muhafız sıfatı ile görüşüme ters gördüğüm bu kanaate karşı “düşman Arıburnu sırtlarını tutmadan buraya çıkarma yapamaz” görüşünü beyan ettim. Arıburnu sırtlarından maksadım; Kabatepe ile Arıburnu arasındaki sırtlar idi. Alman subaylarından birisi şu cevabı verdi: “Biz Arıburnu sahillerini muayene ettirdik, sığdır. Arazi de diktir. Çıkarmaya uygun değildir. Düşman önce Kabatepe'ye çıkarma yapar, sonra burayı temin için Arıburnu sırtlarını tutar”, anlamında söylemişti. Büyüklerimizin yanında tabii tartışma açılmazdı. Bu konuşmayı dinlemiş olan oradaki diğer subay arkadaşlarımın üzerinde savunma görüşüme karşı bir kanaat yerleşmemesi için ve öteden beri onların nazarı dikkatlerine

Arıburnu sahillerine ve sırtlarına çektğim için heyet döndükten sonra oradaki arkadaşlara Arıburnu sahillerinin muhafaza sebeplerini delilleriyle açıklayarak onların; oraya layık olan önemi vermelerini temine çalıştım. Bu satırları burada yazmaktaki maksadım; acaba o muhalif bakış tümenimiz komutanlığı makamında da yer etmişmiydiki, Arıburnu çıkarmasının henüz ciddiyetine inanmıyordu? Çıkarmadan önce tümen erkanı ile geçen sohbetlerde de; onların Arıburnu'na çıkarma yapma ihtimalini kabul etmediklerini görüyordum.

Bununla beraber benim saat 7, dakika 55'te yazdığım rapor henüz tümen komutanlığına varmazdan önce bu emrin yazılmış olduğuna kanaat getirdim ve şu dakikada raporum, tümen komutanlığına varmış ve Kumtepe savunmasının tarafımızdan yapılamayacağı kanaatini getirmiş olacağına kendimi emin buldum. Esasen Kumtepe sahillerini, bulunduğum yerden görüyordum. Oralarda düşmanın hiçbir gemisi görünmüyordu. Gereken cevabi raporu önemle ve tafsilatlı yazarken suretleri aşağıda yazılı birbirini takip eden iki emir aldım.

Yarbay Şefik Beye

Saat 8, Dakika 25

Bir çeyrek evvel 19.Tümen'den 57.Alay ile bir cebel bataryası; tümen komutanı ile sağ cenahınıza hareket etmiştir.

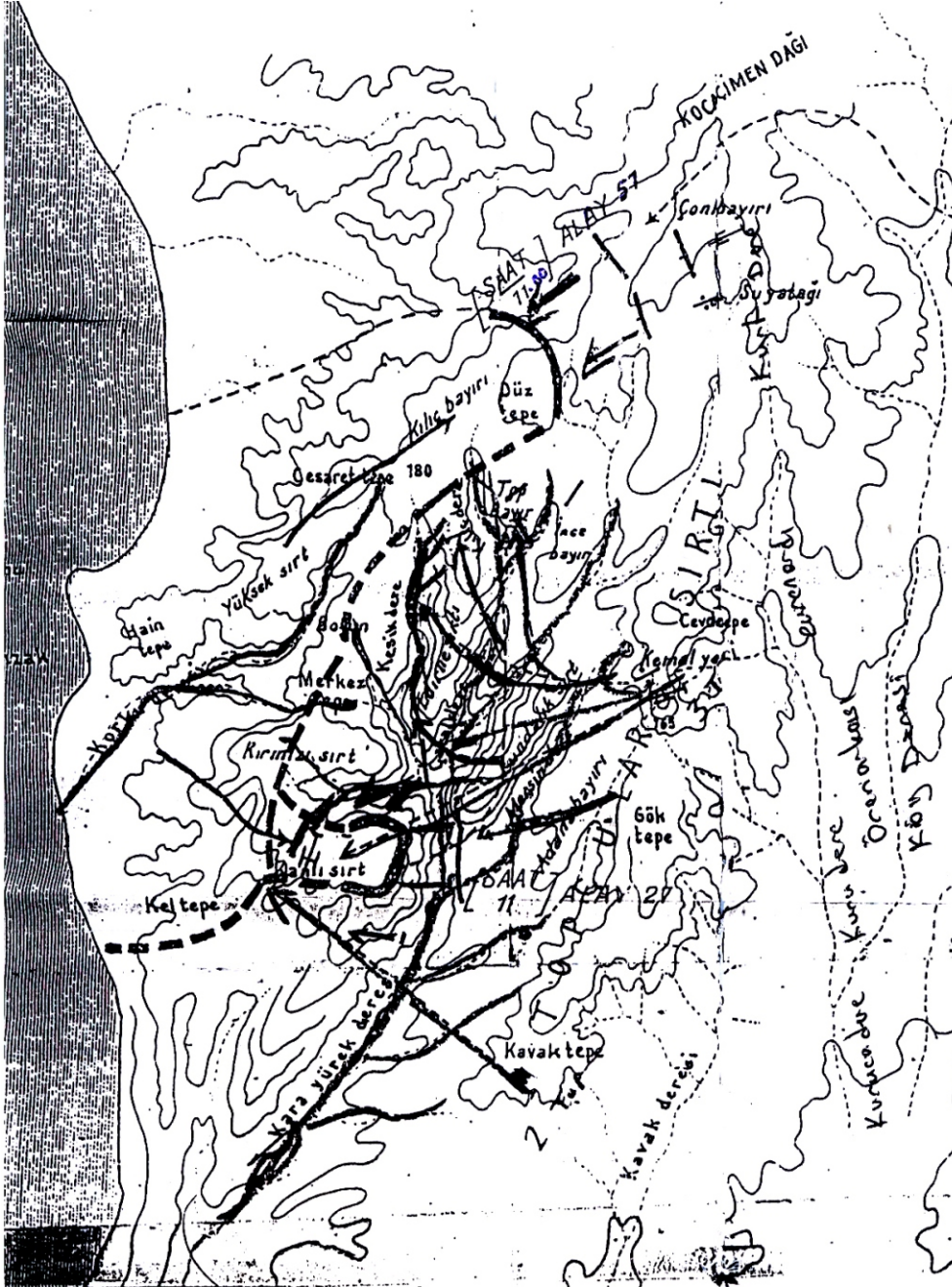
9.Tümen Komutanı
Halil Sami

Diğeri

19.Tümen şimdi 57.Alay'ını Kocaçimen istikametine ve sağ cenahınıza hareket ettirdi. 19.Tümen Komutanı da alayla beraber ileri gidiyor. İrtibat tesisile tevhide hareket ediniz.

9.Tümen Komutanı
Halil Sami

25 NİSAN 1915 SABAHI M. KEMAL ve 57.

Bu haberler üzerine cevap yazmaktan vazgeçtim. Bu haberlerden hissettiğim kuvveti arkadaşlarıma da vermek ve onları daha fazla gayrete getirmek için hemen tabur ko mutanlarına bildirdim.

Arıburnu mıntıkası sahillerine arızalı olması sebebile çok kimselerin ve hatta Almanların da üzerinde; karaya çıkış hareketinin yapılmayacağı kanaati hakimdi. Yine tekrar ederim ki, Arıburnu mıntıkası sahillerinden murat; Kabatepe burnu düz noktasıyla kuzey Arıburnu arasında ki sırtlar mıntıkasıdır. Halbuki gençliğimde Yemen'de yaptığımız cezalandırma hareketinde bu araziden pek çok daha sarp yarlar, yamaçlar üzerinden; değil yalnız cebel topları, bilmem kaç funtluk uzun topların bile nakli mümkün olduğunu fiilen görmüştük. Şüphesizdir ki burada yapılacak karaya çıkış hareketi Yemen'in cezalandırma hareketiyle kıyaslanamaz. Fakat Kabatepe uygun yolunu açmak için azimkar bir hasım karşısında Arıburnu sırtlarının çıkaracağı güçlükler “bu sahillerden çıkarma yapılamaz” kanaatini genel olarak verdirecek derecede mühim bir engel kabul edilemez. Nasıl ki İngilizler bu sırtlara daha 1.günü öğleden sonra bir batarya çıkarmışlar ve mevziye sokmuşlardı. Takip eden günlerde de sahra ve obüs topları ve hatta uzun çaplı ağır deniz topu bile çıkarabilmişlerdi.

Muharebelerde bazı öyle kısa zamanlar olur ki, içinde yapılan işlere göre muhabere leh veya aleyhte dönebilir. Böyle dar bir zamanda; herhangi bir kanaat neticesi olarak dar bir zamanda görülen ihtimalleri dahi tersine geçerli görmek ve ona göre davranmak bir komutan için uyanıklık olur.

Sonradan anladığımızı göre biz de böyle mühim dar bir zaman geçirmişiz. 9.Tümen Komutanlığı ya kendiliğinden yahut büyük olasılık bizden aldığı saat 7, dakika 55 işaretli rapor üzerine olacak, bizi takviye etmek üzere yalnız bir iki taburun Kocaçimen istikametinde hareketini 19.Tümen

Komutanlığı'ndan rica etmiş, İngiliz askeri tarihinin dahi önemle dikkatini çeken bu teklif eğer aynen kabul ve tatbik edilmiş olsaydı, düşman kendine taarruz eden Türk kuvvetinin zaafını anlayabilir ve kendisini toplayabilir ve hiç şüphesiz planında hedeflediği (Conkbayırı-Kabatepe) hakim hattını tutabilirdi ve bu takdirde Boğaz'ın vaziyeti tehlikeye girebilirdi.

Fakat 19.Tümen'in başına harp talihinin geçirmiş olduğu genç komutan Yarbay Mustafa Kemal Bey 9.Tümen Komutanlığı'nın teklifini ve Arıburnu çıkarma hareketinin mahiyetini; haiz olduğu çok yüksek komutanlık zeka ve muhakemesi ile incelemiş ve neticede vaziyetin nezaket ve ehemmiyetini ve zamanın darlığını olduğu gibi- tahmin etmiş ve bunun üzerinedir ki, 9.Tümen Komutanı'nın görüşünü aynen uygun görmemiş ve Kocaçimen istikametinde bir veya iki tabur değil; bir süvari bölüğü, bir cebel topçu bataryasıyla ve bir makineli tüfek bölüğü ile kuvvetlenmiş üç piyade taburunu yani 57.Alay'ı derhal hareket ettirmiştir ve fırkası; kolordu emrinde bir ihtiyat kuvveti olmasına göre bu hareketi üstü komutanının görüş ve olurunun sağlamak gibi zemin ve zamanın iznine bağlı olan kaideye dahi uymamak sorumluluğunu üzerine alarak bu hareketi kendiliğinden yapmış ve vaziyeti daha yakından mahallinde görmek ve gereğini düşünmek için de bizzat alayın hatta öncüsünden daha önde hızla Conkbayırı istikametinde yola çıkmış ve bu seri karar ve hareketiyle bizim taarruz halinde olan iki taburumuzu şöyle dursun Çanakkale Boğazı müdafaasını selamete sokmuştur.

Bu satırları yazarken; ebediyyen bizden ayrılmış bulunan 9.Tümen Komutanı Halil Sami merhumun, İngiliz askeri tarihine dahi geçen buradaki vaziyetini savunma mevkiinde olmadığını biliyoruz ve bu vazifenin hayatta bulunan biz silah arkadaşlarının üzerine düştüğünü takdir ediyoruz. Çok vatanperver ve gayretli bir asker olan merhumun Arıburnu sahillerine çıkış hareketinin ciddi olmadığı suretinde

yorumladığımız kanatinin ne gibi delillere ve hangi alınmış haberlere dayandığını bilemediğimizden bu vazifeyi yapmaktan maal'esef aciz bulunuyoruz. Öyle zannolunur ki, bu kanaati, kuvvetli delillere dayalı değildi.

Doğrulanmamış kanaatlere saplanmanın muharebelerde doğurabileceği sakıncaya bir örnek olmak üzere zikre şayandır ki, tümenin bu kanaati; 27.Alay'ın iki taburunun hareketini bir saat gecikmeye uğratmıştı ve yine bu kanaat; bir düşman kolordusunun karaya çıkış hareketine karşı yalnız o iki taburu hareket ettirmişti ve yine bu kanaat 19.Tümen'in yalnız bir veya iki taburu ile önceki taburları takviyeye kıyam ettirmişti. Bu sarsılmaz ve geri dönmez kanaatin mahsulü olan bu tehlikeli hareketlere gelecekteki komutanların ders nazarlarını celbe layıktır. Bu hatalar karaya çıkışa ait bilgiyi sağlamakta tümen komutanlık makamının belki layıkı derecede ehemmiyet vermemiş olmasından ve evvelki aykırı telkinlere de tahmin derecesinden fazla bir kıymet verilmiş olmasından ileri gelmiş olsa gerektir.

Daha önce beyan edildiği üzere; hernekadar, Kabatepe'deki tabur komutanının ilk, saat 4, dakika 45'te verdiği raporda (bir miktar düşmanın karaya çıktığı) denilmiş ve bu kelimeler; çıkışın ciddi olup olmayacağında, tümen makamını tereddüde düşürmüş olabilir. Fakat yine o tabur komutanının saat 5, dakika 20'de verdiği raporda “karaya çıkışın ciddi olduğu” kat'iyetle ifade edilmiştir.Benim yazdığım raporda da; düşmanın Arıburnu sırtlarını işgal ettiğini ve taarruza başlayacağını yazmakla beraber; Kocaçimen'in bir tabura veya bir alaya değil bir tümene [19.Tümen'e] süratle tutturulmasını yazmıştım.*

Arıburnu sırtlarının hangi sırtlar olduğu ve uzantılarının ne olduğu tümen makamınca meçhul değildi. Haritaya bile

*Bu (süratle tutturulması)kelimelerini lalettayın yazmadığımı iyi hatırlıyorum. Bu kelime ile o tarafa sarkmakta olan kuvvetli bir düşmandan evvel o hakim sırtın tarafımızdan acele ve kuvvetli tutulması lüzumunu izah içindi.

bakmağa gerek kalmadan bu sırtları ne kadar bir kuvvetin işgal edebileceği tümence bilinmeyeceğine imkan tasavvur edilemez. Çünkü gezilmiş görülmüş yerlerdir. Şimdi olduğu gibi o zaman o sırtların ve üzerlerindeki tepelerin adları yok idi ki, düşmanın bulunduğu sırtlar ayrı ayrı gösterilmiş olsun. Her şeyden vazgeçelim; tümen makamı Kabatepe'ye telefonla bağlıydı. Kabatepe'deki tabur komutanı da oturduğu yerden bile düşman gemilerini ve bunların karaya çıkarma faaliyetlerini görebiliyordu. Bu gemilerin ne kadarının nakliye gemisi olduğunu ve faaliyetlerini beş dakika zarfında, telefon başından sorup anlamak ve ona göre vaziyeti kavramak ve daha doğrusu eskiden beri zihinlere yerleşen kanaati değiştirmek tümence mümkündü ve düşmanın bu vaziyetini ve maksadını bu telefon vasıtasıyla süratle anlamak tümen komutanlık makamının en önemli ve en önce yapacağı bir vazifesi idi. Bu vazifenin yapılmamış olmasına ihtimal vermek imkan harici görülür. Ben de bunu böyle görerek o dar ve meşgul zamanımda vaziyetin icabını ve önemini yalnız o iki madde ile arzettim. Fakat (Arı burnu'ndan ciddi çıkış yapılmaz) şeklinde tümen makamında ötedenberi mevcut olan kanaatin bu kadar sarsılmaz ve doğruluğuna gerek görülmez bir kanaat olduğu bence bilinemez idi ki, bu kanaati değiştirmek için kuvvetli delilleri o raporda saymış olalım. Bununla tümen komutanlığını o kanaatinde sabit bırakan; kendilerini mazur gösterecek deliller ve sebepler belki vardı. Bundan dolayı bu mes'ele hakkında kat'i bir hüküm verilemez.

Kısaca: O günü 19. Tümen Komutanı'nın; vaziyeti gıyaben kavrayışı ve öncelikli hareketi Çanakkale Boğazı'nı ve Alay'ımızı kuvvetle muhtemel bir tehlikeli vaziyetten kurtarmış olduğunu burada minnet ve şükranla kaydedirim.

İşte saat dokuz sıralarında; durumlarını açıkladığımı 10.000 kişilik bir kuvvete karşı 2 taburumuz muharebeye girişti.

Sağdan III., soldan I. tabur; verilen cephele istikametinde

arızalı ve fundalıklı arazi üzerinden güçlkle ve ateş yiyerek ilerlemeğe başladı. Bu ateş yalnız bize yaklaşmış bulunan Avustralyalılardan değil; arkalarındaki asıl kuvvetlerin buldukları karşımızdaki sırtlardan da geliyordu. Bu ateş, piyade ve makineli tüfek ateşiydi.

Biz; makineli tüfeklerimiz ve tek topumuz ile o sırtlardaki düşman makineli tüfeklerini susturmak için onların bulduklarını tahmin ettiğimiz noktalara ateş ediyorduk. Fakat susturamıyorduk. Onlar da bizi arıyor ve civarlarımızı, hatta bulunduğumuz yerleri tarıyorlardı. Fundalıklar iki tarafa da gizlenme hizmetini iyi görüyordu.

İki makineli tüfek takımından birisi III.Tabur'un diğeri I.Tabur'un taarruzlarını himayeye memur idiler. Kısa bir zaman içinde I.Tabur'un taarruzunu takviye etmek üzere bir makineli tüfek takımını Adana sırtına sürerek mevzi aldirdik idi ve buradan adı geçen tabura yardım etti ise de önceki mevzii daha hakim olduğundan tekrar önceki mevziine ve öteki takımın yakınına getirdik. Bazı kere düşmanın yoğunlukla vücudunu zan ve tahmin ettiğimiz fundalıklara dört tüfeği birden ateş ettirdiğimiz vaki olmuştu. Bilhassa bize yakın bulunan ve avcılarımızla yüz yüze muharebeye tutuşmuş olan Avustralya müfrez kıt'alarını takviye edecek hedef arıyorduk ve bunu andıran en ufak bir hareketi ateşle karşılıyorduk.

Avcılarımızın en ilerlemiş Avustralyalı kademeleriyle yakından çarpışmakta olduğu bir sırada idi ki, Kanlısirt üzerinden batıdan doğuya devamlı ilerleyen bir takviye kuvveti makineli bölüğümüzün gözüne ilişti. Bu kuvvetin fundalıklar arasında kapladığı tahmin edilen saha bütün tüfeklerle bir anda şiddetli bir ateş altına alındı. Dürbünlerle gördüğümüz manzara ve hareketler, tüfeklerimizin o sahada büyük ve etkili bir facia yarattığına alametti. Dereler hattının doğusunda bulunan Avustralya birbirinden ayrılmış kıt'aları takviyesiz kaldıklarından avcılarımızın önünden çekilmeye mecbur oldular.

Yalnız III.Tabur'umuzun sol yanı avcılılarıyla I.Tabur'un sağ başındaki avcılar fundalık sırt ve İncebayır'ın güney batısındaki yüksekliklerinde Avustralyalıların biraz mukavemetine uğradılsa da bunlar da sebat edemeyerek ve kayıp vererek ve bir de esir bırakarak* düzensiz olarak çekildiler.** Geri çekilen Avustralyalıların bir kısmı Kanlısırt ile Kırmızısırt arasında ki dereden Kanlısırt'a, bir kısmı Edirne sırtının batısındaki dereye çekildiler.

Taarruz ilerledikçe III.Tabur'un yanları arasındaki irtibat kaybolmağa başladı. Buna Avustralyalıların vaziyeti sebep olmuştu. Şöyle ki:

III.Tabur İncebayır sırtını işgal ettiği zaman bu taburun sol yanını oluşturan taburun 1.ve 3.Bölükleri [yani alayın 9.ve 11.bölükleri] anılan sırtın Çataldere'ye bitişik olan kı smlarındaki Avustralyalıların çekildiği istikamete bağlandı.

*Bu esiri I.Tabur'un 2.Bölüğünden bir silahlı asker muhafazasında banagöndermişlerdi. Esir 22 yaşlarında uzun boylu bir Avustralyalı gençti.Batı Avrupalı tipindeidi. Elbisesi teçhizatı, sıhhati mükemmeldi.İngilizce'den başka bir dil bilmiyordu.Aramızda İngilizce bilir kimse olmadığından ifadesini alamadık.Yorgun ve sakin görünüyor du.Dinlenmesi için bir tarafa oturttuk.Maiyetimden birisi kendisine sigara gösterdi.İçer misin diye işaretle sordu ve uzattı.Genç esir sigarayı aldı.Memnun ve rahatlamış oldu ve bacağına bacağına üzerine atarak kendi halinde si garasını içti ve dinlendi.Kendisini getiren nefer;bir avuç madeni para gösterdi,bu para bunundur dedi.Sahibine teslim et dedim.Teslim etti.Esir parayı avucumu aldı ve gülümseyerek cebine attı.Esiri Eceabat'ta tümen kararga hına bir kağıtla gönderdik.

**Bu çekilen Avustralyalıların verdikleri kayıp arasındaki subayların üzerinde üç harita bulunmuş ve diğer bazı evrak arasında bana gönderilmişti.Bu haritaların birisinin üzerinde kurşun kalemle çizilmiş bir işaret nazarı dikka timi celbetmişti.Harita büyük mikyasta Ariburnu,Kabatepe ve havalisini gösteriyordu.Haritadaki sırtlar,dereler vesair tafsilat hernekadar aynı aynına arazinin üzerindeki sırtlara ve derelere uygun değil idiyse de şöyle böyle takribi olarak bu tafsilatı gösteriyordu. Bu harita üzerinde kuzey Ariburnu'nun kuzeyinde takriben Balıkçı Damları mevkiinden takriben Conkbayırı'na ve buradan da takriben Topçular sırtını takiben güneye yani Kabatepe'ye doğru çizilmiş bir kurşunkalem çizgisi vardı.

Bu haritanın Avustralyalıların öncü kut'alarına mensup bir subay üzerinde bulunmuş olması;Avustralyalı ların o günü bu çizgi ile işaret edilen hakim hattı tutacakları kanaatini bize vermişti.

Hatta I. Tabur'un sağ yanıyla bile karıştı.

III.Tabur'un 2. ve 4.Bölüklerinden oluşan sağ yanına gelince: Bunlar İncebayır sırtını tuttukları zaman Tabur Komutanı; Edirne sırtının ortalarında gördüğü Avustralyalılara karşı taarruz emrini verdi. Fakat aynı zamanda sağında bulunan Düztepe tarafındaki Avust ralyalılara karşı sağ yanını emniyet altında bulundurmak için Asteğmen Mithat komutasındaki II.Bölük aksamını ve II.Tabur'a mensup olup III.Tabur'un taarruzuna iştirak ettiği Asteğmen Mustafa komutasındaki takımı o yana karşı savunucu bir vaziyette sürdürdü. Bu kuvvet bir mevzi tutarak

Düztepe istikametine cephe aldı ve ateş alıp vermeğe başladı.*

III.Tabur'un kalan sağ yan kuvveti Edirne sırtındaki Avustralyalılara taarruz etti ve onları kuzey ve kuzeybatıya doğru kaçırdı.** Ve arkalarını takip etti.Fakat Kılıçdere ile Kesikdere arasında yani 180 rakımlı tepenin güneylerinde kendilerinden üstün bir kuvvet ile karşılaştı. Fundalıklarla örtülü olan arazi üzerinde Avustralyalılara 100 ile 200 metre mesafeye kadar yaklaştı. Bazı noktalarda birbirlerine çok yaklaşmışlardı. Her iki taraf inatla birbirine karşı koymaya ve baş kaldırtmamaya başladı.Tabur komutanı vaziyeti nazik gördü. Bu sırada kolunun pazı kısmından yaralandı. Çok kıymetli ve cesur olan tabur komutanı Yüzbaşı Halis; yaralı olduğu halde dahi sağ yanını bu tehlikeli durumda bırakmak istemedi ve bir müddet bekledi. Fakat kaybetmekte olduğu kan sebebiyle arkadaşlarının ısrarıyla geriye, sargı mahalline gitmeye mecbur kaldı.

Fakat geri gitmezden evvel subay arkadaşlarına: 57.Alay buralara kadar gelinceye kadar haberci neferlerden başka hiç kimsenin geriye bir adım atmamasını ve icap ederse hepsinin orada ölerək mevkilerini terketmemelerini tenbih

*İngiliz kitabının ifadesine göre bu ateşin YüzbaşıTolloch müfrezesiyle yapıldığı ortaya çıkıyor.

**Bu geri çekilenlerin bir bölük kadar olduğu İngiliz kitabının ifadesinden anlaşılıyor.

**Adı geçen sağ yanda bulunmuş olan 4.Bölüğün [yani alayın 12.bölüğünün]

komutan vekili Asteğmen Mucip'in ifadesinden.

etti ve söz aldı.***

Tabur Komutanı geri çekildikten sonra orada kalan bir avuç kuvvetin bilhassa 4.Bölüğün 2.Takım'ının durumu çok tehlikeliydi ve fedakarlığı gerektiriyordu. 4.Bölük Komutanı; daha taarruzun başlangıcında yaralanarak saftan çıkmıştı.

Bu kuvvetin başında en faalane ve cesurane hakim olan Mucip Efendi, henüz Yarsubaylıktan Asteğmenliğe geçmiş genç bir delikanlı idi. Bir de Medeni isminde henüz subay adayı olan cesur ve ateşli bir delikanlı vardı. Bu iki genç orada büyük bir cesaret ve benlikle çalışmışlardır. Esasen askerimiz silahına, bileğine, benliğine güvenir ruhta idiler. Aralarında müstesna yiğitler vardı. Başlarındaki delikanlıların bu şevk ve cesaretlerini gördükçe onların dayanıklılığı daha artıyordu. Bu kuvvet orada kendilerinden çok fazla kuvvette olan Avustralyalı gibi hakikaten değerli bir kuvvetin pek yakın, karşısında yalnız başlarına mih gibi dikilmişler, onlara saatlerce bir adım bile attırmamışlardır. Taburun diğer bölükleri yani sol yandaki bölükler aşağıda beyan edileceği üzere Kanlısirt taarruzu için görev aldıklarından bu kuvvete yanaşmamışlardır. Daha bir kahramandan bahsetmeden geçmeyeceğim: Bu kuvvetin sevk ve idaresini ellerinde tutan delikanlı başların yanında bir de bu taburun Hesap Memuru Muharrem Vehbi vardı. Tabur'un erat ve subaylarına candan bağlı olan ve alayın işlerinde kıymetli ve verimli çalışmaları geçmiş olan bu güzide arkadaşı; görevi itibariyle top, tüfek ateşlerinden uzakta geride kalması lazım gelirken o günkü muharebe için vazifesini yardımcısına bırakmış ve taburunun ve arkadaşlarının fedakarlıklarına katılmak için muharebeye girmekten kendini engelleyememişti.

İşte diğer delikanlıların yaş itibariyle bir ağabeyleri olan bu arkadaş dahi onların ora da maddi,manevi bir yardımcısı ve gayretçisi olmuştu. Bu kişi ; Çanakkale muharebelerinin

devamı esnasında büyük bir hücumun yapıldığını haber aldığı anda gerideki vazifesini bırakır ve hemen tabur arkadaşlarının arasında fedakarlık mevkiini alırdı.

Biz bu kuvveti bu noktada yalnız bırakmaya mecburduk. 57.Alay;onların bulunduğu tarafta taarruza geçmiş bulunduğunu bildiğimiz ve arkadaşlarımızın dayanıklılığına güvendiğimiz için onları orada Avustralyalıların sol yanlarının gerisini tehdit edici bir vaziyette yalnız başlarına bıraktık. Esasen Avustralyalılarla pek yakından temasta buldukları için geriye doğru ufak bir dönüş; kendilerini zor duruma sokabilirdi. Fakat inatla sebat etmeleri suretiyle ve ergeç kendi yanlarına gelecek olan 57.Alay vasıtasıyla nazik vaziyetlerini kurtarabilirlerdi.

Saat onbir ile oniki arasında bu iki taburun yani 27.Alay'ın durumu şöyle idi:

Sağ yanımız:

a)III.Tabur'un 2.Bölüğünden bir takım ve II.Tabur'dan bir takım İncebayır'ın kuzeyinde Düztepe'yi tutmuş olan Avustralyalıların sol yan ilerisine karşı cephe almıştı;

b)Yine o taburun 2. ve 4.Bölük aksamı Edirne sırtının kuzey kısımlarında, kuzey ve kuzeybatısına doğru cephe almış; bu sırtta Avustralyalılarla pek yakından ve boyun noktası yönünden de uzaktan temastadır ve kendisinden üstün kuvvetler karşısındadır;

c)Yine bu taburun 1. ve 3.Bölükleri Edirne sırtının güney uçlarındadır.Karşılarına çıkan Avustralyalıları batıya atmışlardır. Bu iki bölüğün bir kısmı I.Tabur'un sağ yanıyla karışık vaziyete girmiştir.

Sol yanımız:

I.Tabur kısmen Edirne sırtının güney ucundadır. Büyük kısmı Karayürek deresine hakimdir. Kanlısırtın doğu yamaçlarına atlamak üzeredir.

Avustralyalıların durumu ise:

a)Sol yanları Düztepe'nin doğusundan Yükseksirt'a kadar olan hat üzerinde III. ve 1.Tugaylara ve Newzeland

Tugayına ait enaz 5.000 kişi; zaman geçtikçe artmıştır;

b)Sağ yanları Kanlısırt'ta doğuya ve güneye karşı cephe almış, aynı zamanda ileride, geride tahkimatla da meşgul III. ve II.Tugaylara ait enaz 5.000 kişi; zaman geçtikçe artmıştır;

c)İki yan arasındaki boyun noktası Merkeztepe-Kırmızısırt'ın batı hattındaki Avustralya kuvvetinin pek az olduğu tahmin edilmiştir. Bu hat sağ ve sol yan kuvvetlerinin ileriye çıkmış vaziyetine göre geridedir ve iki yanın korumasına uygun bir durumdadır.

Bizim sol yanımız oldukça topludur. Aynı zamanda topçu ve makineli tüfeklerimizin hakim ateşinin korumasındadır. Fakat III.Tabur'un özellikle sağ yanının durumu naziktir, tehlikelidir. Avustralyalılarla pek yakından temasta bulunan bu yanımız çok üstün Avustralya kuvvetlerinin bir karşı taarruzu karşısında yerlerini koruyabilmeleri zordur ve bu yanın bozulması bütün alayımızın durumunu tehlikeye sokabilir. Kısaca vaziyetimiz saat 10'dan sonra tehlikeli bir Őekle girmiştir.

Bizim bu tehlikeli durumumuz; bir Őuursuzluk ürünü değildi. Biz bu tehlikeyi bile rek göze aldırmiştik. Faydasını da Şimdi göreceğiz.

Fakat yukarıdaki satırlarda anlatılan yanlış kanaatin hatası; 19.Tümen Komutanı Mustafa Kemal Bey'in kavrayışı ve inisiyatifiyle bertaraf edilmemiş olsaydı bu cür'etkarane taarruzumuz bu saatten itibaren Çanakkale Boğazı'nın; daha doğrusu İstanbul'un savunmasını tehlikeye sokacak bir felaketle sonuçlanabilirdi. Bu vaziyetin ve tehlikenin içinde olduğumuz için onun o kurtarıcı karar ve seri hareketinin önemini bütün değeriyle ancak biz takdir edebiliriz.

Silah arkadaşlarımızı inanılmayacak derecede bizden çok fazla olan Avustralyalı kuvvetlere saldırdığımız zaman 9.Tümen Komutanlığı makamında, böyle karaya çıkan kuvvetleri küçümseyen ve azımsayan yanlış bir kanının hakim olacağı hatırdan bile geçmemişti.Taarruzumuz

ilerleyip de bilhassa sağ yanımız tehlikeli ve nazik bir vaziyete girdikçe istemeden gözlerimizi Kocaçimen dağının doğu yamaçlarına çeviriyorduk. O yönden beklediğimiz kuvveti gözlüyorduk.

Nihayet başlarında ve en önlerinde 19.Tümen'in cesur komutanı olduğu halde topçusu ve makineli tüfekleriyle beraber 57.Alay tam o yönden gelmeye başlamış ve artık hem Boğaz'ın savunması hem Alay'ımız selamete ermişti.

Mustafa Kemal Bey saat onu biraz geçerek Conkbayırı ilerisine, adı geçen Alay'ın öncüsünden evvel gelmişti.Geriye doğru bazı eratomızın çekilmekte olduğunu gördü. Bunların cephanesinin bitmiş ve düşmanın da kendilerine doğru ilerlemekte bulunmuş olduğunu anladı. Bunları durdurdu ve süngülerini taktırdı ve mevzi aldırdı. Bu vaziyeti gören Avustralyalılar da durdu.*

Alay'ın ucu ve daha sonra öncüsü gelmeğe başladı, öncü olan, Alay'ın II.Tabur komutanına Arıburnu yönünü gösterdi, düşmanı denize sürmek üzere o yönde hemen taarruza geçmesi emrini verdi. Alay'ın büyük kısmı toplanmakta olsun; öncü Tabur saat 11 sıralarında taarruza geçti.**

19.Tümen komutanının geldiğini anlar anlamaz kendilerine saat 11, dakika 30 işaretli raporuyla, düşmanın durumunu ve bizim durumumuzu arz ettim ve bu yönüyle kendilerinin emir ve kumandasına bu andan itibaren girmiş

*Bu erat balıkçı kulubesinden Düztepe civarına çıkmış olan sahil gözetleme ve muhafazasına memur 1.Takımın eratıdır.

**Tabur komutanının takririnden.

***27.Alay bu andan itibaren Çanakkale muharebesinin sonuna kadar 19.tümenin bir alayı olarak çalışmıştır

oldum.***

IV. FASIL MUHAREBENİN İKİNCİ SAFHASI

57.Alay; Avustralyalıların sol yanına taarruza başlar başlamaz ben de Alay'ımın taarruzunu Avustralyalıların sağ yanına [Kanlısırt'a] çevirmeye karar vermiştim.

III.Tabur'umuzun Avustralyalarla Düztepe güneyinde ve 180 rakımlı tepe(Kılıçbayırı) güneyinde yakından temas etmekte olan 2. ve 4.Bölüklerini yerlerinden ayırmayı doğru görmedim. Onlar buldukları durumda genel amaca daha iyi hizmet edebilirler, yani bunlar hem 57.Alay'ımızın taarruzuna yardım için o yandaki Avustralyalıların üstün kuvvetlerine yan ve geri lerinden tesir yapmış olacaklar hem de; 57.Alay'a nazaran epeyce ileride olan ateş hattımızın sağ yanını temin etmiş olacaklar.

Esasen yakın mesafeden temasta bulunan iki muharip taraftan birisinin geriye çekilmesi çoğunlukla diğer tarafı, peşi sıra çekmesiyle sonuçlanır. Avustralyalılara hakkımızda zayıflık hissini verdirici ve onları; Kanlısırt'a taarruz edecek kuvvetimizin sağ yanına doğru çekici bir hareket doğru bir şey değildi. Bu sebepten bu iki bölüğümüzün; buldukları yerlerden Avustralyalılarla çarpışmakta devam etmelerine karar verdim.

Yine III.Tabur'umuzun Edirne sırtının güney ucunda bulunan bölüklerinden birisinin de (Boyun noktası Merkeztepe) istikametlerinden ilerlemesi düşünülen Avustralyalılara karşı koymak için orada kalmasını ve fakat bu bölüğün aynı zamanda Kanlısırt'ta göreceği hedefler üzerine ateşle tesir yaparak bu sırta karşı yapacağımız taarruzu kolaylaştırmasını ve ileride bu taarruzumuza takviye suretiyle de yakından katılabileceğini uygun gördüm.

Özetle:I.Tabur Komutanı kendisinin 3.Bölüğü ile ve III.Tabur'a ait olup kendi bitişiğindeki 3.Bölük'le ki, toplam

Topçular Sırtı

Kemal Yeri

dört bölükle Kanlısirt'taki Avustralya kuvvetlerine taarruz edecektir. Buna ait emirler yazıyla gönderildi.

Bu taburun hem sol yanını temin için hem de Kanlısirt'ın güneye bakan cephesindeki Avustralyalı kuvvetleri tespit için anılan sırtın güney yamaçlarında taarruzi faaliyete geçmesi daha önce terketmeye mecbur kaldığı zikredilen eski mevziini zapt ve işgal etmesi için de II.Tabur'un 3.Bölüğüne mensup takımın komutanı Asteğmen İsmail Hakkı'ya emir verildi.

Aynı zamanda Kabatepe'de bulunan II.Tabur Komutanlığına gönderdiğim emirde; Kanlısirt'a yapacağımız taarruz karşı Avustralyalıların Kanlısirt'ın güney yamaçlarından sarkarak yapmaları düşünülen bir karşı yan taarruzuna nazarı dikkatini çektim ve böyle bir hareketi gördüğünde müdahale etmesini bildirdim. Esasen Kabatepe'de siperlerde ve yedekte toplam dört takım kuvvet kalmıştı. Avustralyalıların Kabatepe'ye doğru sarkmaları ve denizden kuvvet çıkarmaları ihtimaline karşı bu zayıf kuvveti siperlerinden ayırmak doğru değildi. Bu sebeptendir ki, bu zayıf kuvveti Kanlısirt'ın güney cephesine karşı taarruzu iştirak ettiremedim.

Bu Kanlısirt'ın kuzeyinde Cemaldere'si ile araları ayrılmış, hemen aynı düzeyde diğer bir sırt daha var, bu sırtın adı "Kırmızısirt"tır. Bu Kırmızısirt'ın platosuna iki tarafın da bu gün önem vermediğimiz elbet okuyucularımızın dikkatlerini çekmiştir. Halbuki bu gün verdiğimiz bu muharebeyi bir oda içinde, harp oyunu olarak vermiş olsaydık bu Kırmızısirt'ı bu kadar ihmal etmezdik. Harita üzerinde yapılan teorik muharebelerle hatta kırlar üzerinde yapılan tatbikatlarla hakiki muharebeler arasında, birbirine uymayacak kararlara ait, bu olay; bir örnektir. Biz muharebeye başladığımız andan itibaren akşama kadar bu Kırmızısirt'ın platosuna tek bir Avustralyalının çıktığını görmedik. Şüphesiz o platoya ayak basmak bizim de işimize gelmiyordu. Sebebi şudur:

Bu Kırmızısırt'ın üstü ufki ve düzgündü. Fundalık yoktu. Sanırım tarlalık idi. Bu sırtı iki tarafın da ateşi yalıyordu. Hedefin barınmasına imkan yoktu.

Görülüyor ki, Kanlısırt'a taarruz edecek kuvvetimiz çok az ve alayımın vaziyeti çok dağınıktır. Bu çaresizlik bizim için o günü; sıkıntılı bir talihti. Fakat alayca azmimiz ve ma neviyatımız kuvvetli idi.

Yeter ki; bu taarruz edecek dört bölüğü makineli tüfekle ve topçumuzla layıkıyla koruyabilelim.

Topçu deyince sırası geldi; daha önce şikayetinde bulunduğum Çamburnu'ndan gelecek cebel topçu bölüğümüz, saat 10, dakika 30 sıralarında yanımıza geldi. Bu bölük o civarlarda bir sırtın gerisinde mola veriyorken kendilerini aramak için etrafa saldırdığımız atlılar tarafından görölerek yanımıza getirilmişti. Bölük Komutanı bu sebepsiz gecikmesin den dolayı cezayı hak etmişti. Onu tutuklu olarak divanı harbe göndermem gerekirdi. Fakat genç, tecrübesiz bir subaydı. Bunu nazarı dikkate aldım, şerefini, haysiyetini gözettim ve kendisine; suçunu örtebilmek için kıymetli işler görmesini ve bir daha böyle şerefsiz bir harekette bulunmaması ihtar edildi. Genç bölük komutanı utanmış bir durumdaydı. Bir subayın faydalı bir uzuv olup olmayacağını anlamak için her şeyden evvel onun azardan utanır, onurlu bir adam olup olmadığını anlamak lazım gelir. Ben bu arkadaşın yetişebileceğine kanaat getirmiş ve bu suçunu bağışlamıştım.

Bu bölüğün topları, üzerinde bulunduğumuz 165 rakımlı tepenin düşmana karşı görünmeyecek yerlerine yerleştirildi. Toplam beş cebel topumuz oldu. Bu bölüğün ait olduğu cebel topçu taburu komutanı Manastırlı Nazif Bey'de geldi ve bu beş topu idareye başladı. Çatal atışları yapıldı. Emrimize hazırlandı.

Saat onbiri geçiyordu. Kanlısırt'a karşı kararlaştırılmış olan taarruzumuzu karşılayacak Avustralyalıları; mümkün olduğu kadar zayıflatmak, onların adedi kuvvetini az altmak

için bu sırtın platosunun hemen her tarafı dane, ateşli ve şarapnel atışlarıyla kaplandı. Bu ateş Kanlısırt'ın platosunun hemen ortasında Avustralyalıların arasında esir duran üç cebel topumuzu vermemek ve almak uğrunda; yiğit tavırlı Avustralyalı askerler ile dünya tarih sayfalarını yiğitlikleriyle dolduran cengaver Türk oğulları arasında çok çetin ve inatçı bir güneşin başlayacağını ilan ediyordu.

O gün ilkbaharın en tatlı ve güneşli bir günü idi.O mevsimde o günlere kadar Kocaçimen dağının dereleri temiz kumsal yataklarından gümüş gibi berrak akıyordu.

57.Alay'ımız sağımızda Conkbayırı ilerisinden Avustralyalılarla muharebeye tutuşmuştu.

Kanlısırt'a taarruz emrini alan I.Taburumuz ile III.Tabur'un 3.Bölüğü kendisine az çok düzen verdi.Yaklaşık saat on iki buçukta aradaki dereyi geçmeğe başladı. Karayürek deresini ateş tutmuyordu. Buradan askerimiz su içerek ve mataralarını doldurarak geçtiler, fakat Karayürek deresiyle Çataldere'nin birleştiği nokta Avustralyalıların ateşinin etkisindeydi. Burası kısmen yüksek fundalıklarla örtülüydü. Bunlardan gizlenerek geçtiler. Topçularımız ve makineli tüfeklerimiz Kanlısırt'ın bu dereye bakan bütün kenarlarını ateşleriyle tarıyor, askerimizi koruyordu.

Avustralyalılardan bir kuvvetin; dereyi geçmekte olan taburumuzun sol yanını vurmak üzere Kanlısırt'ın güneydoğu taraflarından sarktığı görüldü. Tabur bunlara karşı tertibat aldı. Kanlısırt'ın Karayürek deresine inen doğu yamacı yüksek çamlarla ve çalılıklarla örtülüydü. Avcılarımız bu çamlı yamacı ufki ve eğri büğrü bir hat şeklinde tarayarak Kanlısırt'a çıkıyordu. Soldan aşağı sarkmış olan Avustralyalılar; yedikleri ateşle yine Kanlısırt'ın platosuna geri çekildiler.

Bu Avustralyalıların aşağı sarkmaları Kabatepe'deki II.Tabur Komutanı'nı da endişelendirdi. Bu hareketi Kabatepe aleyhine zannetti. Kabatepe'de az kuvvet

27. Alay Birlikleri Kanlısirt'ta

bulduğundan takviye edilmesini bir rapor göndererek istemişti. Cevabımızda; bu sırta taarruz ettiğimizi ve o gibi hareketleri ateş ile karşılaşmasını bildirdim.

Avustralyalıların; Kanlısirt'ın güney yamaçlarından gösterecekleri faaliyetin iyi bir şey olamayacağını ve bulunduğu mevziden topçumuz bu yamaçları göremediğini, bundan dolayı ateşe tutamayacağını düşünerek şu karar ve emri verdim:

165 rakımlı tepedeki [üzerinde bulunuyoruz] beş toptan ikisi topçu yüzbaşısı Sadık Efendi'nin komutasında daha güneyimizdeki Kavaktepe'de mevzi alacak; Avustralyalıların Kanlısirt güney yamaçlarında meydana gelecek hareketlerini ateşiyle engelleyecek ve böyle bir hareket olmadığı zamanlar Kanlısirt platosunu bizim 165 rakımlı tepeden ateşe tutacağımız noktaları o yönden ateşe tutacak. Beş topun bu tarzda ikiye bölünmesi zorunluydu. Bunun bir faydası da Kanlısirt makas ateşi altına alınmış oluyordu. Bu iki topa muhafız vermeye gerek görmedim. Üç top, ateşine devam ederken diğer iki top Kavaktepe'ye gitti ve orada mevzi aldı.

Askerimiz Kanlısirt'ın çamlarla örtülü ve Avustralyalılara karşı görünmez durumda [ölü zaviyesi içinde] olan doğu yamacını topçu ve makineli tüfeklerimizin korumaları altında kayba uğramadan çıktılar.

Avcılarımız; bu çamlı dik bayır ile Kanlısirt'ın ufki platosunun birleşmesinden hasıl olan kenarı [faslı müşterek] boydan boya tuttular ve bu kenara çıkar çıkmaz fundalıklar içerisinde mevzi almış Avustralyalılarla çok yakından [30:50 adım bir mesafe arasında] karşılaştılar ve birbirleriyle pek yakın mesafeden çetin ve inatlı bir savaşa tutuştular.

Kanlısirt'ın takriben ufki platosu; doğu-batı; tahminen 600 metre boyunda ve 300 metre kadar eninde hafif dalgalı bir düzlüktür. Bu paltonun üstü çeşitli uzunlukta ve kısalıkta fundalıklar ve çalılıklarla örtülüydü. Bazı yerleri de çıplakça

idi. Yüksek fundalıklar göz bakışlarını kesiyordu. Kısa çalılıklarla çıplak yerler bakışlara o kadar engel olmuyordu. İşte arazinin bu şekilde olmasıdır ki, her iki tarafın muharebe saflarını parçalamıştı ve her parça diğer parçaları göremiyordu ve yine bu fundalıklardan dolayı her iki tarafın parçalı kuvvetleri birbirine karşılıklı yakın mesafede göz temasına ve mücadeleye girmek mevkiinde kalmışlardı.

Platonun (Kanlısirt) kenarlarını tuttukları zaman askerimizin bir kısmının mücadelesini açıkça görebiliyorduk. Diğer kısmını fundalıklardan göremiyorduk. Daha ilerledikçe görülebilenler de güçlüğü görünüyordu. Bu mücadeleler türlü türlü şekillerde cereyan etmişti.

Çok açık olarak gördüğümüz bir çarpışma şöyle cereyan etmişti:

Elimde dürbün Kanlısirt platosunun bu doğu kenarını gözlüyordum. (3 numaralı kroki de) B işaretilerle gösterilen noktada arkaları bize doğru kimisi yere yatmış, kimisi diz çökmüş vaziyette bir kısım avcılarımız görünüyordu. Bunların sağ ve sol taraflarındaki avcılarla irtibatı bir takım fundalıklarla ve engellerle kesilmiş gibiydi. Diğer avcılar görünmüyor gibiydi. Bu görünmekte olan avcılarımızın tahminen yirmi otuz adımdan fazla olmayan ilerisinde ve fundalıklar arasında bir kıpırdanma gözümüne çarptı. Gözlerim hemen o kıpırdanmaya dikildi. Yalnız baş ve omuzlarını görebildiğim ve herhalde subay olduğuna hükmettiğim bir Avustralyalı; kolunu mu? kılıcını mı? farkedemediğim bir şeyi bizim bu avcılara doğru savurdu!... Bir hareket yok... Bir daha savurdu! Bu ikinci savuruşunda birdenbire çalılar arasında sık bir sıra askerin ayağa kalktığı görüldü. Bu saf önlerindeki çalıları birdenbire geçerek bizim avcılar üzerine koşar adımla süngü hücumuna kalktı.

Bizim avcılar Avustralyalıların bu hücumunu görünce hemen ve hep birden ayağa fırladılar ve Avustralyalıların üzerine karşılık vererek atıldılar. Avcılarımızın karşı

hücumunu gören Avustralyalıların büyük kısmı birdenbire durdular. Birkaçı bizimkilere süngü ve ateş cengi yaparken diğerleri hemen geriye kaçtılar ve yüksek fundalıklar arasında kayboldular. Bizimkiler ateşle onları takip ettiler ve ardından arkalarından gittiler. Her iki taraftan; bilhassa geri kaçan Avustralyalılardan yere düşenler daha fazla oldu. Bu çarpışmada Avustralyalılar otuz kadardı. Bizim avcılar 20:25 kadar vardı. Avustralyalıların; bizim avcılarının sayısı azlığından cesaret alarak hücumla kalktıklarını zannediyorum. Kanlısirt platosunun kuzey doğu köşesinde makineli tüfeklerin, topçunun müdahalesi olmaksızın cerayan eden ve nihayet bir dakika süren bu küçük olay; nazarımda iki tarafın taşıdığı manevi kuvveti meydana çıkarmıştı.

Fakat; Avustralyalıların Kanlısirt'teki sayısı kuvvetlerini bizimkilere nazaran çok fazla tahmin ettiğim için onların böyle süngü hücumuna kalkacak kadar kendilerinde varlık ve kahramanlık göstermeleri ihmal edilemezdi. Platonun ortasından itibaren çoğunlukla batıya doğru seyrek atış yapan topçumuza; hemen platonun ortasından doğuya doğru bizim avcılarımızın bulunduğu hatta yaklaşık 50 metre kalasıya kadar olan saha şiddetli ateş altına aldırıldı. Topçumuz platonun ortasından bize doğru olan sahayı; nişangahı 50'şer metre indirerek kademe kademe dövmeye başladı. Bu kaplama ateşinin tesirini çalılar arasında gördüğümüz telaşlı hareketlerden hatta kaçışmalardan anladık. Fakat bizim sol yan avcılarımız fundalıklar arasında tahminimizden fazla ilerlediğinden, bu ateşimizden onlar da biraz etkilendiler ve derhal kırmızı flamalarını bize gösterecek yerlerden sallamak suretiyle bu tehlikeyi haber vermişlerdi.

Platonun fundalıkları içinde bizden az görülen veya hiç görülmeyen başka başka şekillerde de çarpışmalar olmuştu. Örneğin bazı eramız fundalıklar arasında gizlene gizlene ilerlerken birdenbire Avustralyalılar ile karşılaşmışlar ve

böyle bir ani vaziyette kimisi süngü ile kimisi ayakta ateş ederek birbirlerine saldırmışlardı. Bazıları da Avustralyalıların mendil sallamalarına ve el işaretiyle davetlerine uğramışlardı. Platonun güney kenarında bir tümsek gerisinde duran birkaç Avustralyalıya ansızın yaklaşan birkaç erimiz bu Avustralyalıların önce mendil sallamalarını sonra el ile davet işareti verdiklerini görürler. Bizimkiler Avustralyalıların beyaz mendil salladıklarına göre teslim olacaklarını sanırlar. Bunlardan bir erimiz onların ısrarlı davetlerine uyar. Yanlarına gider, onlar el verirler tokalaşırlar. Diğer erlerimiz ihtiyatlı davranmak suretiyle bir el bombasının yetişeceği mesafeye kadar yaklaşır. Avustralyalıların yanında bulunan saf ve mert erimiz Avustralyalılara teslim olmalarını işaretle bildirir. Avustralyalılar ise karşılık olarak bizimkilerin kendilerine teslim olmaları işaretini verirler. Bunu anlamayan bizim er; onlara maksadını anlatmak için birisinin silahını tutar ve almak ister. Bunu gören diğer bir Avustralyalı er bu erimize ateş eder. Bunu gören ve gizliden gizliye bombasını hazır tutan diğer erlerimizin arasındaki bombacı eri Ankaralı İsmail oğlu Ahmet; Tüfekçiyef bombasını hemen Avustralyalıların üzerine atar. Bombanın atıldığını gören Avustralyalılar patlamadan önce kaçmak için yerlerinden fırlarlarken bomba patlar ve birkaçı yaralanır ve yere düşer, diğerleri kaçar. Böyle aldatıcı mendil sallamaları o günü tekrarlanmıştı.

Fundalıklar içinde bunlara benzer ve benzemez çarpışmalarla Avustralyalıları geriye süren askerimiz platonun orta kısmında duran toplarımıza yaklaşır. Bu topların bulunduğu mıntıkada her iki taraf mücadelelerine şiddet verirler. Bu mıntıkada Avustralyalıların kullandığı bir makineli tüfeğin parçalanmış aksamını bulmuştuk. Bu makinelinin topçumuzun tam bir isabetine uğradığı anlaşılıyordu.

Muharebe bu şekilde yürümekte iken yaralı ve şehit

miktarı artıyor ve muharebe saffımız zayıf düşüyordu. Esasen göğüs göğüse en şiddetli mücadeleye sahne olan Kanlısırt'ta I.Tabur'un 1. ve 4. Bölükleriyle III.Tabur'un 3.Bölüğü çarpışıyordu.

I.Tabur'un 2.Bölüğü bir takımıyla bu sırtın kuzey yamacından etkili oluyordu. Bir takımı da Kanlısırt'ın kuzeyindeki Kırmızısırt'ın Kanlısırt'a bakan güney yamacından ilerlemek istemiş, bu şekilde iki sırt arasındaki Cemaldere'ye hakim olarak taarruz ediyordu.Fakat Kırmızısırt'ın güney yamacı Kanlısırt'tan gelen ateşle şiddetli etkilendiğinden bu yamaçtan ilerlemek mümkün olamamış ve Kırmızısırt'ın üzerinde de barınmak mümkün olmadığından bu takım sağa sağa giderek Kırmızısırt'ın kuzey yamacına düşmüştü.

Kanlısırt'ta verdiğimiz kayıplardan ağır gitmeye başlayan taarruzumuzu şiddetlendirmek ve sabahtan beri Avustralyalıların elinde bulunan toparımızı bir an evvel kurtarmak için Edirne sırtının güney ucunda bulunan III.Tabur'un 1.Bölüğü ile ve elinde tek ihtiyat kuvvetini teşkil eden I.Tabur'un 3.Bölüğü ile anılan sırttaki kuvvetimiz kuvvetlendirildi.

Bu taze kuvvetlerin de katılmasıyla yapılan süngülü ve ateşli saldırmalar sonucunda da tahminen saat 4 sıralarında Avustralyalılar Kanlısırt'ın orta kısmından da gerilere atılmış ve toparımız tamam ve sağlam olarak kurtarılmıştır. Bu sıralarda idi ki, 57.Alay'da düşmanın sol yanını mağlup ederek onları Düztepe üzerinden Arıburnu istikametine doğru geri çekilmeye mecbur etmiştir.

Bundan sonraki çarpışmalar akşam karanlığına kadar devam etmiş ve karanlık bastığı zaman Avustralyalılar Kanlısırt'ın ta batı kenarına atılmışlardı. Verdikleri ağır kayıptan zaafa düşen muharebe hattımız adı geçen toparımızın bulunmuş olduğu noktadan yaklaşık yüz metre daha ilersine kadar ilerleyebilmiş yani aşağı yukarı Kanlısırt'ın platosunun doğudan batıya doğru dörtte üç

kısmını ele geçirmiş bulunuyordu. Bu sırtın güney yamaçlarında çarpışan bazı aksamımız Avustralyalıların savunma koltuğu şeklindeki cephelerine karşı daha ziyade ilerlemişler ve denize yaklaşmışlardı.

Avustralyalıların bu sırta son çekildiği hat; Kanlısırt'ın ufki sathının deniz kenarına meyletmeye başladığı bir kenardır. Biz vaktiyle bu kenarlarda karaya çıkacak düşmana karşı deniz kenarına hakim olmak için siperler yapmıştık. Bu siperlerin kullanılmasına meydan kalmamıştı. Bizim yerimize bu siperlerden Avustralyalıların korunmak için istifade etmiş olacakları muhtemel kabulolunabilir. Bizim, yani topçumuz ile makineli tüfeklerimizin göremeyeceği bu hat üzerinde Avustralyalıların da o günü az çok siper yaptıkları sanılır. Kanlısırt'ın görebildiğimiz diğer kısmında siper kazmalarına meydan vermemiştik ve bu sebeptendir ki; her iki taraf bugün tam manasıyla sipersiz bir meydan muharebesi vermişti.

Avustralyalıları bir kuvvetli hamle ile deniz kenarına dökmek de mümkün idi. Fakat sabahtanberi çok üstün kuvvetlere karşı yaralı ve şehit olarak verdiği kayıptan zayıflamış ve çok seyrekleşmiş, bir hayli subaylarını kaybetmiş olan Kanlısırt'taki kuvvetimizin kudreti buna artık yeterli gelmiyordu. Takviye için ise, elimizde tek bir er ihtiyat kuvveti kalmamıştı.

Bu taarruzumuzu tam başarıyla bitirmek için kuvvete ihtiyacımız olduğu komutanlığa arzedildi. Esasen komutanımız Mustafa Kemal Bey buradaki zayıf durumumuzu daha önce takdir ederek 77. Alay'la solumuzu takviye ve uzatma suretiyle taarruza iştirak etmesi için anılan alayın komutanı Saib Bey'e emrini vermiş. Bunu, tahminen öğleden sonra saat beş sıralarında adı geçen Saib Bey yakınımından geçerken kendisinden öğrendim. Saib Bey Komutan Bey'in yanından bu emri alarak geliyor, alayının başına gidiyordu. Artık Avustralyalıları denize

dökeceğimizi muhakkak kabul ediyorduk. Akşam yaklaşmıştı. Yine komutanlıktan aldığımız emirde; gece bastırdıktan sonra hep birlikte, gece hücumu yapılması emrediliyordu. Bu hücum için gereken emri verdik ve 77.Alay'ın muharebe hattımızın hizasına ilerlemesini bekledik. Topçu ile de Avustralyalıları dövmekte devam ettik.

Anılan alayla beraber gece yapılacak hücumu yakından idare etmek ve neticeye göre tertibat almak üzere akşam olur olmaz ileriye gitmemiz lazımdı. Bu maksatla güneş batar batmaz makineli tüfek bölüğümüzü, göstereceğimiz mevzii tutmak üzere Kanlısırt istikametine hareket ettirdik. Aynı zamanda Kanlısırt'ta kurtarılmış olan fakat gündüz ateşin tesiri sebebiyle henüz geriye aldirılmamış olan üç cebel topunu geriye çekmeleri için cebel topçu taburu komutanına da emir verildi. Akşam yaklaştığı sıralarda oraya gelmiş olan sahra toplarının başındaki Binbaşı Fuad Bey'e gereken talimat verilerek bulunduğumuz noktada topların başında bırakıldı ve kendimiz de alay yaveri Asteğmen Cevdet ve 9.Tümen emir subayı Asteğmen Cevad Efendileri beraber olarak Kanlısırt istikametinde hareket ettik.

Adana sırtından, fundalıklar arasından gidiyorduk. Sağdan, soldan beklenmedik yerlerden birtakım tek tük tüfek sesleri de işitiyorduk. Bu ateşin mermileri şüphesiz ilerdeki askerimize zarar verebilirdi. Bu münasebetsizliği yapanlardan birisinin üzerine vardık, 3-4 er Arapça konuşuyorlar. Meğer bunlar ve bütün o sırtlarda, derelerde, fundalıklar arasından işitilen tek tük tüfek ateşini yapanlar 77.Alay'a mensup Arap erati olduğunu anladık. Bunların muharebe için ilerleyen alaylarından ayrılmış, fundalıkların arasına gizlenmiş, kaçmış erat olduğunu ardından da tesadüf ettiğimiz kümelerden anladık. Bunlar kıt'alarını, subaylarını kaybettiklerinden, kimisi karın ağrısına tutulduklarından Arapça ile karışık Türkçe bahsederek güya mazeret gösteriyorlardı. Karanlıklarda bunlarla başa çıkmanın

imkanı yoktu; çünkü karanlıklarda yine kaçıyorlardı. Bunlarla uğraşmaktan vazgeçerek yolumuza devam ettik.

Kanlısırt'taki I.Tabur'umuzun komutanına kavuştuğumuzda kendi askerimizle karanlık basar basmaz düşmana bir daha saldırmağa teşebbüs edilmiş ise de takviye edilmedikçe başarı imkanı olmadığını ve 77.Alay'dan bir eser olmadığından ve askerimizi arkadan ateşe tuttuklarından bahisle vaziyeti çirkin gösterdi. Gerilerde çalı diplerinde saklanan 77.Alay'a mensup eratin bize ifham ettiği kötü vaziyet; tabur komutanının sözlerini doğruluyordu.

Artık tutulan hattı temin etmeğe ve 77.Alay'dan dağılmayan elbet bir kuvvetin vücudu var olacağını kail olarak bu kuvveti aratmaya karar verildi.

Bunun için:

a)Kanlısırt'taki piyademizi oldukça yan ateşiyle himaye edebilecek vaziyette olan Kırmızısirt'in batı kısmının yüksek noktasına Asteğmen Saadet Efendi komutasında makineli tüfek bölüğünün bir takımı gönderildi;

b)Bu sırt düz ve çıplak olduğundan, gündüzün ateşin tesirinden üstünü tutamayan 2. Bölük aksamı da karanlık basar basmaz tutmuştu. Gerek bu sırt gerek Kanlısırt'taki piyademizin siper kazarak tuttukları hattı muhafaza etmeleri;

c)Herhalde 77.Alay'ın sol yanımızda bir vücudu olacaktır. Bunun da araştırılıp bağlantı kurması; tabur komutanlığına emredildi;

d)Edirne sırtının güney kısmı boş kalmıştı.Burası ilerideki kuvvetler için gerektiğinde bir koruma mevzii vaziyetindedir. Gerek Merkeztepe-Boyun noktası istikametinden gerek Kanlı ve Kırmızısirtler arasındaki Cemaldere'den akması varsayılan düşman kollarına karşı koymak üzere Edirne sırtının bu güney kısmına makineli tüfek bölüğünün Teğmen Halil Efendi komutasındaki takım yerleştirildi;

f) Fakat yalnız makineli tüfekler yeterli gelemeyeceğinden bu takımı piyade ile beslemek lazımdı. Oralara kadar karanlıklarda üçer beşer dağılan 77.Alay'ın Arap erlerini ürkütmeden toplamağa başladık ve bunlar arasında bir başçavuş komutasında nereye gideceklerini bilmeyen bu alaya ait yirmi kadar erat elimize geçti. Bunları da bu noktaya münasip nasihatler ve tehditlerle yerleştirdik ve bunlara portatif kazma kürekleriyle siper kazdırtmaya başlattık ve gerek makineli tüfek takımı gerek bu piyade eratını makineli tüfek bölüğü komutanı Yüzbaşı Hamdi Efendi'nin komutasına verdik ve adı geçene de vazifesi hakkında gereken talimatı verdik.

Bunları burada bırakarak; Edirne sırtının batısındaki fundalıklı, arızalı araziden tahminen kuzeye doğru yürüdük. Maksudumuz III.Tabur'umuzun daha kuzeyde kalan ve 57.Alay'la ilerlemiş olan bölüklerinin ve adı geçen 57.Alay'ın bize yakın olan yanını görmek ve ona göre bağlantı kurmak ve durumdan bilgi almaktı. Karanlıkta epeyce ilerlediğimiz halde hiçbir tek ferde rastlamıyorduk. Nihayet pek yakınlardan birtakım sesler işitmeye başladık. Bu seslerin İngilizce konuşmalar olduğunu anladık. Meğer Boyun noktası Merkeztepe arasına doğru ileri gittiğimizi ve buraları Avustralyalıların işgali altında olduğunu anladık.

Gece yarılarıydı. Ortalık sessizlik içindeydi. İki taraftan atılan tek tük silah sesle rinden başka bir gürültü yoktu. Avustralyalılar mağluben bütün cephede geriye çekilmekle beraber deniz kenarından birdenbire yükselmeye başlayan arazinin üst kenarlarında tutunmuş oldukları anlaşılıyordu. Bu sebeple sabahı yine kanlı kavgalar karşılıyacaktı. Bu itibarla bizim Kanlısirt vaziyetimiz nazikti. Çünkü 77.Alay'ın gözle görebildiğimiz dağımıklığı bu alayın vücudu ve vaziyeti hakkında bizi şüpheye ve endişeye düşürüyordu.

İşbu anlattığımız tertibatı aldıktan ve teftişimizi mümkün mertebe yaptıktan sonra sabahın doğuracağı kanlı hadiseleri

karşılacak üzere ancak gece yarısından sonra 165 rakımlı tepedeki toplarımızın başına döndük ve o günkü muharebe neticesini ve Kanlısirt'taki vaziyetimizi ve sabahleyin düşmanın zaptettiği topları kurtarmış olduğumuzu ve fakat 77.Alay'ın bilinmeyen durumu ve rastgeldiğimiz erat dağınıklıklarına göre bu alayın vücudunu şüpheli düşürdüğünden solumuzun emin olmadığı anlamındaki muharebe raporumuzu komutanlığa takdim ettik. Bundan sonra hafif bir yağmur başlamıştı.

Gelelim sabahleyin vakıf olabildiğimiz 77.Alay'ın durumuna:

Biz o güne kadar bu alayın eratını Türk eratı zannediyorduk ve bu sebepten dolayı o akşam üstü bu alay; solumuzdan yapacağı taarruzla esasen sarsılmış ve gerilere atılmış olan Avustralyalıları deniz kenarına dökmek ümidini bize vermişti. Fakat eski bir vak'a Avustralyalıların o günkü talihine yardımı oldu ve Arıburnu mıntıkasında daha yedi aydan fazla bir müddetle kan dökülmesine belki tek sebep bu alay eratının Arap olması oldu. Bu Arap eratının beklenmeyen bir tesadüf eseri olarak bu alayda bulunuşunun sebebi şöyle olmuştu:

19.Tümen üç Türk alayından henüz teşkil edilmiş bir tümen idi. Genç ve faal tümen komutanının yüksek kudret ve gayretiyle alaylar iyice yetiştirilmekte idi. Çanakkale muharebelerinin yaklaştığı bir sırada bu tümenin bir alayının eratı; zannederim nispeten yaşlı olduklarından İstanbul'dan gönderilen Arap eratıyla ve başkomutanlığın emriyle değiştirilmiş, tümen komutanı bu eratı görünce eski yaşlı Türk eratının yerinde bırakılmasını ve bunların geri alınmasını temenni etmiş ise de başarılı olamamış.

Ordu subayları yanlış bir hissini mağlubudurlar. Başka bir kıt'aya verilmesi emredilen eratı ayırırlarken en kıymetsiz ve değersiz eratı veya kıt'ayı ayırıp verirler. Büyük ihtimal bunlar da böyle seçme erattan idiler. Bu erat; Arap ırkının dahi aşağıladığı, mezheben de muhalif kabul ettiği itibarsız

bir unsurdan meydana gelmiş imiş. Bunlar yaş itibariyle bedeni kabiliyetleri daha uygun olsa bile cengaverlik için gerekli olan manevi kabiliyetten bütün kapsamıyla mahrum idiler. Tamamıyla bu nitelikteki erattan kurulmuş bir alayın subayları elim bir talihsizliğe mahkumdur. Gece karanlıklarında yüksek fundalıklar, ormanlıklarla kaplı olan arızalı bir arazi üzerinde ve ateş altında manevi niteliklerden mahrum olan bunları; düşmana karşı derli toplu olarak maddi araçlarla sevk ve idareye imkan olamazdı. Ertesi gün topladığımız bilgiye göre bu alay 19. Tümen Komutanlığının emri gereği bizi takviye ve temdit ederek Avustralyalıların sağ yanına taarruz ve hücum edeceklerdi. Bu maksatla akşama yakın Kavaktepe ile Göktepe arasından Kanlısırt'ın güney yamaçlarına doğru ilerlemeye başlar başlamaz; arazinin fundalıklarından ve arızalarından, sonra da akşamın karanlığından yararlanarak üçer beşer erati sağa sola kaçır geride saklanır, sırtlardan derelerden oluşan bütün o geniş sahanın fundalıkları arasında saklı kalırlar, bir kısmı Kanlısırt'ın doğu kenarına çıkar oralarda kalırlar. Subaylara bağlı kalabilen en namusluları da karanlıklarda daha uzaklardan hücum seslerini bağırmağa başladılar. Avustralyalılar da uzaklardan bu sesleri işitince onlarda Keltepe ve daha kuzeyinden hedefi görmeden gelen seslere karşı şiddetli ateş açarlar. Bu ateş üzerine; kaçmayan Arap erati da kimisi geri kaçır, kimisi yere yatar, ileriden geriden, her taraftan atılan tüfek ateşleri bizim Kanlısırt'taki askerimizin gerilerinde yani Kanlısırt'ın doğu kenarlarında saklanan Arap eratina da yayılır. Bunlar da ileriye ateş eder. Askerimiz arkadan bu Arap eratinin; önden Avustralyalıların ateşi arasında kalır. Hernekadar bu ateşin şiddeti devam etmezse de gerilerden tek tük seyrek ateş eksik olmaz. Bu geriden gelen ateşler kayıplarımıza sebep olmuştu. 77. Alay'ın subayları Kanlısırt'ın güney yamaçlarında ümitsiz ve yalnız kalırlar. Kendilerine bağlı kalan tek tük erati ile bir iş yapamayacak hale gelirler. Tabur komutanları

vaziyetlerinin tehlikeli olduğunu alay komutanlarına bildirirler. Alay komutanı da bunları zorunlu olarak geri çeker. Fakat subayların hepsi bir arada olamayacakları için geriye gelenler de bir mevcut teşkil etmez. Kısaca o gece alay tamamen vücudunu kaybeder, dağılır.

Bunu sezen adı geçen alayın komutanı Saib Bey gece yarısından önce yanında yedek olarak bulundurduğu tahminen yarım bölük kadar piyadesi ile beraber Kanlısırt'ın kuzey doğusundaki derelerin bitiştiği yere gelir. Kanlısırt'taki I.Tabur'umuz komutanı Yüzbaşı İbrahim Efendi bunu haber alır almaz Saib Bey'in yanına gider. Durumu görüşürler.

77.Alay Komutanı Saib Bey düşmanın Kanlısırt güneyinden Karayürek deresine sarkmasına engel kalmadığından bu ihtimale karşı yanındaki küçük kuvvetle adı geçen derenin doğu kenarındaki sırtı tutmağa karar vermiş.Yüzbaşı İbrahim Efendi ise askerimiz Kanlısırt'ın ilerisinde olduğundan burada alınacak bu tedbirin, askerimizi koruyamayacağını söyler, alay komutanı “burada en yüksek rütbeli kim ise komutan odur; sen de askerini geriye bu sırtlara çek, emniyete al” demiş.* 77.Alay eratının dağılmış olmasından ileri gelen bu vaziyet ve tartışmayı anlatmak için Yüzbaşı İbrahim Efendi bizi aratmış bulduramamış ve bunun üzerine Saib Bey'in adı geçen emir ve tavsiyesiyle Kanlısırt'ın ilerisindeki zayıf kuvvetimizi Kanlısırt'ın gerisine çekmeye karar vermiş. Tan yeri ağarmağa başlamadan evvel adı geçen kuvvetimizi geriye çektirir. Bu hareketi tan yeri ağarmaya başlamadan önce Yüzbaşı İbrahim Efendi'den haber aldığımız zaman Kanlısırt'taki bölüklerimiz Edirne sırtı güneyine ve fundalık sırtın Karayürek deresine hakim kenarlarına çekilmiş ve Kanlısırt'ın doğu kenarında emniyet kademelerini terketmiş bulunuyor idiler. Bu hareket ne de olsa bir geri çekilme olmak itibariyle canımızı sıkmış ve yenilmiş düşmanın bir zorlama ve baskısı ihtimali

olamayacağından emirsiz bu kadar geriye çektirmesinden dolayı İbrahim Efendi ağır tenkit edilmişti.

Fakat şu gerçeği de itiraf lazımdır ki, zayıf olan Kanlısırt'taki kuvvetimizi yeni bir kuvvetle beslemeden ve sol yanını korumaya almadan o haliyle düşmana o kadar yakın bulundurmak da doğru değildi. Çünkü bu zayıf kuvvetimizi düşmanın kuvvetli bir karşı taarruzuna karşı himaye güçtü. Bunları; en etkili olarak Kırmızısırt'a yerleştirdiğimiz makineli tüfek takımının yan ateşiyle himaye olunabilirdi. Halbuki bu makineli takım ile beraberindeki 2. Bölük piyade eratı Kırmızısırt'ın çıplak ve düz olmasından ve geceleyin siper yapılamamasın dan sabah ortalık ağarır ağarmaz buldukları yerde düşman ateşinin tesiriyle barınamaz bir hale gelmişlerdi. Bunlar hatta geceden bile kayıp vermişlerdi. Sabahleyin verdikleri kayıp arasında makineli tüfek takımının komutanı Astegmen Saadet Efendi dahi ağır yaralanmış ve takım subaysız kalmıştı. Bu faydasız kayıptan askeri kurtarmak için gerek makineli takım, gerek piyadeler Kırmızısırt'ın doğu düzlüğünden geriye aldırılmış, Edirne sırtının güney parçasına yerleştirilmiştir. Bundan dolayı eğer Kanlısırt'ın batı kenarına ilerlemiş olan kuvvetimiz orada bırakılsaydı, Kırmızısırt'ın doğusunda bulundurulmuş olan makineli ve piyade kuvvetimizin himaye ateşinden dahi mahrum kalacaktı. Bu sebeple dahi Kanlısırt'taki zayıf kuvvetimizi geçici olarak geri almak mecburiyeti vardı. Fakat nihayet Kanlısırt'ın doğu kenarına kadar çekmek yeterliydi.

Şu noktayı da şimdiden söyleyelim ki, bu çekilmeden Avustralyalılar bir şey kazanmış olmadılar, tam tersine daha

*Bu ifade I.Tabur Komutanı Yüzbaşı İbrahim Efendi'nin kendisini müdafaa ve mazur göstermek için verdiği ifadelere atfendir. Saib Beyin; kendi alayının uğradığı vaziyetin kendi maneviyatı üzerine yaptığı tesirle bu tetbire müracaatı; bir kanaat mes'ulesidir.

Y.N: Alaylar üç taburdan, taburlar dörder bölükten oluşuyordu. Bölüklerin sıra numaraları taburlarında ayrı, alayında ayrı oluyordu. Alayda: (1.Bölük, 2.Bölük, 3. Bölük, 4.Bölük) 1. Tabura ait, (5.Bö, 6.Bö, 7.Bö, 8.Bö), 2.Tabura ait, (9.Bö, 10.Bö, 11.Bö, 12.Bö), 3.Tabura aitti.

zarar gördüler ve çekildikleri bu hatta artık kalmaya mahkum oldular.

77. Alay'ın Arap eratının bu çirkin hareketleri geceleyin bizi daha fena bir vaziyete düşürebilirdi. Fakat Avustralyalılar; Kanlısırt'ı kaplayan yüzlerce ölülerinin çokluğundan da anlaşıldığına göre bu vaziyetimizi anlayamayacak ve karşı harekete geçemeyecek derecede sarsılmış ve yılmış bulunuyorlardı. Onlar tersine çekildikleri hatta kalmak ile vapurlarına geri dönmek kararları arasında o geceyi kararsızlık içinde geçirmiş olduklarını ve sabaha kadar Türklerin hücumuna maruz kalacakları endişesini taşımış olduklarını kendi kitaplarının yazılarından anlıyoruz. Eğer bu Arap eratı yerinde bunlarla değiştirilen Türk eratı velev yaşları nisbeten yüksek olsun olsaydı tekrar edilecek Türk saldırılarıyla, esasen gündüzden sarsılmış olan Avustralyalıların daha o gece vapurlarına çekilmek mecburiyetinde kalmış olacaklarına hükümlenabilir.

Avustralyalılar; bekledikleri bu saldırımları geceleyin göremeyince son çekildikleri yerlerde kalmışlar ve yaptıkları siperlerde yerleşmişlerdir. Ancak 26-Nisan-915 sabahı olup da karşılarında Türkleri göremeyince ümide düşmüşlerdi.

Sağ yandaki III. Tabur'umuz Aksamının Muharebesi
(25 Nisan 1915 Arıburun Edirne Sırtı-Düztepe)

Öğleden sonra Kanlısırt muharebemiz devam ederken 57. Alay da Düztepe ve civarında Avustralyalıların sol yan kuvvetlerine taarruz ediyordu. Bu yanda da Avustralyalıların 57. Alay'a nazaran sayıca üstün kuvvette olduklarından ve daima geriden takviye kuvveti aldıklarından her iki taraf birbirine inatla saldırıyordu. Birbirini ileri geri iten bu inatçı savaş tahminen saat 3, dakika 30'a kadar o yerde devam etti.

Bu müddet zarfında 27. Alay'ın III. Tabur'umuzun 2. ve 4. Bölüğe ait aksamdan bilhassa 4. Bölüğün iki takımı üstün

Avustralya kuvvetlerinin pek yakınında geçirdiği tehlike vaziyeti büyüktü. Daha önce hüviyetini anlattığım Hesap Memuru Muharrem Vehbi Efendi' den gelen iki raporla ve gerek yaralıları vasıtasıyla gönderdikleri haberlerle benden takviye kuvveti isteniliyordu. Onların sıkıntılı vaziyetini hafifletecek elimde hiç ihtiyat kuvveti kalmamıştı. Bu küçük karma kuvvetlerimizin oradaki vazifeleri, rolleri mühimdi. Üstün kuvvetteki Avustralyalıların 57.Alay'a karşı o yandan çevirici bir sarkma ve açılma hareketlerini engellemek ve aynı zamanda Kanlısirt taarruzumuzu da o yandan temin etmek vazifesi; onların üzerlerinde yüklü idi.

Bu önemden dolayı idi ki, bu kuvvetlerimizin her ne pahasına mal olursa olsun vazifelerinde inatla direnmeleri gerekliydi. Bunlara verdiğim cevaplarda; ümitlerini takviye için "imdat kuvveti gönderilmek üzere olduğu, 57.Alay'ın taarruzu ilerlemekte olduğu" ileri sürülerek yerlerinde inatla direnmelerini ve kesinlikle bir kişinin bile geriye çekilmemesini bildirmiştim.

Nihayet 57.Alay'ın kahramanca saldırılarıyla; üstün sayıdaki Avustralyalıların sol yanları mağlup olarak geri çekilmek zorunda kalmış ve onları takip eden adı geçen alayımız saat yaklaşık 4 sıralarında iş bu karma küçük kuvvetlerimizin en ileride bulunan anılan 2.Takım'ımızın (27.Alay, 12.Bölük) hizalarına gelmiş, onları yavaş yavaş mahvetmekte olan çok sıkıntılı vaziyetten kurtarmıştır.

Bundan sonra bütün oradaki küçük kuvvet parçalarımız 57.Alay'ın sol yanına karışarak onlarla beraber Avustralyalıları denize bakan Korkudere'si başına kadar takip etmişlerdir. Oraya geldiklerinde sağ ilerilerinden gelen ateşe karşı orada mevzi almışlar ve akşam karanlığına kadar ve gece oradan gerek kara ve gerek denizde gördükleri hedeflerle ateş teati etmişlerdir.

Avustralyalıların sol yan kuvvetlerini dahili yanlarından saatlerce pek yakından tespit ve işgal eden bu küçük müfrezelerden 180 rakımlı tepe güneyinde en ağır

fedakarlığa katlanan ve çok üstün bir kuvvetle pek yakından inatla uğraşan 4.Bölüğün (27.Alay, 3. Tabur, 12. Bölük) anılan 2.Takım'ına orada komuta eden Asteğmen Mucib Efendi'nin bu muharebeye ait ifadesi aynen şöyledir.

“...Avcı hattımızın 40-50 adım ilerisinden gidiyordum. Üst hatta çıktığım zaman fundalıklar arasında ilerleyen Avustralyalıları gördüm. Gerilerinden de bir hat ilerliyordu. Avcılarımıza bulunduğum uygun mevzii düşmana göstermeyerek tutturdum. 200 metreden ansızın şiddetli bir ateş açtık. Verdikleri kayıplardan Avustralyalılar sarsıldı. Aralarında bazı kahramanlar belirdi. Ölümüne bakmayarak vaziyetlerini ıslaha çalışıyordu. Az zaman sonra birbirini izleyerek meydana çıkan yeni kuvvetleri ile de kırık bozuk hatlarını kuvvetlendirdiler. Bizden fazla bir kuvvet oldular. Ateşleri bize tesir etmeye başladı. Biz de onlara baş kaldırtmıyorduk. Zaman geçtikçe mücadele önem kazanıyordu. Bu sıralarda tabur komutanı (27.Alay, 3.Tabur K. Yüzbaşı Halis) yanımıza geldi. Vaziyeti tetkik etti. Yüzünden anlayabildiğim mana lehimize değildi. Kolundan kan aktığını gördüm, “vurulduz” dedim.”Şimdi değil, sus asker duymasın” dedi. Nazik gördüğü bu yerden geri gitmek istemiyordu. Fakat gittikçe kuvvetini kaybediyordu. Kendisini temin ettik. Israrımız üzerine geri gitmezden önce “kat'iyen geri çekilmeyiniz, ancak hepinizin öldüğünü bildirmek için bir haberci gönderebilirsiniz. Şimdi takviye kuvveti göndereceğim” dedi ve bizden söz aldı gitti. Sol tarafımızı anlamak için Erbaş Üsküdarlı İhsan Efendi'yi iki erle gönderdim. Avustralyalılar cepheden bize taarruza kalkamıyorlar; sağımıza bir kuvvetleri sarkmağa başladı. O yandan subay adayı Medeni Efendi'nin yüksek sesli emirlerini ve sık ateşlerini işitiyordum. O tarafa gittim. Savunmak için bir koltuk yapıldı. Tam bu sırada sol yanımızda da ateşlerimiz şiddetlendi. Medeni Efendi'ye tabur komutanının emirlerini tekrarladım ve hemen sola gittim. Düşman takviye ediliyormuş. Zaman geçiyor İhsan

Efendi'den bir haber yok. Bir keşif kolu daha gönderdim. Bir müddet sonra geldiler; "İhsan Efendi ile iki arkadaşı şehit yatıyorlar. Yanlarında iki ve daha ilerisinde bir İngiliz cesedi görünüyor ve ileriden ateş geliyor" haberini getirdiler. Bu keşif kolunu; solumuzu savunmak için 100 metre açığımıza sürdürdüm. Yanlarımız açık. Bizden fazla düşmanla, burun buruna teketek muharebemiz devam ediyor. Yalnız tuttuğumuz mevzii bize uygun, askerimiz metin ve nişancı idi. Saatler geçiyor, gittikçe kaybımız artıyordu. Tek bir silahının kıymeti yükseldi. Geri gönderemiyoruz. Ancak yaralılara, alay komutanını görmelerini, durumumuzu anlatmalarını rica yollu emrediyordum.

Bu sıralarda alay komutanından bir haberci geldi. Bize "yerimizi inatla savunmamızı, bir erin bile geri çekilmemesini emretmekle beraber 57.Alay'ın sağımızdan ilerlemekte ve bir taburun bizi takviye için gelmekte olduğunu" beyan ile manevi kuvvetimizi arttırdı.

Fakat zaman geçiyor imdadımıza ne tabur geliyor ne 57.Alay görünüyor. Ümitsizlik içinde inatla uğraşıyoruz. Tamamen ölümü göze almıştık. Yerimizden geri çekilmeyi zihnimizden silmiştik. Bir an cephanemiz tükenir gibi oldu. Şehitlerimizin, yaralıların cepanelerini idare ile kullanıyoruz. Askerimiz muharebe atıcılığında iyi yetiştirilmişti. Lüzumsuz, hedefsiz ateş etmiyordu. Nihayet saat 4 sıralarında sağ gerimizden, uzaklardan 57.Alay kahramanları görüldü. Bozulmuş düşmanı Düztepe yönünden takip ediyor. Bizim sağımızı çeviren Avustralyalılar adı geçen alayın sol yanından yediği hamle ile çözüldü. Ardından bütün karşıımızdaki Avustralyalılar da fundalıklar içinde kayıplar vererek kaybolmaya, kaçmaya başladı. Büyük bir iman ve sevgiyle bağlı olduğumuz komutanlarımızın metin ve şuurlu emirlerini tutmamlığımızın ve saatlerle inat ve metanetle çarpıştığımızın zevkini tatmaya başladık. Düşmanı Korkudere'sinin başına kadar kovaladık. Oraya

geldiğimizde sağ ilerimizdeki sırttan ateş yedik. Orada mevzi aldık. Akşama kadar karada ve denizde gördüğümüz hedeflerle atıştık. Karınlarımızı Avustralya ölüleri üzerinde bulduğumuz et konserveleri, reçeller vesaire ile doyurduk. Bütün geceyi iki tarafın ateş şamatasıyla geçirdik. Ertesi günü alayımıza katıldık.”

Tabur komutanı Halis Bey bu iki takımı çok nazik ve zayıf bir vaziyette zorunlu bırakmış olduğunu; takdir makamında söylemişti. Henüz birkaç ay önce mektepten çıkmış, kıt'a hayatına girmiş olan Mucib ve Medeni Efendilerin tecrübesizliklerine rağmen yalnız başlarına pek yakından, kendilerinden üstün düşman karşısında idare ve komuta ettikleri bu tek başlarına yaptıkları muharebede gösterdikleri kahramanlık ve kazandıkları başarı örneği gençlerin hatırasını gıpta ile işgal edecek hadiselerdendir.

Bugünkü muharebede yalnız iki taburumuz, şehit ve yaralı olmak üzere 950 kişi kayıp vermiştir. Bu adet; mevcudun yarısı demektir. Bazı erat ve subayların çok yüksek fedakarlıkları geçmiştir. Bu ferdi kahramanlıkları saymak uzun sayfalar tutacağından bu kitaba yazmaktan zorunlu olarak vazgeçtim.

26-Nisan-915 Muharebesi (Arıburun Kanlısırt-Kırmızısirt-Bomba Sırtı)

a-Çanakkale'nin Arıburnu mıntikasında sekiz ay devam eden kara muharebelerinin yalnız ilk günü 25-Nisan-915 muharebesi; bir hareket muharebesi nev'indendi. İkinci, 26-Nisan-915 muharebe gününün ufak bir parçası dahi, hareket muharebesinden sayılabilir. Bu yazılarımız yalnız Arıburnu muharebelerinin hareket muharebesine sınırlı kaldığı için 26-Nisan-915'te olan hadiseyi de ilaveten kaydetmeyi uygun buldum:

25/26-Nisan-915 gecesini şamatalı ve uykusuz denilecek bir vaziyette geçirdik. O gece biraz yağmurdan da

Arıburnu Topçular Sirtı obüs bataryamız

etkilenmiştik. Bizim 27.Alay'ın eratı esasen 24/25-Nisan 915 gecesini tatbikatla geçirmiş ve yaklaşık iki saatlik bir uykudan sonra bugünün muharebesi için harekete geçmiş olduğundan 25-Nisan-915 muharebesini; yorgunluğunu ve uykusuzluğunu almadan vermişti. 25/26-Nisan gecesini de Avustralyalılarla burun buruna uyanık geçirdiğinden uykusuzluğu artmıştı. Fakat karnı toktu. Gerek Avustralyalılardan ganimet alınan konserve, erzak ve gerek kendi üzerlerindeki yedek erzak askerimizin gıdasını temin etmişti. Fakat uykusuzluk her ferdin üzerinde seziliyordu.

26-Nisan-915 sabahı (Arıburun Kemalyeri):

O sabah güneş doğmazdan önce ve her işten evvel yanı başımızda canımızı sıkın bir topçu hadisesi oldu. Bu hadiseyi anlatmazdan evvel sırası gelmişken 25-Nisan-915 muharebesinde düşman tarafın üzerimize çevirdiğİ topçu ateşinden bahsedeyim. Muharebe meydanının fundalıkli ve arızalı olması sebebiyle askerimiz Avustralyalılarla burun buruna denilecek kadar pek yakından muharebe etmişti. İngiliz donanması, kendi savaşçılarını da etkilemek(vurmak) düşüncesiyle piyademez üzerinde bir tesir yapamazdı ve yapamadı.

Topçu ve makineli tüfeklerimize gelince; bunların mevziini keşfedemediğinden bir zaman donanmanın çok şiddetli açtığı sürekli bir ateşten de hiçbir zarar görmedik.

Avustralyalıların karaya çıkardıkları topçu kuvvetlerinden bir bataryaları Kanlısirt gerisinde mevzi almış ve öğle ile akşam arasında bizlere ateş açmıştı. Fakat mevziini,Türk topçusunun gözünden saklayamamış olduğundan, karşı Türk topçusunun ateşiyile susturulduğı İngiliz kitabındaki itiraftan da anlaşılmıştır.

Canımızı sıkın hadiseye gelince:

25-Nisan-915 günü akşam gelen bir sahra topçu bataryamız emrindeki cebel bataryasını değıştirerek onların yerini tutmuştu. 26-Nisan 915 sabahı oldu. Batarya

kumandanı Yüzbaşı Ahmet Efendi ismindeki ateşli genç; mürettebatını topbaşı yapmış, atışlar yapmak istemişti. Gerçekten düşmanın bellibaşlı noktalarına karşı atışlarla nişangahları biran evvel tanzim etmek lazımdı. Fakat ben; “hava tamamen aydınlık olmadı, alev yüksekliği karşiki donanmadan görülebilir, toplarımız tam gizlenmiş değildir, güneş doğuncaya kadar ateş etmek doğru değildir” dedim. Benim bu ihtarım muhakkak bir önsezi eseri idi. Batarya kumandanı cevaben; Yanya muharebesindeki tecrübelerinden bahsederek “bir zarar gelmeyeceğini, toplarının emniyette olduğunu” beyan etti ve daha doğrusu kendisinin ve bataryasının böyle ateşlerden korkmayacağını ima etti. Kanaatimde ısrar etmediğime şu an dahi vicdan acısı çektiğim bu hadisede bugün dahi çok iyi hatırladığım bir duygu, bir zan, düşüncem üzerinde hakim oldu ve bu zan onun teklifini kabulde bana etken oldu ve neticede acele yüzünden yerinde olmayan ve yerinde olmadığı için elim olan bir acıklı hadise doğdu.

Tesiri altında kaldığım duygu da şu idi:

Ben ve batarya komutanı 165 rakımlı tepede (Kemalyeri) ikimiz bir arada bataryanın en sağbaşındaki topunun yaklaşık on, nihayet on beş adım kadar yakınında topçu dürbününün başında idik. Batarya komutanının ısrarında bulunduğu arzusuna mani olsam; topçu ateşimizin davet edeceği donanma ateşinden korktuğuma inanacağı zannı bende oluştu. Hakikatte ben; üzerimize gelecek donanma ateşinden değil; bu arkadaşım, korkaklığıma yorarak bu engellememi muharebe konuşmaları arasında laf olsun diye daha sonra arkamdan silah arkadaşları arasında hikaye edeceği ihtimalinden korktum. İşte bu manasız hisler gelecekteki acıklı hadiseyi doğurdu.

Batarya; mesafe tayini için belli başlı noktalara ateş açtı. Bu çatal atışları başladıktan birkaç dakika sonra idiyki, karşımızda duran [Arıburnu-Kabatepe açıklarında duran] büyük bir zırhlının [Majestik] en ağır güverte toplarının

birisinden koca bir bulut doğdu ve arkasından koca bir gürleme ve bu gürlemenin hemen beraberinde üzerimizden geçen bir hışırtı ve biraz sonra çok gerilerimizde Boğaz havzasının sabah sessizliğini bozan bir patlama gürlemesi işitildi. Arkasından bunun gibi bir daha fakat bu sefer üzerimizden geçen hışırtı evvelkisine nazaran daha alçaktan geçtiği, pek yakın gelen sesinden anlaşıldı. Bu koca 37'lik adam boyundaki mermilerin bizim bataryaya atıldığını anlamakta gecikmedim. Fakat yukarıda anlattığım duygunun ve zannın tesiri altında bulunduğum için ve bu ateşi batarya komutanı göze aldıracağı için bir şey söylemedim. 3.bulut meydana geldikten kısa bir zaman sonra idi ki, yanbaşımıza bir yıldırım düşmüş gibi tesir yapan şiddetli bir patlama oldu. Bize bir şey olmamıştı.Yalnız birkaç minare boyu havaya kalkan irili ufaklı toprak parçaları benim de, batarya komutanının da kafalarımıza darbeler indirerek işlediğimiz hatayı bize ihtar ediyordu. Neticede şu vaziyeti gördük: Zırhlı geminin anılan 3.mermisi; topları hafif gizleyen çalılı, fundalıklı toprak yüzünü 5-6 metre uzunluğunda yarararak bizim taraftaki topu ve başındaki topçuların bazılarını çarpmış, topu sakatlamış, eratin bir ikisini şehit etmiş, diğer birkaçını yaralamış bulunuyordu. Toplar tam gizli olamadığına göre barut alevinin görünebileceği ve yeterli olmayan aydınlıkta, donanmanın gözü önünde kendi yerini gösterecek olan bir atışın böyle neticeler verebileceğinin hatırdan çıkmaması için bu olayı uzun uzun yazmayı gereksiz görmedim. Artık donanma ateşine açık bir bataryanın ateşe devamı hata üstüne hata olurdu. Mahçup durumda kalan batarya komutanı ateşi kesti ve topları geriye emniyete çekti. Bu satırları okuyan topçuların anlamak istedikleri noktayı da söyleyeyim ki; bu sahra topları bu mevzide tam gizlenemezdi.Çünkü:

Atış için toplara verilecek açılarla zeminin teşekkülü ve hedefin mesafesi tam gizlenmeye uygun değildi. Bu

sebeptendir ki, mecburen hafif gizli bir mevzi tutmuş idiler. Sahra topları buradaki mevzilerini yine cebel toplarına bırakarak daha uygun yerlere gittiler.

Bu hadisenin ardından piyadelerimizin tertibatını ve durumunu gözden geçiriyordum. İngiliz donanması çeşitli noktalarımıza ve gerilerimize ateş ediyordu. Avustralyalıların Kanlısirt gerilerinde tam gizli olarak yerleştirdikleri topçular da atış tanzim ediyorlardı. Karşı piyade ve makineli tüfek ateşi pek seyrek işitiliyordu. Böyle bir anda Avustralyalıların Kanlısirt üzerinden ve Cemaldere'den ilerledikleri görüldü. İki taraf ateşini şiddetlendirdi.

Avustralyalılar 25/26-Nisan-915 gecesi ve 26 Nisan günü bizden bekledikleri yeni taarruzları ve Kanlısirt'a yakın karşılarında bildikleri piyadelerimizi görmeyince ümide düşmüş olmalıydılar ki, bir kısım kuvveti taarruzi faaliyete geçti. Ateşlerimiz ilerliyenleri kayba uğrattı, sarstı. Edirne sırtının güney sonlarından karşı taarruza kaldırdığımız Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi komutasındaki piyadelerimizin de ilerlemesiyle Cemaldere'deki Avustralyalılar geri gittiler ve Kanlısirt'taki ilerleyen Avustralyalılar etkili ateşimizden kayıplar vererek onlar da geri çekildiler ve bir gün evvel ve gece tahkimine çalıştıkları Kanlısirt batısındaki mevzilerine girdiler ve artık burada kaldılar.

Avustralyalılar bugün 57.Alay cephesinde de aynı faaliyete geçmişler; orada da gördükleri direniş karşısında da tutundukları yerlerde kalmışlardır.

Bu günün can sıkı bir hadisesi de üçümüzün takriben bir hizada durduğumuz bir esnada Avustralyalıların sağdan gelen bir tüfek mermisi üçümüzü yaralayacak iken nasılsa üç dört parmak kalınlığı kadar hizayı bozmuş olmağım, beni yaralanmaktan kurtarmış, fakat çok sadık Bigalı hizmet neferimi ve yaverim Asteğmen Cevdet Efendi'yi surat ve çenelerinden ağır yaralamış, onların kıymetli hizmet ve

yardımlarından beni mahrum bırakmıştı.

Özet Olarak Tartışma

Sekiz aydan altı gün eksik devam eden Arıburnu muharebelerinin sipersiz ve hareket li olan kısmı; buraya kadar yazdıklarımın ibarettir. Bu 25-Nisan-915 Arıburnu muharebesi; Çanakkale muharebelerinin sonucu üzerinde büyük bir tesiri olmak itibariyle mühimdir.

Bu muharebenin özeti ve neticesi:

Arıburnu'na geceleyin çıkan General Birdwood komutasında bir kolordu kadar olan Avustralya ve Newzeland kuvvetleri, hedefine varmak için yukarıda izah edilen ordumuzun konusu itibariyle durumu kendi lehinde çok uygun bulmuştu ve direnme gösterecek karşısında ciddi bir kuvvet bulamadığından epeyce ilerlemiş ve Çanakkale Boğazı'nın zaptı için o muhite hakim olan tabiye noktalarını da ele geçirmek üzere bulunmuştu.

Fakat birbirini izleyerek sahneye yetişen 27. ve 57. Alaylara mensub beş Türk taburunun Yarbay Mustafa Kemal Bey komutası altında fedakarane saldırısı ile Avustralya ve Newzeland kuvvetleri; saatlerce devam eden kanlı savaşımlardan sonra deniz kenarına atılmış, orada yükselen yamaçların başında donanmanın etkili koruması altına girmiş, arkası deniz, önü düşman süngüsü gibi iki tehlike arasında ve dar bir hatta mevcudiyetini kurtarabilmek için geceli gündüzlü çalışmakla vücuda getirdiği müstahkem mevzide barınmağa ve sabaha karşı zaptettikleri Türk toplarını terke mecbur kalmıştı.

Avustralya kolordusu karaya çıkabilmiş ve çıktıktan sonra da bu ilk muharebede gemilerine atılamamış ise; bunun sebeplerini ordumuzun konum işlerinde aranmalıdır. Yoksa bu küçük Türk kuvvetinin enaz on beş bin kişi gibi birkaç misli fazla ve kahramanları bol bir düşman kuvveti karşısında gördüğü iş; gerçekte cürmünden büyük bir işti ve ordu konuşunun doğurabileceği felaketlerin önüne geçmişti.

Avustralya ve Newzeland kuvvetlerinin elinde olmadan

tutunabildiği hat, tesadüfen ve doğal savunmaya çok elverişli ortaya çıkmış olmakla beraber bu hattın bu yüksek niteliği; onların taarruzi hareketlerine elverişli değildi. Dar ve mahkum bir vaziyetteydiler.

Türkler için bu muharebede elde edilmiş olan başarı da başlıca bu netice idi. Bu neticenin doğurduğu sonraki hadiseleri de genel bir bakışla kısaca anmak bu eserimizi eksikli bırakmamak için faydalıdır.

27. ALAYIN 25-26 NİSAN 1915 GÜNÜ ŞEHİT OLAN SUBAYLARI

قول اوردو ۳ آلائی ۲۷ ک ۲۷
یوز باشی رفیق افندی
(۱۳ نisan ۱۹۱۵)

3.Kolordu 27.Alay 2.Tabur 2.Bölük
Yüzbashi Refik Efendi
(26 Nisan 1915)

ی ۲۷ ک ۱۰ ملازم تائی
چال افندی
(۱۴ نisan ۱۹۱۵)

27.Alay 10.Bölük
Teğmeni Cemal Efendi
(26 Nisan 1915)

ی ۲۷ ک ۱۰ ملازم اول
مصطفی افندی
(۱۴ نisan ۱۹۱۵)

27.Alay 10.Bölük
Üsteğmen Mustafa Efendi
(25 Nisan 1915)

ی ۲۷ ک ۱ ملازم تائی
محمد امین افندی
(۱۴ نisan ۱۹۱۵)

27.Alay 1.Bölük
Teğmen Mehmet Emin Efendi
(25 Nisan 1915)

ی ۲۷ ک ۵ ملازم اول
محمد افندی
(۱۸ نisan ۱۹۱۵)

27.alay 5.Bölük
Üsteğmen Mahmut Efendi
(1 Mayıs 1915)

ی ۲۷ ک ۸ ملازم اول
ادریس افندی
(۱۴ نisan ۱۹۱۵)

27.Alay 9.Bölük
Üsteğmen İdris Efendi
(25 Nisan 1915)

SON SÖZLERİM

Hatıratıma son verebilmek için 8 Ağustos 1915 tarihine kadar alaylarının ve o tarihten muharebenin sonuna kadar tümenlerinin (19.Tümen) komutanı bulunduğum 27.Alay askerine ircai kelam(sözü, yine maksada getirme) edeceğim.

Mühim olan ilk 25 Nisan 1915 muharebesinde kendilerinden pek çok fazla düşman kuvvetlerine karşı korkusuzca atılarak vazifelerini fedakarane ve başarıyla yapan bu kahramanlar; düşmanın büsbütün çekildiği güne kadar hiç istirahate çekilmemiş, sekiz aydan altı gün noksan bir müddet Arıburnu cephesinde 19.Tümen kuruluşu arasında düşmanla taaruzi, savunmada, yer altından, yer üstünden çarpışmışlardır. Bu savaşların hiç birisinde Alay'ın şerefine leke getirmemişler bilakis o şerefi arttıran başarılar ve galibiyetler kazanmışlardır. Alay'ın sancağına; altın ve gümüş harp imtiyaz madalyalarıyla beraber sureti aşağıda sırma işlemeli yazıyı havi yarısı yeşil, yarısı kırmızı geniş ipek kordeleyi de hakkıyla kazandırmışlardır.*

Alay'ın sürekli kayıp vermiş olan erat ve subaylarının yaralananlarından tedavi edilenleri tekrar kendi alaylarına katıldıklarından Alay'ın özünü ve mevcudunun çoğunluğunu yine Biga, Gelibolu, Lapseki kazalarının şerefli oğulları teşkil ediyordu. Şehit ve malullerin (gazi) yerleri kısmen bu kazalardan ve kısmen Anadolu'nun muhtelif yerlerinden veezcümle (başlıca) Karadeniz'in Ayancık kazası halkından gelen aynı kahramanlığı göstermiş erat ile doldurulmuştu. Bu kazalardan bilhassa Biga, Gelibolu, Lapseki kazalarının (Eceabat kazası dahil) köylü ve kasabalı halkının şimdiki ve şimdiden sonra gelecek evlatları; Çanakkale muharebelerinde 27.Alay'ın sancağı altında gösterdikleri kahramanlığı ve vatanperverliği önemle ortaya koyan şu satırları okumakla gururlanabilirler.

Albay Mehmet Şefik Aker

*:Bu sırmalı kordelanın Askeri Müzeye konulduğu görülmüştür.

1935 İstanbul

Çanakkale cephesinde harp devam ederken Padişah Mehmet Reşad tarafından 27.Alay ve 57.Alay kahramanlık nişanıyla 30 Ekim 1915 tarihinde ödüllendirilmişlerdir.

Suret

“Devlet-i Osmaniye ile İtilaf Devletleri harbinde Yirmi Yedinci Piyade Alayının, düşman tarafından 12 Nisan sene 331 (25 Nisan 1915) günü Çanakkale'de Arı burnu'na vuku bulan ilk ihrac hareketinde karaya çıkmış düşman kuvvetlerinin ilerlemesine, yevm-i meskurdaki hareket-i seria ve savlet-i şedide-i şiranesi ile mani olmak ve düşmanın eline geçirmiş olduğu üç seri ateşli topumuzu salimen bi'l-istirdat düşman-ı merkurum aleyhine istimal ve aylarca düşman-ı merkurum karşısında hatt-ı harpte ve hal-i temasta kalarak ona karşı kahramanane muharebeler icra etmek suretiyle gösterdiği fevkalade şecaat ve yararlılığın hatırasıdır “ ibaresini havi ve murassa imtiyaz nişan-ı alisi kurdelası ebadında nısfı yeşil ve nısf-ı diğeri kırmızı bir kurdela ile kılıç ve levhayı muhtevi altın ve gümüş imtiyaz harp madalyaları ita olunmuştur.

Bu irade-i seniyyenin icrasına Harbiye Nazırı memurdur.

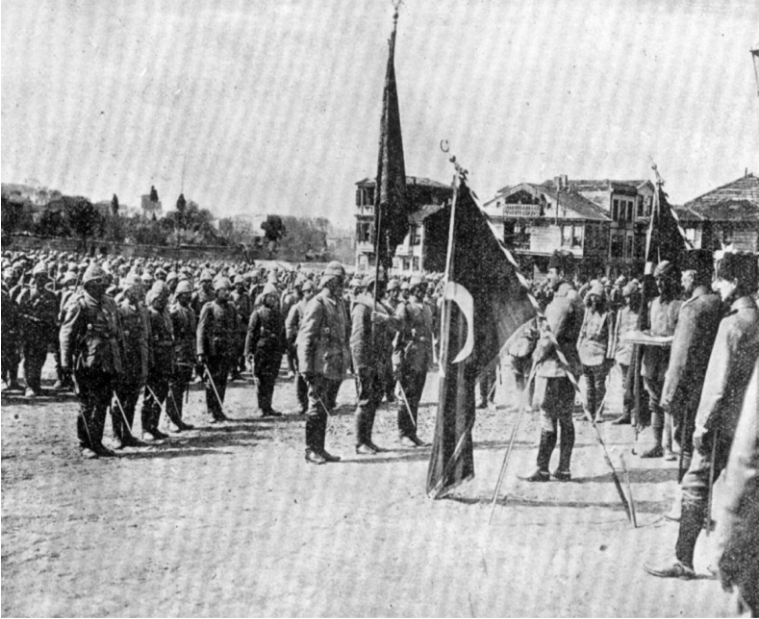
22 Muharrem sene 334
Mehmet Reşad
Sadrızam Mehmed Said

17 Teşrin-i sani sene 331
(30 Ekim 1915)
Harbiye Nazırı Enver

Not: 27. Alay sancağına kahramanlık madalyası ve kurdele takma töreni, Mart 1916'da İstanbul Selimiye Haydarpaşa Çayırı'nda, Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın da katıldığı bir törenle gerçekleştirilmiştir.

İstanbul Selimiye Haydarpaşa Çayırı'ndaki madalya töreninden sonra resmi geçiş yapan 27.Alay

Çanakkale Arıburun Savaşları'nda büyük kahramanlıklar gösteren 27.Alay'ın Sancağına kurdela ile altın ve gümüş harp madalyalar takma töreni(Önde Başkumandan Vekili Enver Paşa)

27.ALAY KOMUTANININ 4/5 HAZİRAN 1915 GECEŚİ ve 5 HAZİRAN SABAHI MUHAREBELERİ HAKKINDAKİ RAPOR ÖZETİ *

4 Haziran 1915'te tümen komutanlığının (Düşman Seddülbahir'de taaruza başlamıştır, muharebe şiddetle devam ediyor. Cephemize de taarruz etmek olasılığı vardır. Dikkatli olunuz.) anlamındaki emri taburlara tebliğ edilmiş ve her zamandan ziyade dikkatli olmaya başlanmıştı.

Alayın sağ kanat siperlerini 2nci Tabur ve sol kanat siperlerini de 3ncü Tabur tutuyordu. 1nci Tabur ihtiyattaydı. Düşman saat 23.00'te bütün cephemize ansızın top, tüfek, makineli tüfek, el ve makine bombası, kara torpili adı verilen büyük saplı bomba ateşini bütün şiddetiyle başlattı. Tabur komutanlarından bilgi isteyip metin ve tedbirli olmalarını emrettim. İhtiyattaki tabura da hazır bulunmasını bildirdim. İlk önce, bir emir erinin sağ kanat siperlerinden (2nci Tabur Komutanlığından) getirdiği bilgi, düşmanın şiddetli ateşinden başka bir teşebbüsünüm karanlık nedeniyle görülmediği ve düşmanın her türlü teşebbüsüne karşı gerekli tedbirlerin alındığı anlamındaydı.

Ateş hakkında telefonla bilgi isteyen tümen komutanlığına da bu anlamda bilgi arzetmiştim.

19. Tümen Komutanlığına

4 Haziran 1915 Saat:23.15

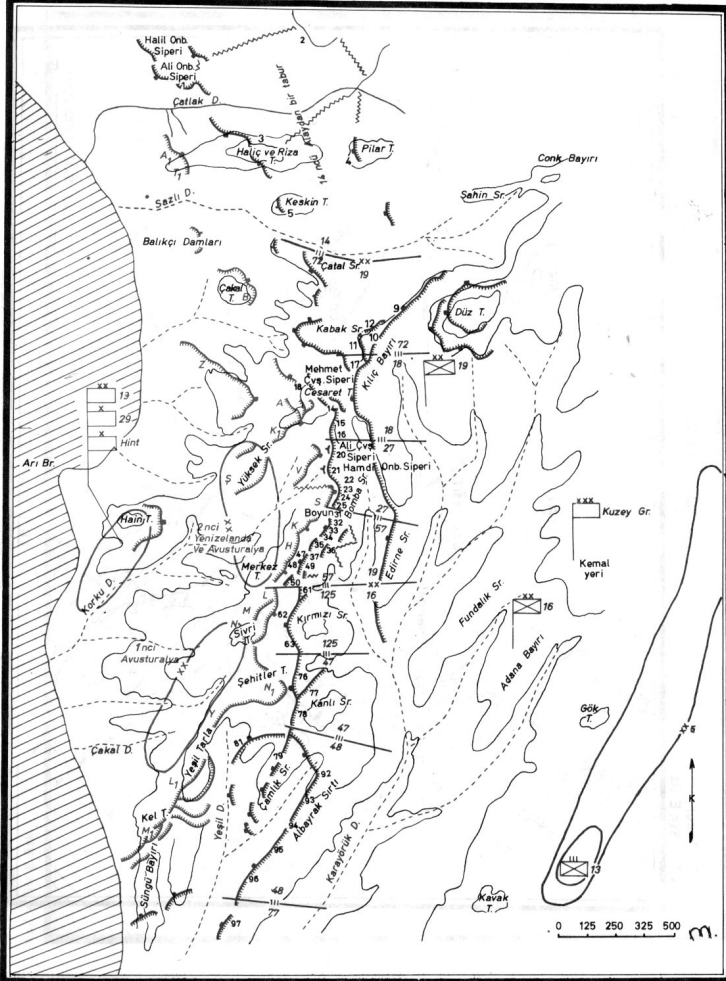
Düşman korku sonucu olacak, siperlerimize önce bombalar atmış ve daha sonra da bütün cephemize şiddetli piyade, mitralyöz (Makineli tüfek), şarapnel ve büyük bomba ateşi açmıştır. Halen devam etmektedir. Durumda şimdilik başkaca olağanüstülük olmadığı arz olunur.

27nci Alay Komutanı
Yarbay Mehmet Şefik

Kuzey Grubunun Genel Savunma Düzeni
(6 Ağustos 1915)

Gnkr.
As.Tve Str.E. Bk.lığı

Kroki : 50

Fakat bundan sonra düşmanın 22, 23, 24 Nolu siperlerimize, Korku Deresi'nin bu siperlerde son bulan kolundan hücumla kalktığı ve 25 Nolu siperlere karşı da (S) siperinden hücumla kalkmışsa da, siperde hazırlıklı bulunan metin kıtalarımızın bomba ve tüfek ateşleriyle özellikle, Korku Deresi'nin kolunda bombalarımızın etkisiyle çokça zayıflayarak hücumu duraklamıştır.

Ateşin kısmen sükunet bulmasından sonra, sol kanat siperlerimizi tutmakta olan 3ncü Tabur Komutanı Yüzbaşı Halis'ten şu yazılı bilgiyi aldım.

(57. Alay siperlerinin sağ kanadındaki “Bize bitişik” 3ncü Taburlarının 1nci Bölüğünden altı kişiden başka kimse yoktur. Sol tarafa doğru boştur. Bu boşluğun ne kadar uzadığını göremiyorum. Oradan yapılan ateşle birkaç erimiz şehit oldu. Burada tabur takviye durumundadır. Erlerimizden bir kısmı 57nci Alay siperlerine girdi. Cephemizde düşman kendi siperlerinden ateş ediyor.)

Alınan tamamlayıcı bilgilerden anlaşıldığına göre, 57nci Alay'ın bize komşu olan (31 numaralı siperiyle daha soldaki (32) numaralı siperini düşman hücumla ele geçirmiş, en sağdaki bir iki mangal er bizim alayın siperlerine çekilmek istemiş, fakat 3ncü Taburumuzun subayı tarafından önlenecek şekilde tekrar kendi siperlerine gönderilmişti. Yaptırdığımız keşif ve aldığımız bilgiler üzerine, telefonla 57 nci Alay Komutanını buldum. Durumunu anlattım. 57nci Alay'ın, siperlerine düşmanın girmemiş olduğu hakkındaki ısrarlı iddiası bizi de ikircikli durumda bıraktı...

Elimde telefon 57nci Alay'dan kesin bilgi bekliyordum. Bu konuşmalarımız saat 04.00'e kadar Alay Komutanı Albay Avni'yle sürüp gitti. O da ancak saat 04.00'te ileriden kesin olarak şu bilgiyi alırken, telefondan ben de şu haberi işittim.

(Siperlere düşman girmiş. Bu siperlere bir takım kuvvet sokulurken, siperden gelen ateşten bir erimiz şehit, bir erimiz de yaralanmıştı.)

Bu bilgileri alana kadar gün ağarmaya başlamıştı. Vakit kaybetmeden düşmanın bir an önce geri atılarak durumun düzeltilmesi gerektiğinden, derhal kendim komutayı ele almak üzere hareket ettim. 3ncü Tabur Komutanı Yüzbaşı Halis'te günün ağarmasıyla düşmanın asıl siperleriyle 57nci Alay'dan ele geçirdiği siperler arasında gidip geldiğini görmüş ve bana da haber göndermişti. Sol kanada gittiğimde 3ncü Tabur Komutanının uygun bir düzen alarak karşılıklı tüfek ve bomba ateşini başlatmış olduğunu gördüm.

Yaptığım incelemede, düşmanın 31 ve 32 numaralı siperleri ele geçirdiğini anladım. Bir karşı hücumu uygun görmedim. Çünkü düşmanın ağır makineli tüfek ve diğer ateşleri, kendisine yaklaşanları yok edecek etkinlikteydi.

Muharebe bütün şiddetiyle sürüyordu. Aramızdaki mesafe çok yakın olduğundan düşman topçusu bu bölgeye ateş edemiyordu. Fakat yanlarımıza ve gerimize şarapnel yağdırıyordu.

Ekli krokide (1) rakamıyla gösterilen noktadan yaptığım inceleme sonucu düşmanı geri atmak ve yoketmek için bulduğum tedbiri aşağıdaki biçimde uyguladım:

Taburlarıma bazı gerekli emirleri verdim ve kendimin uygulayacağım planın başında bulunacağımı söyledim.

(B) noktasına, düşmanın ele geçirdiği siperlerden başını çıkarmasını önlemek üzere bir makineli tüfek mevzilendirdim. Bu tüfek aynı zamanda (S) siperindeki düşmana da baş çıkartmayacaktı.

Yanımdaki 3ncü Tabur Komutanından, üç tane cesur bombacı er istedim. *Hasan (27nci Alay 10ncu Bölükten onbaşı, Kedüs İlçesinin(Kütahya, Gediz) Arap Şah Köyü'nden Mestan oğlu, doğumu 1309 (1893), Süleyman (27nci Alay 10ncu Bölükten onbaşı, İskilip İlçesinin Lape Köyü'nden (Çorum İli, Bayat İlçesi Yoncalı Köyü) Hatipoğullarından Kadir oğlu, doğumu 1308(1892), Mustafa (27nci Alay, 10ncu Bölükten onbaşı, Biga İlçesinin Selvi Köyü'nden Ahmet oğlu, doğumu 1301*

(1885), adlarında üç er yanıma geldi. Ceplerine ve ellerine bombalar dolduruldu. Bu üç ere (1) işaretli noktadan düşmanın durumunu ve siperlerden korkudan başlarını çıkaramadan körü körüne ateş etmekte olduklarını gösterdim.

Düşmanın (S) siperiyle yüksek sırttaki makineli tüfek atışlarının etkili olamayacağı sütreyi göstererek buraya sürüne sürüne gitmelerini anlattım. Onlara da kanaat geldi. İşte bu sütreye vardıktan sonra bombalarını elleriyle koyarmışçasına düşman siperlerine atmalarını, bu hizmetlerinin karşılığında kendilerini ödüllendireceğimi söyledim.

Üç bombacı er, kendilerine anlattığım biçimde, gösterdiğim sürte gerisine kadar gittiler.

Onların tehlikeye düşmemeleri için kıtalarımızın bu kesimdeki ateşlerini kestirdim. Aynı zamanda, düşmanın elindeki siperlere saldırmak için bir de kuvvet hazırlandı.

Bombacı erlerimiz görevlerini en parlak biçimde başardılar. Elleriyle koyarcasına düşmanın içinde bulunduğu siperlere tüfekçiyef bombalarını ateşleyip bıraktılar ve sürüne sürüne ilerleyerek görevlerine devam ettiler. Her bomba patlayışında siperler içindeki düşman erlerinin muhtelif azalarının, tüfeklerinin havaya fırladığı görülüyor ve buraların düşmandan temizlendiği tüfek ateşlerinin ve bomba atışlarının kesilmesinden anlaşılıyordu.

Sonuçta bombacıların temizlediği siperlere girmek üzere hazırlanan 3ncü Tabur'un 4ncü Bölüğüne hücum emri verdim. Bölük, düşmanın bizim siperlerle kendi arasını kapamak için kum torbalarıyla yaptığı duvarı yıkarak, bombalarımızın öldürdüğü düşman vücutları üzerinden ilerleyerek siperleri geri almaya başladı.

İşte bu sırada 19ncu Tümen Komutanlığı'nen 5 Haziran 1915, saat 05.15 işaretini taşıyan yazılı emrini aldım

27nci Alay Komutanı

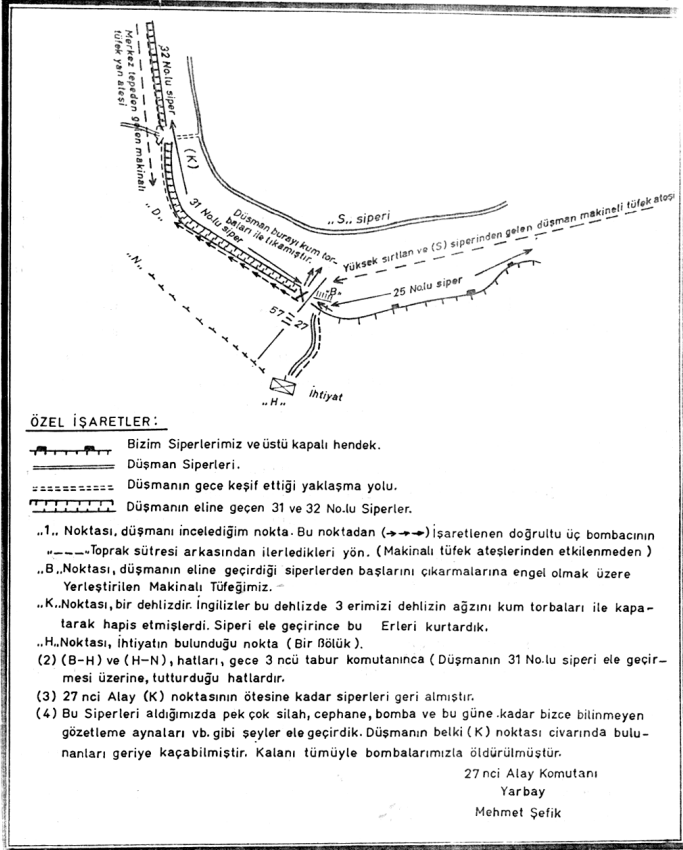
Yarbay Mehmet Şefik

EKİ: Bir Kroki

Not: Düşmanın püskürtülmesi ve yok edilmesinde en büyük görevi yapan üç bombacı erden, birisi siperlerin geri alınması tamamlanırken (S) siperinden gelen bir bombayla şehit olmuş, birisi de yaralanmıştır.

4/6 Haziran Gecesi Düşmanın 57 nci Alay Cephesinde
Ele Geçirdiği 31 ve 32 No.lu Siperler ile
Bu Siperlerin Geri Alınışını Gösterir Kroki (Ek: 2) nin Bağı

Gnkur.
As.T.ve Str. E. Bşk.

27.ALAY KOMUTANI YARBAY ŞEFİK BEY'İN BOMBA SIRTİ ÇILGINLARI (5 Haziran 1915)

(Kütahya Gedizli Mestan oğlu Hasan, Çorum İskilipli (kaydı şimdi Bayat ilçesinde) Hatipoğullarından Kadir oğlu Süleyman, Çanakkale BigalıAhmet oğlu Mustafa)

Çanakkale çılgınlarının kahramanlık öykülerini araştırırken, Genelkurmay Başkanlığı Çanakkale Cephesi hareketi 2.kitapta Şefik Bey'in 5 Haziran 1915 tarihli raporunu okuyunca yukarıda kimlikleri yazılı kahraman dedelerimin gönüllü çılgınlıklarından çok etkilendim. Çünkü Çanakkale kahramanlarıyla ilgili okuduğum tüm subay anılarında, isimleri belirtilmeden bu gönüllülerden bahsediliyordu. Çanakkale'de savaşanların hepsi hayatlarını bu vatana adanmış gönüllülerdi. Fakat bu kadar net kimlik ve memleketleri resmi harp tarihine girenlere ilk defa rastlıyordum. Bunların izini sürüp ailelerine ve daha sonraki yaşamlarına ulaşırsam, diğer kahramanlara da ulaşmış sayılıcağım. Bu kahramanların yaşam öyküleri sözel tarihten çıkıp, belgesel tarihe geçerek, gelecek kuşaklara yol gösterici olacaklardı.

Günlerce geceleri uyuyamadım. 2002 yılının başlarında ilk dilekçemi en uzağa, Çorum İskilip Kaymakamlığına yazdım. Aldığım karşılıkta Lapa köyünün isminin Yoncalı olduğu ve Bayat ilçesine bağlandığını öğrendim. Bayat Kaymakamlığına yazdığım dilekçeyle Kadir oğlu Süleyman dedeme kavuştum. Şehitlerine duyarlı Kaymakam Ali Akça araştırmayı ilçe Jandarma Komutanlığına aktarır. İlçe Jandarma Komutanı gönül dostum Metin Annadiç ise sanki kendi dedesini arar gibi dedektif titizliği ile iki yıl iz sürerek

kaydına ulaşmıştı. Beni yazı ve telefonla bilgilendirdi. Süleyman onbaşı 1941 yılında vefat etmişti. Köyde hiçbir yakını kalmamıştı. Metin Başçavuşum aylarca yaptığı araştırmalar sonucunda Süleyman Onbaşının bir torununun Ankara'da yaşadığını öğrenir. Yaptığı çalışmalarla ona ulaşır ve köyüne çağırır. Çanakkale gazisi Süleyman Onbaşı'nın köy mezarlığında kaybolmuş mezarını tespit ettirir. Komutanlarının yardımıyla Çanakkale ve Kurtuluş Savaşları Gazisi Süleyman dedenin mezarını yaptırarak, fotoğrafını bana ulaştırır.

Dünyalar benim olmuştu. Mezar taşında doğumu 1308 yerine 1320 yazılmıştı, olsun varsın. Duyarlı komutanlarım onu da düzeltereklerdir.

“Süleyman Onbaşı torunların seni 90 yıl sonra bile unutmadı. Sonsuza kadar da şükranla anacaklardır. Ruhun şad olsun.”

Bugün yolu Çorum Bayat ilçesine düşenler, Yoncalı köyü mezarlığındaki Süleyman Onbaşı'nın mezarını ziyaret etsinler. Bizler için, bu vatan için canlarını hiçe sayan tüm şehitler için Fatihalar okusunlar. Bu dualar şehitlerimizin ruhlarına ulaşacaktır.

(Süleyman Kaymaz'ın nüfus kayıt örneğinden 1308(1892) İskilip'te doğduğu, anne adı Hanife, baba adı Kadir olduğunu, 20.11.1941 tarihinde vefat ettiğini öğreniyoruz.)

Bu araştırmada yardımları dokunan Kaymakam Ali Akça ve Jandarma Komutanı Metin Annadınc'e teşekkürlerimi sunarım.

Sıra ikinci kahramanımız Kedüslü(Gediz) Mestan oğlu Hasan'a gelmişti. Gediz Atatürk İlköğretim Okulu Müdürü, okul arkadaşım Timuçin Yoluç'tan yardım istedim. Hasan Onbaşı'nın Arapşah olan köyünün adı Tepepınar olmuştu. Arkadaşım beni köy muhtarına ulaştırdı. Hasan Onbaşı'nın yakınlarından Esmâ Büyükaşlan'ın Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğüne yazdığı dilekçeye gelen cevaptan resmi kayıt bilgilerine ulaştım.

Gediz Tepepınar (Arapşah) köyü nüfusuna kayıtlı Hacımehmetoğulları'ndan 1309(1893) doğumlu Mestan oğlu Hasan Onbaşı'nın 07.04.1339(1923) tarihinde 7.Tümen, 2.Alay, 2.Topçu Taburu, 5.Bölük'ten ağır topçu neferi olarak terhis olduğunu ve 22.04.1933'te vefat ettiğini öğrendim. Diğer kahramanlarımızda olduğu gibi vatani iki defa düşmandan kurtarmak için(Çanakkale ve Kurtuluş Savaşları) dokuz yıl aralıksız savaştıktan sonra evine dönebilmişti.

Senin de ruhun şad olsun. Nur içinde yat Hasan Onbaşı! Bu millet sonsuza kadar yaptıklarınızı şükranla anacaktır

Y.N.Bu araştırmada yardımcı olan arkadaşım Timuçin Yoluç'a sonsuz teşekkürler.

Sıra en yakınımıdaki hemşerim Bigalı Mustafa Onbaşı'daydı. Biga Selvi köyü muhtarına yazdığım mektubuma kısa sürede olumlu cevap aldım. Muhtar beni Mustafa Onbaşı'nın torunu Seyfettin Dereli ile görüştürdü. Sevincimden ertesi günü zor yaptım. Arabama atlayıp, Selvi köyüne gittim. Bütün köylüler beni ve arkadaşımı konukseverce karşıladılar. Nüfus kaydını çıkarmışlardı. Mustafa Onbaşı'dan harp anılarını dinleyen yaşlılar, onun Çanakkale Savaşları'ndan sonra Doğu Cephesi'ne gittiğini, dokuz yıl savaştıktan sonra köye dönebildiğini öğrendim. Diğer gazilerle birlikte çekilmiş fotoğrafını bana verdiklerinde sevinçten uçtum. Köy mezarlığına gidip bir Fatiha okuduktan sonra köyden ayrıldık.

Nüfus kaydına baktığımda Ahmet oğlu, Fatma'dan doğma, 1301(1885) Biga Selvi doğumlu Mustafa(Dereli) Onbaşı, 1969 yılında vefat ettiğini öğrendim.

Allah rahmet eylesin. Sen de nur içinde yat Mustafa Onbaşı. Ruhun şad olsun!

Mustafa Onbaşı Gazi Arkadaşları İle Köy Meydanında

Y.N.Biga Selvi Köyü Muhtarına, torunu Seyfettin Dereli'ye ve köy halkına teşekkürlerimi sunarım.

İşte bu üç kahramanımızla ilgili elde edebildiğim bilgiler şimdilik bunlardır. Yenilerine ulaştığımda, sizlerle paylaşacağım. Köyümüzdeki, kentimizdeki bu kahramanlara sahip çıkalım. Yaptıklarını unutmayalım, unutturmayalım. Bu vatanın hangi zorluklarla kazanıldığını gençliğimize öğretilim.

Tarihini unutanların haritalarını başkalarının çizdiğini aklımızdan hiç çıkarmayalım.

27. ALAY ŞEHİT SUBAYLARI

ی ۲۷ ط ۴ ک ۱۰ یوز باشی
رضا افندی
(۱۳ نیسان ۱۹۱۵)

**27.Alay 2.Tabur 10.Bölük
Yüzbaşı Rıza Efendi
(26 Nisan 1915)**

ی ۲۷ ک ۹ ملازم ثانیسی
لطفی افندی
(۱۵ حزیران ۱۹۱۵)

**27.Alay 9.Bölük
Teğmeni Lütfi Efendi**

Y.N:4-5 Haziran 1915 gecesi Arıburun Bombasırtı mevkiindeki 57.Alay siperlerine İngiliz birliklerinin yaptığı baskın sonucu, buradaki siperlerimiz Anzakların eline geçmiştir. Bu olayı gece karanlığında sezen 19.Tümen Komutanı Albay Mustafa Kemal, bu bölgeyi savunan her iki alay komutanının (27. ve 57. Alaylar) dikkatini çekmiştir. Bunun üzerine 27.Alay Komutanı komutasındaki 27.Alay, 3.Tabur tarafından, yukarıda özetini okuduğumuz muharebe raporunda anlatıldığı gibi bölge düşman işgalinden kurtarılmıştır. Bu çatışmaları Düztepe'deki muharebe gözlem yerinden izleyen Mustafa Kemal, muharebenin ardından bu kahraman askerleri 27.Alay Komutanı ve 3. Kolordu Komutanı nezdinde takdir, teşekkür ve taltiflerini bildirmiştir. Bu raporlar aşağıdadır.

27. ALAY KUMANDANLIĞI'NA (5 Haziran 1915)

57.Topçu Alayı
gözetleme yeri
5 Haziran 1915, Saat:06.45

27. Alay Kumandanlığı'na

Muvaffakiyet ve gayretinize teşekkür ederim. Bütün şiddetinizle, tertibatınız doğrultusunda harekete devam ediniz. Kuvvete ihtiyacınız olursa, derhal bildiriniz.

19. Tümen Kumandanı
Albay M. Kemal

Not: İnşallah düşmanı tümüyle geri attıktan sonra, onun siperlerine kadar karşı taarruza kalkılmalıdır. Albay Avni'ye o şekilde bilgi veriniz.

Mustafa Kemal

TÜMEN EMRİ

(5 HAZİRAN 1915)

Düztepe'den
5 Haziran 1915

Tümen Emri

1.Dün gece tümen cephesine karşı taarruz eden düşman ağır kayıplar verdirilerek püskürtülmüş ve 57. Alay'ın 31 ve 32 numaralı siperlerine giren düşman, 27. ve 57. Alayların şiddetli karşı hücumlarıyla tümüyle yok edilerek bombayla havaya uçurulmuş ve askerlerimiz siperlerimize yerleşmiştir. 27.Alay Kumandanı gösterdiği gayret ve aldığı faydalı tedbirlerden ötürü, Kuzey Grubu Kumandanı Paşa hazretleri tarafından bir gümüş imtiyaz madalyasıyla taltif edilmiştir.

2....

19. Tümen Kumandanı
Albay M. Kemal

Ulaştırma:27., 57., 64., 72. Alaylar, topçu grupları, istihkam bölüğü ve 45. Alay 3. Tabur Kumandanlıklarına yazılı olarak emir eriyle gönderilmiştir.

EMİN ÇÖL
1892-1977

EMİN ÇÖL **1892-1977**

1892 yılında Mersin'in Civanyayla Köyünde doğdu. Orta öğrenimini Mersin'de, Assubay Okulu'nu 1912 yılında Beyrut'ta bitirdi.

28 Nisan 1915'te; 16.Tümen, 48.Alay, 2.Tabur, 2.Bölük Assubayı olarak Çanakkale Cephesi, Arıburnu bölgesi, Kanlısirt mevkiinde savaşa katıldı. 256 gün Kanlısirt' ta savaştı.9 Ocak 1916'da (İngiliz ve Fransızların Seddülbahir ve Çanakkale Cephesi'ni tamamen boşalttıkları, çekildikleri gün) alayıyla birlikte Çanakkale cephesinden ayrıldı.

Ocak 1917'de Sina Cephesi savaşlarına katıldı. 31 Ekim 1917'de Beyrisebi savaşında iki gözünü de kaybederek İngilizlere esir oldu.

Mısır'ın İskenderiye kentindeki Seydibeşir esir kampına götürüldü. 23 ay 7 günlük tutsaklıktan sonra, 7 Ekim 1919'da esaretten kurtularak özgürlüğüne ve vatanına kavuştu.

Yurda döndükten sonra " Yiten Dünya " adında bir şiir kitabı yayınladı. Cephe günlüklerini tuttuğu defterini vurulup esir olduğu gün kaybetti. Daha sonra " Çanakkale - Sina Cephesinde Emin Çöl " adı altında savaş hatıralarını yayınladı.

25 yılı aydınlık, 60 yılı karanlık geçen ömrünü 1977 yılında tamamlayarak Mersin'de vefat etmiştir. Bizlere bu güzel vatani kanlarıyla sulayarak emanet eden tüm şehit ve gazilerimizden Allah razı olsun, Allah gani gani rahmet eylesin.

Bu hatıraların Çanakkale Cephesi bölümü " Çanakkale'de Arıburnu Kahramanları" adlı bu derlemede sizlere sunuyorum. Şimdiki ve gelecek nesillere yararlı olabilirsem,ne mutlu bana.

01.04.2004
Cemalettin YILDIZ

ÇANAKKALE - SİNASAVAŞLARINDA EMİN ÇÖL*

SEFERBERLİK VAR, ASKER OLANLAR SİLAH ALTINDA

14 Ağustos 1914'de Adana'nın genel yerlerine yapıştirılan 50x60 boyundaki bir kâğıtta büyük harflerle böyle yazıyordu. Altında 90 derecelik açı ile ağzını kaldırmış bir top, yanı başında bir yığın yuvarlak güllesi vardı. Halk öbek öbek başına toplanmıştı.

Biri, "Hıı... demek daha önce köylere, mahallelere dağıtılan zarflarda bu kâğıttan varımış," dedi. Biride, "Bu zarfları açmak yasakdı. Bir mahalle muhtarı zamanından önce açtığı için mühürü elinden alındı, üç günde gözaltında kaldı", başka biri, "Çantaları sırtlayacağız, haaa...", "Öyle, ben geleli daha 15 gün oldu, beş de çocuğum var...", başka biri, "Senin beşmiş, benim yedi. Ne yapalım, vatan borcu, biz gitmezsek düşman gelir," deyî konuşuyorlardı.

Adana'nın bu durumu, yedeklerin daha şubelere gelmeden öncesi idi. 16. Tümen'in üç alayından biri olan 125 Adana'da, 47 Mersin'de, 48 de Dörtyol'da oturuyordu. Biz Mersin'li 4 arkadaş, 48. Alay'ın 2. Tabur'una verilmiştik. Ben 2. Bölüğe düşmüşdüm. Bölük kışlanın önündeki düzlükte, açık otağda idi.

Yedekler gelmeye başlamıştı. Daha çok Kozan, Feke, Kadirli, Saimbeyli yöresinden idi. Uysal, gözü pek kimselerdi. Bölükler doluyordu. Bölükte assubay yoktu. Bölüğü yetiştirmek gerekiyordu. Çünkü, yeni düzenden, öğretimden, yeni silah kullanmadan, araziye uymadan, yararlanmadan bilgileri yoktu.

15 gün sonra, bizim bölüğe Batı Trakya'dan, Köprülü Kasabası'ndan Abdulhalim adında bir üsteğmen gelmişti. "Hoşgeldin"e gitmiştim. Astlığımı yerine getirmiştim. O

* Bu hatıralardan alıntılar aslına sadık kalınarak yazılmıştır.

beni, tepeden tırnağa süzerken, ben de onu süzüyordum. "Rahat et" demedi. "Astlık-üstlük, çadır, yahut makam dışında başlar" demedi. Oysa ben sohbet etmeye değil, bölük mevcudunu, ben geleli subay olmadığını söylemeğe gelmişim. O halâ sormuyordu. Şansızlığımın sürevini bu adamda göreceğimi anlamışım. Belki 5-10 dakika hazır ol, durumunda bekledikten sonra, kendiliğimden, "Müsadenizle dedim, çıktım. Sabah bölümü eğitime çıkardım. O da geldi. Bir süre baktı, baktı... beni çağırdı, "Ben uzun süre depolarda kaldım, bu yeni öğretimi pek anlamam siz bildiğinizi öğretin" dedi. Sonra bırakıp gitti. Dört yıl, bu adamın elinden çok, ama pek çok çektim.

Adana'ya bir vagon silah götürecektim. Vagona yükletip kurşunlattım. Adana, ikmal erlerinin gelişi, şubece hazırlanıp yollanışı, at arabalarının faytonların gelip gidişi ile haşır-neşir oluyordu. Adana'nın alt yanında olan depoya, istasyondan silahları getirmek için şubeden iki kişi, birde ben, üç kişi olarak üç araba tutuyor, silahları taşıyorduk. Bazen arabacılar erlerden birini kandırıyor, iki arabayla getiriyorduk. İki araba daha gerekti. Birini bir erle yolladım. Birini de ben, Hükümet konağının batısındaki konakta yakaladım. Arabacı, elindeki belgeyi göstererek "Ben Jandarma Komutanlığı'nın emrindeyim" dedi. Elindeki belgede Jandarma Komutanı'nın mühürü de vardı. Daire yakındı. Binbaşı balkondan "O araba bizimdir, başka işe gelemez" deyi bağıriyordu. Arabacı indi gitti. Ben arabayı elime aldım, sürmeğe başladım. Arabacı arkamdan yetişti. Önceki giden arabayla, silahın kalanını teslim ettim.

SON KONALGA BOZANTI

Tren katarımız gelmediği için iki gece kaldık. Şimdi konalga bitti, geçelge başladı. Köyler, kentlerden geçecektik. Güney yurdumuzun bu son basamağından ayrılırken erlerimiz yanık yanık türkü söylüyorlardı. Birçok tünel geçtikten sonra Ulukışla'da yarım saat kalacaktık.

Dağlamaktan dağlak olan Torosların burada en yüksek tepesi içimi dağlıyordu. Ansal akılın bu olumu nice nice kişilerin yüreğini dağlamıştır. Yeğîn görmek isteğimle Ulukışla'ya koştum. İki katlı, büyük bir daire biçiminde olan bu kışla anlaşılan komu tanların, yöneticilerin otağı imiş. Öyle atların barınacağı bir ahır yoktu. Anca önünde geniş bir düzlük vardı. Anlaşılan atlar burada binicilerin elinde kalır, sabah yola çıkılmış. Tren, Ereğli'de yarım saat kalacaktı. Burayı da görmek için gittim. Kerpiç, tuğla damlara pastırmalar, sucuklar tevek tevek asılmıştı. Durakta iki köylü karpuz yığınlarının yarısını sattıktan sonra, kalanını bağışladılar, bir kenara çekildiler. Kapışılan karpuzlardan birini de ben aldım. Yol üzeri karpuz kabukları ile dolmuştu. Bu da yazılmağa değer mi demeyiniz çünkü insan içini dolduran geçmiştir. Karaman'dayız. Üstü çardaklı buğday yığını vardı. Öbür istasyonlarda da böyleydi. Bunlar, savaş ortağımız Almanya'ya gönderiliyordu.

Konya'dan mis gibi beyaz ekmek, Afyonkarahisar'dan tabakla satılan kaymak alırdık. Bir sabah Haydarpaşa'da gözümüzü açığımızda her taraf bayraklarla donatılmıştı. Sorduklarımızdan, kapitülasyonların* kaldırıldığını öğrenmiştik. Kıyıda durup, karşımızdaki İstanbul'a derin bir özgü ile bakıyordum.

İSTANBUL

Köy adıyla kocaman kocaman kentler, dar sular kıyısına karşılıkleyi oturmuşlar, bir birlerinin güzelliklerine baka baka akşamı ediyorlardı. Akşam olunca da birer saman uğrusu oluyorlardı. Şu boy boy minareleri, bir gün gök çökecek olursa altına direk olsun diye mi dikmişler acaba?... Hazine elinde olan padişahların, ganimet elde eden komutanların yaptırdığı camilerdi, bunlar.

Şurası köprü:Binlerce kişi Tuna gibi, kımıl kımıl akışıyor...

*3 Ağustos 1914 Osmanlı Hükümeti'nin genel seferberlik ilan etmesi

*17 Ağustos 1914 Osmanlı Hükümeti'nin kapitülasyonları kaldırdığını ilan etmesi.

Şurası Dolma Bahçe Sarayı : Fatih'in karadan denize gemi kaydirttiği yer.

Şurası:Koca Fatih'in yalnkılıç denize at sürdüğü yer.

Şu Çırağan Sarayı:Boy boy yükselen minareleri ile geçmişin coşkusunu andırıyor du.

Şurası:Yıldız Sarayı. II.Abdulhamit' in 32 yıl Türk Ulusunun üzerine bir kartal gibi çöktüğü yuvası. Daha sonra gördüm, kocaman kocaman güllerin dövdüğü suru, hendeği, öbek ö bek mezarlıkları, şehitlikleri...

Her çağda yurdu için can verenlerin angılarını anmak ulusal borcumuz olmalı dir...

Bir şirket hayriye vapuruna binip de Yeşilköy'den çıktığımızda güneş batmıştı. Açık bir tarlada yattık. Güneş doğarken Yeşilköy uçak alanı önünden geçen bizim Avrupa'ya uzanan tarihsel şoseden yürüyorduk. Solumuzda bir Rus Zafer (utku) anıtı, gözlerimize batıyordu. 9-10 dönümlük bir tarla bir boy taş duvarlar ile çevrilmiş mazgal konulmuş, ağaç dikilmişti. Orta yerde on metre kadar yüksek üç katlı olan bu manastırın dört yanı üstü kapalı balkon idi. Tepede altın yaldızlı küçük bir kubbesi vardı. Üzerinde ki haç yuvarlak kristal camlarla örülmüş parıl parıl parlıyordu. Çok çekici olan bu anıta biz başımızı çevire çevire baka baka geçip giderken iki papazla bir asker geçişi seyrediyordu.Daha sonra bu anıt yerle bir edildi. 1877-1878 Savaşlarında Plevne'den sonra Ruslar buraya dek gelmişlerdi. Ayastafanos, Berlin Anlaşması'na göre bir taş dikileceği yerde bu manastır bir zafer anıtı olarak yapılmıştır. Öyle ya mabet sempatik olur.

Güz aylarını Küçük Çekmece gölünün batısında Çoban Çeşmesi kırında geçirmişdik.

Bu kır, bir köyü barındıracak kadar genişti. Alt yanında, kıyıda Ambarlı rum köyü vardı. Üstünde sivri bir tepenin başında yel değirmeni bulunuyordu. Aralık ayında 16. Tümen Bakırköy'ü tren hattı üzerindeki boş cephaneliklere

yerleşmişti. Şubat ayında Bakırköy'e geldik. 47 ile 48. Alay Hayri Bey hanında boş evlerde, boş okullarda, 125 de bez fabrikasında oturmuştu. O çağlarda tatil günü cuma idi. Yukarısı mı Çırpıcı, aşağısı mı Veli Efendi Çayırı olduğunu ayırt edemiyorum. Bu çayırılıkta her cuma, her alaydan binlerce asker toplanırdı. Davul zurna çalınır, oynanır, türkü, şarkı okunur, koşma, güreş yarışları düzenlenirdi, ödüller verilirdi.

18 MART 1915, CUMA: İngiliz, Fransız savaş gemileri Çanakkale boğazını zorlamışlardı. Bizde bugün köyü boşaltmak, Ali Bey köyü civarında toplanmak için emir almıştık. O gün İstanbul'da izinli bir çok er olduğu için çanta, tüfek, palaskalarını kaldırıma yığdık. Bir nöbetçi diktik. İstanbul'da asker olanlar birliklerine gitmeleri için tallel çağırılmış, onlar da tez yetişmişlerdi.

Ertesi gün Bakırköy'e dönmüştük. Bakırköy'ün sağ yanına bitişik cephanelikte deniz kıyısına siper kazmaya başlamıştık. Çabuk vazgeçirdiler. 125. Alay Nisan bire doğru Gül Cemal Vapuru ile 47'de iki gün ara ile karadan gitmişlerdi. Yabancı muhabirler Enver Paşa'dan sormuşlardı, "Düşman boğazı geçseydi ne yapardınız?" "Güçlü bir kıyı savunması karşısında kalırlardı."

O çağda Akdeniz'de amaç olan yalnız bizdik. 1892 savaşında bize yardım eden Fransızlar, İngilizler şimdi de Rusya'ya yardım etmek için Çanakkale Boğazı'nı, kıyılarımızı zorluyorlardı. Siyaset her zaman oluyor.

12 Nisan günü (25 Nisan 1915) güneş parlaktı. Bizim 2. Tabur katara dolmuştu. Tren yolu yarmasını iki geçeleyi dolduran halkın alkışları arasında uzun bir düdükten sonra kımıldadı. Halkın heyecanı artmıştı. 'El, mendil sallayanların, uğurlar olsun diyen halkın sesi bir uğultu gibi yükseliyordu. Bizim Mehmetçikler avaz avaz. Türkü, Gazel okuyorlar, treni bir müzik kervanına benzetiyorlardı. Askeri bir gelenek var, asker bir kente girerken askerlik marşı söyler: Dağ başını duman almış... ayrılırken ayrılık, gurbet

türküsi söyler. Askerin bandolu düzgün adımlarla geçişine göz doymaz, ayrılışına iç katlanmaz.

Çatalca istasyonunda indik. Hazırlanmış Alman Çorbası denilen nohut ununa benzeyen sarımsı bir çorbanın tadı güzeldi. Yalnız biraz ağır kokusu vardı. Koku damarlarım kesilinceye değin bu koku aklıma geldikçe, burnuma da gelirdi... Akşam üstü Uzunköprü'de indik. Sabah erken yola çıktık. 100, 150 m.ye yakın bir vadi doldurulmuş, 5-6 m. genişliğinde bir yol yapılmış, ortasına bir göz köprü konulmuştu. Güney ucundaki Uzunköprü kasabası güccük, ıssızdı. Evlerin çoğu kerpiçtendi. Gördüklerimiz birkaç yaşlı erkekle, birkaç çocuktü. Şimdi bir kavun bölgesi olan Uzunköprü 1915 yılı Nisan'ında böyle idi. Geçtiğimiz arazi engebeli olmakla birlikte ekime elverişliydi. Ne bir akarsu, kaynar su vardı, ne de ekilmiş ekin, bağ, bahçe vardı. Keşan'a dek oldukça geniş olan bu topraklar ıssızdı. Bir sırtın üstünde geceledik. Yer yaştı, kuru otları altımıza döşedik. Karavana kavurmalı pirinç çorbası idi. Yalnız saat sekize doğru hazırlanabilmişti. Deve ile asker yavaş yürür, ama çok yol alır. Yolculuğun bu üçüncü gününde yorgunluk baş göstermişti. Ayağımı sürüyenler, gerileyenler oluyordu. Çantalardaki ağırlığı attırmak için yolun soluna saptık. Renkli gömlekleri, donları, bayat ekmekleri attırdık. Çantalarda iğne, iplik, çarık iğnesi, biz, kösele, meşin parçaları, örs, çekiç, kerpeten, kepkepiller çıktı. Yalnız bunları attırmadık. Çünkü Mehmetçiğin babasından, dedesinden öğrendiği iki amansız düşman vardı. Açlık, ayakkabısızlık.

KEŞ'AN

Girimdeki hayli boş yeşillige silah çattık. Ekmek, peynir, helva, zeytin ikramı gördük. Keşan burunumsu bir yükseklik üzerinde idi. Doğusundaki tepede birkaç yel değirmeni gözüküyordu. Ne de olsa suyu kıttı. Uzunköprü'den daha büyük daha şendi. Yalnız ağaç burada da yoktu. Arazi bozkırimsı idi. İleride köylüler yol üzerine

iki kazan ayran çıkarmışlardı. Birkaç kadın, erkek, beş altı çocuk temiz giyinmişler, ellerinde bardak, tas bizi bekliyorlardı. Yığınlaşma olur, zaman geçer diye içmeye bırakılmadık. Tabur Komutanı neden içmediğimizi anlatmak için beni yollamıştı. Durumu anlattım, köylülerin gönlünü almış olduk. Bu arada bir tas ayranı da içmemezlik edemedim. Kuru dağın üzerinden aşan ana şoseden, sola saptık. Bir kırdı konakladık. Sabah dağın üzerinden aşarken hava açıldı. Arıburnu'nun önünde yatan düşman gemileri ayna üzerine konmuş sinekler gibi görünüyordu.

Körfezin ucundaki ovada iki köy vardı. İkinci köyde geceyi geçirdik. Yeni açılan yolun çalıkları, ağaçları körfezden yana ÇAL, DUVAR edilmişti. O çağda eksamil denilen bir tepenin kuzey düzlüğünde boş bir rum köyü vardı. Biz güneyine geçerek Marmara kıyısında Saroz Körfezi'nin ucuna yakın bir düzlükte geceliyorduk. Yanlış bir komuta mı oldu, birkaç el tüfek sesinden mi oldu, bilmem, ikinci tabur bölükleri birbirine karıştı. Sanki bir gece baskınına uğramıştık. Ali, Mehmet neredesin? Ben tüfeğimi bulamadım... Çantam nerede...? Onbaşım neredesin sesleri, biribirine karışmıştı. Eski çağlarda böylesine şebhun denilirdi, Sırpsındığı gibi. Bölük Komutanları bir yana çekilip de bölük numarası ile çağırmasalardı bu kargaşalık sabaha dek sürecekti. Gerçi sabahta yakınmış ... İki uçurum kayanın arasındaki oldukça geniş yarık dikkati çekiyordu. Güya Saroz Körfezi'ne bir yol açılmış gibiydi.

Çok eski bir şehit mezarlığından geçiyorduk. Üstü yazılı, dikili bir taşı dahi yoktu. Yakında bir köy olmadığına göre bu şehitliği garipsiyorduk. Bırakılmış yıldız tabya sından geçiyoruz. Saros Körfezi'ne üstündü. Top konulan toprak yığınlarında bile ot bitmişti. Üç garnizon evi bomboştu. Bu durumda iken İngilizler ağır kör mermilerle dövmüşler. Bu mermiler evleri com com delmişler, çevresini tarlaya döndermişlerdi. Akşam çadırımıza bu kör mermilerden

getirdik. Sivri ucunu yere çakarak üstünde gülüşe gülüşe çaylarımızı içtik. Gelibolu'ya geldiğimizde aşırma ile döğölmüş sokaklar, evler ıpıssızdı. Kimi evlerin saçakları yanıyordu. Kıyıda bir cami çökmüş, yerinden su çıkmıştı. Minaresinin tahta alemleri yanıyordu. O geceyi şehrin doğusundaki derin bir çukurun batı yamacındaki kuytu in gibi kalkamak kayaların altında geçirdik. Anlaşılan bizi götürecekteki tekneyi bekliyorduk. 47. Alay, vapura binerken bombardıman olmuş, 12 şehit vermişti. Binemeyenler karadan yollanmıştı. Saros Körfezi'ni gözetleme yerinden haber gelince bizde iskeleye geldik.

İssiz kalan bu kentte iskele alanında kimsecikler yoktu. 63 numaralı Şirketi Hayriye Vapuru'na bizim bölük dolmuştu. Akbaş'a geldik. Çıkış iskelesi olmadığı için kıyı sularını çipil çipil yürüyerek geçtik. Burayı İngilizler balonla gözaltına alırdı. Batı yönü epey yüksek kayalıklarla düşmana engel oluyordu. 125. i getiren Gül Cemal Vapuru'na az kalmış, bir mermi degecekmiş, bir de uçak bombası kıyıya düşmüş. Yeri çukur, belli idi. Biz böyle bir ateşe rast gelmedik. Gelibolu yarımadasının en sivri, yüksek tepesi Maltepe. Bu adıyla bir köyün yanında geceledik. Kocaçimen tepesi arasında birkaç gün sağa sola dönüp dolaştık. Bakla tarlalarından geçerken bizim Mehmetçikler ayakları altında hınçla çiğniyorlardı. Diyorlardı ki "Yarın bu bakla olur, bize karavana olarak çıkar". Haklarında yok değildi. Kurtlu bakla derlerdi. Karavananın yağında sürü sürü kurtlar bulunurdu. Kıyıdan geçen şoseye indik. Boğazın en dar yeri olan NARA'nın sağ kıyısında sivri yüksek bir tepe vardı. Eteğindeki yoldan biz geçiyorduk.

Barbaros zırhlımız halatlarını dönderiyor gıcır gıcır ses çıkarıyordu. Efsane gibi olan bir milyona yakın Serhas ordusunun bir kısmı denizden buraya gelmişti. Gemileri birbirine yanaşarak bir köprü kurmuşlar, askerinin geçişini günlerce seyreden Serhasın fildişi tahtı bu tepeye kurulmuştu. Şimdi bu tepede eli flamalı bir deniz eri düşman

gemilerinin yerini, arasını Barbaros'a bildiriyordu. Tepenin batısını dolanmıştık ki, Barbaros'un iki salvo mermileri üstümüzden hışıldaya hışıldaya Arıburnu Kabatepe önündeki düşman gemilerine yollanıyordu. Kilye koyuna varmıştık. Sağımız küçük, sulu bir bataklık, solumuzda boğazın suları idi. Düşman gemileri gözüküyordu ama üzerlerinde bir uçak dolaşıyordu. Düşman salvoları da hemen üstümüzden geçerek boğaz suları direk direk yükselmişti. Bir anda şaşırdık, bataklığa girenlerimiz, yürüyüşü bozanlarımız oldu. Ben önce kendimi yokladım, başım yerinde duruyordu. Belki beş, altı metre aşağıda olsa idi bu olacaktı. Kollar, bacaklar, tüfekler, çantalar uçuşacaklardı. Koşa koşa yatbasan bir tepenin kuytusuna sığındık. Barbaros'a yakın bir mermi düşmüştü. Barbaros tepenin duldasına sığınmış karşılıklı ateş kesilmişti.

Eceabat'ın yukarısındaki zeytinlikte bir gece kaldık. Burada düşman gemilerini pek iyi görüyorduk. Savaş gemileri, çıkarma gemileri, hastane, ulaştırma gemileri kırmızı, yeşil ışıklarıyla bir kent görünümünü andırıyordu. Işıldaklar kuyruklu yıldızlar gibi her yana uzanıyordu. Erkenden Palamutluk denilen sırttaki topçu yatağına gelmiştik. Topçu komutanı şimdi düşman ateş açacak, piyadenin topçu mevzilerinde bulunması doğru değildir deyi bağıriyordu. Çabuk olun yedek siperlere boş cephane çukurlarına dolun...

PALAMUTLUK SIRTİ

Arıburnu ile Kabatepe'nin arkası biraz yüksek bir sırttı. Üzeri kalın, yüksek palamut ağaçları ile örtülü idi. Topçu mevzilerimiz bu ağaçların duldasında idi. Düşman şarapnelleri ağaçları aşırma yapıyor, üstümüzde patlıyor, misketler ileriye saçılıyordu. Bir kaç arkadaşla üstü örtülü bir çukura girdik. Bakır çemberlerden üstümüze vızılaya vızılaya iniyordu. Bir saate yakın bu çukurda kaldık. Ağaçların doğusuna çekildik. Burada iki mandilli topu

çatgıları yere çakılmış açıkta duruyordu. Mermiler ağaçlarda hayli yıkıntı yapmıştı. Tepelerini budamış, kimisi yara almıştı. Dökülen dallar, yapraklar temizlenmiş olduğu için düşman bir kaç kez yeltenmişse de yakamamıştı. Geceyi geçirmek için ne olur, ne olmaz deyi uzunluğuna bir hendek kazdık. Pek uyuyamadık çünkü yatmazsan tüm uyunmaz. Sabah olunca yakınımızda derin tabanlı on metre genişliğinde uzun doğal bir çukur varmış (Göz görmezse gönül katlanırmış) meğer.

ARIBURNU YÖNGESİ

Arıburnu toprak bir adam. 19 Mayıs gece baskınından sonra silah bırakımı, Kızılay'ın toplama yerleri 6 Ağustos ateş baskını, düşmanın Arıburnu'ndan çekilişi. Arıburnu'ndan ayrılış.

KAVAKLIDERE VADİSİ

Arıburnu gibi Kocaçimen tepesinden başlayan bu dere Arıburnu'nun bize göre soluna düşen yüksekçe sırtın arkası idi. Birkaç gıldır kavak olduğu için de bu adı almıştı, İngilizler ilk çıkarmada bu sırta kadar gelmişler, eğer 19ncu Tümen yetişmemiş olsaydı; Kilye Koyuna inmek kolay olacaktı. Denizden karadan ateş gören bu sırta beş, altı şehit verilmiş, bu şehitler yarı gömülü durumda idi. 19ncu Tümen İngilizleri geri atarken, sonradan Albayrak Sırtı adını alan fundalıkta 10 kadar ölü verdikten sonra tutundukları sipere girmişlerdi.

Gece yarısından sonra silah başı edildik. Gelibolu yarımadasında döne dolaşa iş düşmanla karşı karşıya gelmek olmuştu. (Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği kürkçü dükkanıdır). Küme küme oturup kuran okuyanlar, birbirleriyle helallaşanlar, hangisi sağ kalacak olursa çoluk çocuğuna selam götürmesini, nasıl şehit olduğunu söyleme sini dileyenler avaz avaz gurbet türküsü okuyanlar ortalığı çınlatıyordu. Sesli ağlayanları görmedim. Gerçi askerlerimiz savaşta olsun, başka türlü sıkıntılar karşısında olsun ağlamazlardı.

ی ۱۲۵ ط ۱ قوماندانی
بیکیباشی جمال بک
(۱۸ نیسان ۱۲۲۱)

*125.Alay
1.Tabur Kumandanı
Binbaşı Cemal Bey
(1 Mayıs 1915)*

Adana bayırından Karayürek deresine inen birliğimiz

Arıburun Albayrak Sırtı'ndaki Arif Bey Çeşmesi'nden su içen kahramanımız(1915)

Arif Bey Çeşmesi başındaki askerlerimiz. (1915)

İkişer koldan yürüyoruz, güya düşman çok yakınmış gibi. Ağızdan ağıza fısıltı böyle yürüyüşlerde, önu yürür arkası durur, arkası yürür, önu dururdu. Aykaranı bir geceydi. Neyin nesiydi bilmem telefon düdüklarını işitiyorduk. Kavaklıdere sırtının yüksek bir tepesinin kuzeyi yarılarak yol yapılmıştı. Buradan da denize doğru ayrılan sırta Adana Bayırı denilmişti.16. Tümen otağı burada idi. İleride sağa dönen bir yarma yol, Kanlısirt'la Kırmızı Sirt'ın arkasını alıyordu. Biz bu yoldan geçmedik. Sırtın ucunu dolanarak sol koltuğun bayırına geldik. Burası yüksekçe bir tepeydi. Burada her çalı dibi bir manga yatağı olmuştu. Kocaçimen tepesinden sızan sular Arıburnu'nun arkasını dolanıp Kabatepe'de denize kavuşurdu. Buraya Kara Yorgi (Karayürek) deresi denilmişti. Bizim oturduğumuz yerin önünde göl olarak kalmıştı.

ARIBURNU BİR TOPRAKADAM

Kuzeyden güneye doğru yüzükoyun yatmış, sağ bacağına Kocaçimen tepesine dayamış, bu bacak üzerinde bizimle, İngiliz siperleri vardı. Bacakta alttan oyulsa öbür tarafından kolayca çıkarılırdı. Fakat burada lağım atmak her iki savaşçı içinde tehlikeli olurdu. Sol bacağına 190 derecelik bir açılı açmış, Karayürek deresine dayanmıştı. Ayak bileğinden Kırmızı sırta yol ayrılırdı. 125.Alay'la 47.Alay'ın mutfağı burada idi. Düşman ordusu çıkan dumani görmüş olacak ki ara sıra bir mermi düşerdi.

Üzerinde çarpıştığımız bu toprak adamın boyu 1 km. bile yoktu. Şimdi bu adamın baş, kol, bacak, sırtının adı ile bunların hangi alaylarca tutulduğunu yazalım.SAĞ BA CAK:Kırmızı sırt.125.Alay tutardı. Düşmanla arası 50-60 m. kadardı. Lâğım, bomba atımı yapılamazdı, yalnız havan topları döverdi.

SOL BACAK: Zeytinli dereye dayanırdı. Kuzeyine Cemalbey deresi, güneyine Mutbak deresi denilirdi. Yedek birliklerce tutulurdu. Kanlısirt'ın arkasına düşerdi. Ayak bileğindeki yarma yol Adana bayırındaki yarma yol ile

birlikte KırmızıSirt, Mehmet Çavuş, pekineklerinin(siper) dışına ulaşımı sağlardı.

MEHMET ÇAVUŞ SİPERLERİ: Sağ ayağın Kocaçimen tepesine dayandığı yerdı.

MUTBAK DERESİ: Yemekler burada pişirildiği için bu adı almıştı.Yalnız havan mermileri tutardı. Dumandan dolayı bir kez de kazana düşmüş, birkaç kişi şehit olmuştu. Sonra daha kuytu bir yere kaldırıldı.

CEMALBEY DERESİ: Sağ uylukla KırmızıSirt, arasındaki derenin adı idi. 125.Alay birinci tabur komutanı idi. Bir tümen buyrultusunda şöyle okumuştum: Disiplinli, düzenli, etken olmakla birlikte eratın yiyecek, giyecek, dinlenme, eğlenme işlerine çok önem veren, asker ruhlu bir adammış. Türkü okuyanları, saz çalanları, yerine göre bir araya getirir, eğlendirirmiş. İstanbullu. İki çocuğu da varmış. Yapılı mezarı Zeytinli derede idi. Gelip geçtikçe bu taş, yığını altına sığan bu şehide hayranlık duyardım.

KANLISIRT: Boyunla kalça arası 47.Alay'ca tutulurdu. Ara yer 20-25 m. idi.

Arıburnu'nun en ağır savaşı burada yapılırdı. 9 Ağustos'ta düşman bir ateş küreği gibi bu pekineklerimize dayanmıştı.

ABDULVAHAP TEPESİ: Kahraman bir subayımızın adı olarak sağ kalçaya verilmişti.

SOL OMUZ: Arif Bey çeşmesi. Şehit bir subayımızın adına olan bu çeşmenin bir parmak suyu vardı. Sol kol, sağ kol, baş 48.Alay'la tutulurdu.

SOL KOL: Albayrak sırtı, dirseğe kadar bizim 2.Tabur, bileğe kadar 3.Tabur'un yeri idi.

BAŞ: Semertepe birinci taburca tutulurdu.

SAĞ KOL : Yeşilsirt sağ omuzdaki makineli tüfek yuvasıyla birlikte 50-60 m. batıya doğru uzanan pekinekler, İngilizlerindi.

Yeşilsirt 19 Mayıs gece baskınına değin 2.Tabur'un bölükleriyle korunurdu.

19 MAYIS GECE BASKINI!

18 Mayıs 1915 gündüzü idi. Gökyüzü açık, güneş parlak, hava ılık, çalılar yemyeşildi. Arkadan gelen bomba gürültüsü kurşun vızılısından başka hoyrat bir ses yoktu. Sabah karavanasından sonra mangalar çalı diplerindeki yuvalarında gümbür gümbür konuşuyorlardı, sigara içiyorlardı. Kimisi de söküklerini, düğmelerini dikiyorlardı. (Ben bu yazdıklarımı 1950 yılında da yine böyle yazıyordum. Savaş anılarımı yazdığım defteri 1917 yılında yaralandığım zaman bir yana fırlatmışım). Emir eri beni bölük komutanının çağırdığını söyledi. Bayırdaki sığınağında portatif karyolasında oturuyordu. Tümeden gelen buyrultuyu bana verirken heyecanlı heyecanlı yüksek sesle okuyordu. Sonra imzaladı, postaya verdi. Benizi uçuktu. Küşümlü, kaygılı idi. Sonra başını kaldırarak bana acele kaydı var, bölüklerden ikişer fedai seçilerek, 2nci taburdan üstegmen Tahsin Bey'in komutasına verilecek sağ omuzdaki düşmanın makineli tüfek yuvasına baskın yapacaklar dedi. Bu yuva iki kol arasındaki Gülnar deresini ateş altına alırdı. Oysa bu seçim işini bölük komutanının yapması daha yerinde olurdu. Bölük komutanının yanından ayrılıp da aşağıya hızlı hızlı inerken bütün bölük bana bakıyordu. Yüksek sesle ikinci bölük silah başına, düzlükte toplanacak derken bölükte hemen düzlükte toplanmıştı. Bölük iki sıra üzerine toplanmıştı. Fedailiği anlattım. Arka sıradan bir er ön sırayı yarararak ileriye fırladı. 30-35 yaşında olan bu fedai Kadirli, yahut Tekeli idi. Adı verilenin adıyla Hacı Mehmet'ti. Karasakallı bu adamı bölükte ağır başlı olarak görürdüm. Önce anlamamış sandım. Hacı Mehmet Ağa dedim, "Düşmanın sağ omzundaki makineli tüfek yuvasına bomba atacaksın, yalnız başına, anladın mı?" dedim. Bu sözlerime gücenir gibi oldu. Yüzüme gösteriştense uzak, anlayışlı, onurlu bir bakışı vardı. İkinci bir erimiz daha ileriye fırladı, ne yazık ki bunun adını, köyünü unuttum. Bunları görerek daha fedai olacaklar var idi. Biz böyle fedai

19 Mayıs Taarruzu öncesi, saldırı emri bekleyen yiğitler

seçerken mahut makineli tüfek yuvasının kurşunları üzerimizden vızır vızır geçiyordu.

TAHSİN BEY :

Bizim taburun birinci bölümünde teğmendi. Milliyetçi, ülkücü, korkmaz, ecevit (enerjik) bir subayımızdı. İstanbullu olduğu söylenirdi. Bu baskında Tahsin Bey, Bizim Hacı Mehmet, birkaç kişi daha şehit olmuşlardı. Makineli tüfek yuvasını da söndürmüşlerdi. Gece baskınında bu yuvanın ateşinden kurtulmuştuk.

HANIKLIK (Hazırlık) :

Öğleden sonra bölük komutanı beni, yine çağırmişti. İkinci bir buyrultuyu bildirdi. Bol cephane, kazma, kürek, mataralar alınacaktı. Eratın kimlikleri yoklanacak, sargı bezi olmayanlara yenisi verilecekti. Ağır hasta olanlara doktor bakacaktı.

KİMLİKLER, bölük kaydında olduğu gibi, birde küçük meşin kaplar içinde sağ koltuğun yakınında dikili bulunurdu.

Sandık sandık cephane ile, bizim bölüğe düşen 15 tane tüfekçiyef [1] bombasını dağıttım. Bu bombaların içi kirtişli idi. Ağzı burgulu, eğri, ince bir çember altından geçirilen fitilinin başı, kibrit başı gibi idi. Bombacının sol göğsüne takılı meşin kapaklı, ateşleyici kibrit kutusunda olduğu gibi bir sürtecek yeri vardı. 10 saniyede patlardı. Altı saniye saydıktan sonra atmak gerekirdi. Yoksa düşman geriye atardı. Bu bomba Bulgar yapısı olup, bombid denilen nohut ununa benzer barutu vardı.

BASKINA BAŞLAYIŞ: 18 Mayıs 1915 gecesi, bulutsuz, ay yok, korkma, ürkme yok, yıldızlar gökyüzünün karanlıklarına çakılmış birer gümüş çivi başı gibi pırıldıyordu. Parola ADANA idi. Tek tük silah atılıyordu. Akşamdan beri uyumayan, gümür gümür konuşan erlerimize "Silah Başına" komutası verilince yerlerinden fırladılar. Her takım kendi komutanının arkasında toplanmışlardı. Al bayrak sırtının sık fundalıkları arasındaki

keçi yolundan bir erle kolda duraklaya duraklaya önden arkaya doğru fıslıtı ile önü durur arkası yürür, arkası durur önü yürür yürüyorduk. Çıt bile çıkarmamağa çalışıyorduk. Eniş aşağı döndüğümüzde İngilizler sezmiş olmalı ki ateş açtılar. Artık diziyile kolun ses çıkarmamanın bir anlamı kalmamıştı. Olanca hızı ile Gülnar deresinin 50-60 m. tabanına can atıyorduk. Kazma, kürek, matra sesleriyle paldır, küldür Gülnar deresinin tabanına indiğimizde ateş hızlanmıştı. Gerçi biz gözüken bir pota değildik. İngilizlerde karanlığa kurşun sıkıyorlardı. Gülnar deresinin tabanında, 48.Alay'ın taburları, bölükleri birbirine karışmıştı. Bu kargaşalık içinde üçüncü tabur komutanı Kemal Bey'in gür sesi işitiliyordu. "Ahmet Efendi, bölüğün nerede, bölüğünü bul..." Ne bölük komutanının elinde bölükleri, ne takım komutanının elinde takımları vardı. Bölüğü takımı toplayıp da yeşil bayırı çıkıp, düşman üzerine atılmak olmuyordu. Oysa can alınacak en uygun yer bizim burasıydı. Her ere fundalıklar arasından düşman siperlerinin nerede, nasıl olduğunu, yöngesini göstermek olanağı vardı. Birde Semertepe'nin arkasına inen bir ulaşım yolu vardı. Tümen gelip de bu yerlerin durumunu görmediğine ant içerim.

Hangi bölükten, taburdan olduğunu bilmediğim bir hayli erle birlikte, Yeşilsırt bayırına tırmandık. Çıkınca da yattık. Düşman siperleri sağımızda kalıyordu. Ortalık işmişti, bir sıçrama ile biraz ileri gidip yattım.

Düşman ateşi yeğinleşmişti. Bir gün çalı arkasına yatmışım. Yanı başımda sırtı çantalı, yüzükoyun yatmış birini gördüm. "Arkadaş, arkadaş, açıkta kalmışsın, vurulacaksın..." dedim. Adamcağız kim bilir ne kadar önce şehit olmuştu. Ayağımı uzatıp, tüfeğin kayışına taktım, çektim. Mekanizmasını açtım, dolu idi. İngiliz kurşunları, çalılıarın dallarını makas gibi kırıpıyordu. Denizden bir İngiliz zırhlısı şarapnel yağdırıyordu. Yalnız üstümüzde patladığı için, misketler daha ileriye gidiyordu. Yakınıımızdaki düşman siperlerinden bomba atılmasını

düşünerek geriye süründüm. Ateş yavaşımıştı. Çalıların arasında sıcaklık beynime işlemiştı. Geride gür çalılı bir yer vardı. Benimle sırt üzerine çıkanlar buraya birer mezar gibi çukurlar açmışlar, içine yatmışlardı. Ben en sağa sürüne sürüne vardım. Elden ele kazma, kürek yetiştirdiler. Bende, kolayca kazılan yere girdim. Sıcaktan bunalıyorduk. Arkadaşlardaki sular bitmişti.15 kişi idi, komutayı benden başka, alacak yoktu. Arkadaşlardan biri ölümcül bir yara almıştı. "Su...su..." deyi bağıryordu. Bana " Su istiyor, verelim mi...?" dediler. Bende, "Su varsa verin" dedim. Adanalı bir çiftlik sahibinin oğluymuş, Kazdığı mezara gömüldü. Para gibi değerli şeylerini, hemşehrisi aldı dediler." Toprakta kalacak değil ya varsın alsın" dedim. Artık iyice, yerleşmiştik. Kendimizi savunabilirdik. Çevremizi gözetliyor, dikkatli bulunuyorduk. Erlerin birer kiloluk yedek peksimetleri aldırılmamıştı. Açlık, susuzluk içinde idik. Sigara içenler mezarının içinde yumularak içiyordu. Akşamı bekliyorduk. İleride kalmış bir arkadaş koşarak geldi, benim üzerime boylu boyunca abandı. Zavallı korku, heyecandan titriyordu. Gerçi benim mezara ikimizde sığmıştık. Ama ben altında bunalıyordum. Üzerime ılık ılık bir su akıyordu, "Ne o vuruldun da, kan mı akıyor" dedim, titrek sesi ile "Hayır, hayır, matranın ağzı açılmış da o dedi. Adamın teri, benim terim, mataranın suyu beni iyice ıslatmıştı. Boynum, ensem çamur içinde kalmıştı. Solumda onun içinde bir mezar kazıldı. Karanlık basınca geri çekilmeğe başladık. Düşman ateşi sıklaşmıştı. En sonraya ben kaldım. Şimdi Yeşilsirt'in kıyısında, ak topraklı, kuytu bir yerde toplanmış bulunuyorduk.

Sürünüp ilerlerken, yüreğimin arkasından giysilerimi kesip geçen bir kurşun tenimi de sıyırmıştı. İngilizlerin bu ateşi bizim için değil, savunmaları içindi. 36 saatten beri aç tık, gözümüze uyku girmiyordu. Öyle ya acıyan yer ayrı, acıkan yer ayrıdır. Tan yeri atmıştı. Tabur komutanına bir pusula gönderdim. Çabuk gelsinler demiş. Başlarımız öne

eğik, hem suçlu hem de güçlü yerine, hem suçlu hem kaygılı olarak geldik. Birinci tabur yedekti. Semertepe'nin duldasında birkaç ağır yaralı sedyelerde ikinci, üçüncü taburdan toplanmış, birkaç yüz kişi tasalı tasalı sigara içiyorlar, konuşuyorlardı. Meğer Yeşilsırt'ın üzerine çıkanlar biz 15 kişiymişiz. Bu gece baskının kazanılmaması düşman siperlerinin belirlenmemesi, ona göre daha akşamdan cephe alınmamasından ileri gelmişti.

Semertepe'nin ucu genişçe oyulmuş, bir sığınak yapılmıştı. İçeride oturacak toprak kaldırımlar yapılmıştı. Burada bizim tabur, bölük komutanları ile başka komutanlar oturuyordu. Hepsi de tasalı idi. Üç subayın gözleri kan çanağına dönmüş. Zafer dönüşü, tersi yenilgi dönüşü, birde başarısız dönüş varmış. O da geldi başımıza.

Sedyeli ağır yaralılar ile birlikte bir cenaze alayı gibi sol omuzdaki yarma yoldan aştık. 19 Mayıs akşamı çantaların, peksimet torbalarının, karavanelerin, kaputların yığıldığı çalı diplerine geldik. Bu manga yuvalarında kiminde 5, kiminde 6 kişi vardı. Üst yanı ya şehit olmuş, yahut da Yeşilsırt'ın oyukları, kovuklarından çıkmak için geceyi beklemişlerdi. Kişisel topluluk arı topluluğuna benzer, dağılışı tez olur. Akşama doğru bölük kadrosunu bulmuştu.

.. **BİR OLAY :**

İki gün sonra çalı diplerinde üzüntülü konuşmaların yanında birde gülüşmeler oluyordu, iki kardeşten birinin kulak kepçesini kurşun zımba gibi delip geçmişti. Sağ yüzü kanlar içinde olan bu erin kardeşi gelmeyince tedaviye de gitmiyordu. Yemeği bile yedirememiştik.

BİNBAŞI KEMALBEY :

(48 .Alay , 3. Tabur Komutanı)

1.80'i bulan boyu, 90'ı bulan kilosu, ölçüye, tartıya sığmayan azmi, cesareti, karakteri, vazife severliği, disiplini

24 Mayıs 1915 Cesarettepe Şehitleri

19 Mayıs 1915 Arıburun Şehitleri

ile eşi az bulunur bir askerdi. 19 Mayıs gecesi, "Ahmet Efendi, bölüğün nerde, bölüğünü bul..." diye bağırın üçüncü tabur komutanı idi. O bizim vaktiyle astsubay okulunun ikinci bölük yüzbaşısı idi. O, Beyrut'un ŞOREN mevkiinde tatbikat sırasında, çenesinin altında ikinci çenesinden siyim siyim ter akıtı akıtı yürürken, dizleri birbirine değen bacakları ile Kumkeli (eksibe) leri arasında bir kaplan gibi koşarken askerlik şecaat tipinin bir örneği olurdu. O, Beyrut'a gelen GOBEN (Yavuz Zırhlısı) e çağırılmıştı. Alman denizcileri üzerinde Türk askerliğinin tipik bir örneği olarak derin bir iz bırakmıştı. O, 19 Mayıs gecesi sağ bacağından aldığı yara ile çizmesi kanla dolu olarak ileriye atılmış, ne yazık ki ikinci bir kurşun avurdundan yaralanmış, dişleri dökülmüştü...

Böyle iken de yazı ile, yönetmek istemişse de sağlık ekibi geriye almış. İstanbul hastanelerinden yazdığı mektupta savaşın ne olduğunu soruyor, arkadaşlarına saygı, selam yolluyordu. Yazısı mürekkebe batıp çıkan karıncanın izine benzerdi. Kimi tarihi kimseler vardır ki, ona benzetmek, yahut tenasüha inanmak gerekirse, Binbaşı Kemal Bey, Yavuz'un 360 yıl sonraki bir tipi idi. Koç bıyıklarını yanlara uzatan heybetli bir Yavuz gibi idi... Kesinlikle, nereli olduğunu bilmiyorum.

BASKIN SONRASI

Askerlikte iki türlü baskın vardır. A)Ateş baskını; sonra hücum. İngilizler böyle yapar. B)Gece baskını: Sırpsındığı'nda olmuş ama, bu çağda olmaz. Bizim bu geceki baskın gibi. Siperlerini kazan, mazgallarını koyan, sığınaklarını oyan, makineli tüfekleri yerleştiren, aygıtla bombayı karşı siperlere ulaştıran ışık topu ile havaya paraşütlü ışık atan, el ışığı ile siperler arasını gündüze çeviren, bir düşmana kalk da gece baskını yap ha..., binlerce vatan çocuğunu kırdır ha..., bu hangi savaş tekniğinde görülmüştür.

Bu baskın için, Enver Paşa ile Veliht Yusuf İzzettin arasında görüş ayrılığı olduğunu gazetelerde okumuştum. İngilizlerde hafif makineli tüfek daha icat edilmemişti

BAŞLICA ŞU YANLIŞLIKLAR İLERİ SÜRÜLÜYORDU

- A) 125. Alay'ın hücum borusu çalması,
B) 47. Alay'ın daha siperlerin içinde iken "Allah Allah..." diye bağırması,
C) 48. Alay'ın Gülnar deresinde, belirsiz bir hedef karşısında taburların, bölüklerin bir birine karışıp zaman öldürmesi.

Bir komut harita üzerinde verilirken bu haritanın aslına uygun olup olmadığı yerinde görülmeliydi. Oysa bizim Arıburnu olsun, Anafartalar olsun bir haritamız yoktu. Çünkü, seller, donlar, depremler, heyelanlar, yangınlar, yeni yetişen ormanlar, yeni yollar ve çiftlikler arazinin durumunu değiştirebilirdi. Savaş her türlü gereği, ihtimali içine alan, hepsine de çare tedbir " isteyen bir iştir. Bu baskında bizim bölümden birkaç erin İngiliz siperlerine girerek konserve, fişek, kokulu sabun, sargı bezi gibi eşya getirmeleri İngiliz siperlerinin ön kısmını boşalttıkları anlaşılıyordu, İngilizler de, biz de yeni siper savaşına başlamıştık. Erlerin ifadeleri alındı. Siperlere girmeleri doğru idi. Çünkü bu eşyayı dışarı da, karanlıkta bulmak olanaksızdı. Bu olay gösteriyor ki ilk saldırıda makineli tüfek yuvasının tahribinden sonra İngilizler ön siperleri boşaltmışlar bizim erlerde bu anda siperlere girmişler. Arkadan gelen olmayınca dönüp gelmişlerdi. İngilizler, (mukabil taarruz) yapsalardı kolaylıkla bizim 48nci Alay'ı ortadan kaldırırlar, Kanlı Kırmızı Sirt'in arkasına düşerler, böylelikle de Arıburnu savaşını sona erdirirlerdi. Çünkü Kanlısirt Pekineği daha yapılmamıştı. (Düşman düşmanın halini bilmez) derler. Buna da tanık oldum.

ATEŞ-KES

Baskını biz yaptık, ateşkesi biz istedik, şehitlerimizi İngilizler kaldıracak değildi ya...

1915 yılı 20 Mayıs sabahı istenen ateş kes işi anca 23'te onaylandı. Ateşkes süresi 6 saatti. Şehitlerimiz kokmaya başlamıştı. İnsan ölünce çabuk kokar. Böyle sonucu bir cife (küvre) olunca çabuk kokar.

Maltepe köyündeki, Kızılay sanatoryumundan iki doktorla bir sağlık ekibi geldi. Tümenin, yedekte bulunan alayların sağlık ekipleri de tahta kutular içinde bulunan katrandan burun önlerine, avurtlarına sürerek katılmışlardı. Birkaç kişi ile oturduğumuz tepenin üstüne çıkmıştım. Siperler üzerine Kızılay, Kızılhaç bayrakları dikilmişti. Hızlı bir çalışmayla şehitler, mutbak deresine taşınıyor, oradan da Mersin deresi deltasındaki uzun hendek mezarlığına gömülüyordu. Süresinde bitirilmişti. İlginç sayılan bir yaralımız vardı. Zavallı çok ezilmiş bir durumdaydı. İşte, ilginç olan bu bir tek yaralı idi. Çünkü bu baskında bir kişiye birkaç yüz kurşun değercesine ateş edilmişti. Bu yaralı da bir kurşunla, bir çukura düşmekle kurtulmuştu. Bu erin, Simavlı olduğunu öğrendim, sürenin sonunda yine kurşunlar vızıldamaya, bombalar patlamaya başlamıştı.

16. TÜMEN ALAYLARI

Her alayın genel karakterlerine göre verilmiş birer takma adı vardı. 125'e Hücum Alay'ı, 47'ye Namaz Alay'ı, 48'e Tiyatro Alay'ı, denilirdi. 125.Alay, 16.Tümen'in giriştiği her savaşın önünde gelir, hepsinde de başarı gösterirdi. Arıburnu çıkarmasında 19.Atatürk Tümeni'nden sonra yetişerek düşmanı durdurmuştu. Bayrağında şeref, kahramanlık madalyaları vardı. Adana çevresi erlerinden kurulan bu alay, 16.Tümen'in bir vurucu alayı demektir. Alay komutanı Abdülrezzak Bey, çok cesur, ecevit bir adamdı.

Arıburun 125.Alay Siperlerinde Mehmetçikler Alay İmamıyla

Arıburun Kırmızı Sırt'ta 125.Alay Siperleri; sağdan ikinci 125.Alay Komutanı Yarbay Abdülrezzak Bey ve yanında Alay İmamı

47.ALAY: Mersin çevresinden kurulan bu alay, Arıburnu'nda Kanlısırt gibi en tehlikeli bir yerde 9 ay, kanlarını dökmüşlerdi. Başka alaylardan yardım gelmeseydi düşman sol bacak sırtına yerleşecek 125. ile 48.Alayların arasına girmiş, Arıburnu yöngesi ikiye bölünmüş, ulaştırma yolu kesilmiş olacaktı. Arıburnu' da düşmüş olurdu.

48.ALAY: Kozan, Kadirli, Feke, Saimbeyli yöresi erlerinden kurulan bu alaya Tiyatro alayı denilmesi yersiz değildi. Erler, neşeli, boylu poslu, kuvvetli, cesur kimselerdi. Eğlenceyi çok severlerdi. Bunun için piyes, temsil, monolog yapıldığı gibi, düdük, kaval, kemençe çalarlar, hora teperler, çeşitli oyun yaparlardı. Bu oyunlara rasgelen Almanlar fotoğraf çekerlerdi.

ŞEHİTLİKLER

Şehidin kefeni, kanlı giysisi, türbesi de şehitliktir. Uğrunda can verdiği yurdunun 10. 000lerce km.lik oranına göre bir el basımı yerdir. Sözgelimi, Kırmızısırt'ın Cemal Bey deresinde, Kanlısırt'ın Mersin deresiyle, Karayürek deresinin kavuştuğu yerde 40-50 m. uzunluğunda, bir boy genişliğinde, 3 hendek olup, 6 Ağustos'tan sonra ben gördüğümde, iki hendek dolmak üzere idi. Akşama dek şehitler istif ediliyor, üstü topraklanıyor, ertesi günkü şehitler konuluyordu. 48'in şehitliği Albayrak sırtının arkasında bir hendekti.

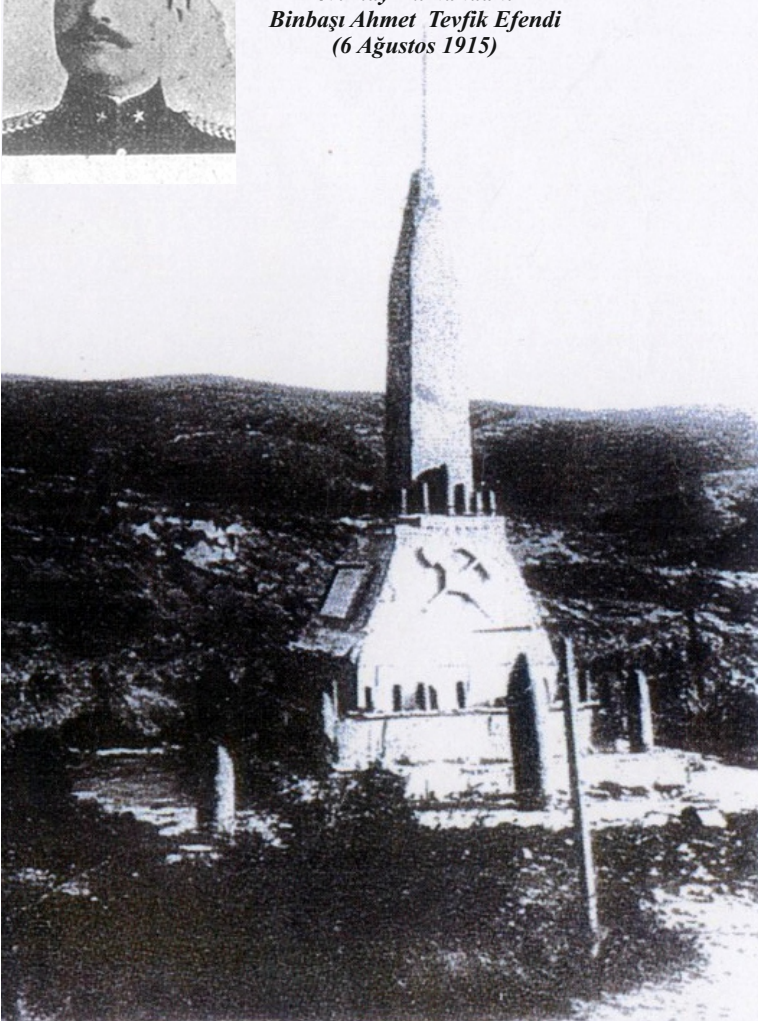
ARIBURNU'NDASİLAH DURUMU

Savaşta önemli olan, mevcut silahların cephanesidir. Savaş gücünü sağlayan iki türlü araç vardır: A) Ateşli, yahut delikli demir, B)Ansal güç (moral). Bu iki savaş gücü bir ordunun niceliği ile niteliğini deyimleyen bir makasa benzer. Erler birbirlerine, onbaşı bir daha üst komutanlarına baka baka dayanışır. Savaş öyle bir ters iştir ki, gözünün önünde arkadaşın vurulur da, senin vurduğun görünmez.

۴۷ ی قوماندانی ممتاز بیکباش
احمد توفیق پک
تاریخ شهادتی : (۲۱) عوز ۳۴۱

**47. Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Tevfik Efendi
(6 Ağustos 1915)**

*Arıburun Kanlısırt'ta Anzak Mezarlığı(Lone Pine) karşısında
savaştan sonra yapılmış Türk Abidesi.(1919*

Savaş vurmak içindir, ölen, ölmeyen, o başka... TOP:Karada, açık yerde olsun, kapalı yerde (siperde) olsun savaşçının yalnız olmadığını duyuran top ile uçaklardır, morali güçlendirir. Arıburnu'nda 3 çeşit top vardı.

A) Bir gece kaldığımız Palamutluk sırtındaki 75 mm. Çöl Bataryası. Düşman pekineklerinin arkası ile çıkarma yerlerini döverdi. Arıburnu'na en çok yararı dokunan bu toplardı. Gerçi düşman toplarından baş kaldıramazdı. Hele denizden çok dövülür, palamut ağaçları delik, deşik edilirdi. Yangın mermilerine karşı istihkam bölüğü karşı kordu. Kırılan dalları, kuru yaprakları ayıklarlar, seyrek olan ormanın arasını temiz bulundurlardı. Bu topların vızıl vızıl gelen mermi seslerini işittikçe sevinir, heyecanlanırdık. Ha Ahmet Ağa... ha Ahmet Ağa, seni göreyim derdik.

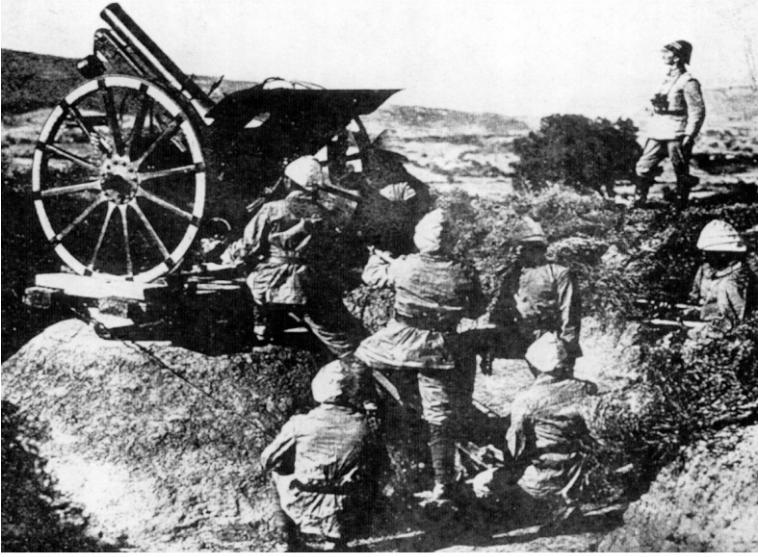
B)Kavaklıdere sırtında bulunan 105 mm.lik Fransız yapısı bir toptu. Düşman pekineklerinin arkasını döverdi. Çok gür sesi vardı.

C)Adana bayırının doğusunda, yüksek bir tepenin arkasında 210 mm.lik çok eski, bir tek havan topuydu. Güllesi büyük kara bir yumurtaya benziyordu. Ağzından dolar, fitille ateşlenirdi. Üstümüzden geçerken bir kara kuş gibi gözükdü. Düşman çekildikten sonra karpuz kabuğu gibi parçalarını görmüştüm.

TÜFEK DURUMU : Önce, kasalı Alman tüfeği olup, çok güçlü idi.

BOMBA DURUMU:Yukarıda yazıldığı gibi, Bulgar yapısı, yuvarlak, tüfekçiyef bombasıydı. 15 cm.lik 2 kg.'a yakın ağırlıkta, başka bir öğrü vardı ki, önceleri lağım patlatılmakta kullanılırdı. Yalnız çok tepkili olmadığı için yüzyıllar önce kullandığımız Humbaracı usulü kullanılırdı.

UÇAK DURUMU:Beş, altı tane olan bizim uçakların otağı, Akbaş yakınındaydı. Bu savaşlarda uçaklar tek tek uçarlardı. Alçaktan uçtukları için yöngenin (cephe) üstüne pek gelemezlerdi. Tüfek ateşi bile yıldırırdı. Bizim uçak savar topumuz yoktu. Birinci Cihan Savaşı'nda yurdun dört

Düşman Uçağı Avlayan Türk Uçaksavar Topu (Çanakkale1915)

*İngilizler periskoplu
(Aynalı) tüfeklerle
siperde*

bir yanı yönge olduğu için silah da buna göre dağılmıştı.

ARI BURNU'NDA İNGİLİZ SİLAHLARI:İngiliz uçakları da tek tek uçar, tek bomba taşır, bombalar büyük bir gürültü ile patlar, derin bir çukur açardı. Bir uçak savar, bir ışık saçır topu ile bir havan bataryası vardı. Mermilerinin düştüğü yer sapsarı bir boya ile boyanırdı. Lağım kazma, toprak çıkarma makaraları ile çeşitli el mihaniki güçle atılan bombaları da vardı. Seddülbahir'de olduğu gibi Arıburnu'nda bizim kara kedi dediğimiz tekerlekli bombalar yoktu. İmroz Adası bir üs olarak kullanılırdı. Uçaklar oradan uçar, savaş gemileri orada barınırdı.

ÇEREZLER, KÜLTÜREL NESNELER: O her manganın karavanası dolu dolu, haftada bir kezde kuru üzüm, fındık, fıstık, ceviz içi, incir verilirdi. Düzine düzine kalem, kağıt, zarf, kartpostal, öykü, roman, tarih kitapları Kızılay'ın bağıışı idi. Parmakizi'ni, Gulyabani'yi, Osmanlı Tarihi'ni burada okumuştum.

TEMİZLİK DURUMU: Bu durum suya bağılı idi. Aylar geçerde de, ne giyen ne de giyilen yıkanırıdı, dersem abartmış (mübalağa etmiş) olmam. Bu yüzden kıl biti türemişti. Gerçi taa, arkada genel bir temizlenme yeri vardı ya, onunda ütü örgütü yoktu. Duvarları kerpiç, üstü toprakla örtülmüş bir yıkanma yeri idi. Bir bölüğe iki ayda bir sıra gelirdi. Taburun 4 sakası vardı. Su ta gerilerden getirilirdi. Sabah çorbası, çayı ile öğle, akşam yemeklerine, birde içmeye ancak yeterdi. Önceleri Karayürek deresindeki birikinti sular ile giysi, vücut yıkanırıdı. Bu sular kuruduktan sonra, erler bu işleri, matara suları, mutfaktan artan sular ile yaparlardı.

PEKİNEK DURUMU : (SİPER)

BİZDE: Bu günkü savaş tekniğine uymayan biçimde kazılır. Her manga arası 4 m.lik basamaklı, iki manga arası düğdüçlü bir yer bırakılır, mangaların yerinden çıkan topraklar önüne serilirdi. Bir bomba, bir havan mermisi bir mangayı savaş dışı ederdi. Böylelikle çok yitik verirdik.

Sina yöngesinde bile bu biçim siperlerden vazgeçilmemiş, Arıburnu'nda ki İngiliz siperlerinden örnek alınmamıştı. Ne olsa kötü alışkanlıklarımızdan kolay kolay vazgeçemiyoruz. Arıburnu'nda, Sina'da olsun toprak barınak, sığınak yapmaya çok elverişli idi. Her iki yöngede de kayalık taşlık yer yoktu. Kocaçimen, Maltepe gibi, en yüksek yerler dahi topraktı. Karınca, fare, yılan, kuş, çakal, tavşan, kurt gibi hayvanlar da yoktu. Gelibolu yarımadasında Bolayır, Gelibolu, Eceabat gibi küçük kentler, anca da 10 köy vardı. Akar kaynak suları yoktu. Gelişmiş ormanları yoktu. Tarıma elverişli yeri çoktu ama, susuzluk vardı.

İNGİLİZLERDE

İngilizler çekildikten sonra siperlerini gezdim. 2,5 m. derinliğinde, 4 kişilik ateş yeri, arası bir köprü gibi konulmuş üzerine toprak atılmış, arka yeri sığınak yapılmıştı. 8 kişi alan bu barınakların 50 cm. yarılmış, iki yanı kaldırım biçiminde idi. Burada yedek olarak bulunanlar dergi, gazete, roman okuyorlar, resimler seyrediyorlar, iskambil oynuyorlarmış. Bu sığınakların üzeri toprakla yükseltilmiş, çiğnenmiş olduğu için değme havan topu etkisiz kalır. Dört savaşçının yönü kum torbalarıyla kapatılmıştı. İngiliz tüfeklerinin arpacık kulakları bu kum torbalarının arasına sığdırılmış, gözetleme dört köşeli boruların iki ucuna ters konan aynalar ile yapılmış. Nişancılar tabandan 1 m. artı yüksekte bulunmuş. Bunun yararı bomba parçasından biraz olsun korunmaktı. İngilizlerde kalkan çoktu. Bunun için tetiğe bir tel bağlarlar, hedefi görünce teli çekerlermiş.

PEKİNEK SAVAŞLARI

TAHKİMAT SAVAŞI :

Kapalı yer savaşı demektir. Bir düşmanı durdurmak için en gerekli olan savunma savaşıdır. Yalnız, açık yer savaşıdan daha çok savaş tekniğini gerektirir. Gözetme, ısıtma, ses dinleme, kalkan, kum torbaları ile mazgal, lağım, barınak bu tekniğin başlıca gereçleri aygıtlarıdır. Hüner, hile, aldatma, dikkat gibileri de kurnazlık tekniğinden sayılır.

GÖZETLEME ;

Ayna, kalkan deliği ile olmak üzere iki türlüdür.

AYNA İLE :

İngilizlerde: Üç parmak eninde, 20 cm. uzunlukta, çinko boruların iki ucunda iki ayna. BİZDE : El büyüklüğünde beş parmak eninde, 60-70 cm. uzunluğunda iki tahta pervazın uçlarına geçirilir, iki ayna ile yansıtma olurdu. Üstteki aynanın düşmana bakan düzeyine yansıyan düşman siperleri, dosta bakan yüzeyine de yeniden yansır. Biz bu gözetleme aracını İngilizlerden öğrenmiştik. Yalnız bizim pervazlı aynaları İngilizler çabuk kırarlardı. 12 Temmuz'da Yeşilsırt'ın kenarında bir bölüklük siper kazılmıştı, düşmanla arası 15-20 m. idi. Albayrak sırtındaki siperlerimizin bir ileri karakolu gibiydi. Çalılar, ekinler sararmıştı. Görüş engel oluyordu. Biz yakmak istedikse de başaramamıştık. İngilizlerin yangın bombası ile cayır cayır yandı. Pınar çalılarının zopçuğu kaldı. Ara yer dazlak, uyuz bir biçime girdi. İkinci tabur bölükleri arasında keşikleme (münavebe) ile birer hafta tutulurdu. Sıra bizim bölüğe gelmişti. Siperin bir ucundaydım. Aynanın kırıldığını söylediler, kırıkları gözlemcinin önüne dökülmüştü. Bir ayna yerleştirdik. Sallamalı olarak gözetmek istedik. Zor olduğu için bıraktık. Aynanın üst kısmını tutuyorduk. Böylelikle biraz oluyordu.

İŞITMA

Bizde ışıtma türünden, bir tane olsun yoktu. İngilizlerin hem elle attıkları, hem de topla havaya attıkları paraşütlü ışıtmaları vardı. Yarım saatten fazla havada dururdu.

KALKAN :

Çelik sacdan yapılmış, eğik, i yüzü kulplu korunma aracı. Bu eski savaşlarda kullanılırdı. Bize gelen 10 kalkan düz olup uvaldız sığacak bir deliği ile tüfeklerin ucu sığacak, kapaklı bir mazgal deliği vardı. Elverişli yerlere koyduk. Kum torbalarını ileri ileri alarak kuytu bir yer yaptık. Gözlemci kalkanın göz deliğinden rahat rahat bakacaktı. Kalkan da pek bir işe yaramıyordu. Görülen bir potayı vurmak için mazgalı açmak, tüfeği mazgala sürmek için 5-6 saniye geçiyor, potada gözükmez oluyordu. İngilizler mazgaldaki tüfeği de vuruyorlardı. Nitekim başka bir mazgalın yanına ağrılmıştım, bizim erler glşuyorlardı. Ne o...?, İngilizler sıan oynatıyor, dediler. Delikten, baktığımda hastanelerde beslenen, halkın el faresi dedikleri 3 fare birbirleriyle oynaşıyorlardı. Sanırsam ayakları ip ile bağlı idi. Erin birinin tüfeğini aldım, mazgala uzatır uzatmaz bir kurşun kundak bileziğini darmadağın etti. Mazgalı kapattım, onlar oynatsın biz gülelim dedim.

NİŐANCILIK :

İngilizlerin iyi bir nişancı olması, tüfeklerinin yapısına borçlu olmalarındandır. Bizim bir atasözümüz var. Alet işler, el oğnr. Gerçi aleti de yapan eldir. İngilizler, topunu, tüfeğini kendisi yapar. İngiliz tüfekleri boydan boya kundaklıdır. Arpacığı bir parmak ykseklisinde iki kulak arasındadır. Potayı bu kulak arasına getirdin mi, tamam, tetiği ek, kurşun boşa gitmez. Hele siperlerde olduğu gibi nişan alma aygıtı da takılınca. Sonra gözden, gezdin, arpacıktan geçen hat deyi kuralları da yok. Tepmesi de yok denecek kadar az.

BİZDE

Bizim tüfeklerimiz İngilizlerinkine uymaz ama erlerimizin onda üçü iyi nişancıdır. Sözgelimi: Bir boş kapçığı çalı üzerine dkiniz. 20 m. den vuranları bulacaksınız.

LAĞIM :

İngilizler de olsun, bizde olsun lağım patlatma işi çok çalışılan, çok yıkıntı yapan bir işti. Siperlerin altına kadar gelinir, sağa, sola kol açılır, tahrip kalıpları yerleştirilir, ağzı iyice sıkılanırdı, yoksa geri teperdi. Elektrik akımı ile patlatılırdı. Bizim Yeşilsirt'taki lağım tünelini, başıbozuklar kazıyordu. Toprak taşıyan birisine sordum,

- "Anlaşmalı mısınız, parayla mı çalışıyorsunuz.?"

"Hayır, ağır hükümlüyüz, mahkumiyet bedeli olarak çalışıyoruz".

AHBAPLIK :

Her an birbirinin canına kıymak isteyen iki savaççı bir sırası gelir ahbap oluverir lerdı. Bu ahbaplık savaşın bir cilvesidir. En çok ilgi çekici tarafı birbirlerini aldatmamalarıdır.

Sözgelimi: Bizimkiler sigara yerine toprak doldurup, (çekirdeksiz üzüm, fındık, badem içi yerine bir mendil toprak çıkınlayıp) atmazlardı.

İngilizler de, bir kutu konserve, reçel yerine toprak doldurup atmazlardı. Yahut bunları atarken, arkasından da bomba atmazlardı. Böyle sempatik olaylar siperler arasında çabuk yayılırdı. Tarihten, siyasetten uzak, böyle dostluk, ahbaplık bireyleri çok duygulandırır. Bizim genel karakterimizde dostlukta, düşmanlıkta iki başlıdır. Dostluğumuzda çok samimi, düşmanlığımız da düşmanın iyi durumuyla değişir.

TOPLAMA, KONAKLAMAYERLERİ :

BERİDEN ÖTEYE olan toplama yerleri ile, ÖTEDEN BERİYE olan konaklama yeri şöyle idi.

BERİDEN ÖTEYE :

A) KİLİTBAHİR: Seddülbahir 'den gelen yaralı, hasta olanların genel toplanma yeri.

B) KİLYE: Arı burnu'ndan gelen hasta yaralıların genel toplantı yeri. Bu yerlerdeki yaralılar Kızılay boyalı Reşit Paşa, küçük Şirketi Hayriye vapurlarına bindirilir, İstanbul bul'a dek olan yerlere yollanırdı.

ÖTEDEN BERİYE :

A) Arıburnu ile birlikte (7),

B) Kilitbahir ile birlikde (8). İstanbul ile çevresinde tedavi edilen sakat kalmayan erlerimiz, jandarmasız (kendi başlarına) Uzunköprü'de trenden inerlerdi.

Birinci Konaklama: Uzunköprü (2) orta bir köy, (3) Keşan, (4) Saros Körfezi'nin ucunda bir köy, (5) Gelibolu, (6) Yarımadanın ortasında bir konaklama yeri, (7) Arıburnu. Bu toplantı yerlerinde toplanan erler bir iki gün alıkonulur, temizlik yaptırılır, iyi bakılır, yırtıkları, sökükleri dikilir, yollanırdı. Seddülbahir'e gidecek olanlar da Gelibolu' dan denizyoluyla gönderilirdi.

YARALANMIŞTİM DA BAŞIMDAN GEÇMİŞTİ, BU YERLER :

15 TEMMUZ: Bizim bölüğün Yeşilsırt'taki bir haftalık süresinin üçüncü günü idi. Siperlere çok bomba düşüyordu. Hem de ses çıkan yerlere. Çavuş, onbaşılar ile fırıl fırıl dönüyordum, siperlerin içinde. Gözümü birde ben dayayayım dedim gözdeliğinden yine görememiştim nereden atıldığını. Burnunun önünü göremeyen kabilinden imişim meğer. Ben yaralanıp gittikten sonra bomba yuvası bulunmuş, söndürülmüş.

Çanakkale 1915'te yaralı taşıyan at arabası konvoyu

Çanakkale'den İstanbul'a 63 Nolu Hastane Gemisi'yle yaralı nakli

Şimdi yeri gelmişken düşman çekildikten sonraki gördüklerimi yazayım. Bizim siperlerin ortasında yüksek bir yer vardı. Düşman yer altından iki metre yakınına gelmiş, bir kuyu açmış, kuyunun ağzını tel ile helezoni bir yay yapmış. Üstüne toprak boyası bir bez örtmüş. Bombaları atacağında yayı çeker, çektikten sonra bırakmış. Kuyunun ağzı yere benzemiş oluyordu. Bir erimiz omzundan, başından bomba yarası almıştı. Sağlık ekibi başka yaralı götürmüştü. Bu erin yarasını sarmak bana düşmüştü. Siperlerin hemen arkasındaki kuytu bir yerde yaralı sızlanıyordu. Yarayı sarmış, bitirmiştik ki, bombanın birisi birkaç adım arkama düştü.

Yere kapan(kaman)mıştım. Bomba arkamda patlamıştı. Yaralarım çoktu. Saç bomba olduğu için yaralar, derin değildi. Kendimi yokladım, yürümek gücünü buldum. Sıhhi yede yoktu. Semertepe'nin sığınağına geldim. Sağlık ekibi beni çalı dibi otağımıza getirdi. Bir saka katırına bindirildim. Kızılay'ın birinci sağlık yuvasına geldim. Çeşitli biçimlerde otunak (tek tek oturma yeri, oda, bir ev içinde olur)lar yapılmıştı. Burası daha çok diş, kulak, burun, boğaz, deri hastalıkları içindi.

Altı yaralı ile birlikte bir Kızılay at arabasına bindirildik. Kilye 'deki genel toplantı yerine geldik. Burada pansuman edildim. Ertesi gün 15 yaralı ile Şirketi Hayriye vapuruna bindirildik. Akbaş, Gelibolu, Lapseki, Çardak'tan daha ötede bir yere uğradıktan sonra geri döndük. Kilitbahir'den de yaralı aldıktan sonra, artık Marmara'nın içinde yüzüyordu. Bu zikzaklar bizi sıkmamıştı, nasıl olsa, nereye gitsek böyle bakılacaktık, böyle sevgi, saygı görecektik. Bir iskeleye geldik. Solumuzda yüksek, appak bir yapı gözüküyordu. Burada ipekböceği beslenirmiş. İskeleden çıktığımızda hayli halk, sağlık ekipleri birikmişti. Kolu bantlı sağlık ekipleri bizi kucaklayarak arabaya bindirdiler. Kasabanın dışında tek katlı bir evin önüne iletiler. Üç çadır kurulmuştu. Ateşin üstünde iki kazan sıcak

su kaynıyordu. Tırnaklarımızı kestiler, traş ettiler, yıkandık, tertemiz iç, dış giysilerini giydik, okulun bir odasında, yere serilmiş yataklara yatırıldık. Burası Mürefte'nin bir ilkokuluymuş. Başucumuzda boydan boya bir tele asılan kimliklerimiz vardı. Tereyağı sürülmüş ekmeğe, çay, peynir getirildi. Sonra da birer bardak sütlü kahve birer paket sigara, birer mendil, getirildi. Çarşafların, mendillerin, yatak yüzlerinin, berelerin, gömlek yakalarının üzerinde kırmızı iplikle MÜREFTE KADINLARI diye işlenmişti. Her yanı pırıl pırıldı. Bu sağlık yurdunu savcının, hakim, hekimin, garnizon subaylarının eşleri açmıştı.

Savaşın, seferlerin, sıkıcı bunaltıcı yaşamından sonra böyle şefkat dolu bir yuva hepsini unutturuyordu. Bir daha yaralansam, bir daha buraya gelsem olmazdı ya gönül böyle istiyordu. Bu cümleleri hasta yuvasının hatıra defterine yazmıştım. Bu yazı beni tanıtmış, sevdirmişti.

Sağlık yurdunu açan kadınlar her gün sabah erkenden, geliyorlar, temizlik işleriyle uğraşıyorlar, yüzüme datlı datlı bakıyorlardı. Acaba bir ağırları, sızıları, istekleri var mı diye...?

Burada bir aydan fazla kaldım. Belimdeki, bacağımdaki yaralar 20 gün sonra iyi olmuştu. 5-6 günde ayak tedavisine geldim, gittim.

MÜREFTE

Eskiden deniz kıyısında güzel bir kasaba imiş. Bulgarlar yakıp yıkmış. Yıkıkların ara sında pencere, karyola demirleri gözükiyordu. Tuğla ocakları, ipekçilik durmuş, bağlar bakımsız kalmış, Türk nüfusu yarı yarıya azalmış, Rum nüfusu olduğu gibi kalmış, İstanbul'a değin uzanan ünlü düz rakısı çıkarana altı imbiği varmış. Oysa bağların 3/4ü Türklerinmiş. Bu sözleri söyleyen bir tapu müdürüydü. Hükümet Dairesine gitmişim. Mürefte Kadınları'nın, yaralı bakımevi kadınlarından birinin eşi beni müdürlüğe çağırdı. Bunları söyledi.

"Peki siz, neden bir imbik fabrikası kurmadınız",

"Şarap, rakı, dolayısıyla içki İslam dinine aykırı olduğu için".

"Üzümleri ne yaparsınız...?" "Üzüm suyu olarak Rumlara satarız".

"Üzüm suyu çıkararak yapgı (tesis)ları görmüştüm. Bir olukla sular tahta fiçılara akıyordu. Üzüm çiğnenen yer yüksekte bir taş yuvak (silindir) ile eziliyor dediler, Mürefte'nin çok güzel bir yeri vardı. Şimdi umarım ki, apartman(tümev)larla donatılmış güzel bir kent olmuştur. Bir ay kaldıktan sonra 7 kişiyle yöngeye gitmek için ayrıldık. Elimizde belgemiz varıdı. Ben baş olarak yola çıktık. Şarköy'de ekme, peynir, zeytin verdiler. Ayak bileğinin Marmara yüzünde çalılar arasında geceyi geçirdik. Beşinci konaklama yerinde hayli, tedaviden dönenler toplanmışlardı. Burdan ilerisine jandarma ile yollayacaklardı. Başkana gittim. Biz Mürefte'den... Bunlar Uzunköprü'den jandarmayla mı geldiler, dedim. Biz onu demek istemedik, dedi. Maksudımız Gelibolu'da Mevlevi Tekkesi'nde toplu yemek yemek, toplu yatmak, gitmek içindir. Böyle yerler daha ilerde de vardı. Nitekim Gelibolu'dan çıktıktan sonra yola aralı bir güccük köy vardı, yol üstünde bir adam bizi götürdü. Çeşme başında yemek, helva yedirdiler. Birer mendil birer sigara paketi de verdiler. Savaşta yaralı yahut gazi olmak coşkusu ile bugün bile gözlerim doludur. Altıncı konaklamadan sonra Maltepe Köyü'nün batısındaki su kuyusunun başına geldik. Hayvan, haşat hayli kalabalıktı. Beş, altı köy kadını kuyudan su çekerek hayvanlarını suluyorlardı. Önce köyün kuzeyinde bulunan Kızılay Sanatoryumu'na İngilizler balonla obüs ateşi yapıyorlardı. Kadınlar mermi düştükçe sızlanıyorlar, ağlaşıyorlardı. Hele içlerinden çok güzel bir kadının güzel ela gözleri dolup dolup taşıyordu. İleride bir ormanda Liman Von Sanders Paşa'nın otağı vardı. Yedinci konaklama Arıburnu'nda Semertepe idi. Bizim ikinci tabur buraya

geçmişti.

(TRİUMPH) TİRİYÖMEFNASIL BATMIŞDI :

O çağda siperlere gelen bir gazeteden okuduğumuza göre beş Almanya denizaltısı Cebelitarık Boğazı'ndan Akdeniz'e geçmişlerdi. Bir gün Tiriyömef zırhlısının batmakta olduğunu işittim. Albayrak sırtının biraz yukarısına çıktım. Dürbünümle bakıyordum. Yalnız başına kalan bu savaş gemisi bir tepe görünüşüyle, kalın ağlarına güvenerek kalmıştı. Şimdi gemi yan yatmış. Adamları denize dökülmüş çipil çipil yüzerek gemiden uzaklaşmaya çalışıyorlardı. Yanımdaki erlerden hiç birinin oh... çektiğini işitmedim. Oysa bu gemiden çok çekmiştik. Biraz sonra ne kendi, ne ağı, ne bağı kaldı. Torpil için çevresine gerdiği ağ, kendileri için balık ağı olmuştu.

6AĞUSTOS GÜNÜ :

İngilizler bir yandan Anafartalara çıkarma yaparken, bir yandan da Arıburnu'nun önüne savaş gemilerini dizmişlerdi. Ben bu tarihte Mürefte'de idim. Savaşın can alıcı yeri olan KANLISIRT'taki siperlerinin üzerine flamalar dikmişler. Bizim siperler 5-6 saat ağır dövüldükten sonra saldırıya geçmişler. Sonucu bir ateş küreği gibi Kanlısirt'a sokulmuşlardı. Bomba, süngü ile karşı korken durum "Ya ölüm, ya kalım" kertesine gelmişti. 47. Alay çok eksilmişti. 13,14. Alaylar yetişmeseydi, toprak adam ikiye bölünecek, bu ölüm bizim için bir kader konusu olacaktı. İngilizler Cemalbey deresinde bir çukura gömülmüştü. Bizim hendeklere gömüldüğümüz gibi...

Kanlısirt'ta ana yol bir buçuk m. olup, iki geceleyi çam tomrukları dikili üstü tahta dal ile örtülürdü. Kanlısirt'ın döğülüğü sırasında bunlar yıkılmış, geliş-geçişe engel olmuştu. Üstü açık siperler işe yarıyordu. En gerekli olan geniş yoldu. Yıkılmayan yerleri de vardı. Top atışından sonra bu yıkıntılar kaldırılmış, yol açılmış, karşılıklı bomba yolu olmuştu. Kâh İngilizler koşa koşa gelir bombasını atar geri

kaçarmış, kâh bizimkiler koşa koşa varır bombalarını atar dönerlermiş.

İLGİNÇ BİROLAY :

Bu olay Enes Akgül adında bir hemşehrimin başından geçmiş. Bana şöyle anlatmıştı: Bilmem kaçınıcı kez oldu, bomba atıp dönüşümde bana yetişeceklerini anladım bir köşeyi dönerken ikinci direğin çatalına palaska kayışımlla kendimi astım. Tüfek, bombayı yere attım belimden aşağı sarktım, yüzüme, başıma bir şehit kanı sürdüm. İngilizler gelirken gözümü yumardım. Bizimkiler geldikçe açar, beni kurtarın derdim. Bizimkiler üstün gelince beni kurtardılar."

MUTBAK DERESİ :

Sonbaharın son ayı idi, havalar soğumuş karda yağmışdı. Bizim tabur Kanlısirt'in arkasında yedekte idi. Mutbak deresinde oturuyorduk. Mangalar, topraktan oyma, üstü tahta, dal ile kapatılmış üzerine toprak yığılmış ayrı ayrı sığınaklarda otururdu.

BİR DİN ADAMININ ZİYARETİ :

Belleğimde kalan adı Ahmet Hamdi idi. Uzun boylu, ak sakallı, güleç yüzlü idi. Öğüt vermek için derede toplandık. Derenin düşmana bakan yüzünde bir taşın üzerine çıktı. Bomba sesi, kurşun vızıltısı eksik olmuyordu. Bu sarıklı adam ürperti bile duymuyordu. Hz. Peygamber'in bile savaştığından, Çanakkale gibi hayati bir önemi olan bu kutsal savaşı yapan sizler ne büyük, ne mutlu kişilersiniz gibi sözler ediyordu. Heyecanından gözleri yaşardı. Biz de kendisine derin bir saygı, sevgi duyduk. Arıburnu için yazdığım şiirleri vermiştim. Çok memnun olduğunu, teşekkür ettiğini söyledi. Ne yazık ki, bu şiirlerimi anılarımı yazdığım defterle birlikte Beyrisebi'de toprağa gömmüştüm.

AVUSTURYA TOPLARI GELDİ

Kar yağmıştı. Sol bacak sırtının kuz yamacındaki siperlerde kalmıştı kar. Avusturya, Macaristan ikili birleşik bir devletti. Adına Avusturya-Macaristan İmparatorluğu denilirdi. Almanya, Bulgaristan ile birlikte bizim Birinci Cihan Savaşı dostlarımızdandı. Avusturya prensini Sırplılar öldürünce Sırbistan (Yugoslavya) ile arası açılmış, böylelikle de Tuna yolu kapanmıştı. Almanların (Prostövistik) Anlaşması ile Ruslar savaş dışı kılınmıştı. Sırbistan işgal edilmiş, Tuna yolu da açılmıştı. Artık dostlarımız Almanya, Avusturya-Macaristan'dan silah, elbise gibi gereç gelecekti. İlk yardım: ivedilikle 250 mm.lik iki havan topu, gelmişti. Topların atış tarihini bildiren buyrultuyu okudum. Ertesi gün saat 9'da ateş açılacağını bizim siperlere flamalar dikileceğini yazıyordu. Hava açıldı, kulaklarımız okkalı top seslerini işitmek, gözlerimiz mermilerin düştüğü yeri görmek için sabırsızlanıyordu. Gerçi top seslerini işitmedik yalnız üstümüzden ak kartallar gibi süzüle süzüle geçen mermilerin düştüğü yeri görüyorduk. Havaya püskürttüğü toz duman içinde kara lekeler görünüyordu. Bu lekeler kum torbaları, silah parçaları olduğu gibi, kol, bacak parçaları da olurdu. Bu toplar sekiz mermiden sonra bir daha ateş açmadı. Artık yalnız, yahut topsuz değildik. Moralemiz güvengimiz artmıştı.

KUVVETE KUVVETLE KARŞI KOYMAK
SİYASETİ DEĞİŞMEYEN BİR KURAL OLARAK
KALACAKTIR

DÜŞMANIN ARIBURNU İLE ANAFARTALARDAN KAÇIŞI

(20 Aralık 1915)

İngilizlerin Seddülbahir'den kaçışından 20 gün önce idi. 9 ay bu yöngelerde saldırmadan bir sonuç almayınca kurtuluşu kaçmakta bulmuşlardı. "Şanlı Fırar" demişlerdi. İngilizler, bu kaçışa, Ağır toplarımız olmadığı gibi tüfek kurşununu bile sınırlı harcardık. Bu topların gelmesiyle İngilizler daha fazla tutunmanın bir işe yaramayacağını anla mışlardı.

Boğazları açmak, İstanbul'u almak, Türkiye'yi can evinden vurmak, Rusya ile birleşmek hülyası da boğazların akıntısına düşmüştü. En çıkar yol savuşup gitmekti. Bunun için de uzun uzadıya kurampa (plan) istemezdi. Çünkü Arıburnu ile kıyı arası iki, üç yüz metrelik hafif, bir inişti. Ağırlıklarını, yedeklerini önceden çeken İngilizler için koşa koşa dubalara binmek, denize açılmak gemilere dolmak sonra da Sina'da mı olur, Irak'ta mı olur, Türklerin karşısına çıkmak işten bile değildi. O gece hayli soğuktu. Bulut yok, yel yok, yıldızlar pırıl pırıldı. Siperlerden ara sıra bomba, tüfek sesleri geliyordu. İngilizler bir ara birdenbire bir ara ateş baskını yaptılar. Bu baskında şu iki or(tabya)luk kullanılmıştı.

A)Bu baskınla siperlerde tüm olarak bulduklarını anlatmak (Eğer Türkler bir şeyler sezmişse).

B)Bu baskından sonra İngilizler ne yapacak bakalım diye beklemek.

Bir saat, iki saat, üç saat bekledik. Oysa bunun bir saati bile İngilizlerin kaçmasına, denize açılmasına yetermiş. Telefonlar düd düd çalıyor, " ne var ne oluyor " diye sorulup duruluyordu. Kanlısırt'taki kucak kucağa bulunduğumuz siperlerde bile durum geç anlaşılmıştı. İki er siperin üstüne çıkarıldı. Erler "düşman kaçmış, düşman kaçmış" diye

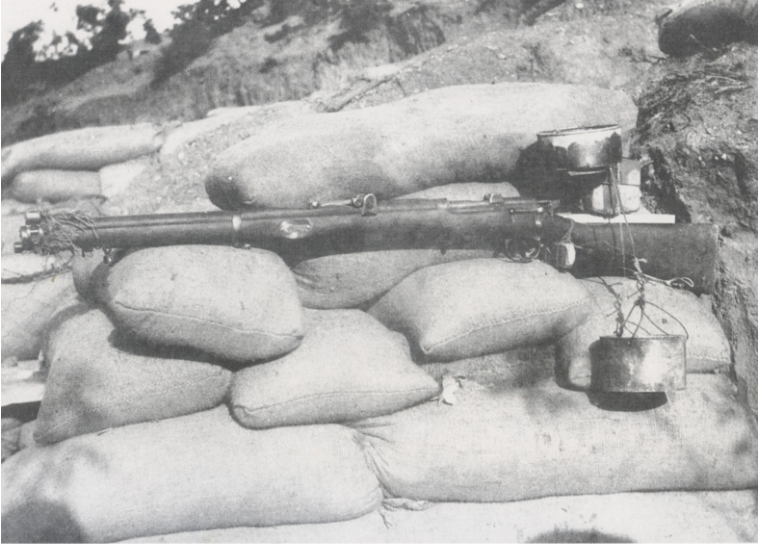
bağırmaya başladılar. Sabah yakındı erleri düşman siperlerine salmamak için iyi bir düzen kurulmuştu. "Olur ki, bomba, mayın döşenmiş olur." Nitekim bir erimiz konserve kutusu kanısıyla bir bombayı açarken kafatası dağılmış beyin kütlesi fırlamış yatıyordu. İşte gemi, işte kaptan ... ikisi de ölmüş. İşte gövde, işte akıl (beyin). İki de birbirinden ayrılmış yatıyordu. Sabah olunca hep siperlere daldık.

NELER NELER BIRAKMIŞLARDI :

Et, süt, balık, reçel, yemek konserveleri, pastırmalar, sucuklar, battaniyeler, yün fanilalar, pirinç, kuru üzüm...

İngilizler yiyeceklerini bir kovuğa koymuşlar duvarlarını kağıtla kapatmışlardı. Yemek, giysi işlerimi gören bir erimle önce battaniye, fanilaların olduğu yere vardık. Baş hınca hınç dolu idi. Fanilalar kapışılıyordu. Battaniyelere karşı isteksizlik vardı, çünkü erler battaniyeleri taşıyamayacaklardı. İki lacivert fanila ile battaniye aldım. Bir kovuğa geldik, içi konservelerle dolu imiş, kapışılmış. Bizde iki düzine ambalajlı öküz konservesi, ile 7-8 domuz konservesi, birkaç tane reçel, birkaç tane yemek kutusu aldık. Domuz konservelerinin üstünde bir yavru ile anası öküzde de öküz başı vardı. Emir erimle epeyce yükümüzü tutmuştuk. Başka bir kovuğa geldim. Burada kaburgalı, kaburgasız domuz pastırmaları, sucukları, beş-altı bidon şarap vardı. Erlerimiz bunları yere atmışlar, üzerlerini çiğnemişler, şarap bidonlarını kırmışlardı. Yine başka bir kovuğa gittim. Burası sargı, doktor yeri imiş. Eter, iyot bidonları ile birçok ilaç kutuları vardı. Ben bir kutusunu aldım. İçindeki hap suları durultur, temizlermiş. Gerçekten böyle yapıyordu.

Tünel gibi bir yere geldim. Tavanı tomruklarla çatılmıştı. İki geceleyi pirinç, iri sarı üzüm çuvalları, başka yiyeceklerle dolmuştu. Öğlen olmuştu, kimse yerine gitmi yordu. İngilizlerin eğri nikelden yapılmış sapı içine bükülür,

Gelibolu Yarımadası'ndan çekilen İngilizlerin kendiliğinden patlayan tüfekleri

İngilizlerin Çanakkale'den kaçarken kullandıkları maket askerler

konserve ısıtmak için tavaları vardı. Bizim erler de konserveleri bu tavalarda ısıtıp yiyorlardı. İngilizler açık yiyecekleri zehirlemek, öbürlerini yakmak, parçalamak gibi bir bayağılıkta (adilikte) bulunmamışlardı.

Bir yerde hayli kalabalık vardı. Bölükte bir tansak, güldürücü (komik) erimiz vardı. Başına bir şapka giymiş, bir şapkayı da başkasına giydirmiş. İngilizce'yi öykünüyor (taklit), güldürüyordu.

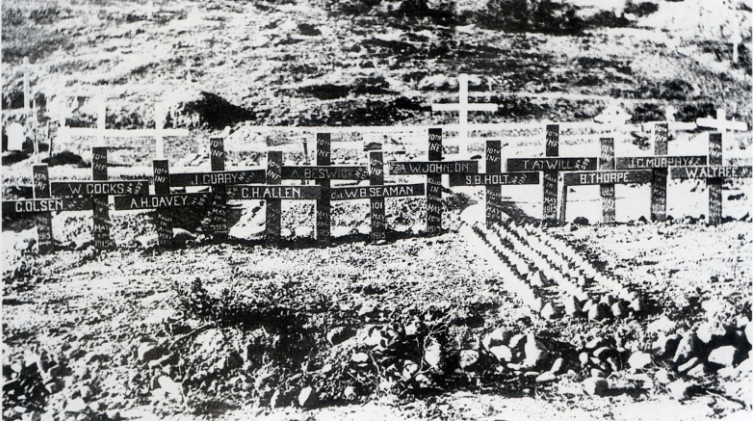
Erlere birisi sordu "Coni, sen neye kaldın? Güya Türkçe bilmiyormuş da, tercümanına (dilmaç) soruyordu: "Ne diyor bu?" Tercümanı da, gene İngilizceyi öykünerek anlatıyor. Bizim tansak" Uyuya kalmışım, deyince gülüşüyorlardı. Başka birisi "Bizim ağır toplar atılınca ne yaptınız? sorusunu yine tercümanı anlatınca başını iki kolunun arasına alıyor, bir yere saklanır gibi ediyor, sonra da, "Eğer o toplar bir iki gün daha atılsaydı, buradan kaçan biz olmayacaktık, deyince," Ya kim olacaktı? sorusuna da "Bizim ruhumuz olacaktı, deyince kakır kakır gülüşüyorlardı.

SİPERLERİ, TOPKONULAN YERLERİ GEZDİM :

Önce bizim Yeşilsirt'teki siperimize gittim. Bir zamanlar evimiz düneğimiz olan siperler bomboştur. Şimdi içine girmek bile istemiyordum. Oysa bu sığınaklar bu kovuklar, bizim için birer saraydı. Deniz kıyısına indim. Hiçbir eşya parçası olmadığı gibi, kıyıda ne bir kazık, ne de iskele emaresi vardı. Top konulan yerlere geldim. Işık atan topla, uçak savar topun ağzı bozulmuş, mevzilerde duruyorlardı. Kocaçimen tepeye doğru olan havan topunun yerine geldim. Top konacak yer kum torbalarından yapılmıştı. Birkaç helezoni yay var idi, bir de topografya haritası. Haritada Anafartalar köyleri büyücek ayrı ayrı kareler içine alınmıştı. Kocaçimen tepesi, bizim Arıburnu olduğu gibi haritanın içinde idi. Biz buranın tepesini deresini bilmediğimiz bu topraklarımızın haritasını İngilizler daha

Çanakkale Seddülbahir'deki Fransız Mezarlığı

*İngilizlerin boşaltmadan sonra Gelibolu Yarımadası'nda
bıraktıkları onlarca mezarlığından biri*

çok önceden almışlar

İNGİLİZ MEZARLIĞINA GİTTİM :

Sağ bacak sırtının arkasındaki bir düzlükte idi bu mezarlık. Bir leylek sürüsüne benziyordu. Her ölü ayrı bir mezara konulmuştu. Başuçlarına birer haç dikilmişti. Ak boyalı olan bu haçların üst kanadına ölünün kimliği yazılmış, içi karaya boyanmıştı.

MEHMET ÇAVUŞ SİPERLERİNE GİTTİM

İngilizler kaçarlarken bu siperlerde bir lağım patlatmışlardı. Ben vardığımda toprak altındaki şehitleri çıkarıyorlardı. Kazma, kürekleri dikkatli dikkatli kullanıyorlardı. Kulaklarına, ağızlarına, gözlerine dolan toprakları siliyorlardı. Küçük teneke muskalar içindeki kimliğini çıkarıp, defterdeki kaydına "Şehit diye işaret ediyorlardı. Para, saat, mendil, fotoğraf gibi eşyalarını alıp bir torbaya koyuyorlardı.

ARIBURNUNDAANIT :

Kanlısirt'in iki siper arasında denizden bile görünen bir yeri idi.4 m. karelik 4er m. uzunluğunda kalaslar dikildi. Uçları koni biçiminde çatıldı üzerine utkulu (muzaffer) bayrağımız dikildi.

Dört yanına getirilen patlamamış İngiliz mermileri, şarapnel kovanları, obüs parçaları, kazma kürek süngü kırıkları, boş fişek tarakları dikildi.

Siperlerde bulduğum, bilekten kopmuş, kupkuru kurumuş bir eli, kalasın birine tutturdum. Altına, "Kişinin üç etken ögesi vardır: Biri bu eli, biri dili, biride doğurum ögesidir" yazdım.

GELİBOLU YARIMADASI

Sağ ayak bileğine dek yastılmış, bir sağ ayak biçimindedir. Maltepesi, Kocaçimen tepesi, Kabatepe'si birer toprak yığıdır. Yeryüzü gökyüzüne bakar. Gerçi bu

ayak, bol güneş alırsa da, yağışları az, rüzgarı az idi. Bitki örtüsü, sırtlarda toprağın bitirme gücüne dayanır, kurumsu bodur çalılardı. Yarım adaya oranla Anafartalarda (içinde) sekiz güççük köyü varidi. Köylerde bağ bahçe yoktu. Palamutla, dut ağaçları vardı. Şurada, burada biten çam tomruklarını da, biz kesip siperlerde kullanmıştık. Belli başlı gelişmiş bir ormanı yoktu. Denize dek ulaşan bir kara suyu olmadığı gibi, bir pınarı da yoktu. Oldukça barınak bir yer olan bu yarım ada yer altı sularıyla şenlenebilir.

HAYVAN DURUMU

Yılanı yok, kurbağası, karıncası, kaplumbağası, köstebeği, sıçanı, kurdu, çakalı yok. Davşanı, keklığı, kartalı, kargası bile yok. Bu yoklar büyük kara parçasından ayrı olduğu içindir. Gerçi, ayak bileği bir geçit yeri o da iki sarp uçurumla kapanmış gibidir.

ARIBURNU'NDAN AYRILIŞ

9 Ocak 1916 (Ayrılık ölümün yansıdır) derler. Buradaki ayrılık şehitler ile kalanlar arasında oluyordu. Bir zamanlar dolu dolu, sessiz sessiz geldiğimiz Arıburnu'ndan şimdi eksik eksik, üzgün üzgün ayrılıyorduk. Bir çok subayımızı, onbinlerce erimizi toprağa vermiştik. Neylersin yaşamak; uğraşmak, savaşmak demekmiş. Dokuz aydan beri oyuk oyuk, delik delik ettiğimiz konutlarımızı bırakıp gidiyorduk. Bir gün gelecek bu yerler, yağmurların altında yumulacak, düzelecek üstünde otlar, çalılar bitecek, Türk, İngiliz uluslarının birbirlerini öldürdükleri yanlarına kalacaktı...

Alaylarımız toplu bir saygı duruşu ile havaya bir manga olsun ateş etmesi gere kirdi. Bu daha bir gelenek olmamıştı. Gerçi dinsel duruş da yapılmazdı. Seddülbahir'e gitmek üzere o yana yöneldik. Az eğikli bir yere geldik. Burada akşam olmuştu. Hava çok soğuktu. Başımızı kaldırsak düşman savaş gemileri görünürdü. Geceyi

Düşmanın çekilmesinden sonra Arıburun'da tahrip ederek bıraktığı bir topu(Sol başta Esat Paşa)

Çekilmeden sonra Arıburun Yarları önündeki Anzak Mezarlığı(Anzak Koy)

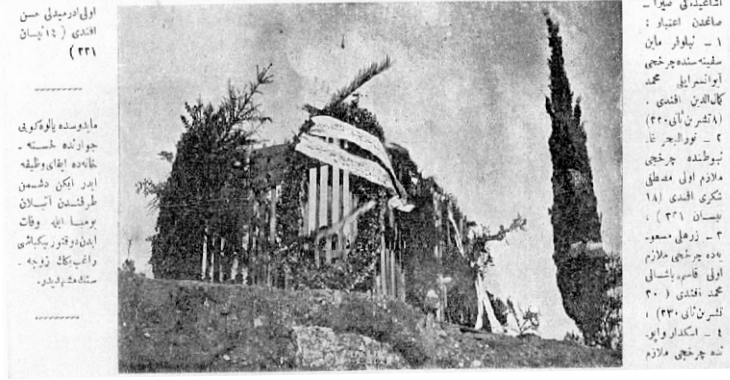
geçirdik. İngilizlerin Seddülbahir'den de çekiliş haberini aldık. Gelibolu yarım adasının ortasından geçen yola koyulduk.

YOLCULUK

Birinci konaklama köy, kent olarak, gelirken olduğu gibi, giderken de Maltepe köyü idi. Kızılay Sanatoryumu bu köyün kuzeyinde idi. Bir gün balon kaldırarak bacağı kopan Alman hemşiresi o çağda "Çanakkale Hemşiresi" diye gazeteler yazmıştı. Bizim bir binbaşı ile evli olan bu kadına zonturlu bir cenaze töreni yapılmış, müslüman mezarlığına konulmuştur. Bu köyde konaklamadan yararlandım. Mezarlığa gittim. Çiçekler, çelenklerle bezenmişti. Sonra bu sanatoryum Maltepe (Gelibolu yarımadasının en sivri) tepesinin doğu yönüne kaldırılmıştır. Dört çam ağacı arasına büyük bir Kızılay bayrağı gerildiği gibi, yere de kireç dökülerek Kızılay bayrağı yapılmıştı. Yanı başında bir de revir varidi.

Gelibolu'nun dış mahallelerinden geçtik. Yolun sağında şiddetli bir Lodos fırtınasından akşama değin başımızı kaldıramamıştık. Bunun için olmalı ki, daha önce kazılan hendekler, çukurlar kazılmıştı. Biz de bu çukurlara dolmuştuk. Öğlen yemeği (Saros Körfezi'nin ucunda idi). Almanya'nın armağanı olan küçük kutu balıklarıydı. Yanında limon da var idi. Yolculukta karavana yapılmadığı için yiyeceklerimiz böyle kumanya olurdu. Kimi erlerimizin balık yeme alışkanlıkları olmadığı için yemiyorlardı. Biteviye yanlarında bulundurdıkları tuz, biber, kekik, kimyon karışımına ekmeklerini banıp banıp soğanla birlikte bal gibi yerlerdi.

Gülek boğazının adını boğazdan geçerken dilde çok yeri olan gülmekten Gülek (bir köyün adı), sonra gülelim anlamı belirir, burada da bilmekten bilek, el, ayak bileği kanalı, işini bilelim anlamı belirir. Çanakkale'ye giderken olduğu gibi gelirken de bu ayak bileğinin, kanal olması çok

Dr. Binbaşı Ragıp Bey eşi Alman Hemşire Erika'nın Eceabat Yalova Köyündeki Mezarı.

kolaydı. Çünkü Marmara ile Saros Körfezi'nin ucu ara sında 30 m. kadar birbirinden açık derin bir uçurum varidi. Bu uçurum kayanın tabanı deniz yüzeyine yakındı. Kolayca kanal açılırdı. Bu kanal ile hem Yunan sınırına dek olan ve o yönden gelecek olan gemilerin yolu kısalmış olacak, hem de körfezde bulunacak petrolün gereken yerlere taşınması çok kolay olacaktı. Sonra Yunan sınırı olan Meriç ağzından güneye açık denize bir çizgi çekilecek olursa İmroz adası ile Ege havzası doğuda kalır.

Havalar soğuktu. Geceyi bir köyde geçirmek gerekirdi. Gündüz kısa olduğu için tasarlanan köylere ancak güneş battıktan sonra varılırdı. Muhtarın öncülüğü ile cami, boş ev bulmak zaman alırdı, ayak üstü bir iki saat beklediğimizde oluyordu. Körfezin ucundaki bir köyde kaldık. Sabah şoseye inerek Kuru Dağı aştık. Kurudağ da orman yoktu ancak çalılık varidi. Bunun için Kurudağ denilmiş olmalıydı. Sola saparak bir Rum köyünde konakladık. Keşan elçiliğimizin kurduğu tank zafer üzerine

HOŞ GELDİNİZ KAHRAMAN ASKERLERİMİZ diyorlardı. Gelirken olduğu gibi sayın Keşanlıların helva, zeytin, sigara, mendil gibi ikramlarını gördük. Uzunköprü'ye varmadan sağa saptık. Bir köyde birkaç gün kaldık. Sabah Horozköy denilen bir köyden geçtik.

Biraz sonra akşam oldu. Uzunköprü'nün bir sürevi olan vadi üzerine kurulmuş bir, iki metre yüksekliğinde üzerinden dört atlı geçecek genişlikte bir taş köprüden geçerek, eski adıyla Pavli istasyonuna geldiğimizde sabah olmuştu. Bir iki günü de burada geçirdik. Kır yollarından geçerek Babaeski kışlasında konakladık. Babaeski'de de törenle karşılandık. Tümen bandosuyla geçtik. Halk alkışlıyordu. Küçük bir kentimiz olan Babaeski savaş Dolayısıyla ıssızdı. Mimar Sinan'ın buradaki camisi ben Mimar Sinan'ım, ben Mimar Sinan'ım diyordu. Mimar Sinan'ın kavram (üslup, tarz, biçim) ını biliyordum. Babaeski'de bile Mimar Sinan benim, deyi kendisini tanıtan bir camisi varidi. Hey Koca Mimar Sinan hey... Nerden gelmiş, nerelere gitmiş neler yapmış, neler. Taş üstüne taş

Koymak tekniği ile, güzelliklere doymayan insan içini doyurmuş, taşırılmış, bile. Bu Tümeleş (paragraf) deki mişler: Bir etken öznenin görgüsüne, bilgisine dayanır. Yoksa başkasından öğrenmiş olmaz.

Tren yolu boyunca yürüyerek Karamesutlu Köyü'nde iki gün kaldık. Bizim tabur, tabur komutanı ile birlikte Kumrular köyünde idik. 47.,125. Alayları Babaeski kışlasında kaldılar. Kolera ile bir de zehirli ottan çok ölü verdiler. Bu ot zarflara konarak 16.Tümen'in erlerine varıncaya dek gösterildi. Böylelikle önü alınabildi. Bu ota bizim güney yurttta GELİNELİ denilirdi. Yaprakları soyularak yenilir, zehirlenilmezdi. İşte bu yönden olacak ki, erlerimiz kendi bölgelerinin otuna benzetmişlerdi.

BİR YOKLAMA:

16.Tümen yoklamadan geçirilerek, Romanya'ya gideceği söyleniyordu. Yoklama yeri: İstanbul'dan gelip Edirne'ye geçen şosenin Babaeski'nin 10 km. kadar doğusunda toplanacaktık. En uzak bizim bölük buraya 20 km. kadardı. Erkenden yola çıktık. Bizim 48.Alay üstü takımı (seferi nesi varsa) ile yolun altında yüzü yola gelmek üzere toplandı. Her takım manga kolunda idi. Vakit belli edilmediği için çok beklemiştik. Öğlen sonu Liman Von Sanders Paşa İstanbul yönünden gelerek arabasından indi. Yanında yaverleri, kurmayları ile birlikte her takıma ayrı ayrı bir görev yaptırıyordu. Sıra bizim üçüncü takıma gelmişti. Marş... marş, komutası verildi. Kazma, kürek sesleri arasında şangur, şungur koşarken birinci mangadan bir erimiz yere yuvarlandı. Arkadan gelenler onun üstüne kamanarak küçük bir yığın oluverdi. Hepimiz gibi uzun boylu, kırmızı yanaklı Alman Paşa'sı da omuzlarını kalkıda kalkıda gülüyordu. Belki de bu oldu, Romanya'ya gönderilmedik. Bu yoklama bize çok koymuştu, ah bu belirsiz zaman beklemesi...

Fahrettin Altay
25.01.1880-25.10.1974

FAHRETTİN ALTAY

(Doğum:25 Ocak 1880 İşkodra-
Ölüm:25 Ekim 1974 İstanbul)

Aslen İzmirli'dir. 1899 yılında Harbiye Mektebini, 1902'de Erkan-ı Harbiye (kurmay)Mektebini bitirdi. I.Dünya Savaşı sırasında Çanakkale, Galiçya ve Filistin Cepheleri'nde savaştı. Çanakkale Cephesi'nde merkezi Eceabat'ta bulunan 3.Kolordu Komutanı Esat (Bülkat) Paşa'nın Kurmay Başkanlığı'nı yaptı. (Mustafa Kemal'in 19.Tümen'i bu Kolordu'ya bağılıydı.)

Kurtuluş Savaşı başladığı sırada Konya'daki 12. Kolordu Komutanlığı'nı yürütüyordu. Ege'deki Kuvay-ı Milliye direnişçileriyle, özellikle Demirci Mehmet Efe ile yakın ilişkiler kurdu. Açıkça Mustafa Kemal'in yanında yer alınca, İstanbul Hükümeti'nce ölüm cezasına çarptırıldı. Eskişehir-Kütahya Savaşları'ndan sonra Ankara Hükümeti'nce generalliğe yükseltildi ve 5. Kolordu Komutanlığı'na getirildi. Ağustos 1922'de Büyük Taarruz sırasında komuta ettiği Süvari Kolordusu'yla, Yunan Hatları'nın gerisine sızarak düşmanın yenilmesinde önemli rol oynadı. 9Eylül 1922'de süvari birlikleri başında İzmir'e girdi. TBMM'nin ilk döneminde Mersin, ikinci döneminde İzmir Milletvekilliği yaptı. Ekim 1924'te milletvekilliğinden çekilerek 2.Ordu, 1933'te 1.Ordu Müfettişi oldu ve on yıl süreyle bu görevde kaldı. 1945'te Orgeneral rütbesiyle emekliye ayrıldı. 1946-50 yılları arasında Burdur Milletvekilliği yaptı ve siyasal yaşamdan çekildi. Eserleri:

Bu derlememde 1.Dünya Harbinde Çanakkale Cephesi'nin daha iyi anlaşılması için Fahrettin Altay'ın "On Yıl Savaş(1912-1922) ve Sonrası" eserinin 1915 Çanakkale Cephesi bölümünden alıntılar yaptım. Bu güzel vatani kanları ve canları pahasına kurtararak bizlere emanet eden tüm gazi ve şehitlerimize, bu anıları gelecek nesillere bırakan Sayın Orgeneral Fahrettin Altay'a minnet duygularımızla...

01.03.2004-ÇANAKKALE
Cemalettin Yıldız

*Kurtuluş Savaşı Kahramanlarından Oluşturulan İlk Askeri Şura Üyeleri:
Oturanlar, soldan sağa;Org. Cevap Çobanlı, Recep Peker, Mareşal Fevzi Çakmak, İhsan Eryavuz, Org. Yakup Şevki Subaşı. Ayaktakiler, soldan sağa;
Korg. Kazım Orbay, Korg. İzzettin Çalışlar, Org. Fahrettin Altay,
Korg. Ali Sait Akbaytugan, Fahri Bey.*

FAHRETTİN ALTAY'IN ÇANAKKALE CEPHESİ HATIRALARI BİZ TATBİKATTA İKEN SAVAŞ BAŞLADI

Almanların Goben ve Breslav savaş gemilerinin Çanakkale'ye sığınmaları bilindiği gibi bizi de zor durumda bırakmıştı. Savaş tehlikesine daha çok yaklaşmış oluyorduk. Gemilerden birine YAVUZ ötekine de MİDİLLİ adı verilerek kendimize mâl edildiler. Amiral Şusun ve mahiyeti Türk kıyafetine sokuldu başlarına fes giydirildi. Güya hepsi böylece Türkleşmiş oluyordu ve bu durum bizim savaşa girmemizi önleyecekti.

Seferberlik olunca beni MASLAK'ta çadırılı ordugâhta bulunan Kurmay ALBAY FAİK Bey'in komutasındaki Birinci Tümen Kurmay Başkanlığına verdiler. Benden evvel CAFER TAYYAR (sonraları paşa) komutanla geçinememiş ayrılmış. Bir gün Çamlıca doğusunda yapılan ordu manevrasına bizim tümen de katıldı. Ordu Komutanı Deniz Bakanı CEMAL PAŞA manevrayı İDARE EDİYORDU. Tatbikatın sonuna doğru kurmaylar komutanın yanında toplanırken bir fısıltı oldu HERKES ŞAŞKIN BİRBİRİNE BAKAKALDI CEMAL PAŞA :

«- KORKTUĞUM OLDU ...»

...gibi bir şeyler söyleyerek otomobile bindi İstanbul'a döndü, bizler de yerlerimize gittik. Meğer donanma

Karadeniz'e izinsiz açılmış. Bu hal bizim de harbe girmemize sebep oldu.

Sıramız geldiği için arkadaşlarımla beraber Yarbaylığa yükseldim. Beni Tekirdağ'da bulunan

YANYALI ESAT PAŞA'nın komutasındaki ÜÇÜNCÜ KOLORDU kurmay başkanlığına atadılar. Oraya giderek yeni göreve başladım.

ÇANAKKALE SAVAŞI...

Savaş haberi genel efkârı üzdü amma artık başlamıştı, o halde görevler en iyi şekilde yapılacak ve SAVAŞILACAKTI.

ENVER PAŞA Başkumandan vekili oldu. (Padişahın vekili)

Üçüncü Kolordu Kumandanı General Esat , Kurmay okulunda iken bizim ders nazırımızdı. Balkan harbinde Yanya Kalesi'ni savunmuş tecrübeli, bilgili, nazik, üstüne çok bağlı ve itaatkâr bir insandı. Karargâhı mümtaz ve yetmişmiş kurmaylardan teşkil etmişti. Yedinci Tümen'i kolordudan ayrılmış SÜVEYŞ KANALI'na gönderilmişti. Tümenler aylardan beri süre gelen seferberlik ile çok iyi eğitim görmüş o zamana göre silahları, her türlü teçhizat ve giyimleri, nakil vasıtaları mükemmel. Efrat seçilmiş, sağlık durumları da savaşa elverişli durumda. Tekirdağ, Bandırma ve Balıkesir'de üç depo alayı tümenlerin eksikliklerini tamamlamak için acemi askerlerin eğitimi ile meşgul. Çanakkale Boğazı düşman

tarafından tehdit edilmeye başlanınca KOLORDU KARARGÂHI GELİBOLU'ya gönderildi. Arkasından üç depo alayının Tekirdağ'da toplanarak başka kolordulardan verilecek topçu ve ek birliklerle 57,58,59 uncu piyade alaylarından ONDOKUZUNCU TÜMEN' in yeniden teşkiline ve TÜMEN KOMUTANLIĞINA SOFYA ATAŞEMİLİTERİ KURMAY YARBAY MUSTAFA KEMAL BEY (ATATÜRK) tayin edildiğine dair

Başkomutanlıktan emir gelmişti. Kolordu komutanına şu teklifte bulundum kabul edildi :

« - Yedinci Tümen' in eğitim görmüş alaylarının her taburundan bir bölük alarak üç taburlu yeni bir alay yapıp ve her taburun başına da karargâhtaki üç mümtaz yüzbaşıyı (ZEKİ, HAYRİ, ATA) geçirmek ve elli yedinci alay olarak göndermek, oradan bir depo alayını bunların yerine getirmek. Bu suretle yeni tümenin depolardan olan iki alayını bu kıymetli alayla az zamanda yetiştirmek. »

Bunlar derhal yapıldı. Tümen komutanı bundan çok memnun kaldığını bildirdi. Başkumandanlığa da bilgi verdik. Bir müddet sonra tümenin MAYDOS' a (Eceabat) getirilmesi için Başkumandanlıktan emir geldi. Fakat bu emirle şöyle bir değişiklik yapılıyordu :

Tümenin iki depo alayı henüz gereği gibi eğitim görmemiş olduğundan İstanbul'da bulunan altıncı kolordudan iki alay bu gece vapura bindirilerek doğruca ECEABAT' a götürülecek. Dönüşte vapurlar TEKİRDAĞ' dan iki alayı (58 , 59) alıp Altıncı Kolorduya verecek. Emir tatbik edildi.

MUSTAFA KEMAL BEY Gelibolu'dan geçerken bize uğradı, kendisini ilk defa görmüş oluyordum. ENERJİK, muhababına İTİMAT TELKİN EDEN, TOK SÖZLÜ, sarı saçlı, mavi gözlü düzgün endamlı genç bir komutan. Görüşükten sonra kendisini uğurladı. Eceabat'a gider gitmez beni telefonla aradı :

« - Aman Reis Bey Kumandan Paşa'dan rica edelim bana verilen 72 ve 77 numaralı alaylar ARAP'TIR. Bir kısmı Yezidi Nusayri gibi savaşa karşı insanlardır. Eğitimleri de azdır.

Bunları geri alsınlar halis Türk delikanlıları olan ve eğitimleri oldukça ilerlemiş bulunan benim eski iki depo alayımı göndersinler. »

Tehlikeli bir bölgeye böyle kıymetsiz askerlerin

gönderilmesine şaşmış ve Başkumandan'a yazmıştık. Aldığımız cevap şu oldu :

« - Artık değiştirilemezler. Çalışıp eksiklerini tamamlasınlar..»

Bu sıralarda Kanal ve Kafkas seferleri de yapılmış bulunuyordu.

Bağımsız ve müstahkem bir mevki olan Çanakkale Boğazı gittikçe daha çok ehemmiyet kazanıyor, düşmanın bombardımanı ve saldırı ihtimali çoğalıyordu. Başkumandanlıktan gelen bir emirle Çanakkale Müstahkem mevki bizim üçüncü kolorduya veriliyor. Bu suretle Boğazın karadan ve denizden savunması gibi ağır bir ödevi kolordumuz taşımaya başlıyordu. Çanakkale'ye gittiğimizde Komutan Generalikten Albaylığa indirilmiş CEVAT BEY (ÇOBANLI), Kurmay Başkanı Yarbay Selâhattin Adil, bizi nezaketle karşıladılar. Belli etmediler ama ne de olsa üzölmüşlerdi. Çünkü bağımlı oluyorlardı. Akşam yemeğini hep beraber yerken ESAT PAŞA bu bağlantının bir şekilden ibaret olduğunu kendilerinin eskisi gibi işlerinde tam bir serbestiye sahip bulduklarını anlatıp hep beraber vatanın savunması için çarpışılacağını söyledi. Cevat Bey'de bu sözlere güzel sözlerle mukabelede bulundu. Yanımda oturan Selâhattin Bey sınıf arkadaşım. Sırada benden üstün olduğu için yerlerimizi değiştirmeyi teklif ettim. Buna lüzum görmediğini bildirdi...

Yemekten sonra Selâhattin Bey için bir haftalık bir izin istenilmiş ertesi gün de İstanbul'a gitmişti.

Bir hafta sonra Başkumandanlıktan gelen yeni bir emirle Boğaz Komutanlığı'nın kolordudan ayrılarak tekrar bağımsız yapıldığını ve boğazın iç savunmasına memur edildiği, Kolordunun da Gelibolu Yarımadası'nın dış kıyılarını savunması bildiriliyordu. Tekrar Gelibolu'ya dönüşümüz biraz soğuk kaçtı. Sonradan öğrendik ki Selâhattin Bey sınıf arkadaşı Enver Paşa'ya komutan ve kendisinin başka yerlere nakillerini rica etmiş. O da

değişiklik emrini vermiş.

Biraz zaman geçmişti ki Çanakkale Bölgesi Beşinci Ordu yapılmış ve Komutanlığına da LYMAN VON SANDERS atanmış, Deniz Komutanlığı görevi de Alman amirali VON Uzedum'a verilmişti. Rütbesi büyük amiraldi. Birçok Alman deniz,kara,hava subayı da çeşitli

birlik komutanlığı ve kurmaylıklarda ödevlendirildiler. Bu suretle Çanakkale Boğazı'nı savunacak silahlı kuvvetlerimizin yüksek komutası Almanlara verilmiş oluyordu. Savaşın devamı süresince bunlar gerçekten yararlı olmuşlar ve fedakârlıkları görülmüştür. Ne var ki Ordu Komutanı LYMAN Von Sanders'in strateji kudretinin azlığı ve düşmanın karaya çıkacağı yerlerini yanlış tahmin etmesi ve kolordunun salâhiyetine fazlaca karışması, kolordu kumandanının da buna ses çıkarmaması yüzünden ilk savunma tedbirlerinin alınmasında hatalar meydana gelmiştir. Enver Paşa'nın da gelip bu tertibatı kontrol etmemesi savaşın uzamasının ve Türk kanının daha fazla akmasının sebeplerinden biridir. Kurmay Başkanı DİYARBAKIRLI KAZIM (İNANÇ) başkomutan vekili Enver Paşa'nın sınıf arkadaşı.Çalışkan,intizam sever ve lisan bilir. Bu yüzden Mareşal Sanders kendisini sevmiş ve yanından ayırmamıştı. Onun da stratejisi zayıf ama gene de Mareşal'in daha büyük hatalar yapmasını önlemiştir.

İNGİLİZ ve FRANSIZ donanmaları ilkin Boğaz'ın ağzındaki bataryalarımızı yıktılar. 18 Mart günü de büyük donanma ile Boğaza girerek saldırıya geçtiler. Sahil bataryalarımız ile mayıncı denizcilerimizin ustaca dövüşmeleri ile birkaç zırhlı batırıldı. Zırhlılarla beraber binlerce zayıt veren düşman armadası geri dönmek zorunda kalmıştı, bu büyük galibiyetin etkisi bütün dünyada hissedilmeye başlamıştı.

Bu yenilgiden sonra düşman kuvvetlerinin karaya asker çıkararak Boğazı ele geçirmek istedikleri haberleri alınmış, Kolordumuzun üç tümeninden Gelibolu'daki

Yedinci Tümen BOLAYIR sahillerini, KİLİTBAHİR'deki 9ncu Tümen Kemikli'den Seddülbahir'e kadar uzanan kıyıların savunması için görevlendirilmişlerdi. MAYDOS'taki 19. Tümen ordu komutanının emrinde bulunuyordu. Kolordunun bu tümeni savunmada kullanma yetkisi yoktu. Yedinci Tümenin iki alayı BOLAYIR sahillerinde, bir alayı GELİBOLU'da ihtiyatta. Dokuzuncu Tümenin 27. Alayı KEMİKLİ'den KABATEPE güneyine kadar olan sahilde. (Yirmi altıncı alayı) Seddülbahir bölgesinde 25. Alayı da KİLİTBAHİR ilerisinde ihtiyatta bulunuyor. MAYDOS'ta (Eceabat) 19ncu TÜMEN KOMUTANI YARBAY MUSTAFA KEMAL tümenin tatbikat bakımından dar ve havası bozuk bir yerde tutulmasından ise yarımadanın en hakim noktası olan KOCAÇİMEN Dağı eteklerinde ordugâhta bulundurulmasının çok daha yararlı olacağını teklif ediyordu. Kolordu da bu fikirde idi. Fakat Mareşal Lyman tümenin süratle Anadolu yakasına geçirilmesi lâzım geleceğini bu itibarla Eceabat İskeleyi'nden uzak olmasını yerinde görmüyor, müsaade etmiyor. Kurmay Başkanı'na yaptığım hususi rica ile ancak sahile yakın KİLİYE iskeleyi ilerisindeki BİGALİ çam ormanlarında ordugâh kurulmasına izin alınabilmişti.

On dokuzuncu Tümen Kolordu emrinde bırakılabilir ve ordu ihtiyatına İstanbul'dan başka bir tümen getirilebilirdi. Düşmanın nerelerde karaya çıkacağı münakaşa konusu oluyor,

Kolordumuz ve tümen kumandanlarımız hatta Anadolu tarafındaki On beşinci Kolordu'nun

kurmayları Seddülbahir ve Kabatepe kumsallarında karaya çıkacaklarına kâni oldukları halde Alman Mareşal, Bolayır ve Anadolu kıyılarında karaya çıkacaklarına inanıyordu. Bizler bu iki kumsalı önemli görerek buradaki kuvvetleri biraz fazlaca bulundurmamak isterken Alman Mareşal bütün kıyılarda az kuvvet tutup ihtiyatları kuvvetli

bulundurmak ve karaya çıkanlara karşı saldırı yapmak fikrini ileri sürüyordu. Şüphesiz ki bu düşünce askerlikte bir genel kaidedir. Ancak kaideler tatbikat sahasında durumlara göre değiştirilebilirler. Bütün sahilin kuvvetle tutulması tabii doğru olmaz. Ancak önemli kısımlar kuvvetle tutulursa düşman kuvvetlerinin oralarda karaya çıkmaları zor ve fazla kayıplara sebep olur. İhtiyatların gelmesi için de zaman kazanılır. KABATEPE kıyısındaki kumsal ve ileri doğru olan yerleri savunmak için Yirmi yedinci alay bir batarya ile beraber bu göreve memur edilmişti. Seddülbahir bölgesi ise her taraftan düşmanın yoğun ateşi altında bulunuyordu. Savunulması bu yüzden imkânsız zannedilirdi. Halbuki arazinin topoğrafik durumu düşman ateşlerini etkisiz bırakacak durumda idi. Yarım adanın ucu hafif tepelerle çevrilmiş olduğundan uzun menzilli gemi topları bunların arkasını dövemez ihtiyatlar gizlenebilir. Buraya da bir alay memur edilmişti. Bir gün Mareşal Lyman kolordu komutanı Esat Paşa'yı alarak teftişe gitti. Ben karargâhta kaldım. Harekât şubemizin Müdürü Kurmay Binbaşı SEDAT Bey'i onlarla gönderdim. Akşam dönüşlerinde Sedat Bey'le o günkü işleri konuşuyorduk. Sedat Bey yana yakıla şunları anlattı.

« - Kilye'den Kabatepe'ye doğru giderken Mareşal süvarilerin arasında bir beyaz at görmüş, çok kızdı. Almanca ağır sözler sarfetti. Beyaz renk düşman gemileri tarafından görünür ve bizi belli edermiş. Orduda hiçbir beyaz at istemiyorum diye bağırdıktan sonra o süvariye de geri gönderdi. Bundan başka sahil savunma tertibatımızı da beğenmedi. Parmaklık nizamı kurmuşsunuz diye bizi hafif gördü. Sahildeki alayları birer tabura indirdi. İkişer taburlarını çok geriye aldırıldı. »

Mareşal'in BEYAZ AT istememesi üzerine ordunun elindeki bütün kıratlar BOYATILMIŞLARDI. Sedat Bey'in söylediklerinden de çok üzülmüştüm. Durumu Esat Paşa'ya açtım. Birkaç gün geçtikten sonra çaresine bakacağını

söyledi. Ordu Kurmay Başkanı Kâzım Bey'e sordum.

“ Birkaç gün sabrediniz. Emir verilmiş bir kere” dedi.

Ne var ki o birkaç gün geçmeden ÇIKARMA bizim tahmin ettiğimiz yerlerden başladı.

DÜŞMAN KUVVETLERİ KARAYA ÇIKIYORLAR

Gelibolu'da konakladığımız evde kumandanla odalarımız karşı karşıya idi. Yirmi beş Nisan gecesini sabaha karşı kapıma vuran komutan :

« - Reis Bey ihracat (karaya çıkış) başladı. Geliniz.»

« - Hayırlı olsun hemen geliyor.»

Aceleyle giyinip, odamdan fırlayıp kumandanın yanına gittim. Tümen komutanı telefonla haber vermiş, SEDDÜLBAHİR'le ARIBURNU'nda düşman sabaha karşı karaya çıkmaya başlamış.

Savaş oluyormuş. Arıburnu Kabatepe kumsalının kuzeyinde sarp ve dik yamaçların altında bir koy. Burası çıkış yeri olamaz. Hareketin düşmanın bizim kuvvetlerimizi oraya toplatmak için sahte bir gösterisi olabileceğinden şüphelendik. Dokuzuncu Tümen Komutanı, Yirmi Yedinci Alay Komutanı ŞEFİK Bey'in hemen Arıburnu'na hareket etmesini tereddütle karşılıyor. Alay BİR SAAT sonra yola çıkıyor ve İKİ SAAT sonra düşmana çatıyor.

On dokuzuncu Tümen komutanı MUSTAFA KEMAL'de ARIBURNU na hareketine müsaade istiyor. Bu tümen ordunun emrinde olduğundan oradan soruluyor. Ordu emir vermekte GECİKİYOR. Mareşal Lyman Von Sanders'in Bolayır'a gittiği bildiriliyor. Kolorduca Gelibolu'daki Yirmi birinci Alay'a hareket emri veriliyor. ESAT PAŞA karargâhın emrimizdeki BOĞAZIÇI VAPURU ile Eceabat'a oradan da Maltepe'ye harekete hazırlanmasını bana bıraktıktan sonra kendisi ordu komutanını görüş emirleri almak üzere Bolayır'a gidiyor. Kışla önünden geçerken Yirmi birinci

Alay'ın hareket etmemiş olduğunu görüp sebebini soruyor.Mareşal geçerken kendisinden emir almadan hiçbir yere hareket edilmemesini bildirmiş.

Sabaha karşı bazı düşman gemilerinin SAROS Körfezi'ne doğru ilerlediklerini haber alan Mareşal ARIBURNU'NDAKİ çıkarmanın gösteriş olduğunu,hakiki çıkarmanın BOLAYIR'a YAPILACAĞI hükmüne varıyor. ESAT PAŞA Bolayır'a yakın sırtlarda Mareşal'in otomobilini buluyor.Kendisi yukarıdaki sırtlarda yere uzanmış dürbünle denizi gözlüyor.Bazı savaş gemilerinin Saros Körfezi'ne doğru harekette olduklarını görüyor.Esat Paşa Mareşal'e yaklaşırken Mareşal bağıyor :

« Eğil yere.Sürünerek gel.Gemilere HEDEF oluyorsun...»

Esat Paşa'da eğilerek Mareşal'in yanına gidiyor. Havanın artık açılmış olmasından gemilerin bu kesimlerindeki kırmızılıklar fark edilince BOŞ OLDUKLARI anlaşılıyor. Bunun üzerine Mareşal artık kolorduya On dokuzuncu Tümeni istediği gibi kullanma ve savaşı yönetme yetkisi veriyor.O da dönerek Yirmi birinci alayı harekete geçiriyor.Biz de KİLYE 'ye vapurla gidiyoruz...

Arıburnu'na saat altı buçukta hareket eden Yirmi yedinci Alay saat sekiz buçukta KANLI SIRTLARDA düşmana çatıyor.Mustafa Kemal bu sırada hala emir almadığından sızlanıyor. Elli yedinci Alay'la bir bataryayı ve süvari bölüğünü alarak,harekete geçeceği sırada kolordudan kendisinin bütün tümenlerle hemen ARIBURNU'na hareketle düşmanı denize dökmesi emri geliyor.Bu sebeple ancak saat on buçukta düşmana CONKBAYIRI taraflarında tesadüf ediyor ve saldırıya geçerek onları geri sürüyor.

Dokuzuncu Tümen bir tabur ile Seddülbahir'i takviye ettiğini ve savaşın şiddetle devam ettiğini bildirdi.Biz

vapurla Eceabat'a gitmekte olduğumuzdan başka bilgi alamadık.Çanakkale'den gelmekte olan TURGUT zırhlısı işaretle bizi yanına çağırıldı.Birleştik.Boğaz'da bir düşman denizaltı gemisi gördüklerini bunun için ihtiyatlı olmamızı bildirdiler.BOĞAZIÇI vapuru ile nasıl ihtiyatlı olabilirdik. Kadere boyun eğmekten başka çaremiz yoktu.Yapacağımız tek şey karaya yakın bir rota takip etmek olmuştu. Düşman gemisi gördüğümüz anda baştan kara edecektik.Böyle bir tesadüf olmadı.

NARA BURNU'na yaklaştığımız zaman Kabatepe ilerisinde havada bir düşman balonu QUIN EIZABETH zırhlısına bağlı duruyordu.Bunun verdiği işaretle gemi Boğaz'a aşırma ateş ediyor. Kendimize Çanakkale'ye giden bir yolcu vapuru süsü verdik.Biraz sonra sağa dönerek ECEABAT tepelerinin altında KİLYE iskelesine yanaştık.Süratle gemiden çıktık.Maltepe'de kolordu karargâhı kuruldu ve etrafla telefon irtibatı sağlandı.ARIBURNU önlerinde deniz yüzlerce gemiyle örtülmüştü. Top sesleri aralıksız devam ediyordu. Aramızdaki vadi cepheden gelen yaralılarla dolmaya başladı. İlerimizdeki yetmiş ikinci ARAP Alayı'nın çadırlı ordugâhında alaydan kaçan bir çok Arap erlerin çadırlarda saklandıklarını ve NARGİLE İÇMEKTE olduklarını gördük. Bunları toplayarak cepheye gönderdik.Seddülbahir'den aldığımız haberde düşmanın kıyıda batırılan OKLAND(River Cleyde) vapurunun güvertesinin bir iki manga askerimizin ateşi altında ölülerle dolu olduğunun görüldüğü ve kumsallarda DENİZ KIYISININ DÜŞMANIN KANI ile KIZARDIĞI, savaşın şiddetle devam ettiği bildiriliyordu.Bu arada her iki cephede zayıt çokluğu da açıklanarak takviye kuvvetleri isteniliyordu.Ordu kumandanı müracaatımıza Anadolu tarafından bazı kuvvetlerin bu tarafa geçmesine emir verildiği cevabını vermişti. Fakat bunların geçmesi için bir

hayli zamana ihtiyaç vardı.KANLI SIRT'TA düşmanı sıkıştıran Yirmi yedinci Alay orada kalan bataryasını kurtarmış ve düşmanı denize hâkim sırtlara kadar sürmüştü. Fakat çok zayıf olduğu için daha fazla ilerleyememişti.MUSTAFA KEMAL tesadüf ettiği düşmanı geri atmış o da sahile hâkim tepelere kadar ilerleyebilmişti. Çarpışmalar sırasında Elli yedinci Alay'ın tabur komutanları olan üç mümtaz yüzbaşı yaralanmışlar.Alay çok zayıf olmakla beraber ARIBURNU'na hâkim tepelere kadar ilerleyebilmişti.Düşman için kaçmaktan başka çare kalamadığı kanaati vardır. Kolordu komutanı durumu daha yakından görmek için ileri hatlara doğru hareket etmişti.Mustafa Kemal'e niçin geri geldiğini sormuş, O da düşmanın artık ilerleyecek hali kalmadığını ve okuduğu bir raporda düşmanın büyük kuvvetlerinin KABATEPE kumsalına çıkmağa başladıklarını öğrenmiş olduğunu bu sebeple de o tarafa Yetmiş yedinci Alay'ı gönderdiğini ve bu yeni duruma göre emir almak üzere geldiğini bildirmiş. Esat Paşa daha evvel aldığı bilgileri bununla karşılaştırınca :

« BU raporda bir yanlışlık olacak.Kabatepe kumsalına yeni bir çıkarma yok.Siz geri dönün. Bütün kuvvetlerinizle düşmanı denize dökmeye çalışın.Bu akşam gelecek yeni kuvvetleri emrinize göndereceğim.Oradaki Yirminci Alay'da emrinize alınız..» (27 . Alay olmalı) demiş, öyle zannolunur ki, Arıburnu'na çıkan kuvvet geriye atılmasından ve çıkış noktasının müsait olmayışından düşmanın buraya zayıf kuvvetler çıkarıp kuvvetlerimizi çekmek istemiş olduğuna komutan ihtimal vermemiştir.Halbuki sonradan anlaşıldı ki,düşman ARIBURNU'nun hemen güneyindeki küçük kumsala yeni kuvvetlerini çıkararak Korku Deresi'nden MERKEZTEPE'ye gelmiş.Rapor yazan subay burasını

KABATEPE KUMSALI ZANNETMİŞ. Mustafa Kemal cepheye gidince Merkeztepe'ye düşmanın çıktığını görüyor, elindeki yetmiş ikinci Alay'ı bu düşmanı atmak için ileri sürüyor. Bu alay önce belirtildiği gibi savaş kudretinden yoksun olduğu için saldırıyı başaramıyor, biraz da zayıt verince geri çekiliyor, akşam oluyor, gece düşman dar cephesini makineli tüfeklerle kuvvetlendirip sona kadar orada kalıyor.

İkiye bölünmüş olan düşman bu boşluktan yararlanarak ilerleyip iki grubun arasını doldurarak bir cephe meydana getiriyor. Düşman balonu bizi görmüş olacak ki Quin Elizabeth zırhlısı 38'likleri ile ateşe başladı, bir mermi Maltepe'nin önüne düştü patlayınca deprem olmuş gibi yer sarsıldı. Öteki mermi tepeyi aşarak Bigalı vadisine düşmüşse de patlamamıştı. Sonra gitmiş bu mermiyi görmüş, kamacı ustalarına boşalttıranak yaptığım şekli bakır çemberine kazımış ve bir savaş hatırası olarak Baş Kumandan'a göndermişim. (Bu mermi şimdi askeri müzenin bir köşesini süslemektedir). Bir düşman uçağı da attığı bomba ile telefon santralimizi harap etmiş, iki erimiz şehit olmuştu. Mareşal Lyman'da karargahımıza gelerek bilgi aldı ve Anadolu dan kuvvet getirilmekte olduğunu bildirdi. Dürbünle yere yatmış ileriye seyrederken MUSTAFA KEMAL'den gelen bir raporu kendisine okumuştum. Raporda :

«Düşman bu gece denize dökülecektir» deniliyordu. Gözlerinin yaşardığını gördüm, Almanca Allah'a Şükür derken de hayli heyecanlanmıştı. Artık Mareşal durumdan memnun görünüyordu. Yalnız Seddülbahir'den gelen haberler iyi değildi. Zavallı tümen komutanı bu tehlikeli bölgede iki alayla kalmıştı. Seddülbahir önlerinde düşmana

çok ağır zayıat verdirilmesine rağmen Teketepe kuzeyindeki küçük koya çıkmayı başarmışlar. Arkası kesilen tepedeki bizim bölükte geri çekilmek zorunda kalmış, bu suretle Seddülbahir kıyıları düşmanın eline geçmiş askerlerimiz, ALÇİTEPE'ye doğru çekilmeye başlamıştı. Mareşal bizleri de yanına aldı, hep beraber o tarafa hareket ettik. Burada 9. Tümen komutanı bulundu, kendisinden bilgi istenildi. Onun verdiği bilgiden memnun olmayan Mareşal, ESAT PAŞA'ya :

« Seddülbahir bölgesini sizden çıkarıyorum, kendim idare edeceğim. Siz hemen Arıburnu'na gidecek orayı düşmandan temizlemeye çalışacaksınız...»

Mareşal'in emrinden sonra döndük. Kendisi 9. Tümen komutanını görevinden almış, yerine bir Alman albayı komutan olarak tayin etmişti. Gün sona ermiş, karanlık basmıştı.. Düşman yeni kuvvetlerini sahile çıkarmaya ve kuvvetli siperler kazarak buralara makineli tüfekler yerleştirmeye muvaffak oluyordu. Geriden gelen taburlarımız ise Arıburnu ve Seddülbahir'e gönderiliyor, alaylar birbirlerine karışıyordu. Yeni gelen kuvvetler hemen düşmana saldırıyor fakat yoğun ateş altında çok fazla sayıda zayıat veriyorlar bu yüzden de düşmanı geri atamıyorlardı. Ertesi sabah yanımda emir subayım FAHRÎ olduğu halde 19. Tümen'e hareket ettim ve yolda makineli tüfek ateşine tutulduk. Anlaşılıyordu ki düşmana fazla sokulmuştuk. Canımızı zor kurtardık ve sırtın gerisine güçlkle çekilebildik.

Her taraf sık fundalık, kesik dereciklerle dolu. Karışık arazide yolu bulmaya çalışırken bir ere rastladık, bize yolu gösterdi, tümen karargâhını böylece bulabildik.

MUSTAFA KEMAL ile kurmay başkanı Binbaşı

İZZETTİN (ÇALIŞLAR) bir sel yarıntısında ayaklı bir dürbünle düşman hatlarını gözetliyorlardı. Beni görünce sevindiler, kucaklaşıp öpüştük, gazalarını tebrik edip ihtiyaçlarını sordum. Artık ayrılıyorduk :

« Karargâhınız hep burada mı kalacaktır? Burasının ismi nedir?...»

Mustafa Kemal biraz düşündü :

« Evet burada kalacağız. Ama, sel yarıntılarının ismimi olur...»

(Bunları söylerken gülümsüyordu).

« Olur... Olur... Meselâ KEMALYERİ olur...» dedim.

Hoşlandı. Karargâha dönüşte Kolordu Komutanı'nın muvaffakiyeti alınarak bu isim konuldu. Böyle bir isim Mustafa Kemal'in şöhretini yükseltmek için bir hayli yararlı olmuştu. Savaş bütün şiddeti ile devam ederken geriden yeni alaylar getirilmesinin ardı arkası kesilmiyor ama düşmanı bir türlü denize dökmek mümkün olamıyordu. Makineli tüfek ve düşman gemi toplarının meydana getirdiği korkunç ateş perdesini yırtıp geçmek için ileri atılan her birlik eriyip gitmiş, ilerlemek için karaya çıkan düşman bir türlü bunda muvaffak olamamış ve bulunduğu dar bir cepheye sıkışıp kalmıştı. Biz ise düşman kuvvetlerini sarmış durumda bulunduğumuz için savaş bizim tarafımızdan kazanılmış sayılabilirdi. Bu sırada Mustafa Kemal cephesini üç bölgeye ayırmıştı : Sağ yan, Merkez, sol yan, imzasını da KEMALYERİ'NDE ARIBURNU CEPHESİ KUMANDANI olarak atmaya başlamıştı. Emrindeki alayların mevcutları çok azalmış olmasına rağmen sayıları beşi geçiyor, bu suretle Cephe Kumandanı unvanı ile kendisini Kolordu yerine koymuş görünüyordu.

İstanbul'dan basın mensuplarından bir grup içlerinde şair

Mehmet Emin (YURDAKUL) ve Ahmet AĞAOĞLU olduğu halde gelip, tebriklerde bulunuyorlar, yazılarında Kemalyeri'ni Kabe'yi tavaf gibi tavsif ediyor ve zaferin kahramanı Mustafa Kemal'i alkışlıyorlar.. Bu arada Mustafa Kemal, ENVER PAŞA'ya bir mektup yazmış bu mektupta Alman Mareşal'i şikâyet ederek cepheye gelmesini ve savaşın idaresini eline almasını rica etmiş.

Savaşın şiddetle devam ettiği günlerde ENVER PAŞA, HAREKAT ŞUBESİ MÜDÜRÜ KURMAY ALBAY İSMET BEY (İNÖNÜ) ile geldi, cepheleri gezdi, komutanlarla ayrı ayrı görüştü ve durum hakkında izahat aldı. Bu arada Mareşal Lyman'da Mustafa Kemal'in teklifini Enver Paşa'ya teklif etmiş. Enver Paşa'nın bu teklif üzerine Mustafa Kemal hakkında iyi sözler söylemediğini Mareşal'in Almanca bilen yaveri Yüzbaşı HİLMİ (Yılmaz) daha sonra General İsmail Hakkı Tekçe'ye söylemiş, o da bana anlatmıştır.

Enver Paşa, elinde dört alay olmasına rağmen Mustafa Kemal'in düşmanı denize dökememiş olmasından onu kusurlu görmüş olabilirdi. Halbuki bunun başlıca sebepleri şunlardı :

1 Bu önemli sahil bölgesinin savunulması Mareşal'in emri ile zayıf bırakılmıştı.

2 Düşman karaya çıktıktan dört saat sonra Mustafa Kemal'e hareket emri verilmişti, iki saatlik de yol vardı.

3 Tümenin iki alayı ARAP olduğundan bunların değiştirilmesi Mustafa Kemal tarafından istenilmişse de kabul edilmemişti.

4 Yanlış yazılan bir rapor tertibatın değiştirilmesine ve zaman kaybına sebep olmuştur. Bu yüzden düşman kuvvetleri takviye alarak durumlarını daha fazla kuvvetlendirmişler, boş olan orta yeri doldurmuşlardır.

Cephede görüştükleri vakit Mustafa Kemal'in bu sebepleri Enver Paşa'ya söylemiş olması muhtemeldi, Belki de Mustafa Kemal hakkında Enver'in Mareşal'e kötü sözler söylemesine bu sözler sebep olmuştur. Enver Paşa giderken yeni ve mükemmel bir tümeni göndereceğini ve bununla düşmanın Arıburnu'ndan atılmasını emretmişti. Ancak dikkate değer bir husustur ki, bu tümenin nasıl kullanılacağını kumandanlarla görüşmemiştir.

Yukarıda sıralanan sebeplerin dördüncüsü hakkında sonradan şunlar anlatılmıştır :

Düşman karaya çıkıp ilerlerken 27. Alay Kanlı Sırt'a kadar ilerlemiş, orada bataryasını kurtardığı gibi düşman da Kanlısırt'ın ötesine kadar sürülmüş fakat zayıf olduğu için daha ileri gidilememiştir. Kuzeyde de M. Kemal 57. Alay'la düşmanı Arıburnu üstündeki CESARET TEPE'nin denize bakan sırtlarına kadar kovalamış ancak tabur komutanları ile subayların ve askerlerin yaralanmaları yüzünden daha ileriye gitmesi mümkün olmamıştır. Bu anlarda Mustafa Kemal' in düşüncesi şöyle tahmin edilmektedir :

«Arıburnu büyük kuvvetlerin karaya çıkmasına müsait değildir. Bu kuvvetler bizi çekmek için çıkarılmış olabilirler. Büyük kuvvetlerin KABATEPE kumsalına çıkmalarını beklemek lâzımdır.»

Bu sıralarda ileriden bir rapor gelmiş, raporda düşman kuvvetlerinin KABATEPE kumsalına çıktıkları bildirilmiş, tahmininin hakikat olduğunu sanan Mustafa Kemal 77. Alay'ını Kabatepe kumsalına göndermiş, kendisi de emir almak üzere geriye dönmüş ve yolda ESAT PAŞA ile karşılaşmıştı. Esat Paşa haberin yanlış olduğunu, kendisinin hemen yerine dönmesini 27. Alay'ı da emrine alarak bütün

kuvveti ile düşmanı denize dökmeye çalışmasını, geriden gelecek kuvvetlerin de kendisine yardımcı olarak gönderileceğini bildirmiş, O da geri dönmüştü.

YENİ DÜŞMAN KUVVETLERİNİN KARAYA ÇIKTIKLARI haberi doğru fakat KABATEPE KUMSALI denmesi yanlıştı. Düşman kuvvetleri Arıburnu'nun Güney yanındaki bir kumsala çıkmış, KORKUDERE'den ilerleyerek MERKEZ TEPE'yi tutmuşlar ve bu suretle CESARET TEPE ile KANLI SIRT arasındaki boşluğu doldurarak cephelerini birleştirmişlerdi. Bu durumu gören Mustafa Kemal hemen elindeki 72. Alay'ı buraya çıkan düşmana karşı hücumla kaldırıp onları denize atmaları emrini vermişti. Ne yazık ki bu alay biraz şehit verince geri çekiliyor, böylece düşman yerleşiyor ve bütün gece sahile çıkararak tahkimat yapmak imkânını buluyor.

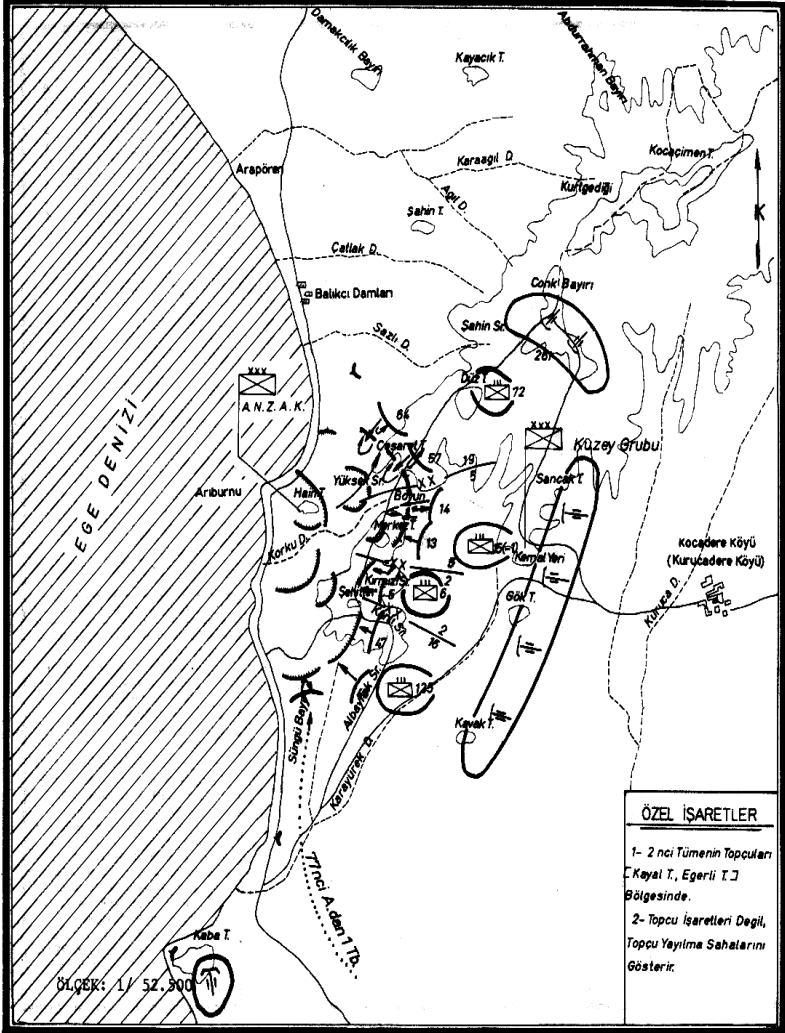

Arıburnun Kemalyeri'nde... Kolordu Karargahı; masada Esat Paşa, arkasında ayakta dikilen Enver Paşa, çizgi ile işaretli Fahrettin Bey(Altay)

Gnkr.
As. T. ve Str. E. Bşk.

CANAKKALE CEPHESİ
19 Mayıs Türk Taarruzları

Kroki :21

ENVER PAŞA'nın giderken vaat ettiği ikinci tümen ALBAY HASAN ASKERİ kumandasında olarak gelmeye başladı. Bu tümenin nasıl kullanılacağını ESAT PAŞA' dan sordum :

« Alayları MUSTAFA KEMAL' in emrine mi, yoksa cepheyi ikiye ayırıp bir kısmını yeni tümene mi vereceğiz?..»

Cevabı şu oldu :

« Yeni tümenin alaylarını ayırıp Mustafa Kemal'in emrine nasıl verebiliriz? Başarısızlık halinde sorumlu olmaz mıyız? Tümenin komutanı Albay olduğundan YARBAY MUSTAFA KEMAL' in emrine verilmeyeceği tabiidir. Cepheyi ikiye ayırmak zarurettir. Sol yanı oradaki birliklerle beraber yeni gelen tümen emrine verip oradan düşmana saldırma emri yazarsınız. Aynı zamanda Mustafa Kemal' in şimdiye kadar yaptığı değerli hizmetleri takdirkâr ifadelerle emirde belirtip kendisine Kılıçlı Altın Liyâkat Savaş Madalyası verdiğimi, 2. Tümenin saldırışına katılarak yardım etmesini ve savaşı onun karargâhından izleyip idare edeceğimi bildirirsiniz...»

Esat Paşa' nın emri derhal yerine getirildi. Albay Hasan Askeri Bey, yanında kurmayı Yüzbaşı Kemal Bey olduğu halde kendilerine verilen cephe kısmını gezip yapacakları saldırıyı tasarlamışlar, gece de birliklerini mevzilerine yerleştirmişlerdi.

19 MAYIS 1915 gecesi KEMALYERİ'ne gittiğimiz vakit Mustafa Kemal' in burayı boşaltıp daha ilerideki bir yerde - ikinci Kemalyeri - karargâh kurduğunu ve hayli üzüntülü olduğunu gördük. Şimdiye kadar ARIBURNU CEPHESİ KOMUTANI unvanını taşıırken tekrar 19. Tümen

Komutanı olmuştu, üzülmekte haklıydı, ne çare ki böyle yapmak bir zaruret icabıydı.

19 Mayıs 1915 sabahı fecirle başlayan saldırı şiddetle devam ettiği halde düşmanın ateş perdesini geçmek mümkün olamamış ,iki taraf siperleri arası şehitlerin cesetleri ve yaralılarla dolmuştu. Safha, safha devam eden bu saldırı sırasında Mustafa Kemal sol yanındaki 13. Alay'ın bu saldırıya katılması için emir vermiş, fakat saldırı sırasında alayın YARIDAN FAZLASININ eriyip gittiğini gözlerimle görmüştüm. Öğle vakti savaş kendiliğinden kesildi, Esat Paşa' da «Dur» emrini verdi. Yarı mevcudundan fazlasını bu şiddetli saldırılarda kaybeden 2. Tümen geri alındı, yerine RÜŞTÜ Bey'in komutasındaki 16. Tümen gönderildi. Bugünkü zayıyatımızın ÜÇ BİN ŞEHİT, YEDİ BİN YARALI olduğunu öğrendiğimiz vakit gözlerimiz yaşarmıştı.

ATEŞ KES GÜNÜ

Aradan iki gün geçmişti ki İngiliz siperlerinden beyaz bir bayrak yükselmiş ve bu işaret üzerine kendilerinden ne istedikleri sorulmuştu. Tarafların ateş hattı arasında kalan yaralıların çok inlediklerini bunların kaldırılması için geçici bir «Ateş Kes'i» kabul edip etmeyeceğimizin konuşulması bakımından birisini göndermemizi istiyorlardı. Ordu komutanının muvaffakatını aldıktan sonra bizim hareket şubesi müdürü OHRİLİ KEMAL Bey'i gönderdik. Ohrili'nin gözlerini bağlayıp bir ata bindirmiş, sonra komutanlarının yanına götürmüşler.

Ohrili ile iki tarafın siperleri arasında kalan yaralıların kurtarılabilmesi için yapılacak Ateş kes protokolünün esasları üzerinde görüşülmüş ve bunun kesinleşmesi için tarafların tespit edecekleri murahhasların yarın sabah Kabatepe kumsalında deniz kenarında iki tarafın siperleri arasında orta noktada buluşmalarına karar verilmişti.

Anzak Koy'da 19 Mayıs Ateşkes görüşmelerine Türk tarafının temsilcisi olarak katılan Ohrili Kemal İngiliz Subayları arasında.(Gözleri bağlı)

Arıburun'da Esir Türkler

Durum ordu komutanına bildirildi, O da bunu kabul ederek beni görevlendirdi. Ertesi sabah yanıma bir tercüman ile bir subay ve iki er alarak silâhsız bir şekilde randevu mahalline karşı siperlerimize gittim, onlarda geldiler. Aramızda yüz metre kadar mesafe vardı. İki taraf sathında beyaz bayrak kaldırıp siperlerden çıkıp yürümüş ve buluşma noktasına gelmiştik ki, bu bölgede ateş kesildi. Düşman kuvvetlerinin temsilcileri ile karşılaştığımız vakit el sıkışıp selâmlaşttık. Şefleri, onların da Kurmay Başkan olan SİSKKİN (SİKKİN) miş, ilk sözü şu oldu.

« Biz dört kişiyiz, siz beş kişi gelmişsiniz... »

Hemen yanımdaki erlerden birisini geri gönderdim. Müzakere sırasında bazı zorluklar işi uzatacak gibi olunca İngiliz yarbayı:

« İşin gecikmesi kurtarılmaları ihtimal dahilinde olan yaralıların hayatlarını tehlikeye sokabilir. Maksudumuzun onları kurtarmak olduğunu unutmayalım.. »

İngiliz kumandan bu gibi insanî sözlerle merhametimizi kamçulamaya çalışıyordu. Halbuki aşağıda anlattığım veçhile işin içinde iş varmış. Müzakere sonucunda hazırladığım protokolün özeti hatırımda kaldığına göre şöyle idi :

« Sabah saat 8' den akşam üzeri saat 16' ya kadar iki taraf kara, hava, deniz kuvvetleri ateş keseceklerdir. İki tarafın teşkil edeceği ateşkes tatbik komisyonları işe başlayacaklardır. Bunlar yanlarına alacakları silâhsız erlerle her iki taraf siperleri arasında tam ortadan geçmek üzere bir ara hattı temin edecekler, bu hattın üzerinde bir Türk bir İngiliz eri on beşer metre ara ile dizileceklerdir. Böylelikle bir ara hat meydana gelecek, iki tarafın hazır bulunacak sıhhiye ekipleri meydana çıkarak kendi taraflarındaki cesetlerden ve yaralılarından kendilerine ait olanları alacaklar

diğer tarafa mensup olanlar da orta hatta getirilip o tarafa vereceklerdir. Silâhlar da mekanizmaları alınmış olarak bu surette teslim edilecektir. Hiç kimse yanında silâh, tabanca, dürbün bulundurmuyacaktır. Her komisyon kendi taraf komutanları ile görüşmek üzere bir telefon merkezi kuracak, Ateşkes tatbik komisyonları mütemadiyen dolaşarak görülecek zorlukları gidereceklerdir. Bu protokol iki taraf komisyonlarınca bu gece tetkik edilecek ve yarın sabah imza yetkisi olanlar aynı noktada birleşeceklerdir.»

Birbirimizi dostça selâmlayarak ayrıldık. Siperlerimize döner dönmez ateş yeniden başladı, ortalık bir anda mahşere döndü. Gece protokolü tetkik eden ordu komutanı bunu uygun buldu, imza salâhiyetine haiz mektubu bana verdi. Mektup şöyle idi :

*«İngiliz Çanakkale Ordusu Başkumandanlığı' na,
Beşinci Osmanlı Ordusu
Karargâhı 22 Mayıs 1915*

Ekselans, tarafeyn muhasemeyn ölülerini defnetmek hakkındaki teklifata ancak hissiyatı insaniyet pervarane ve yaralularına yardım eylemek için bu bir mütareke akdimize tevfikân muvaffakatı tammede bulunduğumu işaretle kesbi şeref eylerim. Kaymakam FAHREDDİN Bey'i benim NAMIMA olarak vazı imzaya memur eyledim.

*Beşinci Osmanlı Ordusu Komutanı
Lyman Von Sanders*

Ertesi gün kararlaştırıldığı gibi aynı noktada buluştuk. Benim gibi imza selâhiyetini almış olan Yarbay Sikkin sıkılarak şunları söyledi :

« Protokoldan DONANMAYI çıkarmak mecburiyetinde olduğumu teessürle bildiririm. Müstakil olan donanma kumandanlığı böyle bir mütarekeye deniz kuvvetlerinin katılmasını uygun bulmuyor, fakat kesin surette teminat veriyor ki ateşkes devamınca ne bir gemi cepheye yaklaşacak ne de bir mermi atılacak. Buna inanmanızı rica ederim. Kumandanım namına size söz veriyorum.»

İtiraz etmeği değerli bulmadığım için kabul ettim. Hangi tarihte Yarbay olduğumu sorup öğrendikten sonra :

« Ben sizden üç ay daha kıdemliyim»

deyip imzasını protokolde benim imzamın ÜSTÜNE atıverdi. Biz konuşurken bir İngiliz torpidosu bulunduğumuz yere yaklaşıp durakladı. İngiliz Yarbay bir kâğıda bir şeyler yazıp gönderdikten sonra bize:

« Bu geminin bu kadar sokulması doğru değildir. Mutlaka bizden haberi yoktur, telefon ettiriyorum ki geri çekilsin...»

Pusulayı taşıyan İngiliz eri yanımızdan ayrılınca ben de yanımdaki ere şu talimatı verdim :

« Sen de geri git. İngiliz eri dönünce dönüp gelirsin... »

Maksadım bir gün önce kendisinin yaptığı harekete bir karşılıktan ibaretti. Gece, ertesi gün için gerekli hazırlıklar yapıldı. Cesetlerin en çok bulunduğu cephenin orta kısmının Ateş Kes orta hattına bizim karargâh muhafız taburunu memur ettik. Bu takım teğmen RAKIM (Emekli Yarbay) komutasında kırk seçme askerden kurulmuştu ve hepsi pehlivan gibi olan bu delikanlılara yeni elbiseler giydirilmişti. Ertesi, gün (24 Mayıs 1915 sabahı) saat 8' de mütareke tatbik komisyonları beyaz bayrak kaldırarak siperlerden çıkıp birbirleri ile tanıştılar, arkalarından da mütareke orta hattını teşkil edecek askerler çıktı. Bizim Komisyonun başkanı Mustafa Kemal'in Kurmay Başkanı

olan BİNBAŞI İZZETTİN (ÇALIŞLAR) idi. Komisyonların ve orta hat askerlerinin ortaya çıkması ile ateş kendiliğinden kesildi, ortalığı derin bir sessizlik sardı, düşman gemileri de görünmez oldular. Bir İngiliz - bir Türkeri aralıkla dizilip orta hattı teşkil ettikçe iki taraf sıhhiye askerleri meydana çıkıp cesetleri ve silâhları taşımaya başladılar.

İş görecek erlerin arasına bazı kumandan ve subaylar da er elbisesi giyerek katılmışlardı (Aynı şeyi İngilizlerin de yapmış olduklarını Atatürk'ün cenaze törenine gelen Mareşal BIRDWOOD Ankara'da bana söylemiş, kendisinin de er elbisesi giyerek cepheyi gördüğünü gülerek anlatmıştı).

Cesetlerin nakil işi yapılırken siperlerimizin tam kuvvetle tutulması ve her ihtimale karşı uyanık bulunulması birliklere emredilmiş, Seddülbahir cephesine de bilgi verilmişti. Merkeztepe civarında bir yerde siperler birbirlerine beş metre kadar yakın bulunuyor burada araya konan erlerle ,gelip geçenler iki taraf siperlerinin içini görebiliyorlardı. Gerek bizim, gerek İngilizlerin siperleri alabildiğine silahlı askerlerle dolmuş, hepsi süngülerini takmış, silahlarını doldurmuş, omuz omuza oturmuş her ihtimale karşı hazırlanmışlar, mevzilerdeki bataryalarımız da top başı yapmışlardı, iki taraf komisyonları bir taraftan çalışırken bir taraftan da bu dar yerde siperleri birbirlerine göstererek gülüşüp duruyorlardı. Cesetlerin hemen hepsi bizim olduğu için İngilizler kendi taraflarından bunları alıp bizim tarafımıza bırakıyorlar bu suretle de bizim sıhhiyecilerin işi iki misline çıkıyor, bir de bunları bizim tarafımıza taşımak lazım geliyordu. Bu yüzden bizim sıhhiye erlerinin sayısını iki misline çıkarmak zorunda

kalmışlardı. Tüfekler parçalanmış, paslanmıştı. İngilizler önce bunların mekanizmalarını sökerlerken sonra bundan vazgeçtiler, kucaklayıp kucaklayıp bizim tarafa atmaya başladılar. Öğleden sonra ortalık daha da kalabalıklaştı ve Avustralya - Yeni Zelanda Kolordusu'nun İngilizce kelimelerinin ilk harflerinden meydana getirilen ANZAK adı verilen askerleri o vakit tanıdık sevimli ve güler yüzlü insanlardı.

« İngiliz misiniz.?» diye sorduğumuz vakit,
« Hayır biz İngiliz değiliz, Avustralya ve Yeni Zelandalıyız. Cevabını vermişler,

« Niçin harp ediyorsunuz?»

diye sorduğumuz vakitte şunları söylemişlerdi.

« İngilizler bizim kardeşlerimizdir. Dilimiz kültürümüz birdir.»

Onlar da bizim askerlerimizin tavır ve hareketlerinden hoşlandıklarını her vesile ile gösteriyorlar. Birbirlerinin canlarına kasteden bu iki taraf düşman askerleri arasında az zamanda bir sempati hasıl olmuştu. Elbiselerinden kopardıkları düğmeleri bizim askerlere bir hatıra olarak veriyorlar, bunun karşılığında da kendileri için bir harp hatırası istiyorlardı. O vakit bizim elbiselerin düğmeleri gizli olduğu için bir şeyler araştırmışlar, ufak para gibi hatıralar elden ele geçmişti. Bir yandan birbirlerine çikolata, şeker ikram edip işaretle konuşmaya başlamışlardı. Ateş Kes Komisyonu bu gibi «dostlukları yasaklamak için çalışıyor idi ise de komisyon gözcüleri grupların yanlarından ayrılınca dostluk gösterileri devam edip gidiyordu. Bir Avustralyalı askerinin elindeki mezro ile bizim en uzun boylu askerimizin boyunu ölçmek için uğraştığını,

bizimkinin de gülerek ona uyduğunu görmüştüm. Vakit geçtikçe ortalık bir seyran yeri halini almaya başladı. Meydanda çalışanlar birbirlerini kucaklayacak kadar ; dostluğu ileriye götürdüler. Bereket versin ki siperdeki askerlerimiz şehitlerimizin cesetleri geçtikçe dişlerini gıcırdatmaya başlamışlardı, İngilizler bazen siperlerimize çikolata atıp ikramda bulunmak gibi bir şeyler yapmak istiyorlarsa da bunlar bizimkiler tarafından hemen kendilerine iade ediliyordu.

Havanın sıcak olması yüzünden cesetler kokmaya başlamış, ortalığı kötü bir koku kaplamıştı. Ben elimdeki kolonya şişesinden mendilimi durmadan ıslatıp burnuma tutmak sureti ile ancak dolaşabiliyordum, işte o vakit anlaşılmıştı ki, İngilizleri mütareke isteğine icbar eden şey bu kokudur. Şüphesiz yaralıların iniltileri de bir sebebi amma, gerçek sebep İngiliz siperlerinin önlerinde yığılan cesetlerin taaffünü olmuştu. Zavallı şehitçikler süngüleri ile yapamadıklarını cesetlerinin kokusu ile yapmak istiyorlarmış gibi bir hal... Eğer Ateş Kes yapılmamış olsaydı ihtimal ki İngilizler bu kokudan siperleri bırakıp kaçmak zorunda kalacaklardı.

(İngiliz Başkomutan General HAMILTON hatıratında bu olayı şöyle yazmıştır :

« 21 Mayıs 1915. Gelen bir rapor ölülerini gömmek! maksadı ile düşmanla bir mütareke akdi için müzakere cereyan etmekte olduğunu bildirdi. LYMAN'ın iki tümeninin büyük bir kısmı imha edilmişti. 22 Mayıs' ta Türk Başkomutanı'ndan aldığım bir mektupta yine kendisinin istediği bir mütarekeye muvafakat namesini bildirmektedir. Bu yalnız zevahiri kurtarmak içindi. Çünkü biz 19' da siperlerden dışarı çıkmadığımız için teknil yaralılar ve

ölülerin kaffesi veya çoğu Türk'tür.»

Teessüfle beyana mecburum ki, İngilizlerin bu şöhretli General'inin sözleri eğer tercüme yanlış değilse, hakikate de uygun değildir. Mütareke isteği onlardan gelmiştir. Esasen böyle bir mütareke isteği de şerefi muhil bir hal değildir ki zevahir kurtarılmak istenilsin. Bir de General konuşmaya gelen OHRÎLÎ KEMAL' i MUSTAFA KEMAL sanmak yanlışlığını yapmıştır.

Cesetler arasında üç ağır yaralı bulunmuştu. Şehit cesetleri arasında bu yaralıların iniltileri elbette insanlık duygularını harekete geçirecek bir olaydır. Ancak İngiliz siperlerinden duyulan bu iniltiler mütareke teklifinin bizim tarafımızdan yapılmış olmasını gösterecek bir sebep olamaz, İngilizler hakiki sebebi peçelemişlerdir. Cesetleri kaldırmak işi saat 16'ya kadar bitti, işlerini bitirenler siperlerine çekilmeye başladılar, en sonra da orta hat askerlerinden mütareke komisyonları kendi askerlerini toplayarak siperlerine döndüler. Sabahtan beri iki taraf mensuplarının gidip gelmeleri, koşuşmaları, şakalaşmaları ile bir hayli gürültülü olan meydan tekrar bir sessizliğe gömüldü ve bu sırada ESAT PAŞA şu emri verdi :

« Bütün bataryalar ve piyadeler.. ATEŞ...»

Emirle beraber düşman siperlerine şiddetli bir topçu ve piyade ateşi başladı, düşman kuvvetlerinin buna cevap vermesi ile meydan alev bulutları ve şiddetli infilaklarla doldu.

Haziran, Temmuz aylarının sıcak günlerinde iki taraf arasındaki savaş, saldırı yapılmaksızın siperlerde havan topları ve bomba atmak, derin lağımlar açarak siperleri

havaya uçurmak, derin hendekler kazarak geri ile bağlantıyı emniyet altına almak, sakatlanan silahları tamir için atelyeler vücuda getirmek gibi bir takım işlerle geçti, askerlerimiz ve subaylarımız bu siper savaşlarında sayılamayacak kadar çok kahramanlık örnekleri verdiler. Marmara Denizi'nde düşman deniz altıları dolaştığından ikmal, BOLAYIR - KEŞAN yolundan yapılmış, İngiliz donanması Kavaklı köprüsünü yıktığı için bağlantı bir müddet kesilmiş bu yüzden de sıkıntı artmıştı. Düşmanın kuvveti ise limanlara çıkardığı ağır toplar ve cephanelerle daha da fazla olarak takviye edilmişti, İngilizlerin Triumph zırhlısı ise hergün İMROZ'dan çıkıp bizim siperleri ağır toplar ile dövdükten sonra çekilip gidiyordu. Almanlar BALTİK Denizi'nden gizlice bir denizaltı getirip bir gün Triumph'u ansızın bombaladılar, gemi gözlerimizin önünde yanlayıp batmaya başladı. Koca geminin omurgası kırmızı büyücek bir duba gibi bir müddet denizin üzerinde gözüktü sonra sulara karışıp kayboldu. Uzaktan birkaç torpedo can kurtarmak için süratle gelmeye başladıkları sırada ESAT PAŞA denize dökülenlerin toplanabilmesini kolaylaştırmak amacı ile topçularımıza ateş kestirecek kadar büyük bir insanlık örneği gösterdi. Bizim ateşi kesmemizle onlar da ateş kestiler, biz bu manzaraya sevinçle düşman kuvvetleri de kederle bakakaldı... İngiliz savaş gemileri artık görünmez olmuş, bombardımana monitör denilen dipleri düz gemilerle devam etmişlerdi. (Ne garip tesadüftür ki torunum Baskın 53 yıl sonra bu gemiyi hükümetten satın almış, parçalayarak çıkarıp para kazanmıştır.)

AMERİKALILAR henüz savaşa girmemişler, onlardan bir gazeteci bizi ziyarete gelmişti. Ölü ve yaralılar yüzünden o kadar çok sinek peydah olmuştu ki sofrada yemek yenirken bir kaç asker sinekleri kovmaya memur edildi. Durumu gören gazeteci nihayet dayanamayıp dediki :

Kurtuluş Savaşı'nda 5.Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Altay Paşa ve Karargah Subayları. Önde, Çanakkale'de İngilizlerden esir aldığı Grey adlı köpeği.

ی ۴۷ قوماندانی ممتاز بیکباشی
احمد توفیق بک
تاریخ شهادتی : (۲۱ نوموز ۱۳۲۱)

*47.Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Tefvik Efendi
(6 Ağustos 1915)*

« Anlıyorum... Siz İngilizlerle başa çıkacaksınız. Amma bu sineklerle başa çıkamayacaksınız.»

Dediği olmuştu da.

İngiliz siperlerinden kaçan güzel bir av köpeğini de askerler yakalayıp bana hediye ettiler, adını da GREY koydum. İzmir'in kurtuluşuna kadar yanımda kalan bu köpeği gören Amerikalı gazeteci bana da şunları söyledi :

« Sizin SİR EDVARD GREY i bu kadar çok sevdiğinizi tahmin etmezdim...»

ANAFARTALAR...

İngilizlerin yeni, büyük kuvvetler hazırlamakta, oldukları haberleri sızmaya başlamıştı. Ordu Kumandanı Mareşal bu kuvvetlerin Bolayır'a çıkacaklarını sanarak orduyu Gelibolu'dan ayırmamıştı. Alman Albay Kannengiesser komutasında iki zayıf alaydan müteşekkil bir tümen ihtiyatı da vardı. Arıburnu Kuzeyinde Suvla Limanı'na takviyeli bir alay kadar alman binbaşı Wilmer komutasında bir müfreze de Anafartalar bölgesinde bulunuyordu. Bunların sol yanlarında Mahmuz Tepe de siperlerde bir mangalık gözcü karakolumuz yerleştirilmişti. Birkâç gecedeki beri düşmanın bir gemisi saat 9 sıralarında geliyor buraya ateş edip gidiyordu. Topçu kumandanına sordum.

«Nedir bu?»

« Ne olacak.. İngilizlerde gemi bol, cephaneye bol, bir görev vermişler, gelir mermilerini atar atar gider...»

Kendilerine tedbirli ve uyanık bulunmalarını bildirdik. Düşmanın yeni kuvvetlerinin gelmekte olduğu anlaşılıyordu. 6 Ağustos'ta sabahın erken saatlerinde Düşmanın Kanlısırt' taki kuvvetlerini takviye ettiği bildirildi, bataryalarımızın dikkatini bu noktaya çektik.

Öğleden sonrada, düşman piyadeleri şiddetli bir topçu ateşinin arkasından hücumla geçtiler, topçularımız bu hücumla karşı şiddetli bir ateş açtılar. Düşman kuvvetlerinin bu ateşten bir hayli zayıf verdiklerini ve geri kaçmak isteyenleri subayların kılıçları ile geri çevirmeye uğraştıklarını gözlerimizle gördük. Bizim siperlerimizin üzerleri bombardımandan muhafaza için çok fazla kapatılmış bu yüzden saldıran düşmana karşı askerlerimiz zamanında siperlerinden çıkamamışlardı. Nihayet İngilizlerin bastırması ile siperlerin içinde patlayan bombalardan başlarında kumandanları Antalyalı MÜMTAZ YARBAY TEVFİK Bey olduğu halde birçok er ve subayımız şehit oldular, siperlerin bir kısmı da İngilizlerin eline geçti. 9. Tümenimizin buraya hareket ederken İngilizlerin saldırısı da yavaşladı. Gece de Mahmuz Tepe'ye düşman gemileri tekrar ateş açmışlar, oradaki kuvvetlerimiz ateşten korunmak için geri çekilmiş, İngilizler bizim siperlerimize atlamışlar. Sazlıdere içinde ilerleyip CONK BAYIRI'na çıkmış, aynı zamanda da yeni kuvvetleri Suvla Limanı'na çıkarmaya başlamışlardı. Kanlı Sırt'a yaptıkları saldırı ise bir aldatma hareketi imiş. Biz de buna karşı 9. Tümen'i Conkbayırına gönderdik. Sazlıdere'den ilerleyen düşman kuvvetleri sarp derelerde yolunu şaşırmış, bir kısmı Conkbayırı'na çıktığı halde diğer kısmı dereler içinde kalmış.

7 Ağustos'da Conkbayırı'na varan 9. Tümen'in yaptığı saldırı sırasında Tümen Kumandanı ile Kurmay Başkanı Hulusi Bey yaralanarak geri gönderildiler, alaylar fazla zayıf verdikleri için duraklamak zorunda kalmışlar. Burada bulunan 4. Tümen Kumandanı Yarbay CEMİL (CONK) düşmana karşı Abdurrahman bayırını tutarak topçu ateşleri

ile yandan yaptığı tesir sonucunda düşmanın daha fazla ilerlemesine engel olmuştu.

Ordu Komutanı Gelibolu'daki 16.Kolordu'yu ANAFARTALARA doğru yürütmeye başlamıştı ki bunların savaşa katılmaları ancak iki gün sonra mümkün olabilecekti, elimizde de bir taburdan başka kuvvet kalmamıştı. Bu kuvveti de Conkbayırı'na gönderdik fakat düşman kuvvetleri gene atılamadı. Bu durumda düşmanın Conkbayırı'nda kuvvetlenmesi ve buradan ilerlemeye ; muvaffak olması halinde ARIBURNU CEPHESİ' nin tehlikesi artacaktı. Mareşal buraya şimendifer işleri Şubesi Müdürü Alman Yarbay PÖTRİH ile kurmay Yüzbaşı Refik Bey'i göndermişse de bu zat oraya varınca acz gösterdiği için geri alındı. 7 Ağustos günü böylece başarısızlıkla son buluyordu.

8 Ağustos öğle vakti durum son derece tehlikeli bir hale geldi. Derhal ESAT PAŞA'yı görerek durumun şiddetle kötüye gitmekte olduğunu ve CONKBAYIRI bölgesine KUDRETLÎ BÎR KOMUTANIN tayini lazım geleceğini, onun için de MUSTAFA KEMAL Bey'in KOLORDU KUMANDANI olarak bu bölgeye verilmesini söyledim. Teklifimi uygun buldu, yalnız bilmem neden, kendisinin bu teklifi Ordu Komutanı'na yapması lazım gelirken bana :

« Siz bunu ordu Kurmay Başkanı'na teklif ediniz..» dedi.

Telefonla KAZIM (İNANÇ) Bey'i buldum, Conkbayırı'ndaki tehlikenin büyümekte olduğunu izah ederek oraya Mustafa Kemal Bey'in KOLORDU KUMANDANI olarak tayinini TEKLİF ettim. Bu teklifi Esat Paşa'nın yanından yaptığımı da bildirdim. Kazım Bey'le aramızda şu konuşma geçti :

« Mustafa Kemal sağ yanına yardım etmediği için

Kurtuluş Savaşı'nda subaylarımız: Önde; Tümğ. Kazım İnanç Paşa, arkasında boynuna sarılan Org. Fahrettin Altay Paşa.

MAREŞAL'in bunu kabul etmeyeceğini zannediyorum.»

« Biz kolorduca böyle bir kusur görmedik, eğer böyle bir şey varsa sonra düşünülecek husustur. Şimdilik açık tehlikeyi gidermek lazımdır. Bunu da Mustafa Kemal'den başkasının yapamayacağına kaniyiz, MAREŞAL'den muvaffakat almanız için ısrarla rica ediyoruz..»

« Peki... söylerim.» cevabını verdi, konuşma bitti.

Conkbayırı'ndaki tehlike gittikçe büyüyor ve önüne geçilmez bir hal almaya başlıyordu, saat 20'de tekrar telefonla Kazım Bey'i aramıştım ki hat melanj olmuş. KAZIM BEY MUSTAFA KEMAL'le konuşurken araya girdim. Mustafa Kemal diyordu ki:

« BÜTÜN KUVVETLER BİR ELDEN İDARE OLUNURSA BAŞARI EDİLEBİLİR, ANAFARTALAR' A GELEN KUVVETLERİ DE BENİM EMRİME VERİRSENİZ O ZAMAN KABUL EDERİM...»

Bu sırada telefon konuşması kesildi, gülererek ESAT PAŞA'ya döndüm ve :

« BİZİM TEKLİFİMİZ KOLORDU KUMANDANLIĞI'NI çok gördüler, şimdi ORDU KUMANDANI yapmaya mecbur olacaklar...»

Nitekim 21.45 de (sekiz saat sonra) Mustafa Kemal'in ANAFARTALAR GRUBU KUMANDANLIĞI'NA tayin edildiği ve derhal oraya hareket emri geldi. Kendilerini tebrik ettiğimizde Kurmay Başkanı İZZET Bey'i de beraber götürmek istedi, Esat Paşa buna muvafakat etti birlikte gittiler.

9 Ağustos'ta Mustafa Kemal Anafartalar'a gelen kuvvetleri yeni çıkan düşmana karşı tertip ettikten sonra 10

Ağustos'ta Conkbayırı'na gelmiş, oradaki kuvvetleri de düzenlemiş ve bir saldırı yaparak düşman kuvvetlerini geri atmaya muvaffak olmuştu. İşte Mustafa Kemal'in saati de bir kurşunla bu savaşta parçalanmıştı, İngilizlerin büyük ümitlerle yeni gelen kolorduları artık oldukları yerde mihlanıp kalmış zafer tamamı ile bizim olmuştu.

Mustafa Kemal 10 Ağustos'ta yalnız İstanbul'un değil bütün bir memleketin İŞGALİNİ ÖNLEMİŞTİ, artık ümitleri kalmayan İngilizler, iki ay sonra Gelibolu Yarımadası'nı boşaltıp çekilip gitmeye mecbur kalıyorlardı.

(Şimdi, Mustafa Kemal için Esat Paşa'nın yanından yaptığım teklifi hatırladıkça kendimi o savaş günlerinin heyecan bulutları içinde buluyorum ve bir tarih gözlerimin önünden akıp gidiyor.

Bu savaş iki taraf için yarı yarıya YARIM MİLYON İNSAN kaybına sebep olmuştu. Biz vatani istiladan kurtarmış olmakla bu zayiata karşı müteselli oluruz , fakat düşmanlar hiç bir şey kazanamadıklarından bu zayıat onlar için çok elimdir.)

Conkbayırı'ndan sonra Mustafa Kemal üç yıl kıdem zammı, Kılıçlı Altın İmtiyaz Madalyası ile taltif edilerek ALBAY'lığa yükseltildi. (Mustafa Kemal bu madalyayı her zaman göğsünde taşımıştır.) Enver Paşa onu tebrik ederken 19. Tümen Komutanı olarak yazmış ve Çanakkale'yi ziyarete geldiği vakitte Mustafa Kemal'in karargahına uğramamıştır. Mustafa Kemal bundan muğber olarak Mareşal'e istifasını göndermiş, Mareşal artık onun kıymetini takdir etmiş olduğundan Enver Paşa'ya yazdığı bir mektupta, Mustafa Kemal'in orduya çok lüzumlu ve kıymetli bir komutan olduğunu, onun kaybedilmemesi

lazım geldiğini bu sebeple de istifayı muameleye koymadığını bildirmişti. Bu mektuptan sonra da Enver Paşa, Mustafa Kemal'e güzel sözlerle dolu bir telgraf çekmiş ve Mustafa Kemal 16. Kolordu kumandanı olmuştu.

Ateş, kan ve ölümlle dolu Çanakkale savaşında sayılamayacak kadar ilgi çekici olaylar geçmişti, bunlardan birkaçını küçük hatırat notları olarak buraya koyuyorum :

Adı üzerinde KANLISIRT savaşlarından sonra siperlerin bir kısmı geriye alınmıştı. Bu siperler dolaşılırken bir Türk askeri ile bir İngiliz askerinin birbirlerini süngülemiş halde cesetleri bulunmuştu.

Bir de lağım içinde bir sağlam, bir yaralı erimiz bütün gece toprağı kasatura ile delerek dışarı çıkmışlar ve bizim tarafa geçmişlerdi.

Conkbayırı savaşlarında ise askerlerimiz hücumla geçerlerken düşman gemilerinin şiddetli ateşine aldırmadan iki metre derinliğindeki hendeğı birbirlerinin omuzlarına basarak aşmışlardı. Bu ne kadar takdir edilse az olan bir kahramanlık örneğı olmuştu.

Bir saka neferimiz de silahsız olarak su fiçilerini taşıyan hayvanını çekmiş o sıcakta askerlerimize su getirirken yanlışlıkla İngilizlerin arasına girmiş, yarı baygın yatan iki İngiliz'e rastlamış bunlar susuzluktan ve sıcaktan ölecek hale gelmişler. Dillerini çıkarıp işaretle su istemişler. Şimdi saka neferinin anlattıklarını dinleyelim :

« Düşündüm su versem dirilecekler, beni alıp götürcekler, vermesem zavallılar ölecekler, acıdım, işaretle silahlarını istedim yere bıraktılar, birisini mekkareye astım, süngü takılı olanını elime aldım ve sonra da tasla ağızlarına yudum, yudum su verdim, suyu birdenbire vermektan, belki

ölüverirler diye çekinmiştim. Kendilerine gelip ayağa kalktılar bu sefer onlara önüme düşün işaretini verdim. Bizim tarafa geldikten sonra rast geldiğim subaya teslim ettim tekrar bizim askerlere dönüp onlara su verdim...»

Esat Paşa benim yanımda erimizin bu hikayesini dinledikten sonra ona hem nişan hem de para vermişti.

Gene bir gün ileri hatları dolaşmaya çıkmıştım. Alay Kumandanı Şefik Bey en ileri siperde yere yatmış düşman tarafını gözetliyordu, benim geldiğimin farkına varmamıştı. Ensesine dokundum, döndü ve :

« N e a r ı y o r s u n b u r a d a » d e d i . . .
Kalktık beraberce karargaha dönüyorduk, «Aman dedi, biraz eğil» boyun uzun olduğu için siperden dışarı çıkıyordur, sonra sözlerine şunları ilave etmişti :

« Dün buradan çavuşumla beraber geçiyordum, bir düşman mermisi geldi ve onun başını parçaladı. Zavallının beyni benim arkama bulaştı...»

Zeki Bey (SOYDEMİR) yaralanmış, iyi olup gelince kendisini görmeye gitmiştim. Karargâha dönerken bir askeri siper kazarken gördüm, cephane sandığını da parçalamış uğraşıp duruyor, siperden çıkan toprakları siperin önünde yatan bir şehidin üzerine atıyordu. Şehidin dizlerine kadar olan kısmı kapanmış, diğer kısmı açık kalmıştı.

« Ne yapıyorsun...? » diye sorunca,

« Kumandanım baksanıza garibin ayakları açıkta kalmış, bu sandık parçalarını çakıyorum set olacak, üzerine de toprak atıp ayaklarını örteceğim...»

İşte bunlar bizim okuması yazması yok ama insanlık duyguları kuvvetli askerlerimizdi.

Bir gün en ileri siperlere gitmiştim. Sağ yanda boş bir mazgaldan ileriye baktığım zaman solumdaki asker beni

yanına çekmiş ve bu anda mazgaldan giren bir kurşun sağ kulağımın yanından vızlayarak geçmiş arka tarafta toprağa saplanmıştı. Beni çeken asker :

« Az evvel orada bir arkadaş geçindi, mazgaldan düpedüz bakılmaz, kenarından bakılacaktır.» diyerek bana hem gözetlemeyi öğretmiş, hem de beni kurtarmıştı.

Bir akşam da İstanbul talimgahından bir kâfile genç askerler cephenin boşluğunu doldurmaya gelmiş, silahları omuzlarında yürüyüş kolu geçerlerken aralarında kayınım RAFET'i görmüştüm, kendisine :

« Yarın seni ararım...» demiştim.

Ertesi sabah arattığımda aldığım cevap : ŞAHADET haberi olmuştu. Böyle nice delikanlılarımız tek silah atmadan can vermişlerdi.

Yine birgün dürbünle ileri siperleri gözetliyordum. Bir askerimiz siperin önündeki toprak yığınının üstüne tırmanarak çıkıyor, elindeki bombayı karşı siperlere atıp aşağıdaki hendeğe kayıyor, düşman ateşi kesilince tekrar tırmanarak bombasını atıp aşağı kayıyor ve bu hareketi durmadan tekrarlıyordu. Hendek içinden göremediği hedefini görerek bombasını atmak için can alıcı tehlikeden kaçınmayan bu kahramanı Kolordu Komutanı'na göstermiştim :

« İsmi isteyiniz de mükafat verelim...»

İzzettin'den sorduğum vakit «Bizim de dikkatimizi çekiyor, ismi istettim gelince bildiririm» demişti. Biraz sonra cevabı gelmişti ama bu cevap onun şahadet haberi olmuştu.

BİR GÖRÜŞ...

Anafartalar Zaferi ile İstanbul'u düşman istilasından kurtaran Albay Mustafa Kemal, 16. Kolordu Komutanı olarak Edirne'ye gönderilmiş, Edirne halkı onu çok büyük gösterilerle karşılamıştı. Çünkü biliyorlardı ki, Anafartalar Kahramanı yalnız İstanbul'u değil Edirne ve bütün Trakya'yı da kurtarmıştır.

Bu suretle parlayan yeni yıldızının ışığı büyümeye başlamış, her tarafta ANAFARTALAR KAHRAMANI'na saygı HÜRRİYET KAHRAMANLARI'nınkini geçer gibi olmuştu.

Mustafa Kemal'in sekiz ay aralıksız geceli gündüzlü, yaptığı başarılı savaştan sonra, yeniden güçlenmek için hakettiği istirahat günleri çok sürmemiş, Kolordu'yla DOĞU CEPHESİ'ne, hem de bu cephenin en çetin bölgesi BİTLİS - MUŞ güneyindeki pek yüksek ve sarp Sason Dağları'nda üstün RUS kuvvetlerine karşı direnmeye çalışan iki tümenin başına...

Başkomutan Vekili onu Eskişehir'den bir emirle karargahı ile hemen Diyarbakır'a hareketini isteyeceği yerde, İstanbul'da karşılayarak sarayda tertip ettireceği bir

askeri törenle ona generallik alametlerini Padişah eli ile taktırsaydı ve öyle yola çıkarmış olsaydı büyüklüğüne hâlel mi gelirdi..? Mustafa Kemal aldığı emir üzerine hemen hareket etmiş, kış sonu mevsim icabı uzun fena yollarda birçok tehlikeler atlatarak Diyarbakır'a varmış, orada GENERALLİK emrini almıştı.

Bununla ENVER PAŞA bir kadirbilirlik göstermiş, kendisi gibi onu da müddeti dolmadan (sekiz aylık albay iken) general yapmıştır.

Benim GÖRÜŞÜM ŞUDUR ki: Enver, Mustafa Kemal'in kudretini takdir ediyor ve ondan savaş alanlarında da faydalanmak istiyor, amma onun karakterini kendi karakterine uygun bulmuyor ve onun parlaklığının kendisini geçmesine meydan vermek istemiyor. Ona ödevler, ordu komutanlığı veriyor, lakin hiçbir vakit HAFIZ HAKKI, MAHMUT KAMİL, ALÎ İHSAN, HALİL NURİ Paşalar gibi müstakil (bağımsız) bir ordu komutanlığı vermiyordu...

Ateş ve kanla geçen Çanakkale Savaşı'nda Kılıçlı Altın Liyakat ve Gümüş İmtiyaz Savaş Madalyaları aldım. Üç sene kıdem zammı ile de taltif edilerek albay oldum. Buradan Harbiye Nezareti Müsteşar Muavinliği görevine tayin edildim, amma müsteşar olmadığı için onun işini de ben yapıyordum. Bunlardan başka bir de askeri protokol görevi verildi. Yanımda Nedim Bey (Vedat Nedim Tör'ün babası) baş katip olarak bulunuyordu. Levazım ve muhasebe dairelerinden başka bütün dairelerin bakan tarafından imzalanan evrakları bize gelir. Nedim Bey yazı usulünü gözden geçirerek bana verir, ben de mefhumuna göz atarak bakanın imzalaması lazım gelenlerle, mefhumunu beğenmediklerimi izahat verilmek üzere ayırır kalanları da imzalardım. Bu iş dairece akşam tatili yapıldıktan sonra bizim bir saat daha fazla çalışmamızı icap

ettiriyordu. Askeri protokol işleri de Cuma selâmlıklarında Padişah'ın arabası yanında yürüyerek başyaverle birlikte askeri işleri tanzim ve padişah ziyafetlerinde bulunacak askeri erkânı sıraya göre tertip etmek ve daha buna benzer görevlerden ibaretti.

Çanakkale Zaferi üzerine PADİŞAH'a GAZİLİK unvanı verildi ve tuğralarında REŞAT yerine ELGAZİ yazılmaya başlandı. İşte bu sıralardadır ki İhlamur Köşkü'nde debdebeli bir askeri merasim yapıldı. Sultan REŞAT yanında bütün bakanlar olduğu halde geldi. Çanakkale Savaşları'nda kahramanlık gösteren alayların sancaklarına eli ile Altın İmtiyaz Savaş Madalyaları taktı. Yeni teşkil edilen alaylara da sancaklarını verdi. Bu merasimde ENVER PAŞA, Padişah adına nutuk okudu, bu suretle de Padişah ve onun Vekili Enver Paşa Çanakkale Zaferi'nin bütün şerefini kendilerinde toplamış olduklarını gösteriyorlardı. 10 Ağustos ANAFARTALAR KAHRAMANI Mustafa Kemal'in ismi bile söylenmiyordu.

Enver Paşa'nın huzurunda sancaklarına nişanlar takılan alaylar geçit resmi yaparlarken onun kendisine hocalık ve komutanlık yapmış olan İZZET VE ESAT Paşaları iki yanına alacağına, arkasında durdurması dikkat çekmişti.

Almanların Balkan Bölgesi Komutanı Mareşal Von Makkerzen'de bu tarihlerde İstanbul'a geldi. Hükümetin protokol memuru ile kendisine mihmandarlık yaptık ve gezilerinde beraber bulunduk. İstinye Limanı'nda YAVUZ ZIRHLISI'nı gezerken Enver Paşa'da geldi. Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevkii bataryalarını gezdi, bu arada Von Makkerzen bana imzalı bir fotoğrafını verdi. Alman

Mareşal şerefine Padişah tarafından verilecek olan bir ziyafet için de Başyaver SALİH PAŞA bana ziyafette kimlerin bulunacağını sordu, isimlerini bildirdiğim zevat arasında Zat İşleri Dairesi Başkanı KURMAY YARBAY'da yer almıştı. Başyaver şimdiye kadar padişah sofrasına yarbayların davet edilmediklerini söyleyince, ben de eskiden general olan daire başkanlarının bir kısmının şimdi yarbay olduğunu ve ziyafete rütbe itibari ile değil de makam itibari ile çağrılmış olduklarını izah ettim. Bu izahatım kabul edilerek davetnameler gönderilmişti ki, ertesi sabah bizim YARBAY elinde davetnamesi telaş içinde yanıma geldi ve bana :

« Bu davetnameyi akşam aldım, Halife-i Müslim'in sofrasında bulunmak şerefi benim için nimettir. Bundan kendimi mahrum etmek istemem, ancak ziyafet Alman Mareşal şerefine olduğu için onların nişanlarını takmak lâzım geliyor. Bana birinci sınıf DEMİR SALİP (HAÇ) nişanı verdiklerinden bunu takmam icap ederse de İTİKAT SAHİBİ olduğumdan bir HAÇI göğsüme nasıl takarım? Bütün gece uykum kaçtı, bir çıkar yol bulamadığım için size geldim...»

« Bu bir kanaat ve telâkki meselesidir. Hıristiyanların mukaddes çarmıhı olarak düşünülemez, bir şekil olarak kabul edersiniz. Hem yemekte göreceksiniz ki o HAÇ NİŞANI Halife-i Müslim'inin boynunda da asılıdır. Sonra biz bunu matematikte ARTI İŞARETİ olarak kullanmıyor muyuz... ?

« Efendim herkes kendi inancından sorumludur, ben bunu yapamam..»

« O halde takmazsınız..»

« O zaman da nişanı yok, yeniden verelim derler, ayıp olur»

« Yalnız kurdelesini taksanız...»

« Nizamsız hafiflik olur..»

Ne desem YARBAY'ın inancını değiştiremiyordum. Aklıma bir şey geldi ve dedim ki:

« Madalya dört kollu değil mi? Bir kolunu kurdelenin içine gömersiniz böylece görünüşte HAÇ şeklinden çıkmış olur...»

Bir an durdu, düşündü ve :

« Çok teşekkür ederim...»

diye sevinçle odadan çıktı, gitti..

Akşam o şekilde Saray'a gelerek Halife- i Müslim'inin sofrasında bulunmak şerefinden mahrum kalmamıştı. (Bu zat çok sofu, dindar, aynı zamanda çok çalışkan iyi ahlaklı doğru bir kişi olduğundan ENVER PAŞA kendisini severdi, İstiklal Mücadelesi'nde Ankara'dan yine Zat İşleri Dairesi Başkanlığı yapmış, savaştan sonra general ve 7. Tümen Komutanı olmuştu. Menemen'de Kubilay vakasını NAKŞİBENDÎ tarikati mensuplarının yaptığı anlaşılınca, kendisi de bu tarikata bağlı olduğu için Atatürk Harp Divanı'na verilmesini istemiş, ancak yapılan ricalarla bundan vazgeçerek emekliye ayrılmasını emretmişti.)

Ordularımız Doğu Bölgesi'nde, IRAK, FİLİSTİN, GALİÇYA'da savaşırken biz bakanlığın kırtasi muamelelerine boğulup gidiyorduk. Bir gün Başkâtip Nedim Bey işi olduğu için erken çıktı. Ben de bir sürü evrağa imza atarak işimi bitirmeye uğraşıyordum ki kapımın önünde şiddetli bir infilak oldu. Sanki bir bomba patlamıştı. Alevler kapımın altından odama girdiği sırada bir bağırıtı işittim ve dışarı fırladığımda feci bir manzara ile karşılaştım. Aralıkta oturup bize ispirto ocağında çay kahve pişiren inzibat çavuşu ile odacı perişan bir haldeydiler. İkişi de aslan gibi olan bu delikanlılardan inzibat çavuşu elini

yüzüne kapamış koridora koşuyor, odacı da yandaki küçük odaya girmiş, beni kurtarın diye bağıryordu... Kapıdan baktığım vakit alevler içinde yandığını gördüm. Hemen yere yatmasını söyledim, üzerine yerdeki halıyı sererek alevleri söndürmeye çalışırken diğer odacılar yetişip kendisini alıp hastaneye götürdüler. Fakat zavallı kurtarılamayıp öldü.

Çavuş ise birkaç ay yattıktan sonra kurtuldu. Olaydan sonra yapılan tahkikattan anlaşılmıştı ki, ispiroto tenekesinin deliğini kapamak için kırmızı mühür mumunu yakarak deliğe damlatmışlar ve böylece infilak olmuş... Cehaletin bu derecesine hayret etmişim.

Bu sıralarda savaş cephelerinden geri hizmete alınan subayların hayvan yemlerinin kesilmemesi için bir kanun tasarısını Meclis'e göndermiş, bu tasarının encümünde savunulmasına da beni memur etmişlerdi. Encümünde ne söyledimse dinletemedim, baktım ki kanun çıkmayacak bu sefer dedim ki :

« Bu subayların bir kısmı maluldür, tekrar ileriye gidemezler. LEVAZIM REİSİ İSMAİL HAKKI PAŞA gibi... Bunların hayvanları zaten olmaz, yem bedeli verilmez. Bir kısmı tekrar cephelere gidecek. Bunlar sonra hayvan bulmakta müşkülata uğrayacaklardır. Hiç olmazsa bunların yem bedelini kesmeyelim.

Onu da kabul etmediler bir de yeni mesele çıktı. Vay sen misin İSMAİL HAKKI PAŞA'nın total olduğunu söyleyen... Encümünde ki İTTİHAT ve TERAİKİ'nin seçkin azalarından SÜLEYMAN SUDİ Bey gider, konuşmamı İsmail Hakkı Paşa'ya anlatır. O da bana kızmıştır fakat belli etmez. İşte bundan bir müddet sonra 3.Ordu Komutanlığı'ndan geri alınan sınıf arkadaşım HALEPLİ GENERAL MAHMUT KAMİL müsteşar olarak bana geldi, ben de küçük odama çekildim. Aradan birkaç gün geçmişti

dairede geç vakitlere kadar çalışıyorum, bu da ehemmiyetsiz. Üstelik ben İsmail Hakkı Paşa'ya karşı hürmetsizlik de yapmamıştım. Çok muteber bir zat olduğu için onun isminden faydalanıp kanunu çıkarabilirim diye düşünmüştüm. Beni çağırıp izahat almayı düşünmemiş, müsteşar gelince ona şikayet etmiş. O da beni hırpalamaya kalkmış. Artık bu dairede kalmamaya karar vermiştim... Bu üzüntüler içinde bir gün Babıali'de kitapçı vitrinlerine bakarken, bizim Zat İşleri Dairesi Başkanı Yarbay yanıma gelerek bana şunları söyledi :

« Bu gece rüya gördünüz mü? Meselâ bir yumak iplik yuvarlanır gibi bir şeyler...»

« Anladım, anladım... Demek ki yolculuk var, çok memnun oldum..»'

«Evet... Tümen komutanı olman için emir aldım, sıcak ve soğuk bölgelerden hangisini arzu edersiniz»

Gülerek:« ikisinin ortası olmaz mı..?»

« Siz yolculuğa hazır olunuz iyi bir tümen bulunur inşallah..»

Üzüntüm kalmadı, gece de rahat bir uyku uyudum. İki gün sonra Romanya'da İbrail de Ruslara karşı olan cephede bulunan 26. Tümen Komutanlığı'na verdiler. Padişah'a veda etmek lâzım geldiği için başyavere telefon ettim. O da beni cuma selâmlığında saraya çağırmıştı. Padişah çıkarken selâmladım. Başyaver daha evvel durumu bildirmiş olacaktı ki bana şunları söyledi:

« Çok mahsuz oldum, tebrik ederim. Çanakkale'de olduğu gibi inşallah bunda da muvaffak olur salimen dönersin. Allah yardımcınız olsun »

Teşekkür ettim, kapıda arabasına bindikten sonra Başyaver bana Padişah tarafından, kapağında Mehmet

Reşat'ın ilk harfleri olan bir altın saat vermişti.

Romanya'ya gittiğimde İbrail Cephesi'nde savaş gevşemiş, iki taraf, arası hayli açık olan siperlerde birbirlerine aralıklı olarak ateş ediyorlardı. Bu cephede bir müddet kalmıştım ki hatıralarıma şimdi yeni renkler katan FİLİSTİN CEPHESİ'ne hareket emrini aldım...

Trene askerlerimle birçok at ve eşya da aldım. İstanbul'a geldim bunların fazlasını levazım dairesine teslim ettim. Bakırköy'de konakladığımız sırada ENVER PAŞA bizi teftiş etti, bana takdirlerini bildirdi. Tekrar Cuma selâmlığına gittiğimde başyaver beni takdim etti ve Padişah'ı selamladım. Bu defa da şunları söylemişlerdi :

« Allah duamızı kabul etmiş, muvaffakiyetle ve salimen döndünüz. İnşallah yeni vazifenizde de muvaffak olursunuz, salimen dönersiniz»

Kendilerine veda edip hazırlıklarımı bitirdikten sonra tümenimle beraber GÜNEY Cephesi'ne hareket ettim...

• Y. N:Bu hatıralardan alıntılar, aslına sadık kalınarak yazılmıştır.

19 MAYIS 1915 ARIBURUN

Enver Paşa'nın emri, 3.Kolordu Komutanı Esat Paşa'nın kumandasında 4 tümenlik(yaklaşık 40 bin mevcutlu) bir kuvvetle Kabatepe Süngü Bayırından başlayıp, Cesaret Tepe'yi de içine alan bir sahada 19 Mayıs 1915 gece saat 03.00 de Anzak birliklerini denize dökmek için bir saldırı yapılır. İyi planlanmayan bu gece saldırısında 10 bin kaybımız vardır. Bu saldırı Emin Çöl'ün hatıralarında detaylı anlatılır. Fahrettin Altay ise daha sonra yapılan ateşkes heyeti başkanıdır.

Aşağıdaki şiirde, bu saldırıdan yaralı kurtulup, Cumhuriyet döneminde Merinos Fabrikalarında bekçilik yapan Çanakkale gazimiz, bir tren yolculuğunda başından geçenleri Nazım Hikmet'in de bulunduğu bir ortamda anlatır.

Nazım Hikmet gazimizin anılarını şiirleştirir ve “Memleketimden İnsan Manzaraları” adlı kitabında yayımlar. Çanakkale gazisinin başından geçenleri çok iyi tasvir eden bu şiiri sizlere sunuyorum.

Koridorda tatar yüzlü bir adam
(cura meraklısı
ve Merinos Fabrikası bekçilerinden),
bir hikaye anlatıyordu
(Kartallı Kazım'a)
Çanakkale'ye dair:
“-Mayısın altıncı gecesi yaralandım,
sekiz yerimden.
Yaranın ikisi hala kapanmadı,
Teper vakit vakit,

İngiliz'le karşı karşıyayız,
Gayetle yakın,
bizim el bombası onun siperine gider
gelir onunki bizim sipere.

Hücuma kalktık.
Üç adım atmadan yıkıldım yere.
Kasıklarımın üstünü biçmiş
İngiliz'in makineli.

Geçti bir zaman.
Başımı kaldırıp baktım:
gökte yıldızlar.
Bizimkiler çekilmiş geri.
Boyuna ateş eder İngiliz'in siperi.
Kurşunlar vızır vızır geçer
kafamın üzerinden.

Başladım sürünüp gerilemeye.
Toprağı ellerimle iterim,
Alnım gavurda taraf.

Bir yandan sürünürüm bizim sipere doğru,
“Hey Allahım”, derim bir yandan,
“arkamdan yara aldırma bana”!

O saat başka şey gelmez insanın aklına.
Boyuna sürtünür bana şehitler,
doğrusu ben onlara dokunurum.

Kimisi sırt üstü yatar
açık ağzı kan içinde,
kimi yüzükoyun,
kimi diz çökmüş
elinde mavzer
öylece donup kalmış.

“Hay Allahım”, derim kendi kendime,
“öldüreceksen beni böyle öldüreydin
elimde silah
diz çökmüş,
yüzüm gavura karşı...”

Neyse gayrı sabah oldu.
İyice açıldı ortalık.
Biz de siperin yanına vardık.
Bir mavzer uzattılar.
Yapıştım süngüsüne.
Beni çekip aldılar içeri.
Sonradan hesapladım
Üç saatta geçmişim
25 metrelik yeri.
Kaldım siperde bir zaman.
İki büklüm.
Yaralar başladı sızlamaya.
Öğleye doğru beni bir arkadaşın sırtına yüklediler.
Geldik fırka nahiyesine.
Çadırlar.
Kazıklar çakılı içinde çadırların,
samanla doldurulmuş kazıkların arası.
Samanların üzerinde boy boy yaralı yatar.
Ağlayan mı dersin
küfreden mi dinine imanına.
Makasla kestiler benim elbiseyi.
Kaldım anadan doğma çıtırçıplak.
Bir kaput attılar üzerime.
Sargı bezi yok.
Yaralar açık.
Ama Allahtan
kan akmaz,
karışıp toprakla kurumuş.
Geçti bir zaman.
Dalmışım.
Koltuklarımdan tutulunca uyanıverdim.
Çadırdan dışarı çıkarıldık.
Vakit akşam.
Gün kavuşmuş kavuşacak.
Dışarım serin, içerim sıcak.

Dizilmiş mekkare arabaları sıra sıra.
Sıhhiyeler atar yaralıları arabalara.
Üst üste,
boş buğday çuvalı atar gibi.
Altta kalanın canı çıksın.
Bir tek arabada, on on beş yaralı.
Bağırın mı dersin
belki o dakika ölen mi?
Neyse yola koyulduk.
Arı burnu'nun yolları taşlık.
Arabalar sarsılır.
Bastı karanlık.
Ben sırtüstü yatarım.
Altımda bir insan gövdesi kımıldanır,
göğsümde bir çift bacak
ama bir tekinin yarısı yok.
Bayır aşağı ineriz.
Gökyüzü tekmiil yıldız.
Bir de inceden inceye rüzgar.
Yürür birbiri peşinden arabalar.
Kum İskelesi'ne vardık sabaha karşı.
Bir çadır orda.
Çadırın içinden seslenir biri
(dışarı çıkmadan):
“-Nerelisin?”
“-Filan yerli.”
“-Babanın adı?”
“-Falan.”
“-Senin adın?”
“-Filan.”
“-At aşağı arabacı.”
Arabacı kaldırıp atar yere.
Sıra bana geldi.
Dayanılır gibi değil acıya.
Sövdüm ana avrat arabacıya.

Alışmış herif,
“Söv kardeşim,” der,
“kalayla bildiğin gibi.”
Kumların üzerine uzatıldık.
Deniz fışır fışır gidip gelir.
Gayrı iyice ışıdı ortalık.
Kumların üzerinde belki bin yaralı var
belki ziyade.
Bekledik ikindi vaktine kadar.
Bir vapur geldi:
iki bacalı,
deniz renginde.
Küfrede bağıra çağıra
yüklediler bizi vapura
yine öyle boş çuval yükler gibi.
Vapurun içi mahşer.
Vıcık vıcık kan,
islim,
yağ,
ter.
Beni ambara indirdiler.
Yola koyulmuşuz.
Yedi gün yedi gece.
Kurtlandı yaralarım.
Kaputu açarım:
kara kara başları
beyaz beyaz kurtlar.
Bakarım eğilip,
hayvancıklar akıllı,
kaçarlar beni görünce,
tekrardan girerler yaraların içine.
Yedi gün yedi gece.
Öldürmeyince öldürmez Allah.
Türkün sağlamdır naturası,
dayanır.

Sirkeci'ye varmışız sekizinci sabah.
Kaptan demiri atmış.
Ve lakin

“Bu yanda boş yer yok,” diye istememişler bizi.
Akşam ezanı çekmiş demiri kaptan.
Gelmişiz Haydarpaşa önlerine.
Tıbbiye Mektebi hastaneydi o zaman.
Onlar, “Olur,” demişler.

Bir tayfanın sırtında güverteye çıktım.

Biraz topaldı ama tayfa
demir gibi Laz uşağı.

Bismillah deyip baktım dört tarafa:
İstanbul yanar
pırıl pırıl.
Ah canım İstanbul.

Neyse hastaneye girdik.

Duvarlar bembeyaz

Elektrikler donanma gibi.

Malta taşları tertemiz

gıcır gıcır.

Tekerlekli araba hazır.

Beni üstüne yatırdılar.

Rahat.

Allah devlete zeval vermesin.

Devlete dua ettim o saat...”

Sustu Tatar yüzlü adam.

Alnı dehşetli kırışıktı.

Küçük sivri çenesinde

beyaz, seyrek tıraşı uzamış.

Nazım Hikmet

(Memleketimden İnsan Manzaraları)

Yapı Kredi Yayınları Şiirler 5 Birinci Kitap

KAYNAKÇA

- 1-Çanakkale Ruhu Nasıl Doğdu ve Azerbaycan Savaşı (Ahmet Mucip Kemalyeri)
2-99Sayılı Askeri Mecmua (1935) Sayı:40 Askeri Matbaa-İstanbul
- 3-Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri(2.Baskı) 1989 T.C. Genel Kurmay Başkanlığı- Ankara
- 4-On Yıllık Harbin Kadrosu- İsmet Görgülü 1983- Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları
- 5-Çanakkale-Sina Cephesinde Emin Çöl
- 6-On Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası Görüp Geçirdiklerimiz Fahrettin Altay İnel Yayınları 1970
- 7-Ana Britannica Cilt:2
- 8-Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi 5.Cilt Çanakkale Cephesi Harekatı 1., 2., 3. Kitapların Özetlenmiş Tarihi (Haziran 1914-9 Ocak 1916) TC Genel Kurmay Başkanlığı Ankara 1997
- 9-Memleketimden İnsan Manzaraları Nazım Hikmet Şiirler 5. Yapı Kredi Yayınları
- 10-Şevki Paşa Gelibolu Yarımadası Haritaları
- 11-Ben Bir Türk Zabitiyim Mustafa Ertuğrul Denizler Kitabevi-İstanbul